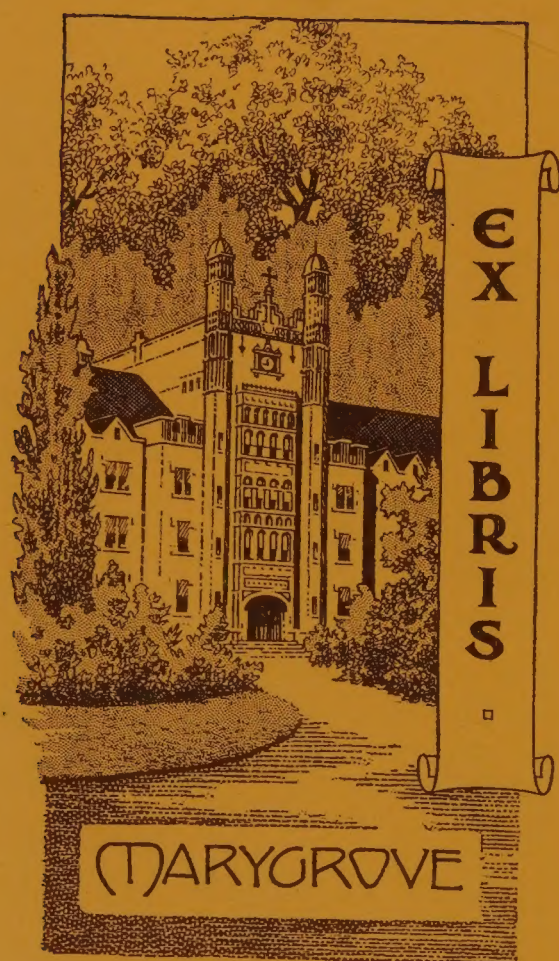

341.
Ay 1
v.1

THE CLASSICS OF INTERNATIONAL LAW

EDITED BY

JAMES BROWN SCOTT

Member of the Institute of International Law
Secretary of the Carnegie Endowment for International Peace

De Jure et Officiis Bellicis et Disciplina Militari Libri III

BY BALTHAZAR AYALA

Jurisconsult and Judge Advocate General of the Royal Army in the Low Countries

EDITED BY JOHN WESTLAKE, LL. D., D. C. L., K. C.

Late Whewell Professor of International Law in the University of Cambridge
Honorary President of the Institute of International Law

VOL. I. Reproduction of the First Edition, with Introduction
by John Westlake.

VOL. II. Translation of the Text, by John Pawley Bate, with
Translator's Note and Index of Citations.

PREFACE

The Editor has endeavored to select the most valuable and interesting papers published in the United States during the last ten years, and to present them in a form which will be useful to the student and the general reader. The papers are arranged in two volumes, the first containing the more important and the second the more miscellaneous. The papers are all of high quality, and many of them are of great value to the student and the general reader. The Editor has endeavored to select the most valuable and interesting papers published in the United States during the last ten years, and to present them in a form which will be useful to the student and the general reader. The papers are arranged in two volumes, the first containing the more important and the second the more miscellaneous. The papers are all of high quality, and many of them are of great value to the student and the general reader.

ORIGINAL EDITION PHOTOGRAPHED BY THE UNIVERSITY PRESS, OXFORD
PHOTO-REPRODUCTION BY THE COLUMBIA PLANOGRAPH CO., WASHINGTON
TYPOGRAPHY BY THE LORD BALTIMORE PRESS, BALTIMORE

PREFACE.

The Carnegie Institution of Washington has undertaken the republication of the leading classics of International Law and the present volume, edited by the distinguished publicist Professor John Westlake, is the second of a comprehensive series.

The grounds for including Ayala's treatise *De Jure et Officiis Bellicis et Disciplina Militari* are sufficiently set forth by Professor Westlake in his introduction. The original text is exceedingly difficult to procure and has not hitherto been translated into English. The photographic reproduction places the work within the hands of scholars of any and all countries, and the faithful and literary translation by Mr. John Pawley Bate makes its mastery an easy matter to the English-speaking world.

One reason for republishing the classics of International Law is the difficulty of procuring the texts in convenient form for scientific study; the libraries in the United States have been searched with the result that few of the earlier works were to be found. Another reason is that some of the works selected for republication have never been translated into English. The American publicist is therefore at a disadvantage in consulting works of admitted authority, and when found they are, as it were, sealed books to all but trained Latinists. The specialist is thus forced to rely upon summary statements and references to them to be found in treatises on International Law, or is driven to examine them in European Libraries, often a difficult task, while the general reader is practically barred from the stores of knowledge locked up in the earlier works on the Law of Nations. The same difficulty exists in Latin America, Japan, and in a lesser degree in many European countries.

Eminent publicists, European and American, who have been consulted as to the usefulness of the plan to republish the Classics, have indorsed the project and have pledged their personal co-operation. The works to be included in the series have not only

been approved but suggested by them, so that the undertaking is international in scope, in selection, and in execution.

The underlying principle of selection has been to reissue those works which can be said to have contributed either to the origin or to the growth of International Law and the term classic has been used in the broad rather than in the narrow sense, so that no work will be omitted which can be said to have contributed to the origin or growth of the Law of Nations. The masterpieces of Grotius will naturally be the central point in the series, but the works of his leading predecessors and successors will likewise be included. The text of each author will be reproduced photographically, so as to lay the source before the reader without the mistakes which might creep into a newly printed text. In the case of the early authors the photographed text will be accompanied by a revised text whenever that course shall seem desirable. An Introduction will be prefixed to each work, giving the necessary biographical details and stating the importance of the text and its place in International Law; tables of errata will be added, and notes deemed necessary to clear up doubts and ambiguities or to correct mistakes in the text will be supplied. Variations in successive editions of the text published in the author's lifetime will be noted, but little or nothing in the nature of historical commentary will be furnished.

Each work will be accompanied by an English version made expressly for the series by a competent translator.

It is hoped that the series will enable general readers as well as specialists to trace International Law from its faint and unconscious beginnings to its present ample proportions and to forecast with some degree of certainty its future development into that law which Mirabeau tells us will one day rule the world.

JAMES BROWN SCOTT,
General Editor.

Washington, D. C., September 1, 1912.

Obijt Alofti in Flandria XVI. Kal. Septemb. Clō. MDLXXXIV. Æt. XXXVI.

BALTHASAR AYALA I.C. ET SENATOR
REGIVS MACHLINIENSIS.

*FeLIX Ingenio, rethor graVIs, arte dIsertVs
LIIngVIsqVe, et CLarVs IVre perlVs erat.
RegIVs In beLLo IVdeX, desCrIpsIt, et iLLa
BeLLICa, qVæ æqVāLI, IVra hILanCe dabat:
PrInCIpIbVsqVe VIrIs graVIs, deCoratVs honoro
offICIO, seros oCCIdIt ante dIes.*

BALTHAZARIS AYALAE
I. C. et Exercitus Regii apud Belgas Supremi Juridici
De Jure et Officiis Bellicis et Disciplina Militari
Libri III

EDITED BY

JOHN WESTLAKE, LL. D., Cambridge, K. C.

*Late Whewell Professor of International Law in the
University of Cambridge*

Hon. D. C. L. Oxford, Hon. LL. D. Edinburgh

Late Member of the Permanent Court of Arbitration at the Hague

Late President of the Institute of International Law

Honorary President of the Institute of International Law

VOLUME ONE

WASHINGTON, D. C.

PUBLISHED BY THE CARNEGIE INSTITUTION OF WASHINGTON

1912

TABLE OF CONTENTS.

VOLUME I.

	pages
1. Preface, by General Editor.....	3a-4a
2. Introduction, by John Westlake.....	i-xxvii
3. Epistola Dedicatoria, Praefatio de Jure Belli, Enumeratio Capitum, and de Jure et Officiis Bellicis et Disciplina Militari Libri III....	1-226
4. Note on Corrections of the Text and Errors in the Marginal References.....	227

The text here reproduced was photographed from a copy of the original edition of 1582, belonging to the library at All Souls College, Oxford, and loaned to the University Press for the purpose of photographing.

The portrait of Ayala given in this volume has been reproduced by photography from one found in a volume of portraits of Belgian authors, published at Antwerp in 1608, with the title *Illustrium Galliae Belgicae Scriptorum Icones et Elogia: ex Musaeo Auberti Mirae Canonici Antwerp*.

VOLUME II.

	pages
1. Translator's Note on Corrections of the Text, Errors in the Marginal References and Mode of Citation adopted in the Translation; and classified List of Authorities.....	7a-10a
2. Translation of Epistola Dedicatoria, Praefatio de Jure Belli, Enum- eratio Capitum, and de Jure et Officiis Bellicis et Disciplina Militari Libri III.....	i-xii and 3-246
3. Index of Citations	247-250

INTRODUCTION.

I.

AYALA; AND BOOK I, CHAPTER 1.

In a celebrated passage of the *prolegomena* or preface to his great work, § 37, Grotius mentions a number of books which he had seen, some by theologians and some by doctors of law, treating specially on the *jus belli*, an expression not adequately translatable in any short English form. Besides the laws of war, that is, the rules according to which it ought to be carried on, it includes all that relates to the place of war in a philosophical system of human life and conduct. And these predecessors he condemns, all of them because they had said so little on a very wide subject, most of them also because they had mixed up in disorderly confusion things belonging to natural, divine, state or canon law, or to the received law of nations (*jus gentium*). He goes on in § 38 to name three others who had attempted to supply what was most lacking in the first mentioned, the light thrown by history; but of these he at once dismisses Faber as not having enunciated propositions to which his citations might apply, while the other two, Balthazar Ayala and Albericus Gentilis, had referred the examples cited by them to certain propositions laid down by them. Grotius then admits his indebtedness to the industry of Gentilis, though he leaves readers to form their own judgment on the doctrinal use to which Gentilis put his collections. Of Ayala he only says—and, as we shall see, incorrectly—that he did not touch the causes for which a war is called just or unjust. If these notices do not amount to praise, at least they show that Grotius agreed with general opinion in marking Ayala and Gentilis as his two chief predecessors in what is now called international law. And in any comparison of their merits Ayala claims our sympathy and

our excuse for his shortcomings, as being the first in time. He died in 1584, the year before the publication of Gentilis's first book, *de Legationibus libri tres*. How early they both were in relation to the development of thought on their subject will be seen from the fact that it was not till 1612, after the deaths of both, that Suarez, the greatest of Grotius's predecessors in the philosophy of law, published his *Tractatus de Legibus et de Deo Legislatore*.

Balthazar de Ayala was born a subject of the Emperor Charles the Fifth, at Antwerp in 1548. His father, Don Diego de Ayala, was a native of Burgos in Spain, and had obtained the rights of citizenship at Antwerp in 1531-1532. His mother was the daughter of Charles de Renialme, a licentiate in law and an Alderman (*échevin*) of the same city in 1531, 1532 and 1534. Thus Balthazar had ties with each of the principal parts of the vast dominions of Charles and his son Philip, but he was essentially a Netherlander (*Belge*). He had arrived at years of discretion when in the disturbances of 1566 the Netherlands began to be convulsed by the struggle for civil and religious liberty, and at years of manhood when in 1572 the insurrection was placed on a firm footing through the seizure of the port of Brill by the Sea-Beggars (*gueux de la mer*). But neither Balthazar nor any of his family appears at all to have doubted which side they should take. His brother Gregory was a member of the Council of Brabant. His brother Philip was Spanish ambassador at the court of Henry the Fourth of France, and afterwards held an important place in the financial administration of the Netherlands under the Archduke Albert. His first cousin, Gabriel de Ayala, doctor of medicine of the University of Louvain, became the public medical officer (*médécin pensionnaire*) of the city of Brussels, and published a volume of epigrams in Latin verse. A relation, the Canon de Ayala, was a correspondent of Cardinal Granvelle and was employed by the Netherland bishops as their agent at Rome. Balthazar himself became a licentiate of law in the University of Louvain, and we may conjecture that he spent some time there in the acquisition of the learning of which his book is full.

The Netherlands military service was distinct from the Spanish, as might be expected from the fact that Charles the Fifth and Philip the Second held the Netherlands—that is, the Burgundian inheritance completed by the acquisitions made by Charles on the defeat of the Schmalkaldic League—in a merely personal union with the crown of Spain. In 1553 Charles created for the military forces of the Netherlands two great officers, the auditor and the captain of justice. The character of the former office may be learnt from the commission of its first holder, Doctor Stratius, in which it is said that “in order that we may be the better able to keep our said army in good discipline and justice, we have found it necessary to commission some scholarly person (*personnaige de lettres*), learned and experienced in the matter of justice, to be with our captain-general of our said army, and under him to execute the office of auditor of the camp and give him good advice and counsel in what shall concern justice”. The term captain-general was combined with that of lieutenant-governor to form the title of the king’s representative in the Netherlands, as in Ayala’s dedication of this book we find it applied to the Prince of Parma in its Latin form of *imperator*. Thus the auditor, as military judge and judicial adviser of the chief of the army, held a position similar to that of the English judge-advocate-general, and in one respect with more extensive attributes. For while the rule in the Netherlands was that soldiers were tried for common crimes, not depending on the quality of a soldier, by the jurisdictions to which they were subject in their civil capacity, an exception was made for foreign soldiers and their servants who, if they did not fall under the special jurisdiction existing for persons attached to the court, were tried for all crimes by the military judge. Under this system the employment of Spanish troops in the Netherlands must have made a considerable addition to the duties of the auditor.*

To this military auditorship Ayala was appointed at the age of thirty-two, doubtless in consequence at once of family interest and of the reputation earned by his studies. The following

* Defaçoz, *Ancien Droit Belgique*, t. 1, pp. 80, 81; citing an ordinance of the Duke of Alba, dated 5th July 1570.

minute of his commission, preserved in the state archives of the kingdom of Belgium, is dated at Mons, 27th May 1580:

PHILIP etc. to all who shall see these presents sends greeting. Since in order to guard, preserve and defend our countries on this side [*the Netherlands, as distinguished from Spain, Naples etc.*] from the enterprises and invasions of the Prince of Orange and other heretics his adherents, and to recover the countries, towns and places which they occupy unjustly and against all right, divine and human, we are now preparing a camp, and an army of men of war both horse and foot, under our very dear and well beloved good nephew the Prince of Parma and Piacenza, lieutenant-governor and captain-general of these countries;

And since in order that we may be so much the better able to keep that army in good discipline and justice, we have found it very requisite and necessary to commission some scholarly person, learned and experienced in the matter of justice, to execute in it the office of judge-advocate-general of the camp [*It will be noticed that this paragraph has become common form*];

We make it known that, considering this and desiring to provide for the advancement of the said justice and the maintenance of good military discipline, and fully confiding in the sense, scholarship (*literature*), loyalty, diligence and experience of our well beloved Master Baltasar d'Ayala, licentiate in the laws, we have, by the determination of our said good nephew the Prince of Parma etc. retained, commissioned and ordered, and do by these presents retain, commission and order him to the said situation and office of judge-advocate-general of our said camp and army, giving him full power and authority and special commandment to execute and perform that office, to give advice and counsel to our aforesaid good nephew the Prince of Parma and others whom it may concern in matters concerning justice, as he shall find to be according to right and reason and conformable to our proclamations and ordinances issued and to be issued thereanent, and for the rest to do well and duly all that a good and loyal judge-advocate-general of the said camp can and ought to do, and that is competent and belongs to the matter;

At such wages and emoluments as by our further letters patent shall be taxed and ordered on that behalf.

The minute then goes on to direct Ayala to take the appropriate oath, which is to include a denial of all bribery for obtaining the said office, always excepting the accustomed fees of the Sieur de Hauteville, state and privy councillor, who on receiving the said oath is to induct Ayala into his office.

By a further order, dated at Mons, 1st August 1580, there are appointed for Ayala, by the month of thirty days, a hundred florins for himself and sixteen each for a clerk, two serjeants and an executioner, for the whole of which hundred and sixty-four florins Ayala is to give a receipt together with an attestation of his having had the said officers in his service.

Three years later Ayala received an accession of power and dignity. By an order dated at Tournai, 20th January 1583, the Prince of Parma appointed him, on the death of Jehan aux Truyes, a member of the great council and master of requests in ordinary, his oath of office to be sworn before the president of that council. But by another order, dated at Tournai, 4th April 1583, reciting that the service of His Majesty, on which in his character of auditor-general Ayala was then employed near the person of the prince, did not permit his going to take the oath at Namur—to which place the great council had been transferred from its usual seat at Mechlin, in consequence of the occupation of the latter city by the forces of the prince of Orange—he is permitted to swear it before the president of the privy council, and is confirmed in the receipt of the salary of his new offices notwithstanding his not being resident at Namur to perform the duties of a member of the great council.

It would indeed seem that the auditor-general had his place so fixed at the side of the captain-general that he required a special command to absent himself, in order to perform elsewhere even duties appertaining to that office. Thus we find an order of the prince directing all officials to assist Ayala in the execution of a command which he had received to accompany the Count of Reulx to Louvain, Aerschot, Liège, Maestricht and other places, in order to enquire into the disorders committed by the troops there in garrison, particularly the outrages which they had done to the commissioners of musters, and to correct and chastise those whom he should find guilty. Thus Ayala's public avocations must not only have been engrossing, but also, as he followed the headquarters of the army from place to place, must have kept him at a distance from libraries. In the time which intervened between his appointment and the dedication of his book, which is dated from the camp before Tournai, 31st October 1581, he can

scarcely have done more than put in order the notes which he had collected before his appointment, and the three years which remained of his life did not allow him to render any further service to legal literature. He died, Nys tells us, "at Alost, 1st September 1584, according to the authorities, but in August, if we follow the text of his successor's commission, which is dated the 20th of that month. He left a natural daughter, Barbe, who married Henry Zoes, professor of law at Louvain, one of the good Belgian jurists of the period, who died in 1627." *

The impression at once derived from reading the work of Ayala is that it is not a treatise of which the system and the parts have been logically thought out, and of which the conclusions are supported by the authorities cited, but a mass of authorities and examples collected from all ages and sources, arranged under the heads supplied by their tenour, and accompanied by the author's determinations on those heads. The learning is first and the thought second. This however does not seem to be attributable to any deficiency of the author, except in the sense that Ayala certainly had not an original mind. His thought ran on the lines which had been handed down for many ages, and demanded no rearrangement of the traditional sign-posts by which its course was marked out. It must be believed that his authorities had been collected during the years which preceded his appointment as judge-advocate-general, in view of a work to be carefully prepared, and that when the press of official business interfered with careful preparation he deemed it better to throw his materials together into such form as he could speedily give them, than to delay, and perhaps risk altogether, the publication of much that was especially appropriate to the time. The want of final polish in arrangement is thus easily accounted for and condoned, but the nature of the author's mind stands out not the less clearly.

The question of Ayala's character is no less interesting than that of his mind. Can we trace what it was in the times in which he lived that most excited his grief or displeasure, and to which

* We must acknowledge our great indebtedness to the work of M. Ernest Nys, now a professor at the university of Brussels and a member both of the Belgian court of appeal in that city and of the permanent international court of arbitration at the Hague, *Le droit de la Guerre et les Précurseurs de Grotius*, 1882, pp. 173-182. Besides other information we owe to this source the official documents which we have translated or summarized.

he most earnestly desired to bring some remedy? The answer to this question may be learnt from the dedication and the preface, which, though no doubt the last parts of the book to be written, disclose for that reason the thoughts of which the abiding force dwelt with the writer when the details of his subject had been dismissed. Of Ayala's dedication to the Prince of Parma the key-note is the necessity of maintaining ancient institutions, and of his preface the key-note is the necessity of maintaining justice. These, and not reason or humanity, were his dominant considerations. His spirit was conservative and stern. Against innovation he would make a stand. In accordance with this bent we find that the first of the three books into which his work is divided begins with the statement that, as the Romans were in all things careful to study law, they followed that habit in declaring war no less than in the things of peace, and that their constant success in war was the result of it. He then devotes the opening chapter to the existence of the Roman *fecials* as a body to which the form of commencing war was entrusted, the fixed law which they observed with regard to that and to the other ceremonies relating to war, and the Roman respect for such law.

II.

BOOK I, CHAPTER 2.

We will now notice the most remarkable among the further contents of the work here offered to the reader, in the order of the text.

It will be well to premise that the three books into which it is divided were evidently intended to bear titles corresponding to the divisions implied in the general title—*De Jure Belli*, *De Officiis Bellicis*, and *De Disciplina Militari*. In each book each chapter except the first has a title of its own, while to the first there is prefixed, in the case of the second and third books, the special title of the book, *De Officiis Bellicis* or *De Disciplina Militari*. In the case of the first book the title which occupies the corresponding position is not, as it should have been by analogy, *De Jure Belli*, but that which logically belongs to it as expressing the substance of the chapter—*De Ratione Belli Indicendi aliisque Caerimoniis Bellicis quae antiquo jure feciali proditae fuerunt*. There is thus some confusion, which may have been made either by Ayala in putting his papers together, or by the printer, who may have been led to omit *De Jure Belli* as the title of the first book because that form does not appear separately in the general title of the work.

It must also be premised that the division of each chapter into sections, quoted here as § §, is made by figures in the margin which are not placed accurately opposite breaks in the context, or even opposite the ends of sentences. Their length is variable, and their origin is difficult to account for.

In the second chapter of the first book we are told at the outset that in general peace is preferable even to a just war with the devastation which accompanies it, but that a righteous war is better than a dishonourable peace. That a war may be called just, it must be declared and waged by the authority and command of the sovereign prince. A private person can not wage

it because he must resort to the courts of law for the defence of his rights; but immediately, as if perceiving the inappropriateness of that reason to a case where the opponent is not amenable to a court of law, Ayala adds that a private person taking any steps of the nature of war without the command of the prince is guilty of *laesa majestas* by the *lex Julia*, the ground of which is the *lex regia*, by which the people has transferred to the prince all sovereignty over itself and all power. If, however, the cause is great and necessary, the prince absent, and delay dangerous, war may be waged even without his order, especially for defence, the right of which is allowed to every one by the law of nature, which includes in that permission not only vengeance but even expelling the enemy from his own land if with less we can not be safe from him. In such cases there will be a just war and the laws of war will have place, because effects follow their causes, and booty will become the property of the captors.

But even the prince ought not to wage war without a just and necessary cause, and ought not to be influenced by any lust for doing harm, for cruel revenge, or for domination: § 10. The principal objects of just war are the defence of one's self and of one's friends and allies, the recovery of what has been unjustly taken away by violence, the vindication of injuries received, and, if the injury has been done by private persons without public authority, their surrender for punishment. The refusal of passage through another's territory will justify war, for passage without doing harm (*transitus innoxius*) is free by the law of human society. That the passage meant is that of a military expedition against an enemy is shown by the example cited, that of the war of the Israelites against the Amorites who had refused them a passage to the promised land: § 11. Nothing more clearly marks the rudimentary conception of neutrality entertained in the time of the renaissance than the assertion of this right, which indeed was still axiomatic to Grotius. But the most just of all causes of war is given by rebels or seceders (*rebelles et imperio deficientes*), for they commit an injury against God, from whom all power is derived: §§ 12, 13. Yet since a rebel can not properly be called an enemy, an armed contention with such is less properly called a war than an execution, and does not require the

authority of the prince, but the order of a judge having jurisdiction will be sufficient: § 14. This, however, is only true so far as regards the measures taken for defence or for the enforcement of jurisdiction. The further rights of war can only be exercised against rebels when the authority of the prince has made the contest a true war, but even then the acts of the rebels, like those of pirates and robbers, will not be covered by the laws of war, and therefore they will not acquire the property of the things which they capture and persons captured by them will not become slaves: § 15.

It will be seen at once that here we are concerned with the question which in consequence of the Netherlands insurrection must have bulked largest in Ayala's thoughts. Accordingly he is not content till he has submitted it to a further examination. Ulpian had said that the parties in civil dissensions were not enemies to one another, so that the laws of war relating to capture and to postliminy should be in force between them, and that therefore enslavement was not the consequence of capture on either side. And the "ordinances of the kingdom of Spain," an authority which must have touched Ayala more nearly, ordered the sevenfold restitution of things captured in the course of civil dissensions. These rules, he explains, as is shown by Ulpian's use of the word "parties," hold when citizens are at variance only with citizens, but those who contend against the majesty of the state and aim at its destruction are deemed to be enemies.

So Cicero considered that the Sempronian law, which made a vote of the people necessary for the capital punishment of a Roman citizen, did not prohibit him from putting Cethegus and Lentulus, the fellow conspirators of Catiline, to death. And so also the Romans habitually visited their subject allies, when insurgent, with the extreme penalties of war: § 16. Indeed the law of Solon, condemning to banishment Athenians who took neither part on the occasion of a popular outbreak, had much to recommend it, and in Ayala's own time the modest patience of so many of the Netherlands people greatly aided the rebels: § 17.

But although the exercise of private judgment between contending parties is admissible in a democracy or an aristocracy

when there are rival governments (*scisso imperio*), in a monarchy every good and wise subject will rank himself on the side of the prince who lawfully enjoys the supreme power: § 19. For as soon as it has been determined that the commonwealth shall be administered by one person, to whom by the *lex regia* the people have granted all rule and power over themselves, and who is the common parent of all, there is the same duty to defend him that there is to defend the country: § 20. Armed resistance to him is parricidal and can never be justified: § 21. The prince and the commonwealth are so connected that no one can be the enemy of one without being the enemy of the other: § 22. Rebellion against the prince is comparable to heresy, and a person disobedient to him is called *infidelis*, the double meaning of which term—faithless and infidel—is justified by the question of St. Jerome, “how can a man be faithful in the matter of God (*in substantia Dei*) who could not keep his faith to his lord in the flesh?” To obey kings is ever the general pact of human society, and while good kings are sent by God, bad ones must be endured and their misdeeds referred to his judgment: § 23. It follows that although a usurper (*tyrannus*) who has seized the throne by illegal violence may be lawfully killed by any one if the usurpation can not otherwise be ended, it is not lawful for a private person to kill, or for the people to reject or to revolt against, one who is the prince by right of succession or election, however cruelly or unjustly he may act: § 24.

It must be noticed with reference to this passage that on 15th June 1580 the prince of Parma had issued the edict which set a price on the head of the prince of Orange, and that on 26th July 1581 the Dutch states-general had declared Philip to have forfeited the sovereignty. Ayala must have written with these recent facts expressly in view. He proceeds to declare that all rule and power over the people are concentrated in the person of the prince not only by the *lex regia* but by the ordinance of God: § 26. But the pope, to whom both the spiritual and the temporal swords have been committed on earth, may depose kings, while popular power is worse than that of any single tyrant: § 27.

From the amplifications on state government into which the mention of war against rebels has led him Ayala returns to the

just causes of war. It can not be waged against infidels merely because they are such, for God, who makes his sun to rise on the just and on the unjust, has not given the lordship over things to the faithful alone but to all creatures endowed with reason: § 28. Nor can the justice of war against infidels as such be deduced from their refusal to obey the emperor, for although it is a common opinion that the emperor is the lord of all the world, yet the most learned men, whose teaching is summed up by Covarruvias and Ferdinand Vasquez, have proved the contrary: § 29.

Here it will be noted that Ayala's Spanish origin and sympathies keep him on the side of the protest which Spain, France and England, the homes of independent nationality, maintained throughout the middle ages against the German and Italian doctrine of a world-emperor. The boundary of the authority which the prelates of the Church, even the pope himself, have received, is to be drawn between those who have never accepted Christianity, with regard to whom St. Paul asked, "what have I to do with them that are without?" and those who have once submitted to the Christian faith but have fallen from it, against whom as heretics war can be justly made: § 29. Against infidels, however, war can be made for the same causes as against any one else, also when they hinder the Christian faith by blasphemy or false argument (*pravīs persuasionibus*); or when they hinder the preaching of that faith, and so do an injustice to Christians, who have the right of preaching the gospel throughout the world: § 30.

The causes of war which have been reviewed, Ayala next says, are to be very carefully weighed by princes and kings, but if it happens that these are led into war by greed the soldiers will not be guilty, for they must obey their prince: §§ 30, 31. But in § 32 this is qualified by the reservation, "unless it is clearly established that the war is unjust." The question thus raised was an old one, and our author cites in his support Saint Augustine, who begins with a pronouncement in the sense of the wide one first made by Ayala, and proceeds to base it on grounds which are scarcely satisfactory. He points out that in peace the soldier is the subject even of a sacrilegious king, and that in war the commands given him are either certainly not contrary to the law of

God or at least not certainly contrary to it, so that there is a chance (*fortasse*) that the king may be guilty by reason of the commands and the soldier innocent by reason of his servient position. It is remarkable that Ayala does not go further into the authorities, for they are interesting. In feudal times the duty of allegiance to a lord had reinforced that drawn from simple civil subjection. In the treatise entitled *Feudorum Consuetudines*, which is commonly printed as an appendix to the *Corpus Juris*, we read (lib. 2, tit. 28) that according to some the vassal must always aid his lord, without any distinction of case, but that according to Obertus de Orto and Gerardus Campagistus, whose opinion the author of the treatise adopts, this in an unreasonable war is only true for the lord's defence, and the vassal will not lose his fief for refusing to aid the lord in an attack. Having regard to the disputable reasonableness of most wars, and to the possibility of representing an attack as a really defensive measure, we can hardly doubt that the feudal liability, even as interpreted by Obertus and Gerardus, would have a practical tendency in favour of the claim of a pugnacious lord. We find therefore without surprise that Thomas Aquinas does not so much as notice the existence of a question, but says unreservedly that "a private person who uses the sword under the authority of the prince or judge does not take the sword, but uses a sword placed in his hands by another": *Summa Totius Theologia; secunda pars, quaestio XL, art. 1; utrum bellare sit semper peccatum*.

But the received opinion of the sixteenth century did not go quite so far, for Nys quotes Franciscus de Victoria as laying down that subjects must not take arms in a manifestly unjust war, but that if the notables of the nation, consulted by the king, pronounce in favour of the justice of the war, the classes below them may in good conscience conform themselves to their decision.* Indeed the increasing employment of hired soldiers, whose voluntary engagement would deprive them of the excuse either of feudal allegiance or of the duty of a simple subject, could scarcely fail to inspire moralists with a hesitation which is perhaps reflected by Ayala. Certainly, a little later, Suarez holds mercenaries to

* *Les Origines du Droit International*, p. 174.

be strictly bound to enquire into the justice of the cause for which they fight.†

At this point Ayala tells us that all he has so far said about just causes of war relates rather to right and equity, and to the duty of a good man, than to the legal effects of war; and he makes a sudden transit to the other sense of *justus*, namely lawful by reason of fulfilling certain legal requirements, as in the case of lawful marriage, lawful age, and so forth. In that sense it is possible for a war to be *justum* on both sides, and for a war declared between persons capable of being enemies and not brigands to entitle each side, however plainly unjust, to the rights of war, such as postliminy and the enslavement of prisoners. This was rightly maintained by Alciatus and Fulgosius, in opposition to the received opinion based on the justice of the cause, which can not exist on both sides: §§ 33–35. Here then at last Ayala is alive to the difference between the provinces of the legist and the moralist in what concerns war. Had he recognised it earlier in his work, he might have discussed more clearly the duty of a soldier in an unjust war. But the time was not yet come, either for him or for so much greater a man as was Aquinas, to think adequately on a question involving the rights and duties of conscience.

The short remainder of the second chapter is devoted to the question of the expenses of war. The prince ought primarily to bear them out of any revenues assigned to him by the people, but if these are insufficient the whole kingdom must bear the burden, and it can not be limited: § 37. The soldier ought to be paid: § 38. And, serving for pay, he has no claim for his losses in the war to be made good, as he would have were he not paid. But if he has been summoned to fight in an unjust war, he will have no right of action either for his pay or for his losses, because *ex causa turpi nulla datur actio*: § 40. Surely Ayala did not mean that a prince or a commonwealth might plead in court the injustice of his or its own war, as an answer to an action arising out of it? It would rather seem that the veil obscuring the confines of morality and law, which had been raised for a moment, had

† Nys, u. s., p. 175.

fallen again, and that Ayala had no clear view of the question which he had raised.

Thus closes Ayala's second chapter, in which without much arrangement he has disburdened his mind of the general matter which he most desired to impress on his contemporaries, and has left himself free to enter on the topics of detail which follow. It should have shielded him from the imputation of neglecting the just causes of war, by making which Grotius showed that even his prodigious memory was not infallible.

III.

BOOK I, CHAPTERS 3-5.

The third chapter of the first book is devoted to Single Combat. The admission of that subject into a book on war is a scholastic feature, belonging rather to the time when war, as a public national contest, had not been so far differentiated from fighting in general as even Ayala had differentiated it in what we have already passed under review. He condemns single combat on the usual grounds, except as between soldiers on the opposite sides of a regular war, by the order or with the consent of the general (§ § 7, 8, 9), or when the princes on both sides agree to refer their differences to the combat of two or more selected champions (§ § 10, 11), even in which case, however, Ayala deems it an imprudent mode of seeking a decision, because, as Livy says, a settlement which promises to be lasting is reached only when the defeated party has contended with all his might (§ § 12, 13). Either the notion, if Ayala really entertained it, that these exceptional cases could occur in the days of Philip the Second and the Dutch Republic, or the apparently serious mention of them without such a notion being entertained, further shows the merely scholastic character of the chapter.

In the fourth chapter Ayala discusses reprisals. He condemns them so far as affecting the person of any but the guilty party, basing himself on the Deuteronomic precept, "the fathers shall not be put to death for the children, neither shall the children be put to death for the fathers: every man shall be put to death for his own sin": § 3. And on the principle quoted from Ulpian in the Digest—lib. 9, t. 2, l. 13—that no one is lord over his own limbs—*dominus membrorum suorum nemo videtur*: § 6. From that principle Ayala concludes that not even under a law or statute, to which every one is presumed to have consented, can any but the guilty party be affected by corporal penalties, though he may be so by pecuniary ones. Of course the penance imposed

by Saint Ambrose on the Emperor Theodosius is cited: § 7; and the biblical examples to the contrary are pronounced to be beyond human imitation: § 4.

The right of reprisals on property exists because human law, for the good of the commonwealth and the better repression of offences, may punish by fine, confiscation, diminution of honour and the like, even those who have committed no offence; and so it has often been enacted both in civil and in canon law, especially for the sons and descendants of those who have sinned against divine or human majesty: § 5. Hence a prince may authorise reprisals on property against a people who will neither redress the injuries done by those whom they harbour, nor give up the guilty to punishment. The practice rests on the same foundations, divine, natural and civil, as war, and the authority of a sovereign who has the right of declaring war is necessary for such reprisals: §§ 2, 10. The authority of a judge is not sufficient, and they no longer take place between fellow subjects, whatever may once have been the case at Athens or elsewhere: § 10. When reprisals on property have been duly authorised, although the innocent can not be personally attacked but only their goods taken, they may be accidentally killed, because otherwise the reprisals could not be executed. It is just as in war, neither the innocent nor women and children can be killed of set purpose, yet they may be so by accident, as when a city is besieged or bombarded, because war could not otherwise be carried on: § 9.

The fifth chapter of the first book is devoted by Ayala to capture in war and to postliminy. It is characteristic of the looseness of his style that, although the principles on which he considers the lawfulness of capture to depend are glanced at in §§ 1 and 2, they are fully explained only when he comes in § 16 to the enslavement of prisoners. His view is that in the primitive age, the golden age as the heathen called it, all men were born free and were deemed to be peers and equals, and all things were enjoyed in common. This state of things he refers to *jus naturale*, which he says did not enact that men should be free, but slavery and property were unknown, and its resulting silence about them left a loophole for the later creation of those institutions. Evidently then the ambiguous term *jus* in Ayala's *jus naturale* does not

mean law, but what might be called a right, in the sense of an enjoyment which no one questioned. He goes on to say that in later times, when, because of increasing wickedness, such a state of things was found inconvenient, natural right reason, than which nothing is more divine, dictated the institution of property, and of war with capture and enslavement as the rights of war, which thus by universal consent became the *jus gentium*. That term, in which *jus* appears as law, Ayala uses in its classical sense of the law in which the people of all nations are agreed and which they apply in their respective communities—a fact, or supposed fact, which carries with it as a consequence the application of the same law to the mutual relations of those communities, in other words its operation as what we call the law of nations.

The law of nations is thus accounted for as positive law, but to what extent is it a righteous law? So far as concerns the laws of war Ayala teaches that they are not wanting in an equity based on the repression of injustice—§ § 1, 16—and that they do not exist in favour of brigands, pirates, or any one who is not a lawful enemy: § 18. If the remark had been made that even within those limits the laws of war may operate in favour of the unjust party, we do not know what Ayala's answer would have been, but probably he would have said that the just must at least be armed with the means of repression, although the decrees of Providence may sometimes deny them that effect. And one limitation of the rights given by the general laws of war is furnished by the ancient and laudable custom—for Ayala does not put it higher than this—that in a war between Christians those who are captured on either side do not become slaves but are kept as freemen for ransom. Even that limitation does not enure to the benefit of Christians who fight for Saracens or infidels, or render them any kind of aid, only although enslaved by capture they must not be sold to any but Christians: § 19.

The law that the property in captured things passes to the captor applies only to movables, for captured immovables, such as land, become the public property of the victor commonwealth: § 3. And even with regard to the enemy's movables, it is only those that are acquired without a battle that belong to whosoever has first gained possession of them: § 8. The losing owners of

the booty acquired in battle are indeed deprived of their property in it, but its disposition is subject to the prince's pleasure, unless the proportional shares to be retained by him and to be assigned to the others concerned are fixed by law, as the Spanish ordinances fix them for land war, leaving to the prince's liberality what he will allow to the others out of captures made in naval war of which he bears the cost: § 9. It is apparently because of this difference that Ayala mentions those ordinances as assimilating captured ships of war to land rather than to movables in general: § 3. Certain examples relating to booty and founded on reason are cited with an evident intention of acting on them in the performance of the author's duties. Such are that those who guard the baggage are to share equally with those who fight: § 6; that the troops are not to throw themselves on the booty till the victory has been secured: § 11; that those who have not done their duty shall lose their shares: § 13; that fraud in the division of the spoil may be punished by fines in addition to the loss of the shares: § 12; and that the troops may be ordered to sell the spoil which they are allowed to acquire lest the army should be hampered and seduced from duty by it: § 14. It is also laid down that things entrusted to the care of a sacred institution but not belonging to it, *res sacro commendatae*, are not immune from capture if enemy's property: § 15.

In §§ 20 to 24, Ayala deals with various questions about the recovery of personal conditions by postliminy, and then introduces some observations of which the leading purport appears to be the treatment of prisoners. In § 25 we learn that women and children are subject to capture and enslavement but must not be put to death, and that enemies found in our country at the outbreak of war may be made prisoners but can no longer be enslaved as formerly they were. Also that canon law forbids touching priests, monks, lay brothers, travellers, merchants and country people, but that the prohibition has been repealed by desuetude, except, in Ayala's opinion, for ecclesiastics so far as they do not meddle with affairs of war. No legal relief can be given against a bargain which a captive has made for his ransom, because the fear of death or servitude which was its motive was not inspired as a means of extortion, but was a lawful fear arising out of his

situation: § 26. In § 27 we learn that prisoners and the fixing and enjoyment of their ransom are now generally left to their captors, except in the case of *grandees* whose ransom exceeds ten thousand crowns. These by the ancient custom of Spain, France, and England, belong to the prince. They must be admitted to ransom unless there is reason to fear from them a renewal of the war, for to spare them in that case would be an unjust mercy, as Saint Ambrose says. Thus the Roman generals at the end of a triumph put to death the leading captives, who had sown the seeds of discord and were the authors of the war. But no killing or harsh treatment of captives by private authority is allowed, any more than by civil law it is allowed in the case of slaves; and a Spanish ordinance is to that effect in the case of captives made in a war between Christians, though not in a war between peoples of different religions: § 28.

We now come to various points about ransoms: §§ 29 to 32; and then return to postliminy. The ancient rule that on its being recovered from the enemy land returns by postliminy to its former owners is followed by the Spanish ordinances, subject to a proviso for the case of governments, kingdoms, countries, and other major proprietary rights, that usucapion does not run for them even from the date of their recovery; but minor proprietary rights will be acquired by prescription against the former owner, not being under age, in four years from the date of their recovery. And if a subject loses his own castle by his own fault, and retakes it by his own exertions, still the king will be entitled to claim it on its recovery: § 33. It is easily seen what a field for the application of these provisions must have been afforded by the constant border warfare with the Moors, of which a frequent incident would be the taking of Christian property by the latter and its retaking by the former owner or by an adventurer.

In § 35 Ayala mentions and rejects a number of general statements and distinctions made on postliminy by various writers. His own position, as may be collected from §§ 34 to 38, is that the first question to be asked is whether a corporeal thing captured by a lawful enemy, not by a pirate or robber, is one of those which are capable of postliminy, such as land, ships, riding or baggage animals, and men, whether free or slave. If it is not such, of

which arms are an example, because they can not be lost by a living man except through his fault, it is at once the captor's booty. If it is such, the next question is whether the enemy has secured at least a temporary possession of it, that is, in the common phrase, whether it has been brought *intra praesidia*. If this has not happened before the thing is recovered, the property in it has not been displaced, and the recoverer must restore it to its owner, whether he recovered it by force of arms, by purchase, or in any other way, except that if he recovered it by purchase the owner must repay him its price. If, however, the thing has been brought *intra praesidia*, its property has passed to the captor by the laws of war, but on the recovery of the thing the property will return to the former owner by postliminy. And if the recoverer was a fraudulent party to the capture, he will be liable to the former owner not only for the restitution of the thing recovered but also for what he might have saved from capture. In § 39 Ayala notes the Spanish ordinance which applied the question whether booty had been brought *intra praesidia* to captures made by pirates as well as to those made by an enemy, and can only account for it by supposing that "its object may have been to stimulate the troops in the pursuit of pirates and robbers, especially since it is legitimate to make provision for the public good even at the cost of private persons, as Tacitus says that every great example has some injustice to individuals which is compensated by the public utility." In § 40 Ayala expresses a rather hesitating opinion that a thing first stolen, then captured by an enemy and lastly recovered, need not be restored to its former owner, the law of war which changes the property prevailing over the civil rule that the vice of theft, which clings to the thing stolen, is not purged until the thing has returned to the owner's power; but he is clear that equity prohibits suit against the possessor in such a case unless the value can not be recovered from the thief or his heir.

The closing §§ of the chapter, 41 to 43, deal with the questions whether incorporeal rights can be captured in war and transferred to the conqueror, and, if so, whether they are subject to postliminy. On the first question Ayala decides in the affirmative as to the incorporeal rights of a conquered community,

because such rights are the creditor's property, and the property of a conquered community passes to the conqueror together with the persons forming the community. He can give laws to them, and one who is in another's power can have nothing in his own power. Therefore when Alexander had conquered Thebes he was competent to receive from the Thessalians the hundred talents which they had borrowed from the Thebans, and if he had done so, the Thebans, when their city was restored by Cassander, would have had no claim against the Thessalians.

On the second question Ayala admits that there may be postliminy of an incorporeal right, and that, since Alexander had merely assumed to remit the debt to the Thessalians, the restored Thebans were entitled by postliminy to exact it from them, and would have been so in whatever legal form the remission might have been made. In that case there would have been law against law, and the nature of the law of postliminy is to prevail over the law of capture. If there had been payment to Alexander there would have been law against fact, and "the law of postliminy does not restore those things which have been removed by lawful fact, for law has no supremacy over fact." But the incorporeal rights of a private person pass to his captor only when he is made a slave, who can have nothing of his own, and now that between Christians a prisoner does not become a slave his incorporeal rights adhere inseparably to him.

The question is quite differently regarded by Grotius. There is, says that jurist, no postliminy of a debt, and the absolute right which Alexander acquired by the conquest of Thebes made his remission of their debt to the Thessalians as effectual in law as their payment of it to him would have been. Moreover there was no restoration of the Thebans, for their city had been dissolved by the conquest, and the Thebes which Cassander set up again was a new entity. *De Jure Belli ac Pacis*; l. 3, c. 9, § 9.

IV.

BOOK I, CHAPTERS 6-9.

The sixth chapter is devoted to the subject of keeping faith with an enemy, and is a tolerably full and, with one important exception, a good discussion of that subject, with the connected one of the law and ethics as to keeping promises made in civil life, whether with or without the sanction of an oath. The exception is that Ayala repudiates any duty of keeping faith with those whom he regards as rebels. He has pointed out that pirates and robbers, as being the common enemies of mankind, can not claim the performance of the engagements which they may have it in their power to extort: § 6. This he extends to rebels, as also not being lawful enemies: § 7. And, "as a consequence," conventions which have been extorted by a usurping force (*per tyrannidem*) are not binding. In their case there has been no consent, which is required in all contracts, for consent is vitiated by unlawful force. It is doubted by most whether a prince is ever bound by a contract with his subjects, but certainly if they have wrung the contract from him by insurrection, which is in itself a breach of their faith to him, they can not claim faith from him. Nor can it be expected that those who have violated both divine and human law, by taking arms against their common parent who has received his power from God, will themselves keep their word.

Again, subjects can not give the law to their prince; therefore any promise by him to them is a voluntary one, which can never be binding. The common doctrine of the canonists, that the pope's hands are never bound, is based on these principles. And if a prince is injured by a contract he has the same right as one under age to be relieved from it: § 8. The rights of the crown are inseparable from the crown, and as the prince can not lose his sovereign power by a voluntary abdication, or alienate any part of his kingdom, so he can not alienate any of those rights, nor

can they be lost by the longest term of prescription. The prince is only a usufructuary, or at most holds his crown as a husband holds his wife's dowry: § 9. Bodin, seeing the insecurity of any convention made by insurgents with their prince, advised them not to be parties to such a convention, but to get some foreign prince to contract for them; but Ayala advises them rather to return to their duty and seek the clemency of their prince: § 11.

It is an interesting problem how historical characters such as Charles I. of England, and many of their supporters no less, who were not on the whole bad men, can have been morally blind on that side of conscience which relates to political compacts with subjects. The arguments which have been quoted in some detail are interesting as showing the question as they saw it. The base of their position was the belief in a divine external order which, where it is entertained, makes impossible secure political compromises affecting that order. The common humanity on which the duty of keeping faith must be founded is not felt, by those who identify themselves with a divine will to which they attribute institutions, to exist between them and their opponents.

Except on the point which has been examined Ayala's standard of faith was high. Faith must be kept towards a lawful enemy by a private person as well as by the state or its representatives, and Regulus did no more than his duty: § 2. Engagements must be interpreted without quibbling on their letter: § 4. Giving hostages does not permit a treaty to be broken, as if they were a substitute for faith, the erroneous doctrine by which Bodin defended the conduct of Francis I. If the French authorities whose consent was necessary refused it to the treaty of Madrid, Francis ought to have saved his personal faith by returning to captivity: § 5. But even towards a lawful enemy faith is not to be kept if that which was promised would offend God or be contrary to good morals: §§ 13, 14. All our actions ought to be referred to the ground principles of justice; first, that no one be injured; secondly, that the common utility be served: § 15. Breach of a treaty by one party exempts the other, at his discretion, from the duty of observing the same treaty, unless the broken clause is such that it is not likely the contracting parties attached much importance to it; but it does not authorise the breach of another

treaty: §§ 17, 20, 22. The rules of faith are the same for truces as for treaties of peace or alliance: § 18. But it is usual and right, though not a matter of law, that a slight breach of a truce which will shortly expire should not be treated as ending it: § 19. The perfidious character of an enemy, though often shown, does not warrant a breach of faith towards him: § 21.

The seventh chapter begins with a distinction of treaties into three kinds—those which end a war by the complete surrender of the enemy, who thenceforward enjoys only such existence as the conqueror allows him—those which end a war on terms, possibly including the enemy's recognition of the conqueror's superiority (*ut is populus alterius populi majestatem conservet*)—and those which are concluded in time of peace, possibly including a similar recognition by one party. But no use is made of the classification. A general's commission, even when conferring plenipotentiary power on him, does not enable him to conclude a peace, unless that power is expressly given: § 5. Truces for long terms, equivalent to peace, fall under this rule, but not short truces: § 6. It will be remembered that in Ayala's time the Ottoman empire concluded peace with non-Moslem powers only for terms of years. In extreme necessity the prince may conclude a treaty not only abandoning private property of his subjects which is in the enemy's hands, but even taking other property from his subjects and giving it to the enemy, for the common utility is to be preferred to that of individuals: § 7. It would rather seem, though it is not clear, that Ayala did not consider that subjects were entitled to compensation from the prince or the public treasury for property so taken. When a prince dies who has concluded treaties in the name of the commonwealth, they subsist both against and in favour of his successor, whether taking as heir, by a statute or by election; unless where things annexed to the crown have been alienated without the necessary consent of the people or of the estates (*citra populi vel ordinum consensus, qui ad hoc requiritur*), or where the dignity and authority of the prince (*majestas principis*) have been impaired, which could not have been validly done to the prejudice even of the deceased: § 10. The last reservation can not have been intended to apply to treaties with foreign powers, since Ayala, as we have seen, ad-

mitted that a treaty either of his second or of his third kind might include an admission of the superiority of one party. The purport clearly is that no perpetually binding close can be given to a civil war by an agreement limiting the prince's prerogatives, in accordance with what Ayala has taught in the preceding chapter about its not being a duty to keep faith with rebels.

The eighth is a commonplace chapter on lawful stratagem and fraud in war, in which no principles are laid down by which cases may be distinguished.

The ninth chapter is on the rights of ambassadors, and contains nothing remarkable except Ayala's refusal of such rights to rebels and to subjects who serve an enemy with treasonable intent. On that ground he considers that the imperialists were within their right in putting to death the subjects of Charles V. who were commissioned by the king of France as ambassadors to the Grand Turk, but he does not notice that, whatever their personal condition, they could have no rights against the emperor as ambassadors from an enemy to a third power: § 5. The man of God who was eaten by a lion for disobeying the divine order not to accept meat or drink from Jeroboam, whose sin he had been sent to denounce, is brought in as a warning to princes not to treat with rebels and schismatics: § 6.

V.

BOOKS II AND III.

The second and third books contain little or nothing that belongs to international law. Ayala's object in them seems to have been to bring together all the maxims of policy or prudence which he could find relating to war, whether apprehended, being waged, or leaving questions behind it—whether again such maxims were generally accepted or were debated. This must not be understood only of maxims belonging to philosophy, statecraft, or administrative science; even strategy and tactics are not wholly outside Ayala's purview, although he says comparatively little about them, probably because in the then condition of military art little of a general character had been said about them. The merest technicalities of the military or naval profession are all that he avoids. The authorities and examples are mostly taken from classical or biblical antiquity, and next in frequency come those of Spain, as where the extreme severity of the Spanish ordinances for the case of the surrender of a castle is commented on: book III, chapter 18, § § 2, 5. Of course the difference of circumstances and institutions would render a large part of what Ayala has thus collected inapplicable to the Low Countries in the sixteenth century, but we shall probably not be wrong in thinking that he, as a special devotee of learning, was haunted by a notion, due to the adoption of Roman law in the German or Holy Roman empire, that more practical use might be made of his vast collection than it would now occur to any one to think possible. An instance may be seen in book III, chapter 7, § 27, where he argues that the privileges of Roman soldiers still belong to them, against what he admits to be the general opinion, but claiming to have the most learned on his side. A notable instance of an opinion ventured by Ayala on his own authority, not supported by any citation of a writer but only by examples, is that a man of some position (*nobilis*) may act as a spy not only without discredit but even with glory, when his motive is zeal for the public good; though he admits that to do so for pay would be discreditable to him: book III, c. 13, § 6.

J. WESTLAKE.

BALTHAZA-
RIS AYALÆ, I. C. ET
EXERCITVS REGII APVD
BELGAS SVPREMI IVRIDICI,

DE IVRE ET OFFICIIS BEL-
LICIS ET DISCIPLINA MILITARI,
LIBRI III.

*Non in multitudine exercitus victoria belli;
sed de calo fortitudo est. 1. Mach. 3.*

D V A C I,
Ex officina Ioannis Bogardi Typogr.
iurati, sub Bibliis aureis, anno
M. DC. LXXXII,

SERENISSI-

MO PARMÆ ET PLA-

CENTIÆ PRINCIPI,

ALEXANDRO FARNESIO,

Regis apud Belgas Præfecto, & Im-

peratori felicissimo, BALTHAZAR

AYALA I. C. S.

I qui de republ scri-
psere, Princeps se-
renissime, ad reipub.
salutem & conser-
uationem præcipue
spectare censent, ut
actiones nostras, iu-
ra, & leges, ad vete-

rum mores, & instituta maiorum sapius re-
uocemus. rempub. enim, ut picturam egregiam,
sed euanescentem vetustate, si eam coloribus
iisdem, quibus fuerat, renouare neglexerimus,
nec formam, nec extremalineaamenta seruare:
& ut in corporibus humanis, sic quoque in

ā 2

repub.

EPISTOLA

in suis de rep.
libris.

republic. quotidie aggregatur aliquid, quod curatione indiget: & senescentibus legibus maturescunt vitia, quae republic. haud diu stare permittunt. unde Ennii versum, quo dixit,
Moribus antiquis res stat Romana, virisque,
vel breuitate, vel veritate, tanquam ex oraculo
effatum censet Cicero. Nam neque viri, inquit, nisi ita morata ciuitas fuisset; neque mores, nisi hi viri praefuissent, aut fundare, aut tam diu tenere potuissent tantam, & tam iuste lateque imperantem republic. Itaque & mos ipse patrius praestantes viros adhibebat, & veterum morem, ac morum instituta retinebant excellentes viri: quae ratione Romanae res publicae
& creuit, & stetit. Imperium enim, ut inquit Sallustius, his artibus facile retinetur, quibus initio partum est. verum, ubi pro labore, desidia, pro continentia, & aequitate, libido, atque superbia inuasere, fortuna simul cum moribus immutatur. quod & Apollo oraculo suo significasse videtur, quo, consultus quando tandem malorum, & seditionum, quibus Graecia miserè affligebatur, finis esset, respondit, tum demum calamitatem Graeciae cessaturam, cum ipsius aram, quae apud Delios erat cubica, duplicassent. quod Graeci facile arbitrati, cum alteram tantam molem, quanta prior erat, adiecissent, neque tamen malum leniri sentirent; & non

DEDICATORIA.

& non satis rite oraculo satisfactum ex eodem deo intelligerent, tandem edocti a Platone, & aliis philosophis, cognouerunt non molem moli, ex oraculo Apollinis a quandam esse, sed Analogiam cum Analogia, & rationem cum ratione componendam. atque ita sapientium virorum prudentia, & consilio, ad veterum normam, institutaque maiorum rebus constitutis, omnibusq; suo loco repositis, malum mitescere, & pristina felicitas redire cœpit. Hinc quoq; Horatius percipiens, quantum calamitatis in- *Carmin. l. 3.
ode 6.*
uexisset contempta religio, ad Romanos scribit, his versibus:

Delicta maiorum, immeritus lues,
Romane, donec templa refeceris,
Ædeisque labentis deorum, &
Fœda nigro simulacra fumo.

*& quæ sequuntur. quibus ostendit, quantum degenerauerint Romani a suis maioribus, ob violatam religionem, & neglectum veterum morem. Et huius rei præclarum exemplum nobis exhibet Romana historia, ut dilucidè proponit Liuius, qui corruptis Romanorum moribus, lib. 3.
neglecta deorum religione, & iure gentium violato, urbem captam & partem deletam a Gallis refert: quæ rursus Camilli virtute liberata, cultu diuino restituto, legibus institutisq; maiorum reuocatis, de violatoribus iuris gentium*

EPISTOLA

supplicio sumpto, mirum in modum creuit, & tandem totius orbis imperium adepta est: ut merito dici possit, urbem Romanam multo ante perituram fuisse, nisi perisset: aut saltem nunquam ad tantum fastigium peruenturam. Cuius exemplo Sereniss. Princeps, speramus fore, ut tua praeclara virtute, & mira in rebus gerendis dexteritate & prouidentia, veri Dei cultu restaurato, & Maestate Regis, quae diuino & humano iure illi debetur, reparata, diuinarum humanarumque rerum perturbatio in Belgium inuecta, diuini numinis auxilio, sedari & tolli aliquando possit, & totum Belgium pristinae felicitati reddi. de quo dici potest, id quod sacra
Iudith cap. 5 *litera de Israëlitis habent: Vbicunque ingressi sunt, sine arcu & sagitta, & absque scuto & gladio, Deus eorum pugnavit pro eis, & vicit: & non fuit, qui insultaret populo isti: nisi quando recessit a cultu Domini Dei sui. Quotiescunque autem praeter ipsum Deum suum, alterum coluerunt, dati sunt in praedam, & in gladium, & in opprobrium. Porro cum in civili & togata societate, leges constitutionesque, sapius renouari, & ad veterum instituta rescari expediat, (qua de causa etiam veteres illi Romani censores creauere, qui censendis civium moribus, qui facile negligentia corrumpuntur, antiquum decus, & morum integritatem re-*

DEDICATORIA.

tem retinebant:) tum profectò omnium maxime in bello id fieri conuenit, eò quòd aspero & abscisso castigationis genere, disciplina militaris indiget. Quia, ut inquit Val. Max. vires armis constant, quæ ubi semel a recto itinere descuerunt, oppressura sunt, nisi opprimantur. Et certè tantum in disciplina militari positum est, ut eas sola retenta vel neglecta, maxima clades illata vel accepta, plurimi exercitus cæsi vel seruati, amplissima denique imperia parua vel collapsa sint: ut in huius operis progressu latius ostendemus. Ceterum cùm belli gloria longè maxima apud Romanos fuerit, qui suum conditorisq; sui parentem Martem ferebant, ad eamq; sola disciplina militari (quod præcipuum decus & stabilimentum Romani imperij vocat Valer. Max.) peruenerint, eademq; labente paulatim magis ac magis præcipientes iuerint, donec tandem una cum virtute maiorum, & imperium & gloriam amitterens: operæ precium me facturum existimaui, si per quos viros, quibus artibus, quo genere disciplina, tantam in rebus bellicis gloriam meruerint (quatenus studio iuris & historiarum lectione consequi potui) proponerem. Ex quibus certè liquebit, eadem ingenia hominum, quæ nunc sunt, & olim fuisse: eosdem quoque casus & euentus rerum, qui imites contingunt, & olim euenisse. unde

EPISTOLA

non difficile erit ei, qui antiqua diligenter expenderit, & perpenso iudicio examinauerit, & retroactis (quod propriè sapientis viri officium est) praesentia iudicare futura prospicere, & ex veterum exemplis, propter casuum similitudinem, conuenientia remedia malis adhibere: quibus neglectis, in eundem lapidem saepius impingimus. Neque enim, ut Aristides dicebat, in bello tam armis res magna geruntur, quàm prudentia & consilio. Itaque Xerxes, cuius exercitū & terra, & mare vix capere poterat, vnius Themistoclis industria superatus fuit. & Romanis, neque multitudo, neque vires maiores, quàm amplissimis regnis, & ferocissimis Barbaris fuerunt: sed principes eos fecit seueritas institutorum, & ordo militiae. Vnde Agamemnon non optabat, ut Aiacis similes haberet decem; sed ut Nestor & Ulysses: quorum consilio & prudentia non dubitabat quin breui Troia peritura esset. & Sallustius diu quidem magnum inter mortales certamen fuisse scribit, vine corporis, an virtute animi, res magis militaris procederet: sed postea periculo atque negotiis compertum esse, in bello plurimum ingenium posse. Lucullum verò scribit Cicero, cum esset Roma ad Mithridaticum bellum profectus, rei militaris planè rudis, legendis rebus gestis, industria & ingenio, tantum

Acadequest.
lib. 2.

DEDICATORIA.

tantum imperatorem in omni genere belli ex-
stitisse, ut confessione & iudicio Mithridatis,
regis post Alexandrum maximi omnibus, quos
ipse legisset, ducibus præferretur. Quare pru-
dēter Alphonsus Aragonum rex, rogatus plus
ne armis, an libris deberet, respondit. Ex libris
arma, & armorū iura se dedicisse: apertè pro-
fessus, se doctrinæ omnia debere. Quo spectat
quod Iustinian. imperator ait, militarem rem in l. 1. C. de
Iustim. cod.
confir.
tam legibus in tuto collocatam esse quàm leges
armorum præsidio servatas, & horum alterum
alterius auxilio semper eguisse. Nam si rectè
iudicare volumus, non magis leges sine armis,
quàm arma sine legibus & disciplina rempub.
utrunque florentissimam ullo modo tueri pos-
sunt. Quacum ita sint, Sereniss. Princeps,
hunc qualemcumque laborem meum T. Cels.
non ingratum fore confido; munus certè exi-
guum, & splendori tuo indignum: sed ad præ-
sentem rerum statum, nisi fallor opportunum.
in quo recensendo, graues fortasse nimium, &
seueros censores monitos velim, eius quod Q.
Fabius Max. Q. Fabio Max. filio consuli di-
cebat, aliter in medio ardore belli, aliter in pace
tranquilla arbitrandum esse. multa enim quæ
in pacis otio vindex disciplina persequitur, in-
ter turbas & gladios veniam merentur. T.
verò Cel. Sereniss. Princeps, hoc quicquid est
a s vel flu.

PRÆFATIO

vel studij vel laboris, dedicaui: tum quòd mea interesse putarem, eam non ignorare quid agerem, & quæ studia tractarem, dum a publicis functionibus vacarem: tum quòd militaria hac nemini magis conuenire arbitrarer, quàm tibi tanto Imperatori, & disciplina militaris amantiſſimo. Cuius actiones Deus optimus maximus dirigat, eundemque nobis quàm diutiſſimè ſeruet incolumem. E caſtris ante Tornacum, pridie Kal. No- uemb. 1581.

PRÆFATIO DE IVRE BELL.

Plurimè a Pyndaro pleriq; dictum existimât, bellum tyrannum esse, & legem omnium reginam. nihil enim legibus, quæ diuinitus nobis datæ sunt, tam contrarium, quàm vi agere; quod proprium est bel-luarum. & quemadmodum aquilæ vn-guis acumen, & leoni dentium asperi-tas: sic homini rationem (quam rectè I. C. animam legis esse voluerunt) datam esse: qua sola contédere & se tueri debet. Vnde quamuis rempub. sine iusticia geri

non

DE IVRE BELLI.

non posse, nihilq; tam inimicum quàm iniusticiam ciuitati, a Lælio (quem Cicero de repub. disputantem contra Philum inducit) abūdè satis disceptatum sit: tamen bellum sine iniuria geri nō posse, adhuc hodie multorū mentibus insedit. tot enim mala, tam magna, tam horrēda, tam sæua, ex bellis, etiam quæ iusta dicuntur, & quidem necessariò oriri: vt qui illa omnia ad iusticiæ normam redigere conetur, nihil aliud agat, quàm si cum ratione insaniat. Etenim prorsus inutilem esse iusticiam: & id ius esse in bello, quod ei, qui plus potest, vtile est: & pro iure vires esse: hoc potissimum argumento probare nitebātur veteres, iniustum scilicet esse, & contra naturam, vt homines hominibus dominantibus seruiant: quod belli iure inductum fuit: quam tamen iniusticiam nisi sequatur imperiosa ciuitas, cuius magna est resp. non eam posse prouinciis imperare. Sed certè tollenda est hæc opinio, sunt enim & belli, sicut & pacis iura: & in eos, qui equum pati non possunt, nec rationē cohiberi, vis haud iniusta est. Iniquitas enim partis aduersæ, vt inquit D. Augustinus, iusta bella ingerit gerenda sapiēti, imo

*de ciuit. Del
hb. 19. cap. 7.*

PRÆFATIO

imo necessaria. Itaque Dauid vir Deo
 acceptissimus, aliiq; viri sanctissimi, bella
c. noli. 23. q. 1 gesserunt^a. & Deus ipse præcepit Israëli-
 tis, vt Amorræis, aliisque populis bella
Deut. 2. inferrent. Dolebit ergo sapiens, iusti
 belli sibi existisse necessitatem: suscipiet
 tamen, communi reipub. vtilitati consu-
 lens potius quàm priuatorum: ne cōtra
 præceptum illud Platonis, dum partem
 aliquam reipub. tueri vult, totum corpus
 deferat. Nec protinus iniustum censen-
 dum est, quòd iusto bello victi, in serui-
 tutem olim redigerentur: imo id iustissi-
 mum esse, ex eo defendi potest, quòd rei-
 pub. conueniat, vt puniantur ij, qui iniu-
 stum bellum gerunt. sed & quod talibus
 hominibus sit vtilis seruitus, dici potest:
 quia scilicet improbis aufertur iniuriarū
 licētia, & domiti se melius habituri sunt,
 quàm indomiti se habuerūt. quales Asiæ
 incolas esse, Agesilaus dicere solet, bonos
Plut. in apop. scilicet, si seruirēt, malos, si libertate frue-
 rentur. Quæ ratio vt firmaretur, Lælius
 apud Ciceronem de republ. disputans,
 subdidit veluti a natura sumptū nobile
 exemplum, & dixit: Cur igitur deus ho-
 mini, animus corpori imperat, ratio libi-
 dini, ceterisque vitiosis animi partibus.
 quod

DE IVRE BELLI.

quod D. Augustino mirè probatur. Sed de ciuit. Dei
lib. 19. cap. 7.
& ex præcepto Dei Moyſes, Madianitis
prælio victis, prædam omnem tam ho- nu. 31.
minum, quàm pecorū inter ſuos diuiſit.
& Apoſtolus monet ſeruos, vt obediant ad Ephes. 6.
dominis ſuis, & ex animo ſeruiant. Recta
itaq; ratio natura ſapiētibus inſita, coër-
cendam humanam improbitatem, bello,
captiuitate, & ſeruitute ſuaſit. de quo a-
lio loco plura dicemus. Porro eadem
ratio iuſticiæ, quæ bellis gerendis nor-
mam præſcribit, dat etiam ſuas leges mi-
liribus & exercitui, quibus diſciplina mi-
litaris ſtabilitur: qua ſemel polluta, vt
„ Papyrij dictatoris verba apud Liuiū re- lib. 8.
„ feram; & non miles cēturionis, non cen-
„ turio tribuni, non tribunus legati, non
„ legatus conſulis, non magiſter equitum
„ dictatoris pareat imperio: nō ediſta im-
„ peratoris obſeruentur; ſine com meatu
„ vagi milites, in pacato, in hoſtico errent,
„ immemores ſacramenti, licentia ſola ſe
„ vbi velint exauctorent: infrequentia de-
„ ferantur ſigna: neque conueniatur ad e-
„ dictum, nec diſcernatur interdium, nocte;
„ æquo, iniquo loco; iniuſſu imperatoris
„ pugnent, & non ſigna, non ordines ſer-
„ uent, latrocinij modo cæca & fortuita,
pro

PRÆFATIO DE IVRE BELLI.

pro solenni & sacra militia erit. Vt enim³⁰
in fidibus & cantu, ex distinctis sonis, &
dissimillarum vocum moderatione, cō-
cors tamen concentus efficitur & con-
gruens: sic ex summis, & mediis, & infi-
mis interiectis ordinibus, moderatum
ratione & disciplina exercitū (quod de
ciuitate dicebat Scipio, quem Cicero de
republ. disputantem inducit) consensu
dissimillimorum concinere dicendū est.
& quæ harmonia a Musicis dicitur in cā-
tu, ea est in exercitu concordia, arctissi-
mum & optimū disciplinæ militaris vin-
culum: quæ certè sine iusticia esse non
potest: quæ ad quamcunque rem geren-
dam est necessaria: & cuius, vt ait Cicero,
tanta vis est, vt nec illi quidem, qui male-
ficio & scelere pascuntur, possint sine vlla
particula iusticiæ viuere. Et hæc quidem
dixisse sufficiat, vt huius operis rationem
redderemus, & iis satisfaceremus, qui iu-
ra belli (quibus reip. salus continetur)
tanquam naturæ & paci euangelicæ
contraria, damnare sunt
ausi.

LIBRI

LIBRI PRIMI CAPITA.

D E ratione belli indicendi, aliisque caerimonijs bellicis, quæ antiquo iure feciali proditæ fuere.	Cap. 1.
De bello iusto, & iustis belli causis.	Cap. 2.
De duello seu singulari certamine,	Cap. 3.
De pignerationibus, quas vulgò represalias vocāt.	Cap. 4.
De bello captis, & iure postliminij.	Cap. 5.
De fide hosti seruanda.	Cap. 6.
De foederibus & induciis.	Cap. 7.
De insidiis & fraude hostili,	Cap. 8.
De iure legatorum.	Cap. 9.

Libri secundi capitula.

D E officiis bellicis.	Cap. 1.
De imperatore vel duce exercitus.	Cap. 2.
Vnum non plures exercitui præfici debere, & cum potestate libera: eundemque continuum: nec eum quem prius offenderis ignominiaue affeceris.	Cap. 3.
Utrum lenitate & beneuolentia, an verò seueritate & stricta plus proficiet imperator.	Cap. 4.
Temporum rationem præcipuè in bello habendâ.	Cap. 5.
Contentiosas & lentas de rebus bellicis deliberationes admodum noxias esse, præsertim vbi factò magis quàm consulto opus est.	Cap. 6.
Dum res adhuc sunt integræ, ne minimum quidem regi vel reip. de maiestate sua concedendum esse: & errare eos qui arrogantiam hostium; modestia & patientia vinci posse existimant.	Cap. 7.
An præstet bellum domi excipere, an verò in hostilem agrum inferre.	Cap. 8.
An præstet initio prælij magno clamore & cōcitato cursu in hostes pergere, an verò loco manere & hostium impetum excipere.	Cap. 9.
Non esse consilij inuicem insensos ciuilibus dissentionibus hostes sola discordia fretum inuadere.	Cap. 10.
Necessitatem pugnandi magno studio imponendam esse militibus & hostibus remittendam.	Cap. 11.
In victoria potissimum de pace cogitandum.	Cap. 12.
Deiunctis hostibus, qua potissimum ratione perpetua pace quieti obtineri possint.	Cap. 13.

Libri

INDEX CAPITVM.

Libri tertij capita.

D E disciplina militari.	Cap. 1.
De officio legati, tribuni, & aliorum qui militibus præfunt.	Cap. 2.
De metatoribus, siue menſoribus.	Cap. 3.
De militibus, & qui militare poſſunt.	Cap. 4.
De ſacramento militari.	Cap. 5.
De miſſione.	Cap. 6.
De priuilegiis militum.	Cap. 7.
De iudiciis militaribus.	Cap. 8.
De pœnis militum.	Cap. 9.
De contumacibus & ducum diſto non parentibus, eosque non protegentibus.	Cap. 10.
De emanſoribus.	Cap. 11.
De deſertoribus.	Cap. 12.
De transfugis & proditoribus.	Cap. 13.
De ſeditioſis.	Cap. 14.
De iis qui in acie loco cedunt aut victi ſededunt.	Cap. 15.
De iis qui arma alienant, vel amittunt.	Cap. 16.
De iis qui excubias deſerūt, vel minus recte agunt.	Cap. 17.
De eo qui arcem, vel oppidum, cuius præſidio impoſitus eſt, amittit, vel hoſtibus dedit.	Cap. 18.
De furtis & aliis quibuſdam delictis militaribus.	Cap. 19.
De præmiis militum.	Cap. 20.

*Tres hi libri utiles ſunt ad conſeruandam hoc tempore ca-
lamitoſo diſciplinam militarem, nec habent aliquid quod
fidei Catholica contrarietur. Sic cenſeo 16. Nouemb. 1581.*

Mathias Lambrecht ſacræ Theol.
Licent. & Regius in alma vniuerſ.
Duacen. Catechiſmi profeſſor.

DE IV.

I

DE IVRE ET

OFFICIIS BELLICIS,

ET DISCIPLINA MILITARI,

LIBER PRIMVS.

DE RATIONE BELLII INDICENDI,
ALIISQVE CÆRIMONIIS BELLICIS,
quæ antiquo iure feziali proditæ fuerunt.

- 1 *Ius feziale.*
- 2 *Collegium fezialium.*
- 3 *Officium fezialium.*
- 4 *Clarigatio.*
- 5 *Paterpatratus.*
- 6 *Tybarenorum fides.*
- 7 *Verba iuris fezialis.*
- 8 *Iniuffu populi fœdus iniri non poterat.*
- 9 *Sp Postumus hoſtibus deditus.*
- 10 *Deditionis formula.*
- 11 *Mancinus Numantinis deditus.*

CAPVT PRIMVM.

ROMANOS belli, ſicut & pa-
cis iura perpenſo iudicio
ſemper æſtimaffe, ex eo-
rũ historiis licet cognof-
cere : ita vt mirum videri
non debeat, tam felices eis ſemper con-
tiſſe bellorũ exitus : quippe qui arma
A nunquam

DE IVRE ET OFF. BELL.

nunquam nisi iustis de causis sumpse-
rint, ut refert Dionysius Halicarnass.^a
^a *Antiquitat. Roma. lib. 2.* usque adeò ut cum legati Campanorū
(quos Samnites aduerso prælio frege-
rant, & ad petendum Romæ auxilium
coëgerant) in senatum introducti, mul-
tis verbis docuissent, quam utilis foret
Rom. rebus Cāpanæ societatis accessio,
petentes amicitiam in perpetuū, in præ-
sens auxilium: nihil tamen aliud impe-
trarunt à senatu, qui non temerè se bel-
lis alienis immiscere volebat, quàm ut
legati mitterentur ad Samnites, precatū
ne qua vis Campanis fieret. ad quæ prin-
ceps legationis à Cāpanis missus, quē-
admodum in mādatis acceperat; Quan-
doquidem, inquit, nostra tueri aduersus
vim atque iniuriam iusta vi non vultis,
vestra certè defendetis. itaq; populum
Campanum, urbēque Capuam, agros,
diuina, humanaque omnia in vestram
P. C. populi que Rom. ditionem dedi-
mus. quicquid deinde patiemur dediti-
tij vestri passuri. Tum in senatu iam fi-
^b *lib. 7.* desagi visa, ut refert Liuius,^b deditos nō
prodi, bellumque aduersus Samnites
susceptū est, quod sine iusto titulo, Ro-
mani à Campanis in se nunquam ver-
tissent.

tissent. Similiter priusquam tertium & ultimum bellum Punicū susciperetur, diu multumque tāta res agitata est; atque inter M. Porcium Catonem, & Scipionem Nasicam senatus principes (quorū alter sapientissimus vir in ciuitate habebatur, alter optimus vir etiam à senatu iudicatus erat) variis sententiis certatū. Cato suadebat vt bellum indiceretur Carthaginiēsis, qui exercitum specie contra Massanissam regem; re ipsa, cōtra Romanos cōparatum in finibus habebant, Nastica cōtradiciente, ex cuius sententia legatos mitti Carthaginem placuit, qui specularentur quid agerent, castigato eorum senatu, quòd contra fœdus exercitum, & nauales materias haberent. Sed Gisgo Amilcaris filius, homo seditiosus, ita senatum bellum aduersus Romanos suadendo concitauit, vt legati fuga sibi consulere coacti sint. cumque tunc Cato non diutius bellum differendum censeret, Nastica nondum iustam sibi bellandi causam videri, & nihil temerè faciendum dicebat. sed Catonis sententia peruicit, & cum Carthaginienſibus, quòd contra fœdus nauales haberent, & extra fines exercitum

DE IVRE ET OFF. BELL.

eduxissent, quodque Massanissæ socio
a Flor. lib. 49 arma intulissent, bellum gestum ^a. Ac
belli quidem æquitas, ut inquit Cice-
b offc lib. 1. ro ^b, sanctissimè * feciali populi Roma- **I**
ni iure perscripta erat. ex quo intel-
ligi potest, nullum bellum fuisse iu-
stum, nisi quod aut rebus repetitis ge-
reretur, aut denūciatum antè esset, aut
indictum. quod ius Ancus Martius rex,
ab antiqua gēte Æquiculis descripsit. a
quo bellicæ cærimonix, ut non gererē-
tur solùm, sed etiam indicerentur bella
aliquo ritu, primùm Romanis, uti Li-
c lib. 1. uius ^c testatur, sunt proditæ: licet alij hoc
Numæ Pompilio tribuant, a quo septi-
ma sacrarum legum parte, collegium
d Dionysius Halicar. antiq. Rom. lib. 2. fecialium * institutum fuisse asserunt ^d. **2**
Officiū * verò fecialiū (cuius summa **3**
semper apud Romanos fuit auctoritas)
in summa erat: dare operam ne Romani
vlli fœderatæ ciuitati, iniustum bellum
infernēt; & de bellis, fœderibus, pactio-
nibus, & iniuriis, fociis, aliisque confœ-
deratis gētibus illatis cognoscere. quod
si qua prior, contra fœderis cōditiones,
aliquid commisisset, legatos mittere, &
verbis primùm ius suum repetere, & res
sibi dari clara voce pōscere (quæ clari-
gatio

4 gatio * dicta) his verbis : Iouem ego te-
 „ item facio, si ego impiè iniusteque, illas
 „ res dedier populo Romano, mihi que
 „ exposco, tunc patriæ compotem nun-
 „ quam sinas esse. Quòd si dedignaretur
 facere postulata, renūciata prius socie-
 tate & amicitia (si qua fortè erat) post
 triginta demum dies, qui solēnes fuēre,
 bellum indicere, captaq;, & hostili mo-
 do deuastata, belli iure repetere. Fecia-
 libus certè prohibentibus, aut non pro-
 bantibus, neque consuli, neque senatui,
 neq; populo, arma in hostes sumere li-
 5 cebat. Maximus * verò erat inter fecia-
 les, quem Patrempatratum appellabāt.
 is autem erat, qui liberos haberet, viuo
 adhuc patre suo ^a, quē fecialis, verbena
 caput & frontem cingens, indicēdi bel-
 li, aut percutiendi foederis, principem
 faciebat. Cæterum sciendum est non
 fuisse necesse, ipsi regi, cum quo fortè
 belligerandum erat, bellum indici, sed
 satis erat, ad præsidium aliquod nun-
 ciare. vt feciales consulti, primùm cūm
 Philippo, & iterum cūm Antiocho bel-
 lum indicendum esset, decreuere. Bel-
 lo autem legitimè indicto, sublati cō-
 mertiis, militi arma capere, & copias

^a Plut. in
 quest. Romæ.

DE IVRE ET OFF. BELL.

cogere licebat, ad hostes ducere, excursions facere, prædas agere, fines populari, eosque ferro, ignique; deuastare, frumenta succidere, ædificia incendere, atque omnia hostiliter agere. Tybarenos
 * tamē adeo iustos fuisse memoriæ proditum est, ut non prius cum hoste congregerentur, quàm diem, locum, & decertandi horam, ex fide per feciales hosti denunciarent. quod & à veteribus illis Romanis, nōnunquam factum fuisse legimus. Formulam verò, & ritum belli indicēdi, antiquissimum refert Liuius^a.
 Feciales itaque, si qui illatam cōtra fœdus iniuriā querebantur, causam eorum cognoscebant, & cōperto crimine, fontes comprehensos læsis dedebant. iudicabant item de legatorum iniuriis, qui iure gentium sancti fuere: atque ita, si à quouis populo, aut natione violati forent, ut hi qui iura gentium temerè violassent, dederentur, per feciales cauebatur. idque etiam iure nostro cautum est^b.
 Dabant quoque operam feciales, ut seruarentur cōditiones fœderis, pacem faciebant, & si parum legitimè facta videbatur, irritam reddebant. Non aliter tamen fœdera cum fociis, aut hostibus sancire,

^a Lib. 1. Et
 Cell. lib. 16.
 cap. 4. Et
 Dion. Halic.
 car. Ant. Ro-
 ma, lib. 2.

^b In l. ult. D.
 de legationib.

fancire, aut pactiones concipere poterant, quàm si cōsulis, aut prætoris auctoritate, intercedente S. C. iussuq; populi, permissum foret. denique si quid imperatores, vel duces contra iurisiurâdi religionem peccassent, feciales cognoscebant, atque expiabant. Verba * autem
 „ iuris fecialis hæc erant : Belli, pacis, fœ-
 „ derum, indutiarum, oratorum, feciales iudices sunt^a. Et quidem auctores fœ-
 deris, minus rite initi, per ipsos feciales
 hostibus dedebântur, vt hac ratione, po-
 8 pulus religione solueretur. In iussu * vero populi & citra Senatus auctoritatē, nihil sanciri poterat, quod populum teneret, & sine fecialibus, cærimoniaque alia solemnī, fœdus fieri non poterat. Vnde T. Veturius, & Sp. Postumius
 9 confs. * quia, cū malè pugnatum apud Caudiū esset, legionibus Romanis sub iugum missis, pacem cum Samnitibus iniussu populi, senatusque fecerant, vnâ cum T. Numicio & Q. Æmilio Trib. pleb. quòd eorū quoq; auctoritate pax Caudina facta erat, dediti sunt hostibus, vt pax Samnitum repudiaretur. atque huius deditiōis ipse Postumius, qui dedebatur, suator & auctor fuit^b.

^a Cicer. lib. 2
de legib.

DE IVRE ET OFF. BELL.

Cuius verba, vt refert Liuius, hæc fuerunt : Dedamur per feciales, nudi vinctique, exoluamus religione populum, si qua obligauimus : ne quid diuini, humanive obftet, quo minus iustū piūque de integro ineatur bellum . Deditionis vero per feciales factæ formula hæc fuit * : Quandoquidem hice homines iniussu populi Romani, quiritum foedus ictum iri spopoderunt, atque ob eam rem noxam nocuerunt : ob eam rē, quò populus Romanus scelere impio sit solutus, hosce homines vobis dedo . Similiter multis annis post * C. Mancinus Numantinis, quibuscum iniussu populi & citra senatus auctoritatem foedus fecerat, deditus est ^b.

^a Cicero of-
fic. lib. 3.
Flor. lib. 2.
cap. 18.

DE BELLO IVSTO ET IVSTIS BELLI CAUSIS.

- 1 *Conseruanda iura belli.*
- 2 *Duo genera decertandi.*
- 3 *Bella suscipienda, vt in pace viuatur.*
- 4 *Ex bellis etiam iustis multa mala oriri.*
- 5 *Bellum honestum turpi paci præferendum.*
- 6 *Iusta bella iure Gentium, Canonum, & diuino permissa.*

LIBER PRIMVS.

5

- 7 *In iusto bello requiritur auctoritas Principis.*
- 8 *Apud Romanos belli pacisq; arbitrium penes populum fuit.*
- 9 *Quandoque iniussu principis bellum geri posse.*
- 10 *In pœnam rebellionis ipso iure inciditur.*
- 11 *Iusta belli causa.*
- 12 *Rebellio.*
- 13 *Iniuria facta principi, cœsetur facta Deo.*
- 14 *Aliud rebellis; aliud hostis.*
- 15 *Iura belli an conueniant rebellibus.*
- 16 *Civilis dissentio.*
- 17 *Lex Solonis.*
- 18 *In bello non semper tutũ non alteri parti se adiungere.*
- 19 *Media via periculosa.*
- 20 *Principis auctoritas semper sequenda cõtra rebelles.*
- 21 *Nulla iusta causa rebellandi.*
- 22 *Quid respub. vel patria.*
- 23 *Rebellio grauissimum crimen.*
- 24 *Tyrannus occidi potest.*
- 25 *Legitimus princeps tyrannus dici non potest.*
- 26 *Lex Regia.*
- 27 *Pontifex ex causa potest regem regno priuare.*

A 5

28 Bel-

DE IVRE ET OFF. BELL.

- 28 *Bellum aduersus infideles an, & quatenus iustum.*
- 29 *Imperator non est totius mūdi dominus.*
- 30 *Hereticis iustum bellum infertur.*
- 31 *Militi non nocet iniusta belli causa.*
- 32 *Militi Christiano sub imperatore pagano permissum militare.*
- 33 *Quatenus regi infideli parendum.*
- 34 *Iustum bellum etiam sine iusta causa.*
- 35 *An utrimque bellum dici possit iustum.*
- 36 *Pecunia neruus belli.*
- 37 *Cuius impensis bellum geri debeat.*
- 38 *Traianus fiscum leni comparabat.*
- 39 *Mos Gallorum.*
- 40 *Damnain bello accepta an resarciri debeant.*

CAPVT SECVNDVM.

IN repub. bene constituta maximè cō-
a offic. lib. 1. seruanda* esse iura belli docet Cicer.^a **I**
in quo & suscipiendo, & gerendo, & de-
ponendo ius vt plurimum valet & fi-
b Cicer. lib. 2 de legibus. des^b. quò spectāt illa, quæ de iure feciali
diximus. Nam cū sint duo* genera de- **2**
certandi, vt idem ait : vnum per discep-
tationem, alterum per vim; cumq; illud
propriū sit hominis, hoc belluarū;
confugiendum est ad posterius, si vti nō
licet

licet superiore. Quod etiā indicasse vi-
 dentur poëtæ, cū Chironem centau-
 rum (cuius superiorem partē hominis,
 inferiorem verò equi formā referre fin-
 gunt) Achillis pædagogum cōstitutum
 tradunt: vt ostenderent, bonum princi-
 pem non solū prudentia & consilio,
 aliisque animi dotibus præditum, sed
 etiam viribus, & armis instructum esse
 debere. in eos enim qui æquum pati nō
 possunt, neq; ratione cohiberi, vis haud
 iniusta est. Sed vt Scipio dicere solet,
 imperator itidē vt medicus, ad malum
 curandum vltimo demum loco ferrum
 3 adhibere debet ^a. Quare suscipienda ^{*} a *Plut. in A-*
 quidem bella sunt, ob eam causam vt si- *poph.*
 ne iniuria in pace viuatur, & ita vt nihil
 aliud nisi pax quæ sita videatur ^b. Quò ^{b c. noli, 23}
 spectat memorabilis illa Martiani Cæ- ^{quest. 1.}
 saris sententia: Donec liceret in pace vi-
 uere, nō debere principē arma sumere:
 4 cū tot tantaque mala ex bellis ^{*}, etiam
 quæ iusta dicuntur, oriantur. quorum
 „ malorum, vt exclamat D. Augustinus ^c, *c de ciuit. Dei*
 „ multas & multiplices clades, diras & *lib. 19, cap. 7*
 „ duras necessitates, si, vt dignū est, eloqui
 „ velim, quanquam nequaquam sicut res
 „ postulat, possim; quis erit prolixę dispu-
 rationis

DE IVRE ET OFF. BELL.

tationis modus? Sed sapiens, inquiunt, „
iusta bella gesturus est: quasi nō, si se ho- „
minem meminit, multo magis dolebit „
iustorum necessitates sibi exstitisse bel- „
lorum. quia nisi iusta essent, gerenda nō „
essent, ac per hoc sapienti nulla bella ef- „
sent. iniquitas enim partis adversæ iusta „
bella ingerit gerenda sapiēti, imo & ne- „
cessaria, quæ iniquitas homini utique „
dolēda, quia hominum est, etsi nulla ex „
ea bellandi necessitas nasceretur. Hæc i- „
taque mala tam magna, tam horrenda, „
tam sæva quisquis cum dolore conside- „
rat, miseriam necesse est fateatur. quis- „
quis autem vel patitur ea sine animi do- „
lore, vel cogitat, multo ubique miserius „
ideo se putat beatum, quia & humanū „
perdit sensum: hæc ille. Sunt enim, ut in- „
quit Liuius, quædā belli iura, quæ ut fa- „
cere, ita pati fas est: ut fata exuri, dirui „
tectā, prædas hominum pecorumq; agi: „
quæ certē misera, licet non semper indi- „
gna, patienti sunt. Paci itaque, quæ nihil „
sit habitura insidiarū, aut turpitudinis, „
ut ait Cicero^a, semper erit cōsulendum.

^a officio. lib. 1

^b Philipp. 13

Ceterum, quāuis, ut idem ait^b, dulce sit „
nomen pacis, & ipsa res tum iucunda, „
tum salutaris. nam neq; priuatos fōcos, „
neque

neque publicas leges, neque libertatis iura chara habere potest, quæ discordiæ, quem cædes ciuium, quem bellum publicum delectat: bellum tamen * honestū, ex Demosthenis sententia, turpi paci semper est præferendum. Et quidem

6 iusta * bella sunt iure gentium indicta a: & tum iure canonum^b: tum etiam iure diuino permessa^c. nā & Deus ipse præcepit Israelitis, vt Amorrhæis, aliisq; populis bellum inferrent^d. vnde D. Au-

„ gust.^e Noli, inquit, existimare neminem
„ Deo placere, qui armis bellicis mini-
„ strat. nam David Deo acceptissimus, &
„ Centurio ille, cuius fides diuino testi-
„ monio extollitur, & alij sancti viri ope-
„ ram militiæ dederunt. Vt autem bellum

7 dicatur iustum, debet imprimis * aucto-
ritate, & mandato summi principis, pe-
nes quem est belli pacisq; arbitrium, in-
dici, & suscipi^f. Nam ad priuatum non
spectat bellum mouere, cum ius suū in
iudicio persequi possit & debeat. violat
enim ius principis, qui sine iuris aucto-
ritate, manu regia ius sibi dicit^g. Sed
nec vlli, in scio, & inconsulto principe,
quorumlibet armorum mouendorum
copia tribuitur^h. Et lege Iulia maiesta-

tis te-

a L. ex hoc
iure. ff. de
iust. & iur.
b c. in suū, c.
Dominus. 23
quæst. 2. In-
no. in c. olim.
de iust. spol.
c c. noli. c. mili-
tare. 23. q. 1.
c. notandum.
23. quæst. 2.
d Deuter. 2.
e epist. 1. ad
Bonifac.

f c. quid cul-
patur. 23. q. 1.
D. Augustin.
lib. 22. cōtra
Faust. ca. 74.
g L. exstet.
D. de eo quod
met. caus.
h l. vnic. C.
vt armis. v.
sus in sc. prin-
cip. su. inter-
dict. lib. 11.

DE IVRE ET OFF. BELL.

tis tenetur, qui iniussu principis bellum gesserit, delectumve habuerit, aut exercitum comparauerit^a. Itaque Cato censabat reuocandum exercitum, & Cæsarem hostibus dedendum, quod iniussu populi bellum in Gallia gereret^b. Apud Romanos^{*} enim penes populum, cuius erat summum imperium, belli pacisque arbitrium fuit, ut ex multis Liuij locis factis constat. Itaque patres decreuere, inquit Liuius^c, ut tribuni militum de bello indicendo Veiētibus, primo quoque die ad populum ferrent. item Prænestinis ex S. C. populi iussu, bellum indictum est^d: & ex auctoritate patrum populus Palæpolitani bellum fieri iussit: item Vestinis^e, & Æquis^f. Vnde cum populus omne imperium in se, potestatemque, principi lege Regia contulerit^g, hoc belli, pacisque arbitrium est apud solum principem: quod ita penes ipsum residet, & maiestati principis cohæret, ut ab eo diuelli non possit^h. & hoc ius reges semper habuisse, indicat quoque historia sacraⁱ. Nonnunquam tamen^{*}, ut puta ex magna & necessaria causa, & si princeps sit absens, sitque periculum in mora, etiam iniussu principis bellum geri poterit:

^a L. 3. D. ad legem Iul. maiest.

^b Plutar. in Cat. Uticen. & Iul. Cæsar

^c Liuius l. 4.

^d Liuius lib. 16.

^e Liuius lib. 18.

^f Liuius lib. 19.

^g l. 1. D. de constit. princ.

^h Latè Bodin. de repub. lib. 1. ca. ult.

ⁱ Reg. 1. c. 8.

LIBER PRIMVS.

8 2 Argumenta

terit^a: præsertim ex causa defensionis,
 quæ iure naturæ cuilibet conceditur^b.
 Quo casu non solùm licebit propellere
 iniuriam, sed etiam vlcisci^c, & hostes se-
 dibus suis pellere, si aliter ab iis tuti esse
 non possumus. neque enim dicēdus est
 quis moderamen inculpatæ tutelæ ex-
 cedere, qui id facit, sine quo periculum
 euitare non potest: vt multis ostendit
 Marian. Socin.^d Nepos, qui existimat
 istud bellum dici iustum, etiā quoad ef-
 fectum, & iuri belli locum esse (effectus
 enim ex causis colligitur^e.) ideoq; capta
 in hoc bello, fieri capientium: & hæc
 multò magis obtinere, si cū rebellibus
 res sit: quorum conatus non solùm qui-
 libet potest, sed etiam tenetur cohibere,
 nō exspectato iussu principis, si sit peri-
 culum in mora. Si enim is, qui non pro-
 pellit à socio iniuriam, cū potest, tam
 est in vitio, quàm is qui facit^f: quid de
 iniuria, quæ principi fit, dicendum est?
 10 præsertim* cū ij, qui quid contra prin-
 cipis maiestatem, & reipub. quietem ma-
 chinantur, ipso iure in poenam rebellio-
 nis incidāt^g, & quasi hostes occidi pos-
 sint^h, vel captiui haberiⁱ: vnde multò
 magis bona eorum capientium fient^k.
 estque

l. si alius. §. bellissimè. in fine. D. quod vi aut clam. L. generalis. C. de decurio. lib. 10. L. ad prator. §. si debitorem. D. que in fraud. credit. b L. vt vim. D. de iust. & iur. l. 1. quād. lic. vn. fin. iud. se ven. Clem. Pasto- ralis. in fine, de re iud. c c. Dominas 23. q. 2. d Conf. 68. tomo 3. e l. 2. §. ult. & l. sequ. D. de donatio. f e. nō in infe- rēda 23. q. 3. g e. x. qui sint rebell. h L. 3. §. ult. D. ad l. Cor- nel. de sica. L. proditores. D. de re militar. i L. transfu- gam. D. de acq. rer. dom. k Gloss. ex: qui sunt re- bell. & ibi Bart. & Cur. Inu. conf. 137

DE IVRE ET OFF. BELL.

estque inter cetera, quæ in Romana historia inuenire licet, præclarum in hanc sententiam exemplum de L. Pinario, Ænnæ in Sicilia præfecto præsidij : qui cum ciuium rebellionem, & defectionem ad Carthaginenses præsentiret, & liberum non esset legatos ad Cōsulem Marcellum, quauis haud procul esset, mittere, ex improviso magna cæde facta, ciues omnes oppressit. quo facinore Ænna retenta est, eiusque factum Marcellus non improbauit, & prædam Ænnesium militibus concessit^a. Iraque Cicero laudat factum Octauij Cæsaris, qui non expectato senatus decreto, bellum contra Antonium sua sponte suscepit. decernendi enim tempus, ut ille ait, nondum venerat ; belli autem gerendi tempus si prætermisisset, videbat repub. oppressa, nihil decerni posse^b. & senatus quoque bellum priuato consilio à Cæsare susceptum, auctoritate publica comprobauit^c. Sic quoque, Scipio Nasica maximam laudem meruit, qui priuata auctoritate, se omnibus bonis ducem præbens, Tib. Gracchum cum scelerata factione oppressit^d. Necesse est enim, ut inquit Cicero, in tanta perturbatione rerum, temporibus

^a *Liuius lib.*
34.

^b *Cic. Phil. 8*

^c *Cic. Phil. 5*

^d *Val. Max.*
lib. 3. cap. 2.
Appian. de
bell. ciui. lib.
1.

bus potius parere, quàm moribus. & vt idem ait, semper in pace, consuetudini; in bello, vtilitati parendum est. in quam sententiã alio loco plura à nobis dicentur*. Præterea bellū non nisi ex iusta & necessaria causa gerendum est^a: & abesse debet omnis nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, & dominandi libido^b. quò spectant illa quæ iure feciali apud Romanos fuere prodita. Neque solū peccat, qui ex iniusta causa bellum gerit: sed etiam opinione humana passim receptum est, eum fere semper succumbere. Nam, vt inquit Propertius,

Frangit, & attollit vires in milite causa.

Qua nisi iusta subest, excutit arma pudor.

Iustæ verò belli* causæ præcipuæ sunt
 11 hæ: Defensio proprii imperij, personarum, amicorum, sociorum, & rerum^c. ad defensionem enim ipsa lex naturalis etiam priuatis auctoritatē præstat^d. Iustum ergo bellum, vt C. Pontius Samnitium dux dicebat, quibus necessariū, & pia arma, quibus nulla nisi in armis spes relinquitur. Subest quoque iusta belli causa, cū geritur ad recuperandas res, quæ per vim & iniustè ab hostibus detinentur^e: vel vt iniuriæ, vel dāni

B

illati

* l. 2. cap. 5.

a c. noli. 23.

q^o 1.

b c quid cul-

patur. 23. q. 8.

c c. iustum.

23. quest. 2.

c. fortitudo.

cum duob. se-

quen. 23. c. o-

lim. et ibi In-

no. de restit.

spol.

d l. vt vim.

D. de iust. &

iur. l. furem.

D. ad l. Cor-

nel. de fidei. l.

itaque. D. ad

l. Aquil.

e c. iustum.

23. quest. 2.

D. Augustin.

quest. 10. su-

per Iosue l. 2.

DE IVRE ET OFF. BELL.

illati auctores dedantur ad supplicium,
si fortè non publico, sed privato cōsilio
iniuria illata fuerit^a. quod etiā iure fe-
ciali cautum fuisse superius ostēdimus.

a c. 1. de in-
iur. 16. cap.
Dominus, 23
quest. 2.

Iraque Daud, mortuo Saule, bellum
gessit cum Isboeth, filio Saulis, qui oc-
cupare nitebatur regnum Israël, quod
Dominus per Samuelem prophetā tra-

b Reg. 2. c. 2

diderat Daudi^b. & Romulus Albanis
bellū intulit, quòd dictator eorū Clui-
lius, nollet res raptas restituere, neque

c Diomys
Halic. ub. 3.

raptores tradere^c. Est præterea iusta bel-
li causā, vindicta iniuriæ iniquissimè il-

d c. Dominus
23. quest. 2.
cap. dispar.
23. quest. 8.
e Reg. 2. cap.
20. cu duob.
sequ.

latæ^d. Sic legimus Daudem regem in-
tulisse bellum regi Ammonitarum, pro-
pter derisos legatos suos^e. Et quidem
ratione iniurię illatæ, dicetur etiam bel-
lum iustum, si quis prohibeatur transire

per alicuius prouinciam. modò trāsitus
innoxius futurus sit : qui iure humanæ

f c. ult. 23.
quest. 2.

societatis patere debet^f. Itaque Israëliti
bellū intulerunt regibus Amorreorum,

g Num. 2.
h c. auctori-
tatē. 15. q. 6.
cap. scire vos.
23. qu. 8. fac:
l. amissione.
§. qui defi-
ciunt. D. de
capit. minus,

propter non concessum transitū inno-
xium, in terrā ipsa a Deo permissam^g.

Iustissimam^{*} deniq; belli causam habet^h 12

princeps, qui armis persequitur rebel-
les, & ab imperio deficientes^h. grauis e-

nim iniuria infertur Deo, & principi,

cūm

- cum eius imperio subditi resistunt, non est enim potestas, nisi a Deo : & qui resistit potestati, vt inquit Paulus^a, Dei ordinationi resistit : & iniuria * facta^{a ad Roman. cap. 13.} principi, cēsetur facta Deo : qui Samueli, a quo populus alium regem petebat, dixit : Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos^b. Dauid autem bellum gessit cum Seba filio Bochri, qui populum sollicitauit, vt a Dauide ad ipsum deficeret^c. Sed cum rebellis * propriē hostis dici non possit, (nam aliud est hostis, aliud rebellis^d) verius est, vt si cū subditis rebellibus armis certetur, non tam dicamus esse bellum, quàm executionem iurisdictionis, & persecutionem rebellium^e. Vnde etiam non erit opus auctoritate summi principis, sed sufficiet eius qui iurisdictionē habet^f. Hinc iura belli *, captiuitatis, & postliminij, quæ hostibus tantum cōueniunt^g, non posse rebellibus cōuenire, consequēs videtur : sicut nec piratis & latronibus (qui hostium numero non cōtinentur) conueniūt^h. quod ita intelligi debet, vt ipsi iure belli agere non possint : ideoq; dominium rerū captarum non acquirūtⁱ, quod hostibus tantum tributum est^k. in

^b Reg. 1. c. 3.^c Reg. 2. c.

20.

^d ex. qui sunt rebelles. l. hostes D. de captiuit. l. hostes. D. de verbor. significat.^e immo. in c. olim. 1. de re iur. spoliat. fac. l. qui resistere. D. de rei vendic.^f d. i. qui resistere.^g l. postliminij. et totos. l. 8.^h D. de captiuit. l. hostes.ⁱ l. postliminij. §. a piratis. D. de captiuit. l. a latronib. D. de testam. l. hostes.^k D. l. postliminij.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a Argumēto
l. 3. §. 1. D.
de donat. in-
ter vir. et vir.
b Philipp. 5.

c epist. 6. lib.
10.

ipsos verò iure belli sœuire, multoque
magis quàm in hostes, licet: sunt enim
odio digni maiore, & nō debet esse me-
lioris cōditionis rebellis & latro, quàm
legitimus & iustus hostis^a. Quò specta-
re videtur quod bCicero sentit, non esse
mittendos legatos ad Antonium, nec
verbis rogandum, sed cogendum armis
esse recedere ab obsidione Mutinæ, co-
loniæ populi Rom. & oppugnatione
Bruti imperatoris, consulis designati, &
ciuis optimi. non enim cum Annibale
rem esse hoste reipub. ad quem senatus
olim legatos miserat, vt à Sagunto rece-
deret; sed cum ciue. Neque interesse di-
cebat, vtrùm urbem Romanā Antonius
oppugnaret, an coloniam populi Rom.
præsidij causa collocatam. & alibi idem
Cicero ad Plancum scribens c̄dicit, cum
Antonianis, à quibus Brutus Mutinæ
obsidebatur, pacem fieri nō debere: vo-
cans eos scēdissimos latrones, qui aut
armis positis pacē petere deberent: aut,
si pugnantes eam postularent, victoria
pacem, non pactione pariendam esse.
Præterea cū à parte principis sint om-
nia illa, quæ ad iustum bellum sunt ne-
cessaria: nempe belli gerēdi ius, & iusta
belli

LIBER PRIMVS.

II

belli causa; à parte verò rebellium, neq;
 belli gerendi ius, quod soli principi com-
 petit, vt superius ostēdimus, neque iusta
 bellica causa: cū nulla sit causa rebellan-
 di, vt mox dicemus: sequitur bellum,
 quod cum rebellibus princeps gerit, iu-
 stissimum esse: ideoque iuri belli locum
 esse contra rebelles, qui tanquam hostes
 occidi possunt^a, vel capri serui haberi^b,
 vnde etiam multò magis bona eorum
 prædæ cedent^c. effectus enim ex causis
 colligitur^d. Quod ita verum puto, si
 auspiciis summi principis bellum gera-
 tur, alioqui verò, quamuis defensio cui-
 libet permissa sit, & quisque iurisdictio-
 nem suam exercere possit, tamen iura
 belli non aliter locum habebunt, quàm
 si auctoritatē, & nomine summi princi-
 pis bellum geratur^e, alias enim bellum
 dici non potest. Bellum verò quod re-
 belles gerunt, iniustissimum esse cōstat:
 ideoque iure belli agere non possunt, &
 capti ab ipsis non fiunt serui^f. nam ces-
 sante causa cessat effectus^g; & nemo ex
 dolo suo lucrari, aut aliis nocere de-
 bet^h. Non obstat quod Vlpianus respō-
 16 ditⁱ, in ciuilibus dissentionibus*, qui in
 alterutram partē discessissent, vice ho-
 stium

^a l. 3. §. ult.

D. ad l. Cor.

de sic. i. l. pro-

ditores. D. de

re militar.

b l. transfi-

gam. D. de

acq. rer. dom.

c Gloss. &

Bart. ex. qui

sunt rebe-

Curs. l. m.

conf. 137.

d l. 2. §. ult.

e m l seq. D.

de don.

f Bart. in l.

hostes. D. de

captiu. l. mo-

s. c. olim. 1.

de restit. spcl.

in c. f. cut &

infra de iure-

iura.

f d. l. postli-

minium §. a

piratis. D. de

captiu. d. l. a

latronibus.

D. de testam.

g c. cum ces-

sante. de ap-

pellat. l. adi-

gere. D. de

iur. patro.

h l. dolo. C.

de per. et com.

rei vend.

i in l. si quis

ingeniam §.

in ciuilibus.

D. de captiu.

DE IVRE ET OFF. BELL.

stium non esse : eorū scilicet, inter quos iura captiuitatis & postliminij vigent: ideoque captos hinc inde non fieri seruos, & quod cōstitutionibus regni Hispaniæ, in ciuilibus dissentionibus capta iubetur cum septuplo restitui^a. Nam hæc locum habent, cū ciues inter sese dissentiant, & tumultuantur : non autē cū quid contra maiestatem imperij machinatur, & in exitium reipub. contendunt^b. tunc enim hostium numero haberi incipiunt^c. Ita que Vlpianus vsus est vocabulo partis. partes autem dicit ait Cicero^d, cū scissa in duas partes reipub. ciues inter se contendunt, quæ etiam factiones dicuntur à Cæsare^e. bellum verò, quod Antonius inferret reipub. non partiū certamen, sed defectionem à populo Romano vocari debere. Hinc quoque Cicero^f dissentit à Cæsare, qui propter legem Semproniam, quæ iniussu populi de capite ciuis Rom. iudicari vetebat, non cēsebat mortis pœnam irrogandam Cethego & Lentulo, catilinariæ coniurationis sociis, ad quæ docet Cicero legem Semproniam, quæ de ciuibus Romanis cōstituta est, ad eos, qui essent reipub. hostes, qui certē ciues esse

^a Reg. lib. 16
tit. 26. par. 2.

^b D. §. in ciuilibus.

^c L. amissio
ne. §. qui deficiunt. D. de cap. mmo. L. nihil interest.

L. postliminiū
§. transige.

D. de captiu.
L. vi. D. ad l. lul. Maieft.

d Philop. 13.
^e De bello

Gallie lib. 6.
^f in Catil. 4.

esse nullo modo possent, nō pertinere. Sic certè bello cum Latinis, Campanis, Fidenatibus, Hernicis, Æquis, Hetruscis, aliisque populi Romani sociis, quos subditos, non participes imperij, fuisse satis cōstat ex Liui^a, Appian.^b & Dionys. Hal.^c deficiētibus, & rebellātibus, legimus victos oīa hostilia passos fuisse, & capta prædę cessisse, atq; captos in seruiturē redactos: imo multo durius cum iis actū fuisse, quàm cum aliis hostibus. censebant enim maximè ita rebellantes in officio posse contineri, si id actum esset, ne possent rebellare. quamdiu enim malis relinqueretur malefaciēdi facultas, ad fore & voluntatem. Atque ita Capua, quæ per deditionem populi Rom. facta fuerat^d, cū ad Pœnos defecisset, ^{d Liuius li. 7} expugnata à Romanis, lxx. pondo auri, & argenti tria millia ex præda ad quæstores delata sunt; lxx. principes senatus interfecti: trecenti ferme nobiles Campani in carcerem conditi, variis casibus interierunt: multitudo alia Campanorum venundata: ager omnis & tecta publica populi Romani facta sunt^e. Simi- ^{e Liuius l. 36} liter cum Fidenatibus, quæ erat colonia populi Romani, rebellantibus actum^f. ^{f Liuius li. 4}

DE IVRE ET OFF. BELL.

Ænna quoque, in Sicilia, ut superius diximus, quæ præsidio Romanorum tenebatur, cum ad defectionem spectaret, cum magna cæde civium direpta fuit ^a. eodem modo postquam Gallia in provinciam esset redacta, cum Gallis rebellibus actum fuisse passim inuenias apud Cæsarem. Porro in dissentionibus ^{*} ciuilibus non inutilis futura videtur lex Solonis: quæ, inter alias antiquissimas, Athenis axibus ligneis incisa erat: qua cauit, ut qui exorta seditione populari, & scissa in duas partes ciuitate, neutri se adiunxisset, hic domo, patria, fortunisq; careret, exul, extorrisq; esset. Quod & Phauorinus philosophus inter fratres quoq; & amicos dissidentes fieri oportere censuit: ut vtriusque partis amici, si ad concordiam componendam parum auctoritatis habuerint, tum alter in alteram partem discedat, & hac ratione viam sibi ad vtriusque concordiam muniant ^b. Equidem hanc legem hisce nostris temporibus utilissimam fore censeo, ad hoc, ut exorta aliqua factione malorum, protinus omnes boni communibus viribus eos opprimant, neque se vnà cum repub. opprimi patiatur; ut, prohdolor!

cum

^a *Liuius lib.*
34.

^b *Gell. lib. 2.*
cap. 2.

cum magno reipubl. Christianæ detri-
 mento, & huius Belgij euerfione paffim
 fieri videmus. dum enim boni nimia fua
 modestia, & patientia, malis conatibus
 feditioforum ciuium concedēdo, fe pa-
 cem habituros confidunt, duriffimum
 fibi feruitutis iugum iniiciūt: quod po-
 ftea frustra excutere conantur. & fit, vt
 cū bonorum iacturam aut vitæ peri-
 culum pro repub. adire recufant, neces-
 fariò cum republ. pereant. omne enim
 malum nafcens, vt inquit Cic. facile op-
 primitur, inueteratum fit plerumque
 18 robustius. Neque etiam* femper tutif-
 fimum erit, quod plerique arbitrantur,
 non interponere fe bello, fed fpectatorē
 belli, fortunarumque alienarum, euen-
 tum fine vlllo discrimine rerum fuarum
 operiri, quod legati Antiochi & Æto-
 lorum, qui Romanos Græcia expellere
 conabantur, Achæis amicis Romanorū
 perfuadere nitebantur, petentes vt fal-
 tem neutri parti fe adiungerent. nam ad
 ea T. Quintius Proconful, nihil tam a-
 lienum à rebus Achæorum efle oftēdit:
 quippe, fiue gratia, fiue dignitate, præ-
 mium victoris futuros^a. Aristēnus quo- a *Liuius lib.*
 que prætor Achæorum, cū Romani^{35.}

DE IVRE ET OFF. BELL.

primùm eorum amicitiam expeterent,
& Philippus saltē ne armis interessent,
postularet, oratione ad suos habita o-
stendit, Romanos aut socios habendos,
^a *Uiml. 32* aut hostes; mediam^a viam nullam esse^a: 19
quæ, vt Pontius Samius dicebat, neque
amicos parat, neque inimicos tollit. Ita-
que Portius Cato, summus vir, Pōpeio
& Cæsare inter se contendentibus, quā-
uis a factionum auctōribus multis in re-
bus causa reipub. dissentiret, & neutrius
mentem planē probaret; tamen bello
exorto: non sibi quiescendum existima-
uit, sed eas partes secutus est, quæ plus
æquitatis habere viderentur, Bruto etiā
dehortante, cui prudenter respondet:

Summum Brute nefas ciuilia bella fatemur,

Sed quo fata vocant, virtus secura sequetur.

^b *lib. 2.* Et cetera, quæ carmine prosequitur Lu-
canus^b. Sed hæc deliberatio, vtrius par-
tes æquiores sint, in democratia vel ari-
stocratia, scisso imperio, quod pluribus
commune est, admitti potest; in monar-
chia verò, optimus & prudentissimus
quisque, principis^{*}, apud quem summa 20
imperij est, auctōritatem sequetur, cōtra
feditiosos & turbulentos ciues, & subdi-
tos. postquam enim visum est reipub.

per

- pervnum consuli^a: cui lege regia popu-
 lus omne imperium in se, potestatemq;
 concessit^b, quique est communis om-
 nium parens^c: & cui diuina lege obe-
 dire iubemur^d: eum, non secus ac pa-
 triam, defendere & tueri quilibet debet.
 Et quidem, ut inquit Cicero, nulla iusta
 21 * causa videri potest aduersus patriam
 arma capiendi. & Plato nefas esse duxit,
 vi uti contra patrem vel matrem, omniū
 verò maximè contra patriam. Nulla au-
 tem tanta impietas, nullum tantum sce-
 lus, quod sit parricidio vindicandum^e.
 Parricidā verò patriæ vocat Cicero An-
 tonium; quòd reipub. bellum inferret:
 cuius certè salus præferri debet saluti
 22 patris^f. Rempub. voco*: in quo sanctif-
 simū nomen patriæ cōtineri dixit Cor-
 nificius^g; non solum ipsum, quod ab-
 surdum esset. nam omne solū viro forti
 patria est: sed ut Cicero interpretatur,
 coetum ciuium iuris consensu, & utili-
 tatis communione sociatum. Quò spe-
 ctat quod Cēlorinus apud Appianum^h
 legatis Carthaginensium respōdit: ci-
 bitatem Carthaginensium, quam Ro-
 mani promiserant liberam fore, non in
 muris & ædificiis consistere: quæ delere
 vellent.

a l. 2. §. no-
uissime. D. de
orig. iur.

b L. 1. D. de
constit. princ.
c Authen.

neq; ut quod
ex donat. in
fine.

d Paul. ad
Roma. 13.

e Quintil. de-
cla. 286.

f L. minimè
D. de religio,
& sumptib.
funer. L. ve-
luti. D. de
iust. & iur.
g ad Heren.
lib. 4.

h In bello
pun.

DE IVRE ET OFF. BELL.

vellent. Factionem verò optimatum, & seditionem, & conspirationem populi remp. dici non posse, idem Cicero asserit. iniustus enim populus, quem tyrannum vocat, non potest rempub. constituere. Nam ut modò diximus, qui hostili animo aduersus rempub. vel principem est animatus, cum natura sit ciuis, voluntate sit hostis, diciturq; perduellus^a: quo nomine hostes appellari solent^b. Et quidem hæc duo, princeps & respub. ita connexa sunt & copulata, ut illius hostis nemo esse possit, quin etiã sit huius, & e conuerso^c. Pro patria verò mori, & ei nos totos dedere, & in ea nostra omnia ponere, & quasi nos consecrare debemus, ut inquit Cicer.¹ & ut idem ait, laudandus est, qui mortem optet pro repub. quiq; docet chariorẽ esse patriam nobis, quàm nosmet ipsos. Omnia itaque quæ agimus, non ad nostram vtilitatem & commodum, sed ad patriæ & principis salutem conferre debemus. quo nomine Demarathus Lacedæmonius, Aristides, Phorion & Themistocles Athenienses; Tarquinius Collatinus, Camillus & Rutilius Romani, maximam laudẽ meruerunt: qui omnes iniurias

^a in l. ult. D. ad leg. lul. maieft.

^b l. quos nos. D. de verbo. fig.

^c d. l. ultim.

^d de legibus lib. 2.

iniurias à patria illatas, æquissimo animo tulerūt, & nullam vindictam, quamuis nō deesset facultas, moliti sunt. quin Themistocles, sumpto veneno, mori maluit, quàm Persarum regi, a quo magnis honoribus & præmiis erat affectus, operam suam ad bellum patriæ, licet ingrata, inferendum præstare. & Camillus, vir optimus, & de patria optimè meritus, in exilium actus, patriæ in extremo periculo, immemor iniuriæ, opem tulit, eamque hostibus expulsis, restaurauit.

23 Inobedientia* autem subditorum, & rebellio in principem, grauissimum crimē habetur, & hæresi comparatur a: & inobediens dicitur infidelis b. Quomodo enim, inquit D. Hieronymus, fidelis esse poterit, in substantia Dei, qui carnali Domino fidem adhibere non potuit c. ideoque ob quantumuis graua onera a rege subditis imposita, non licet rebellare. nam melius est omnia mala pati, quàm malo consentire d. & quamuis onus a superiore impositum sit difficile, nihilominus tamen ferendum est, & pia deuotione tolerandum e, propter bonum obedientię. generale enim pactum est societatis humanæ, obtemperare regibus

a c. sciendum;
8. qu. 1. c. si
papa. 40. dist.
stinct.

b c. nullus.

38. dist.

c c. si apud

23. quest. 5.

d c. ita nec

32. quest. 5.

cap. Lotba-

nus. 31. qu. 2.

e c. in memo-

riam. 19. dist.

DE IVRE ET OFF. BELL.

*a c. que con-
tra, dñi. 3.*

gibus suis^a. Quare quamvis Roboam,
filius & successor Salomonis, nollet vel
minimum Israëlitis, de iugo durissimo
ipsis imposito per Salomonē, minuere:
sed diceret, quod graui iugo, a patre im-
posito, grauius superadderet: ideoque
decem tribus Israël scissæ a tribu Iudæ
b 3. Reg. 12. & Benjamin, relicto rege suo, Hieroboā
fecissent regem^b, non tamen ex eo extra
culpam fuerūt. nam indignatus est Do-
minus omni semini Israël, & demoliuit
eos, & dedit eos in direptionem, donec
abijceret eos a facie sua. quia scilicet ab
vnitate dissipati, alterum sibi regem cō-
c Cypr. lib. 1 stituissent^c. Similiter quamvis Nabu-
e iust. 6. c. de- chodonosor rex esset infidelis, & pluri-
maque. 7. q. 1 ma mala faceret^d, & statuam suam aureā
d Hier. 39. adorari præciperet, & eos, qui non ado-
e Daniel. 3. rallent, mitti in fornacē ignis ardentis^e:
tamen dixit ei Daniel: Tu rex regū es, &
Dñs cæli regnum, & fortitudinē & im-
f Daniel. 2. periū dedit tibi. & Dominus per pro-
phetam Hieremiā ait: Dedi omnes ter-
ras istas in manu Nabuchodonosor re-
gis Babilonis, serui mei: insuper & be-
stias agri dedi illi, & seruiant illi omnes
gentes, & filio eius, & filio filij eius: do-
nec veniat tempus terre eius, & ipsius, &
seruiant

„ seruient ei gētes multę, & reges magni^a. ^{a Hiere. 27.}
 „ Et propheta Baruch: Orate, inquit, pro
 „ vita Nabuchodonosor regis, & pro vita
 „ Balthazaris filij eius, vt sint dies eorum
 „ sicut dies cæli super terrā^b. & Ezechiel ^{b Baruch c. 1}
 propheta grauitur inuehitur in Sede-
 chiam regem Iudæ, accusans eius perfidi-
 diam, & rebellionem cōtra regem suum
 Nabuchodonosor^c. Sed & Dauid rex ^{c 2. Para. 26}
 Hebræorū diuina auctoritate designa-
 tus, tamen Saulem (qui per legem diui-
 nam regno erat priuatus) regnantem &
 illi infensum, semper est honore regio
 persecutus, & cū posset eundē, in spe-
 luncam, in qua latebat, ingressum, solū
 paruo negotio obtruncare, noluit, ne-
 gans se extēsurum manum in christum
 Domini^d. iussit quoque Dauid occidi ^{d Reg. 1. ca. 24. & 26.}
 illum, qui nūtiabat se occidisse Saulem,
 inquit: Quare non timuisti mittere
 manum tuam in christū Domini^e? Re- ^{e Reg. 2. c. 1}
 ges ergo & principes, si boni sunt, tan-
 quam à Deo missi ad vindictam malo-
 rum, laudem verò bonorum, vt inquit
 Petrus^f, summa pietate coli debent; sin ^{f Epist. 1. c. 2}
 mali, patiēter tolerari. principum enim
 & regum peccata ferenda sunt, & ad Dei
 iudicium reijcienda, cui placet interdū
 popu-

DE IVRE ET OFF. BELL.

populos, ob ipsorum peccata, iniquitate principum affligi. nam, ut est in sacris literis^a, Deus regnare facit hominem hypocritam, propter peccata populi^b. nulla autem potestas nisi a Deo, ut Paulus testatur^c, qui nos principibus obedire iubet^d. & Petrus, etiam dyscolis dominis, nos parere vult^e. & idem docet honorandos esse reges: cum tamen tunc nullus adhuc rex Christi fidem accepisset, sed omnes essent infideles, & in Christianis persequendis crudelissimi (neque enim Neronis & Domitiani, & aliorum crudelitatem tot scriptorum literis celebratam, quisquam ignorat) iisdem tamen Christiani ex præcepto Dei obediebant, quatenus nihil præciperetur, quod Deum offenderet: cui sciebant magis obediendum, quam hominibus^f. Ex his certè^{*} 24 liquet, quod quamvis tyrannum, qui per vim & illegitimè principatum occupavit, si tyrannis aliter tolli non possit, occidere cuilibet licitum sit: & per legem Valeriam, sacrum esset cum bonis caput eius, qui consilia regni occupandi iniisset: illum tamen, qui iure successionis, electionisve princeps est, quamvis iniquè & crudeliter agat, privato non licere

^a Job cap. 14

^b Alphon. de Cast. contra here. in verb. Potestas.

^c ad Rom. 13

^d ad Tim. 3.

^e epist. 1. c. 2

^f Act. 1.

^g Plut. in vita P. Valerij.
P. Dion.
Hist. lib. 5.

licere occidere, neque populo eum reij-
 cere, vel ab eo deficere ^a. idque concilio
 Constantiensi ^b decisum est: quo etiam
 hæretici declarantur contrariæ sententiæ
 25 assertores ^c. legitimus ^{*} enim princeps,
 quamuis crudelis & iniquus, tyrannus
 26 dici non potest. cumque lege ^{*} regia, imo
 ex ordinatione Dei, omne imperium &
 potestas principi in populū sit collata;
 illum iudicare populus non poterit. nō
 enim potest inferior iudicio superiorē
 ligare ^d. Quò spectat quod propheta
 ait ^e: Nunquid gloriabitur securis cōtra
 eum, qui secat in ea? aut exaltabitur ser-
 ra cōtra eum, qui trahit eam? ex quibus
 luce clarius esse Nicolaus Papa rescrip-
 sit, non posse quemquam, qui minoris
 auctoritatis est, eum qui maioris pote-
 statis est, iudiciis suis addicere, aut pro-
 priis definitionibus subiugare ^f. Itaque
 rectè M. Aurelius Imperator populo
 magistratum, magistratui regem, regi
 verò Deum iudicem constitutum dixit.
 Et quidem si princeps, qui potestatem a
 Deo habet, indicta causā, neminem pu-
 nire aut condēnare potest ^g: qua aucto-
 ritate subditi, qui nullā potestatem ac-
 ceperunt, principem, cuius in potestate

^a Felin. in co-
 cina nobis.

^{ex.} de præ-
 script. Brit.

ⁱⁿ reper. in
 verbo Tyrā-

^{nus.} Domin.

^a Soto de iust.

^{q. 1.} art. 8.

^b sess. 15.

^c Alphons de
 Cast. contra

^{hære.} in ver-
 bo Tyrannus.

^d c. inferior.

^{21.} dist. 1. mō
 magistratus.

^{D.} de recep.
 arb.

^e Esai. 10.

^f in d. c. in-
 ferior.

^g Clemēt.

^{pastorali} de
 censib. & re

^{iudic.}

C

& im-

DE IVRE ET OFF. BELL.

& imperio sunt, & cui obedire iubetur, suo arbitrio expellere, aut reijcere poterunt? cum ne tyrannus quidē, lege Solonis, indicta causā occidi posset; & cum iuri naturali repugnet, ut inferior habeat imperium in superiorem, & ut idē sit accusator & iudex. Grauibus ergo poenis coercetur, ex primo capite legis Iuliæ, non solum qui principē occidit, sed etiam cuius operâ, dolo malo, consilium occidendi initum fuerit, vel quid

a l. 1. C. ad
l. Iul. maiest.
L. quisquis
cod. tit.

contra maiestatem imperij machinatū^a. Sed & si quamcunque infamiam, quamcunque pericula, mortem denique, si res ita postulat, pro salute principis, & patriæ subire, iura diuina, & humana cogunt, quæ iusta rebellandi causā esse potest? Quemadmodum enim videmus in corpore humano, omnia mēbra capiti, tanquā parti nobiliori, obedire, qualiacunque tādē præcipiat, & pro eius salute nullum recusare periculū: sic quoque subditi, qui sunt mēbra reipub. salutem principis, qui reipubl. caput est, proprio commodo præferre debent. & huius quoque sententiæ assertores fuere, qui inter Hebræos præcipui habiti sunt, Essēi vocati, id est executores legis diuinæ: qui

næ: qui reges & principes, qualescunq;
 tandē sint, subditis inuiolabiles esse de-
 bere, dixerunt, tanquam a Deo missos.
 Neque quemquam mouerit exemplum
 Tarquiniij Superbi, qui regno pulsus
 est, propter sua scelera: tum quia nō rex,
 sed verē tyrannus fuit: (non enim legi-
 timē, sed per vim, netario scelere, occiso
 Tullio socero suo, regnū adeptus est ^a.)
 tum etiam quia, vt I. C. ait, nō quid Ro-
 mæ fiat, sed quid legitimē fieri debeat,
 spectandum est ^b. errant enim, vt inquit
 Cicero, qui quod exemplo fit, id etiam
 iure fieri putāt. Et hæc quidem ita pro-
 cedunt, si summum imperium sit apud
 vnum principem; sin verò sit apud po-
 pulum, vel optimates, certē hoc casu si-
 ne dubio licebit cum tyrāno iure agere,
 si tempora permittāt; sin minus, licebit
 eum vi opprimere, & quauis ratione ty-
 rannum ē medio tollere. Itaque senatus
 priorē viam secutus est in Nerone tol-
 lendo: posteriorem in Maximino. Sciē-
 dum est enim Imperatores Romanos
 non habuisse summum imperium, quā-
 uis plerique id sibi tyrannicē vsurpaue-
 rint ^c. idque indicant hæc Suetonij ver-
 ba in Caligula; Parū abfuit, inquit, quin

^a Dion. Hal.

lib. 4.

^b L. sed licet.

D. de off.

pres.

^c Appianus
 in proœmio l.
 1.

DE IVRE ET OFF. BELL.

speciem principatus in regnum cōuerteret. non enim erant imperatores aliud quàm principes, imperium verò erat apud populum ^a. Reges verò imperio abutentes* poterit summus Pontifex, variis modis coërcere, & cōpellere vt administrent iusticiam ^b. gerit enim vices Dei in terris, a quo vtrumque gladium accepit, spiritualem & temporalem, ad reipub. Christianæ quietem, & conseruationem ^c. Itaque Nicolaus Papa Lotharium reprehendit propter sua peccata ^d. & Gelazius Anastasio minabatur ^e. Innocentius eius nominis primus, Arcadium Imperatorem, eò quòd sanctum Ioannem Chrysostomū e sede sua pelli permiserat, excommunicauit ^f. Sed & si Reip. Christianæ omnino conueniat, non solùm coërcere poterit, sed etiam destituere. quemadmodum Deus (cuius vicarius est Pontifex) Saulem regno priuauit, & Dauidem in locū eius surrogauit ^g. sicque Zacharias Pontifex, Childericum eius nominis tertium Francorum regem destituit, & Francos iurandi religione exsoluit ^h. Innocentius quartus, Fredericum II. Imperatorem, propter sua scelera primum excommunicauit,

^a Bodin. de rep. lib. 1. c. 8.

^b c. administratores. 23. q. 3.

^c c. vniuers. de iudic. c. vniuers. sanctam. ex. de maio. et obed.

^d in c. scelus. 2. quest. 1. c. in c. alius. 15. quest. 6. f. c. duo sunt. dist. 96.

^g 1. Reg. c. 6

^h c. alius. 15 quest. 6.

nicauit, & cū nihil proficeret, indignū
 imperio iudicauit, & subditos a vinculo
 sacramenti liberauit^a. & idem Innocē-
 tius, Lusitanæ regi, propter suam negli-
 gentiam, fratrem ipsius Comitē Beno-
 niensem, collegam dedit^b. Hanc verò
 potestatem populo tribuere, vt nōnulli
 voluerunt^c, non solū absurdum est, &
 iniquum, sed etiam ad reipub. euersio-
 nem spectat, non enim rex, si aliquantu-
 lum contra volūtatē populi imperat,
 protinus iniquus, & tyrannus dicendus
 est. nam ista ratione nulli sint reges. Ac
 Moyse ipse iustissimus, & sapiētissimus
 princeps, idem tyrannus iudicaretur:
 quòd omnia fere iuberet, ac prohiberet
 contra populi volūtatē. Sed nec mo-
 narchia, vel regia potestas dicenda est,
 cū arbitrio populi respub. gubernatur
 a rege: quoniam status reipub. pendet a
 populo. quo nihil stultius, nihil intem-
 perantius, & cū in bonos exarsērit, ni-
 hil furiosius. Multitudinis namque, vt
 rectē Liuius, ea est natura, vt humiliter
 seruiat, aut superbē dominetur, & Xe-
 nophon, idem imperator bonus ac Phi-
 losophus, popularem potentiam virru-
 ribus inimicam esse testatur: nec aliter

^a cap. ad A-
 postolica. de
 sent. et re iud.
 in 6.

^b c. grādi. de
 supplend. ne-
 gligent. pre-
 lat. lib. 6.

^c Fer. Var. q.
 illust. quest.
 lib. 1. c. 5. num.

10. Hicetom.
 in Fræcogal-
 lia. Girard. de
 Bernard. in
 hist. Franc. l.
 3.

DE IVRE ET OFF. BELL.

stabiliri posse, quam bonis omnibus e-
iectis. quod Seneca paucis verbis com-
plexus est: Quis enim, inquit, placere
potest populo, cui placet virtus? Sic cer-
tè legimus, apud Athenienses & Roma-
nos, longè præstantissimos ciues, & de
republ. optimè meritos ostracismo, exi-
lio, morte, per inuidiam, iniustè a stulta
& ingrata plebecula multatos fuisse.
Præclarè autem Anacharsis Scythæ, A-
theniensium rempub. breui perituram
prædixit: quòd sapientes in ea consul-
tarent, stulti verò iudicarent. videbat e-
nim senatum, reipub. cōsilia, quibus ni-
hil sanctius esse debet, à populo petere;
id est a stulto & insano, prudentiam. Ne-
que verò tam absurdum erat, quamvis
absurdissimum, omnes omnium opes,
quàm summum imperium inter ciues
equare: quòd, vt rectè Bodinus^a, opibus
quisque frui potest; imperadi verò pru-
dentia paucissimis est a natura tributa.
Et quidem si metuendus est tyrannus,
multò magis metuenda est tyrannorum
multitudo. Qui autem populare impe-
rium Ro. laudant, non satis illorum hi-
storias legisse videntur, neq; perpendisse
calamitates tot seditionum, secessionū,
conten-

^a in method.
hist. cap. 6.

contentionum, & bellorum ciuiliū,
 quæ rempub. toties afflixaerunt. quorū
 omnium certè, cōmunio imperij, quod
 ex æquo partiri difficile est, causa fuit.
 sed de his pluribus agere instituti nostri
 28 ratio non permittit. Vt ergo iustas* belli
 causas prosequamur, bellū aduersus in-
 fideles, ex eo solū quod infideles sunt,
 ne quidem auctoritate imperatoris, vel
 summi Pontificis, indici potest^a. infide-
 litas enim nō priuat infideles dominio
 quod habent iure gentium. nam non fi-
 delibus tantū rerū dominia, sed omni
 rationabili creaturæ data sunt. Domini
 enim est terra, & plenitudo eius, orbis
 terrarum, & vniuersi qui habitāt in eo^b.
 & Dominus solem suū oriri fecit super
 bonos & malos^c. Itaque quamuis Na-
 buchodonosor esset infidelis, tamen do-
 minus dedit illi regnum & imperiū, vt
 modo diximus. & hæc sententia plerisq;
 probatur, vt ostēdit Couarruias^d. Sed
 nec ex eo capite bellum dicetur iustum
 cum infidelibus, quod puta imperatori
 29 *tanquam totius mundi domino parere
 recusent, ex receptissima interpretū sen-
 tentia^e. nam communem hanc opinio-
 nem falsam esse, & imperatorem nō esse

a l. Christiani, C. de pa-
 ga. & sac. et
 temp. et c.
 dispar. 23.
 quest. 8.

b Genes. c. 1.
 c Matt. 5. in
 fin. & c. 6. in
 prin.
 d in c. pecca-
 tu. de reg. iur.
 in 6. 2. par.
 relect. §. 9.
 e in l. be et a
 Lenone, C. de
 quadr. pre-
 script. in l. de-
 precatio. D.
 ad leg. Rhod.
 de iact. us l.
 cunctos popu-
 los. C. de sum-
 ma Trinit. &
 fide Cath. in
 l. hostes. D. de
 captiui.

DE IVRE ET OFF. BELL.

totius mundi dominum, a viris doctissi-

a Card. Alb.
Fulg. Alc.
Chas. Domin.
a Soto et alijs.
b in d. l. pec-
catum d. §. 9
c quest. 11
l. 1. c. 20
d l. ult. d.
de iurif. omni.
iud. c. ult. de
constitut. in 6
l. 1. et toto tit.
C. ubi de cri-
min. agi o-
por.

mis apertè ostensum est a: quos refert &
sequitur Couar.^b & Ferd. Vazq.^c Vnde
ex hac causa non poterit imperator iu-
stum bellū inferre infidelibus, qui eius
imperio subditi non sunt. siquidem ne-
mo punire potest eum, quem nō habet
in sua potestate^d. Nec itē ex auctoritate
summi Pont. poterit dici, istud bellum
iustum. nam is in infideles iurisdictionē
non habet, nec temporalem, nec spiri-
tualē: nisi quatenus ea necessaria est ad
Christianæ reipub. quietem & utilitatē.

e cap. 5.

& ad ecclesiam non pertinet, punire in-
fideles, qui nunquā Christi fidem susce-
perunt, secundū illud Pauli ad Corint.^e
Quid mihi de his qui foris sunt, iudica-
re? Vbi Thomas dicit, praelatos ecclesiæ
accepisse potestatem tantū in eos, qui
se fidei Christianæ semel subiecerunt.
Vnde hæreticis*, qui a fide Christiana
defecerūt, iustum bellum infertur. Qua
de re pulchrè Alphons.^a Cast.^f Contem-
ditur verò iusto bello cum infidelibus,
ex causis, ex quibus cum alijs quibuscū-
que bellum gerere licet g. tum etiam ex
eo quod forte fidem Christianam blas-
phemiis, pravisque persuasionibus im-
pediant,

f l. 2. de iust.
her. pun.
g c. dispar. 23
q. 1. l. uno. &
DD. in cap.
quod super
his de voto.
Thom. 2. 2. q.
10, art. 8,

pediant, atque item legis euangelicæ liberam prædicationem: quia fit iniuria Christianis, qui habent ius prædicandi euangelij, per vniuersum orbem. Et hæc quidem iustæ belli gerendi causæ, per p̄so iudicio principibus ac regibus (p̄nes quos est belli auctoritas atque consilium^a) sunt æstimandę: qui si forte humana cupiditate bellum gerant *, non nocebit militibus, qui obedire debent principi. Itaq; inquit D. Augustinus^b;

„ Vir iustus, si forte sub rege homine etiã sacrilego militet, rectè potest illo iubente bellare, ciuicæ pacis ordinem seruãs. cui quod iubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel vtrum sit, certum non est: vt fortasse reum regem faciat iniquitas imperandi; innocentem autem militem ostendat ordo seruiēdi.

32 Vnde & Christiano * militi etiam sub imperatore pagano militare permissum est. nam & Iulianum Cæsarem apostatã milites Christianos habuisse legimus: quibus cū diceret, Producite aciẽ pro reipub. defensione, obediebāt: cū autem diceret, producite aciẽ in Christianos, agnoscebant imperatorem cæli^c. quos cū idẽ imperator donatiuo dato

^a c. quid culpatur. 23. q. 1

^b lib. 22. cōtra Faust.
Man. c. 75. de c. quid culpatur.

^c c. Iulianus 11. quest. 3.

DE IVRE ET OFF. BELL.

ad sacrificia deorum gētilium pellicere
tentasset, donatio imperatori reddito,
christiani mū liberrimē professos, cum
martyrij desiderio, exauctoratos fuisse
tradunt^a. Legimus quoque Marcū Au-
relium Antoninum, Christianorū, qui
sub ipso merebant, precibus (quibus sibi
pluviam, hostibus fulmina a Deo impe-
trarunt) bellum Marcomanicū, Sar-
matis, Vandalis, Quadis devictis, con-
fecisse^b. Ex quibus docemur sub impe-
ratore pagano, vel etiam hæretico, sub-
ditis licere militare, nisi liquidò constet
bellum iniustum esse. nam Deo magis
serviendum, quā hominibus^c. Quā-
vis enim etiam infideli regi^{*}, & iniquo
parendū esse doceamur^d; tamen habet³³
hæc obedientia suos limites. vnde licet
filiis Israël præceptum esset a Deo, vt o-
bedirent regi Nabuchodonosor; tamen
cū idem rex iussisset, vt statuam suam
auream adorarent (quod præceptum fi-
nes excedebat potestatis regię) tum po-
rius habuerunt, qui optimi erant inter
filios Israël, in fornacem ardentem con-
ijci, quam ei præcepto regis obedire.
quorum voluntatē sic Deus approba-
uit, vt illæsos ab igne conservauerit^e.
Quò

^a Soz. m. 1. 5.
c. 17. Cassio.
lib. 6. tripart.
hist. c. 30. Ni-
coph. lib. 10.
cap. 23.

^b Paul. Oro-
f. lib. 7. c. 15.
Euseb. lib. 5.
eccl. histor. c.
5. Nicoph. l. 4.
c. 12.
^c Act. 1. cap.
vlt. 15. q. 6.
^d d. c. Iulie-
mus,
^e Dan. 2.

Quò spectat quod Christus ait in euāgelio^a: Reddite quæ Cæsaris sunt, Cæsari; & quæ Dei, Deo. quod & Paulus Apostolus^d planissimè expressit, cum ait. Reddite omnib. debita, cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem. Ex superioribus quoque colligere licet, quòd quæ hæctenus de iustis belli causis dicta sunt, magis ad æquum & bonum, & viri boni officium, quàm ad iuris effectus referri debent. cum enim summis tantum principibus, qui superiorem non habent, belli gerendi ius sit, de æquitate causæ disceptare non conuenit. hinc certo modo iustum^{*} poterit dici bellum, etsi non ex iusta causa geratur. iusti enim variæ sunt significationes: vt annotauit Budæus^c. neque semper æquitatem, & iusticiam designat, sed aliquando etiam plenitudinē quandam significat, quo sensu dicuntur iustæ nuptiæ^d, iustum matrimonium^e, iusta ætas^f, iusta persona litem instituendi^g, iustus filius^h, iusta libertasⁱ: eoque sensu iustum prælium dixit Liuius^k. similiter iustum bellum dicitur, quod publicè legitimeque geritur ab iis, qui belligerandi

^a Matth. 22.^b ad Rom. 13.^c l. 3. D. pro socio.^d iust. de nupt. in prin. in l. nuptie. l. Et nihil. D. de ritu nuptiar.^e in l. Claudius. D. de his quib. vt indig. l. 1. D.^f unde vir & uxor. Quentil. l. 3. cap. 10.^g in l. 2. §. 1. D. de vacat. mun. L. ait Diuus. D. de iure fisc.^h in l. in v. mserfis. C.ⁱ qui dat. tutor. vel curat. pos.^k in l. 2. D. de adopt.^l Cicer. in Topic. l. 1. D.^m si quis test. lib. l. genera.ⁿ liter. D. qui et^o quib. manu.^p lib. 49.

DE IVRE ET OFF. BELL.

^{a iul. hostes.} ^{D. de captiv.} randi ius habent . Itaque Vlpianus^a;
Hostes, inquit, sunt, quibus publicè po-
pulus Roma. bellum decreuit, vel ipsi
populo Roma. ceteri verò latrunculi,
vel prædones appellantur. Et Pompo-
^{b l. hostes. D.} ^{h. verb. sign.} nius^b: Hostes, dicit, sunt, qui nobis, aut
quibus publicè nos bellū decreuimus:
ceteri verò latrones, aut prædones sunt.
Vnde hoc bello, licet non ex iusta causa
geratur, iura belli, captiuitatis & postli-
minij, quæ hostibus cōueniunt, locū ha-
bebūt. quod ex eo satis probatur, quòd
cū Romani nō nisi iustis ex causis bel-
lum mouerent, quod iure feciali diligē-
^{c Dion. Hal.} ^{lib. 2.} ter cautum erat^c: tamen hostes eorum,
qui iustam belli causam habere non po-
tuerunt, quæ vtrinque iusta esse non po-
test, capta hoc bello etiam iure Roma-
norum sibi acquirebant, & captos in
^{d l. postlimi-} ^{nij. D. de ca-} ^{piti.} ^{e d. l. postli-} ^{minij. in prin.} seruitutem redigebant^d. id quæ verū est,
etiam si liquidò constaret de iniquitate
hostiū. quod Paulus I. C. satis indicat^e,
cū ait: Naturali æquitate inductū esse.
vt qui per iniuriam ab extraneis detine-
batur, is vbi in fines suos rediisset, pristi-
num ius suū reciperet: iure scilicet post-
liminij. Ex quibus apparet, captum ab
hostibus etiam ex iniusta causa bellum
geren-

- gerentibus, fieri seruum. nam alioqui non esset opus fictionibus postliminii: sicut nec opus est, cum quis à latronibus captus fuit, cum non fuerit seruus^a. Sufficit itaque, quod ad effectus iuris, & ut iura belli locum habeant, attinet, bellum geri ab iis, qui hostium numero sunt definiti, & belligerandi ius habent^b. Quo sensu videtur defendi posse Alcianti opinio^c, & Fulgosij^d: qui vtrinque
- 35 iustum* bellum esse posse asserunt, contra receptam interpretum sententiam; quæ si ad iustam belli causam referatur, æquissima est. cum enim hostes contrarij sibi sint, contraria iura necesse est habeant: & vna eademque belli causa hinc inde iusta esse nō potest. Ceterum cum
- 36 pecuniam* neruum belli esse plerique existiment (quò spectat illud T. Quintij Flaminij, qui Philippomeni Achæorum prætori, multis equitibus, ac grauis armaturæ militibus instructo, pecunię autem inopi, illudens, manus eum dicebat habere & crura, sed ventre carere. nam & corporis eo habitu prætor erat^e.)
- 37 quæri solet, cuius impensis* bellum geri debeat, vtrum principis, an populi. Et quidem si Princeps reditus regales habeat

a l. qui a latronibus. D. de testam. l. postliminiū. §. a piratis. l. hostes. D. de capti. & post. reuer.

b Fulg. & Iaso. in l. ex hoc iure. D. de iust. & iur.

Petrus Anchoran. in regul. Peccatū. col. 13. vers. Tertiū quero.

Arctinus in l. qui a latronibus. D. de testam.

Albericus de Rosa in l. cū eos populos. col. 6. C. de summ. Trin.

Abb. in c. ficut, de iureiuram. quos allegat et sequitur Natta cō-

sil. 284. c In 2. parad. c. ult.

d In d. l. ex hoc iure. e Plus. in apoph.

DE IVRE ET OFF. BELL.

habeat a ciuibus assignatos, certè ipsius principis impensis bellum geri debere

^a Angel. in l. turres. per illis text. C. de oper. public.

La son. in l. diuortio. §. impendia, & ibi Zasius, D. sol. matr.

Guil. de Cener. Bald. & Cyn. in l. neminem. C. de sacros. eccl.

^b offic. lib. 1.

plerique existimant ^a. quod maximam rationem habet. omnes enim omnino principatus, regna, imperia ob publicam ipsorum ciuium vtilitatem, non ob eorum qui reipub. præsunt commoda, inducta esse, communi, frequentissimaque philosophorum, & legumlatorum sententia proditum est. Itaque Cicero ^b:

Omnino, inquit, qui reipubl. præsunt duo Platonis praecepta teneant. vnum, vt vtilitatem ciuium sic tueantur, vt quicquid agant, ad eam referant obliti commodorum suorum. alterum, vt totum corpus reipubl. curent, ne cum partem aliquam tuentur, reliquas deserant, vt enim tutela, sic procuratio reipub. ad vtilitatem eorum, qui commissi sunt, non ad eorum quibus commissa est, gerenda est. Quam sententiam latè prosequitur

^c quest. illust. cap. 1. et sequ.

^d Bald. in l. si aliquam. D. de offic. procurator. Boerius in tract. de iust. cla.

Ferdinand. Vazq. 'Si verò princeps idoneos redditus non habet, totius regni impensis bellum geri debet ^d. Neque hic certus tributi modus praescribi potest. nam vt Cleobulus belli dux, sociis Atheniensium in bello contra Philippum certam tributi summam definiri postulanti-

tibus,

tibus, respondit, bellum finiri non potest^a. & huc facit, quòd ex sententia Catonis, in republ. bene constituta debet esse domi industria, ærarium opulētum, tenues res priuatæ: qui corruptissimis moribus vitium contrarium posuit, publicè egestatem, priuatim opulentiam. vnde luxu & desidia ciuitas facilè corrumpitur, vt ex Sallustio refert & probat D. August.^b Meminisse tamen debent principes, modestissimi illius responsi Tiberij Cæsaris, qui thesaurariis onerandas tributo provincias dicentibus, respondit, boni pastoris esse, rōdere pecus, & non deglubere. Memorabilis 38 quoque est Traiani * sententia: qui correptus ab vxore Pōpeia Plotina, quòd calumniis suorum procuratorum provinciæ diuexarētur, detestari coepit improbas exactiones, & insigni vsus est similitudine, fiscum appellans lienem. sicut enim, crescente in corporibus nostris liene, artus reliqui tabescunt: ita turgente principis fisco, marcescunt cetera reipub. membra, & grauiter ægrotant^c. Ex superioribus deducitur, ciuem non teneri propriis sumptibus principem ad bellum sequi: sed stipēdium illi

a prin-

^a Plut. in vit.
ta Demost.

^b de ciuit. Dei
lib. 5. cap. 12.

^c Sex. Aur.
Vic. in lula.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a Aret. in §.
preiudiciales.
instit. de a-
ffirmat. Bart.
in l. Maria. §.
1. per illud tex.
D. de ann. le-
gat. Oldra.
consil. 234.
Cas. in cōsuet.
Borgun. tit. de
iust. §. 4. Boe-
rius decis. 303
b Reg. l. 3. et
§. tit. 19. par. 2.
c Caesar de
bello gall. l. 3
d Argumento
l. suo victu.
D. de oper. lib.
Specul. in Tit.
de sen. §. quo-
niam ver. 12
Bald. in c. 1.
quibus mod.
feud. amit.
Ludoui. Rom.
in l. recusare.
§. si quis alio.
col. 1. et 2. D.
ad S. C. Treb.
e Argu. l. 1. et
ibi Angel. D.
ad l. Rhodii.
de iact.
f Argu. l. 2. §.
si conservatis.
D. ad l. Rhod.
de iact.
g Reg. l. 4.
tit. 2. par. 3.

a principe vel repub. constitui debere^a.
Si tamen maxima urgeat necessitas, ut-
pote pro defensione regis, vel reipubl.
omnes tenentur ad hoc bellum concur-
rere, cuiuscunque sexus, vel conditionis
sint, grauibisque poenis ex constitutio-
nibus regni Hispaniæ afficiuntur, qui
hoc bellum detrectauerint^b. Quò spe-
ciat, quòd more Gallorum*, initiū bel- 39
lorum erat armatum conciliū indicere,
quò lege communi omnes puberes ar-
mati conuenire consueuerant: & qui
ex his nouissimus conuenisset, in con-
spectu multitudinis omnibus cruciati-
bus affectus, necabatur^c. Vassallus quo-
que feudatarius tenetur dominum suū
in bello iusto, etiam propriis sumptibus
iuuare^d. Sed an dāna*, in quæ quis belli 40
causa forte incidit, resarciri debeāt, que-
ri potest. Et certè, si quis pro defensione
reipub. sine stipendio ad bellum iuerit,
videtur damnum illi ex hac causa illatū
meritò repēdi debere^e. at militi qui sti-
pendium meretur, non refunduntur
damna bello accepta^f: nisi quòd ex con-
stitutionibus regni Hispaniæ ex præda
forte facta istiusmodi dāna resarciri so-
leant^g. Et quidem ad iniustum bellum

voca-

LIBER PRIMVS.

vocatus, neque ad stipendia, neque ad
damna refarcienda actionē habet. nam
ex causa turpi nulla datur actio.^a

24 a l. generali-
ter, & l. seq.
D. de verbo.
oblig. L. si re-
munerandi. §
rei turpis. D.
mād it. Inno.
in c. sicut, &
infra de iure-
iurand.

DE DVELLO SEV SINGVLARI
CERTAMINE.

- 1 Duellum quare prohibitum.
- 2 Duellum ex causa læsæ famæ illicitum.
- 3 Duelli vsus antiquissimus in Hispania.
- 4 Duellum fuit in vsu apud quosdam po-
pulos.
- 5 Consuetudo duelli non valet.
- 6 Consuetudo duelli aliena a Græcorum &
Romanor. institutis.
- 7 Duellum cum hoste licitum.
- 8 David singulari pugna prostravit Go-
liath.
- 9 Singulare certamen magni momenti in
bello.
- 10 Duello nonnūquam belli finis impositus.
- 11 Depugna Horatiorum cum Curiatys.
- 12 Non esse tutum belli euentum duello re-
dimere.
- 13 De Metio Suffetio.

CAP. TERTIVM.

DVelli vsum vt detestabilem, & fa-
bricante diabolo inductū, summa
ratione sacri canones, & concilia patrū,
D variis

DE IVRE ET OFF. BELL.

variis censuris & poenis, tam in eos qui decertant, quàm eos, quorū auctoritate, & consilio, atque etiam præsentia istiusmodi certamina ineūtur, statutis exterminandum & abolendum esse censuerunt^a. quòd scilicet * hoc genere certaminis ordo iudiciorum, & legū omnis auctoritas, quæ actiones constituit, quibus vnicuique ius suum in iudicio prosequi licet, peruertatur: & iniquum sit, ut quis auctoritate propria sibi ius dicat^b. ideo enim latæ sunt leges, & creati magistratus, ut licitū ab illicito discernant, & ius suum cuique tribuant^c. tum etiam quòd hac decertandi ratione ipsa iusticia violetur. nā quàm plurimi, quorum causa iure & æquitate optima erat, stolidissimi deorum Martis arbitrio pugnantes occubuere^d. præterea quòd Deus tentari non debeat: quod fit, cum ad manifestationem veritatis, ut plerunque fit, duellum initur^e. denique cum homicidiū diuino & humano iure prohibeatur, duellum, per quod plerunque ad homicidium deuenitur, esse prohibitum etiam dicendum est. cum enim aliquid prohibetur, prohibitum etiam censetur omne id, per quodeò deuenitur.

^a c. monomachiam. 2. q. 4.
c. 1. et toto tit.
de purg. vul.
& tit. le cler.
in duel. pug. et
cōcil. Triden.
sess. 19.

^b L. exstat.
D. quod met.
caus.
c. l. 1. D. de
iust. & iur.

^d c. significansibus. de
purg. vul.

^e d. c. monomachiam. c.
porro. de Cle.
in duel. pug.

- 2 tura. Sunt tamen* qui existimēt, ex causa
 lesæ famæ hoc genus pugnæ iniri posse:
 Quia, inquiūt, crudelis est, qui negligit
 famam suam^b. fama enim cōmodo præ-
 ferenda est^c, & vitæ æquiparatur d. sed
 eorum sententiam non probo. idcirco
 enim, vt inquit Imperator^e, iudiciorum
 vigor, iurisq̃ue publici tutela est in me-
 dio cōstituta, ne quisquam sibi ipsi per-
 mittere valeat vltionem. & non potest
 dici honoris sui prodigus, vel negligēs,
 qui suam, suorumue iniuriam auctori-
 3 tate iudicis persequitur. Porro constat*
 hoc genus pugnæ, tam ad ostentationē
 virtutis, quàm ad cōtrouersias deciden-
 das, antiquissimum fuisse, præsertim in
 Hispania. nam cū Scipio Carthaginē
 nouam, ad vota soluenda diis, munusq̃;
 gladiatorum, quod mortis causa patris,
 patruiq̃ue parauerat, rediisset, spectacu-
 4 lū, inquit Liuius^f, fuit non ex eo genere
 5 hominum, ex quo lanistis comparare
 6 mos est, seruorum delectu ac libertorū,
 7 qui venalem sanguinem habent: volun-
 8 taria omnis & gratuita opera pugnan-
 9 tium fuit. nam alij missi a regulis sunt, ad
 10 specimen insitæ genti virtutis ostentan-
 11 dum: alij, ipsi professi se pugnatu-
 12 ros in gratiam

a Argumento
l. oratio. D. de
spons.

b Bald. in c.
1 col. 5. de
pace tenend.
Cogn. Decius
Curt. sen.

c Curt. inu. &
alii, quos re-
fert Ferdinā.
Vazq. quest.
illust. ib. l. c.

49
e l. iudi. inus.
D. si quis o-
mis. cuu. test.
d. iusta cau-
sa. D. de ma-
nu. vind.
e in l. n. ius.
C. de iudic.

f lib. 8.

DE IVRE ET OFF. BELL.

gratiam ducis : alios æmulatio ad certa-
men, vt prouocarent, prouocatiq; haud
abnuerent, traxit: quidā quas disceptan-
do controuersias finire nequiuerāt, aut
noluerant, pacti inter se, vt victorem res
sequeretur, ferro decreuerunt. nec ob-
scuri generis homines, sed clari, illustres-
que Corbis & Orsua patruels fratres,
de principatu ciuitatis, quā Ibē vocant,
ambigentes, ferro se decertaturos pro-
fessi sunt. Corbis maior ætate erat. Orsue
pater princeps proximè fuerat, a fratre
maiore post mortē eius principatu ac-
cepto. cū verbis Scipio disceptare vel-
let, ac sedare iras, negatum id ambo di-
cere communibus cognatis, nec alium
deorum hominūque, quā Martem se
iudicem habituros: robore maior; mi-
nor flore ætatis, ferox. mortem in certa-
mine, quā alter alterius imperio subij-
ceretur, præoptantes. Cū ab tanta ra-
bie dirimi nequirent, insigne spectaculū
exercitui præbuere, documentumque,
quantū cupiditas imperij malum inter
mortales esset. Maior vsu armorum, &
astu facilè stolidas vires minoris supera-
uit. hæc Liuius. Et hæc quidem de-
certandi ratio *, etiam posterioribus tē-
poribus,

poribus, ad lites dirimendas, certis casibus, & legibus apud Hispanos (quâuis eandem iniquissimâ scirent^a) permilla fuit^b. Apud Longobardos quoq; moribus receptum fuit, vt quoties coram iudice defectus quispiam esset, aliquidque ad plenam intentionis fidem iudici faciendam deesset, duello certis casibus controuersia definiretur^c. Constituit & Fredericus Ænobarbus imperator, vt aliquando duello res decideretur^d. Neq; a Longobardorum legibus Gallorum consuetudo multum dissidet, vt liquet ex eorum legibus, quas Salicas vocant. & exstat apud eos quoque hæc Philippi
 „ constitutio: Si quis occulti criminis, capitalisque reus sit, atque ita de eo constet, vt quæstioni subijci possit; condemnari non possit: is, arbitrato accusatoris, duello experiatur. cuius constitutionis meminit Ioann. Faber^e: eamque refert Guido Papæ^f: qui adducit quoque, & interpretatur aliam quandam constitutionem imperialem de modo duelli, & qua ratione indici debeat^g. Solet quoq; hæc consuetudo duelli admodum frequens esse in Italia, præsertim pro conseruatione honoris^h. Vnde multi hanc

^a Reg. lib. 8.^b Tit. 14. par. 3.^c Tit. 4. de

las lites par.

7.

^d in ll. long.

tit. qual. quis

se defen. deb.

et tit. de purg.

res, & tit. de

hom. lib. hom.

d. c. 1. de pa-

cetenem. §. si

quis hominē,

& §. si miles.

in vsib. feud.

^e in §. per

contrariam in-

stit. de hered.

qua ab intest.

l. decis. 617.

^f Decis. 191

h. Decis. con-

ci. 97. Curt.

In conc. 173

Curt. sent. 113

repetitio. l.

admonēdi. D.

de iur. iuran.

Cagnol et a-

li quos refert

Ferd. Vazq.

quæst. alinē.

l. 1. cap. 40.

DE IVRE ET OFF. BELL.

rem anxie tractauerunt. vtpote quibus de causis duellum inire liceat: vter provocatoris, vel provocati vices sustineat: qui ad duellum admittantur: quando de tractari duellum possit: quando optionem, quem vulgo campionem vocant, dare concessum sit: de electione armorum & loci: de iuramento calumniae a pugnantibus praestando: & sic de ceteris controversiis, quae in hoc genere pugnae incidere solent. Non ignorauerunt tamen viri doctissimi hanc consuetudinem, quippe iuri contrariam, non^a valere^a: prefer- 5
tim cum expressè iure canonico sit prohibita, cui standum est in utroque foro, cum agitur de peccato^b. sed quia de facto servari solet, perinde de huiusmodi corruptela disputauere, atque si valeret: quia quae facto fiunt, quandoque ad causam iuris trahuntur^c. Et quidem consuetudo ista*, inter ciues, socios & com- 6
militones singulari pugna controversias decidendi, non solum a Christianis institutis abhorret: sed etiam plurimum absuit a veteri tum Graecorum, tum Romanorum disciplina; qui turpissimum censebant, belli socios, quos oportet ope mutua causam communem defendere, stulta,

a l. 2. C. quae sit long. tem. consue. l. non dubium. C. de legibus.
b c. nonit de iud. c. 1. & 2. de non oper. nunc.

c l. mulier. §. 1. D. de cond. iust. l. quae habebat. D. de manu. testa. Alexan. con. cil. 107. col. 6

stulta, vt sæpe fit, ac pernicioſa ambitio-
 ne, pugnare, aut velle ſuas priuatas con-
 trouerſias ferro potius dirimi, quàm
 communibus legibus diiudicari. quod
 a ratione admodum alienum eſt. non
 ſecùs quàm ſi duo Philoſophi, aut Iure-
 conſulti inter ſe, vter doctior ſit, gladiis
 decertent. Neque enim de omnibus in-
 iuſticiæ generibus vllũ turpius aut ma-
 ius eſſe poteſt, quàm vt imbecillis ac te-
 nuis, accepta iniuria, ſit infamia dignus,
 niſi cum aduerſario, quātumcunque vi-
 ribus præſtet, armis decertaſſet, ac vitã
 periculis obiecerit: præſertim cùm na-
 tura ſic cõparatum ſit, vt qui minimum
 rationis, plurimum roboris habeant, vt
 de Scythis refert Bodinus^a. Qua certè
 ratione etiam fortiſſimi viri, ſi cum bel-
 luis, quæ robore præſtant, conferantur,
 iure infames ſint. prius itaq; omnia ex-
 periri, quàm armis decertare ſapientem
 7 decet. Ceterum qui hoc genus* pugnæ
 non cauſa vindictæ, aut priuati odij, ſed
 pro bono publico ſubeunt, extra culpã
 ſunt: cùm etiam laudem mereantur^b.
 Itaque ſi quis iuſſu, vel ſaltem conſenſu
 ducis (cùm alioqui extra ordinem pug-
 nare non liceat) cum hoſte publico, ſin-
 gulari

^a in metho.
hiſt. c. 5.

^b l. 1. §. qui
operas. D. de
peſtuo. Hiero.
Cagnol. in l.
favorabilis.
res D. de reg.
iur.

DE IVRE ET OFF. BELL.

gulari certamine congrediatur, non solum non peccat in leges, & statuta Pontificum, sed exemplo Torquati, Coru-
nij, Marcelli, Scipionis, Æmiliani & aliorum, maximam inde gloriam referre debet. eadem enim ratio quæ bellum iustum admittit: in quo pro patriæ, ve-
clesiæ defensione mori gloriosissimum est^a: hæc quoque certamina licita esse ostendit. nam cum hoste pugnare ut-
que in bello, nō est tentare Deum, quod lex diuina vetat, nec hostem tollere, est homicidium patrare, naturæ lege pro-
hibitum, sed officio fungi boni militis^b. Vnde non minus* licuit Dauidi Philis-
tæum Goliath singulari pugna proster-
nere, quàm si hoc idem conferto mul-
torum prælio fecisset^c. Et certè hæc pug-
næ*, non parum sæpe ad totius belli e-
uentum faciunt. Itaque Liuius^d de pugna illa Torquati cum Gallo tractans:
Tanti, inquit, ea dimicatio ad vniuersi
belli euentum momenti fuit, ut Gallo-
rum exercitus relictis trepidè castris, in
Tiburtem agrum, mox in Campaniam
trāsierit. Similiter bello sociali, cū in-
gens Gallus ex Gallicis auxiliis, quæ L.
Cluentius cum Sylla decertaturus as-
sumpse-

a c. omni ti-
more. 23. q. 8
c. omni. 23.
q. 5. Reg. inf.
lib. 3. tit. 25,
par. 2.

b c. miles. c.
homicidium. 23
quest. 5.

c Reg. 1. c. 17

d lib. 5.

8

9

”
”
”
”
”
”

sumpserat, procurrens, inuitasset ad singulare certamen, ex Romanis aliquem, & eum parue staturæ Numida confecisset: territi Galli confestim terga vertērunt: iamque turbata acie, nec alij Cluetiani perstiterunt, sed Nolam perfugerunt trepidè^a. Committuntur^{*} quoque nonnunquam istiusmodi certamina, a summis principibus: vel ab vno, aut pluribus hinc inde a principibus pari numero electis, quorum euentus bello finem imponat. quod olim à Tullo Hostilio Romanorum rege, & Metio Sufetio rege Albanorum factum fuisse legimus. quum enim pari robore frequentibus præliis vtrinq; comminuerentur, misso in compedium bello, vt inquit L. Florus^b, Horatiis^{*}, Curiatiisque, trigeminis hinc atque inde fratribus, vtriusque fata commissa sunt, solemnī prius foedere inter vtrumque regem, & vtrūque populū percusso, & legibus dictis, quibus victi victoribus dederentur^c. Quod genus pugnae non quidem illicitum esse censeo: nam & D. Thomas^d, ex æquans duellum iudicio fortis, illicitum quidem esse dicit, si fiat ad probationē, vel reuelationem rei occultæ: nō autem

^a Appian. de bell. ciuili. l. 1.

^b lib. 1. c. 3.

^c Livius l. 1.

^d 2. 2. quest: 85. art. 8.

DE IVRE ET OFF. BELL.

si fiat ad diuisionem rerum, vel contro-
uersiæ definitionem: quale fuit certamē
Dauidis cum Philistæo, quod approba-
tum fuit Deo . quod equidem admittō
inter summos principes: vel eorum au-
ctōritate, qui belli gerendi ius habent,
vt scilicet bellorum calamitates vitētur.
Quo casu etiam a Romanis pōtificibus
nonnunquam duellum cōcessum fuisse
legimus . itaque Carolus Andegauen-
sis, & Petrus Tarraconensis, cū de Si-
cilia diu bellum gessissent, auctōritate
Martini pontif. singulari certamine cō-
trouerfiam finire decreuerunt^a. Sed hāc
rationē controuerfias decidendi * (cū 12
valdē temerarium sit, summam rerum
periculo vnus, aut alterius cōmittere)
non omnino tutam, neque etiam sem-
per bello finē imponere existimo. quod
euentus pugnæ trigeminorum satis o-
stendit, nam Metius Suffetius *, fortunā 13
& euentum totius belli, & virtutem sui
exercitus fortunæ aut virtuti Cuiatio-
rum committendo, regnum & libertatē
tam propriam, quā suorum, pro qua
tuenda multis annis contenderant, mo-
mento amisit; & Romanis fortunæ arbi-
trio (cui temerē se subiecerant) victori-
bus,

^a Vide Frof-
fard, lib. 1.

bus, non omnino tuta victoria fuit. nam quamuis Metius Suffetius victus, protinus se suaque omnia submitteret Romanis: postea tamē in expeditione Vientana, exspectata occasione, suæ temeritatis poenitens, Romanum exercitum prodere conatus est ^a. Quare vbi de omnium salute & libertate, vel de tota possessione agitur, non nisi totis viribus cōtendendum est. alias enim non solūm, victus temeritatem suam incusabit, sed nec victor omnino securus erit. eius enim animus, vt inquit Liuius, in perpetuum vincitur, cui confessio expressa sit, se neq; arte, neque casu, sed totis viribus cominus collatis, iusto ac pio bello superatum esse. Neque credi potest, vllum populum aut hominem denique (vt senatus Romanorum in causa Priuernatium sensit) in ea conditione, cuius eum poeniteat, diutius quān necesse sit māsurum ^b.

a Liuius li. 1

b Liuius li. 3.

DE PIGNERATIONIBVS, QVAS
REPRESALIAS VOCANT.

1 *Pignerandi potestas antiquissima cōsuetudine permissa.*

2 *Pignerationes quomodo hodie permissæ.*

3 *Con-*

DE IVRE ET OFF. BELL.

- 3 *Consuetudo pignerandi an iure probata sit.*
- 4 *Nonnunquam ex causa etiam sine culpa quem puniri.*
- 5 *Etiam sine culpa potest quis affici pœna bonorum; non etiam pœna corporali.*
- 6 *Pignerationes ad offensionem personarum innocentium illicitæ.*
- 7 *D. Ambrosius Theodosium imper. increpuit.*
- 8 *Ex qua causa sit condita l. vindicari, C. de pœn.*
- 9 *In pignerationibus innocentes ex accidente occidi possunt.*
- 10 *Pignerationes non alio modo licitæ quàm quo bellum.*

CAP. QVARTVM.

Pignerandi potestatem*, quam Græci I Androlepsiam vocant, antiquissima consuetudine permissam fuisse constat. moris enim fuit antiquissimi, ut qui homicidium perpetrassent, si cum in externam urbem profugissent, ad poenam exposciti non dederentur iis, ad quos facinus admissum pertinebat, ipsis ut permetteretur pignerandi potestas. sic enim sancitum fuisse legimus: si quis violenta morte obierit, pro hoc gentilibus & co-

„ & cognatis Androlepsiæ sunt, quoad
 „ iudicium cedis, poenasque subierint, vel
 „ necis auctores dediderint. androlepsia
 „ verò ad tres vsque, nec eo amplius esto.

Quæ verba referuntur a Demosthene in oratione in Aristogitonem, qui istic defendit, causæ fortasse inseruiens, Androlepsiam lege esse permissam, non contra profugum suscipientes, sed contra eos demum, apud quos cædes facta fuisset. Iulius verò Pollux eam permissam fuisse scribit, etiam contra eos, qui homicidam profugum suscepissent, nec eum perentibus dedidissent, nec ad criminis poenam, nec ad vindictam: nec ipsi iuste punirent: vt annotauit Budæus^a. Ad

^a in l. aut facta. §. euentus. D. de pæ.

2 hunc sanè modum * pignerationes hæ, quas represalias vocant, hodie permittuntur, vt si qua ex gente latrones, aut piratæ, vel quicunque alij homicidia, aliaue scelera perpetrauerint, iniuriam damnūque intulerint: nec eam passi potuerint obtinere ab iis, quibus scelerum auctores subiiciuntur, vel qui eos susceperint, vt iidem dedantur, vel poenas luant, tunc liceat vti pignerationibus. Sed utrū hæc consuetudo * iure defendi possit, controuersum est: præ-

sertim

DE IVRE ET OFF. BELL.

a c. Iudei. c. 1. am itaque. 2. quasi. 4. l. crimen. D. de poen. Aug. 9. 8. super l. i. scilicet. b l. famulus. C. de poen. c. 2. de constitut. c. que sunt. d. hinc que si. a ma p. r. cap. Romana, in fi. de sent. excommunicat. lege 12. tab. 1. C. de leg. here. c. Exod. 23. d. Ezech. 18. c. Deut. c. 24. f. c. quoniam frequenter. g. si vera ut lue non cōtest. c. renouantes, et ibi gloss. 22. dist. cap. anti. quo. de preul. c. vergens. c. nec huiusmodi, de heret. glos. in c. 2. de constit. Et est elegans text. in c. eccle. 1. q. 4. g. cap. 21. h. Leu. c. 20. i. c. mulier. 15. quasi 1. k. Reg. 2. c. 12. l. Genes. c. 19.

fertim ex eo, quòd iniquum sit, & a iusticia alienū, ob alterius culpam & crimen innocenti poenam infligi^a. nam poena sequitur criminis auctorē^b. Scriptum est, in fontem & iustum non occides^c. &, anima quæ peccauerit, ipsa morietur. filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatē filij. iusticia iusti super eum erit, & impietas impij super eum^d. &, non occidentur patres pro filiis, nec filij pro parentibus; sed vnusquisque pro peccato suo morietur^e. Nihilominus tamen, quandoque ex causa^{*}, etiam si culpa ab-
 sit, quem puniri posse constat^f. Quò
 spectat lex illa Exodi 8: Si animal hominē occiderit, lapidibus obruatur. quod
 & lege Draconis, legislatoris Atheniēsis
 cautum fuit. Similiter pecus licet ratione careat, & a culpa immune sit, cū ipsa
 foemina, quæ se ei commiscuit, suspendi
 iubetur^h. ne tali flagitio contaminatum
 indignam refricet facti memoriāⁱ. Præ-
 terea puer natus Dauidi ex illicito coitu, ob parentis crimen a Deo extinctus
 est^k. & infantes Sodomæ absq; vlllo proprio peccato, simul cū adultis peccatoribus igne consumpti sunt^l. vnde Deus
 ipse

ipse ait : Ego sum Deus zelotes, visitans iniquitatē patrū in filios, vsq; ad tertiam & quartā generationē^a. Quæ quidē diuina iudicia quāuis hominibus imitari non liceat, nisi quatenus ex manifestis causis procedūt: ideoq; nulla lege*, quacunq; ex causa, quis debeat corporali poena affici ob alterius crimen^b: (quæ de caula etiā iniquè ab Arcadio & Honorio impp.^c dictum censet Couarruias^d, ex imperatoria lenitate, & indulgentia se vitam concedere filiis eorum, qui crimen læsæ maiestatis commiserāt: cum nullo iure illis vitam adimere possent) tamen ex causis, & propter reipub. vtilitatem; quoq; magis homines a delictis compescantur, humana lex poterit poena pecuniaria, publicatione bonorum, vel simili, punire etiā illos, qui non deliquerunt: & ita passim legibus & canonibus statutum est: præsertim in filiis & nepotibus eorum, qui crimen læsæ maiestatis diuinæ vel humanæ commiserunt: qui afficiuntur infamia, & plectuntur publicatione bonorum^e. quod præclare legibus comparatum esse dicit Cicero^f; vt charitas liberorum amiciores parentes redderet reipub. quam sententiam

^a Exod. c. 20

^b August. q. 3. super Iosue.
^c Thom. Card. et alij relati e
 Couarruias.
 variar. resolut. lib. 2. c. 8.
^d in l. quisquis. C. ad l. lul. maiest.
^e d variar. resolut. lib. 2. c. 8

^e d. l. quisquis cum similib.

^f in epist. ad Brutum.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a *variar. re-*
ful. lib. 2 c. 8.
b *q. 10 super*
Iosue, c. Do-
minus. 13 q. 2
c. 1. de iur. ius.
in 6. & ibi
Anch. Dom.
et Franc. lac.
de Camb. &
Bart. in trac.
de represa.
Sal. in auth.
omnino. C. de
act. & oblig.
Inno. in c. o-
lim, de rest. t.
spoliat. Iacob.
de Bellou in
auth. ut non
fiant pign.
c. 10. i. Papon.
in arrest. li. 3.
tit. 3. nu. 2.
d *l. liber ho-*
mo. D. ad l.
Aquil. c. con-
tingit. de sent.
excom. Gloss.
infig. in cap.
cum homo.
23. quæst. 5.
e *Gloss. ele-*
gans, in Rub.
C. de decret.
decu. lib. 10
quæ glossam

tentiam ex D. Augustino & aliis, latè
 prosequitur & discutit Couarruuias *a*.
 Ex quibus, ni fallor, manifestum est*, *6*
 pignerationes istas licitas quidē esse (vt
 communi omnium consensu deducitur
 ex D. Augustino *b*;) sed non quoad of-
 fensionem personarum innocētium, &
 qui nullam illati damni culpam contra-
 xerunt; verū bonorum tantum *c*.
 Quemadmodum enim quis solo con-
 sensu se potest subijcere damno bono-
 rum, non autem membrorum, vel cor-
 poris *d*: sic quoque lege vel statuto, cui
 vnusquisque cōsentire præsumitur, po-
 test quis ex causa, licet sine culpa, affici
 poena pecuniaria, nō etiam corporali *e*.
 Quare iustissimè D. Ambrosius* Theo- *7*
 dosium imperatorem increpuit, quòd
 milite quodam in tumultu occiso, iussit
 populum, vt quisque obuius esset, cædi.
 potuit enim imperator militis occiso-
 res capite punire: iniquè verò, etiam ex
 causa seditionis, innocentes occidi ius-
 sit, pro quo delicto culpam cum lacry-
 mis professus imperator, publicam pœ-
 niten-

passim sequuntur interpp. & commendat Bald. in l. vn. C. ne filius
pro pat. Alex. in l. sape, num. 10. D. de re iud. Ange. & las. in §.
actiones, nu. 68. instit. de actio.

f *c. cum apud Theffalonica, 11. q. 3, D. Aug. de ciuit. Dei l. 5. c. 26.*

nitentiam in totius conspectu ecclesiæ
 8 egit: & lege cauit*, vt si princeps ex ira-
 cūdia quem seuerius puniri iubeat: sen-
 tentia ad triginta dies suspēdatur^a. Ce-
 9 terum quemadmodum in bello * non
 licet ex professo innocētes occidere, se-
 minas scilicet, nec infantes: (licet tamē
 ex accidenti, si puta oppidum machinis,
 vel tormentis bellicis concutiatur, cū
 aliter bellum geri non possit.) sic quoq;
 in hisce pignerationibus, quamuis in-
 noxij offendi non possint, sed tantū
 bonaeorum capere liceat: permittit ta-
 men conditio rei, vt ex accidenti occi-
 dantur: siquidem aliter pignerationes
 istæ exerceri non possunt. Sciendū verò
 10 *pignerationes istas non alio modo esse
 licitas, quā quo bellū iure diuino, na-
 turali & ciuili licitum censetur. vnde
 omnino requiritur auctoritas summi
 Principis, qui belli indicēdi ius habet^b.
 a iudice autem concedi non possunt, &
 inter ciues locum non habent^c. quam-
 uis olim apud Atheniēses priuato con-
 filio androlepsiā exercere liceret: multa
 tamen constituta non iure ea vrenti; vt
 ex Polluce annotauit Bud^d. Itaque &
 hodie iusta causa subesse debet. Nempe,
 E quod

^a in l. vindi-
 cari. C. de pœ.
 d. cap. Cū
 apud Thessa-
 lomcam.

^b c. Dominus
 noster. 23.
 quest 2.
^c Auth. vt
 nō. l. iud. lic. §
 quoniam, &
 Au he. vt nō
 fia. pign.

^d in l. aut fa-
 Et a. §. enen-
 tus. D. de pœ.

DE IVRE ET OFF. BELL.

quod ille populus, contra quem pignerationes istæ conceduntur, vindicare neglexerit, quod a suis improbè factum est. alioqui verò, si iusta & vera causa desit, concessio pignerandi nullius erit momenti.

à l. cum vero. §. subventum. D. de fid. commiss. lib. l. i. §. hac verba. D. ne via fiat ei qui

DE BELLO CAPTIS ET IVRE
POSTLIMINII.

- 1 Iusto bello capta fiunt capientium.
- 2 Alciati opinio reprobata, qui dicit omnia bella hodie esse civilia.
- 3 Differentia inter res mobiles & immobiles bello captas.
- 4 Præda omnis arbitrio ducis est, non militum.
- 5 Imperatores prædam nonnunquam in ærarium inferre soliti.
- 6 Nonnunquam militibus diuidere.
- 7 Præde pars debetur etiã iis, qui non fuerunt in prælio.
- 8 Præda militibus nonnunquam edici solet, & eorum arbitrio permitti.
- 9 Principi & duci debetur sua portio ex præda.
- 10 Romani partem præde diis vouere soliti.
- 11 Non nisi deuictis hostibus & signo dato, ad prædam discurrendum.

- 12 *In diuisione prædæ fraudem committens puniendus.*
- 13 *Fugienti in bello non debetur pars prædæ.*
- 14 *Lubendi sunt milites prædæ vendere, ne impedimentis grauentur.*
- 15 *Res sacræ non cedunt prædæ.*
- 16 *Natura ne, an instituto hominum seruitus sit inducta.*
- 17 *Seruitus non tollit libertatem naturalem.*
- 18 *Nulla vis quæ facti est, seruitutem inducit, quæ iuris est.*
- 19 *Capti hodie inter Christianos non sunt serui, nisi militent infidelibus.*
- 20 *In bello captus, & ad suos reuersus præstinam libertatem recipit.*
- 21 *Nisi iurauerit se rediturum ad hostes.*
- 22 *Transfuga non habet postliminium, nisi sit seruus.*
- 23 *Qui se hostibus dedunt, non habent ius postliminii, licet armis victi sint.*
- 24 *Controuersia inter veteres in causa Mancini.*
- 25 *In bello etiam mulieres capi possunt & pueri.*
- 26 *Iusto bello captus, tenetur ad precium redemptionis, quod promisit.*
- 27 *Captini cuius sint.*

DE IVRE ET OFF. BELL.

- 28 *Privata auctoritate non licet captivum occidere.*
- 29 *Precium conventionis, de quo convenit, non debet augeri.*
- 30 *Qui pro captivo solvit premium redemptionis, qua remedia habeat.*
- 31 *Redemptio captivorum favorabilis.*
- 32 *Negligens redimere captivum.*
- 33 *Agri redeunt postliminio.*
- 34 *Quae praeerea redeant postliminio.*
- 35 *Res semel ab hostibus captae, & ab iisdem recuperatae, an sint restituenda priori Domino.*
- 36 *Res quae sunt hostium, non sunt in commercio, nisi sint eius generis, quae postliminio redire possunt.*
- 37 *Prada quando sit facta hostium.*
- 38 *Capta a piratis non fiunt eorum: ideoque recuperatae, priori domino restituenda sunt:*
- 39 *Licet aliud constitutionibus regni Hispaniae statutum sit.*
- 40 *Res furtiva bello capta, an priori domino restitui debeat.*
- 41 *Res incorporales, an bello capi possint.*
- 42 *Quaestio inter Thebanos & Thessalos.*
- 43 *Universitas non perit, quamdiu unus superest.*

CAP.

PRimum iusticiæ munus est, vt inquit Cicero^a, vt ne cui quis noceat, nisi la-
cessitus iniuria. quæ causa est etiam iusti
belli fundamentum, vt superius latè o-
stendimus^b. Quam Ciceronis senten-
tiam quamuis refutet Lactantius^c; vt
quæ duorum verborum adiectione cor-
rupta sit: nō enim addi debuisse, nisi la-
cessitus iniuria: Socratem secutus: qui
dicebat vltionem esse iniustam, eo quod
malum inferre iniustum sit: summū ta-
men principem, qui non ex animi mor-
bo, sed ex amore iusti, vt hostiū impro-
bitatem coerceat, & suos defendat, ac-
ceptam iniuriam bello vindicat, extra
culpam esse omnino dicendum est. non
enim est iniuria, vt inquit Seneca, pati
I quod prior feceris. Vnde dominiū^{*} co-
rum, quæ iusto bello capimus, in nos
transfertur: estque hic iustus modus ac-
quirendi dominiij^d. quod & Cicero in-
dicat, cū ait: Sunt autem priuata nulla
,, natura, sed aut veteri occupatione, vt
,, qui quondam in vacua venerunt: aut vi-
,, ctoria, vt qui bello potiti sunt; aut lege,
,, aut pactione, conditione, sorte^e: idque
iure gentium inductum est^f, & iure di-

^a §. Item ea
quæ ab hosti-
bus, in istis, de
rer. diuis.
^b offic. lib. 1.
^c l. ex hoc iu-
re. D. de iust.
& iur. c. iu-
ris gentium.
^d dist. 1.

DE IVRE ET OFF. BELL.

uino^a, canonico^b, & ciuili comproba-
tum^c. Cuius iuris æquitas, non tam ad
satisfaciendum ei qui iniuriam accepit,
quàm ad coërcendam improbitatē eo-
rum, qui iniusta bella gerunt, spectare
videtur: vt ex D. Augustino in præfatio-
ne huius operis dictum est. Neque Al-
ciato^d assentior^e, qui bello inter Chri-
stianos capta, non fieri capientium, hoc
argumento probare conatur: quòd sci-
licet omnes, qui in orbe Romano erāt,
Antonini constitutione ciues Romani
effecti sint^e. vnde hodie omnes Chri-
stianos, populum Romanum esse, &
Christi lege fratres^f: ideoque quę inter
eos mouentur bella, plus quàm ciuilia
esse: & per consequens, ius belli, quo ca-
pta fiunt capientium, inter Christianos,
locum non habere^g. Quod si verum es-
set, nullum iustum bellū inter Christia-
nos esse posset. quod falsum esse, ex iis
quę alio loco diximus^h, satis constat. vn-
de & capta hoc bello fiunt capientium,
nisi quòd antiquissima cōsuetudine in-
troducū est inter Christianos, vt capti
vtrunque iusto bello, libertatem non a-
mitterent. de quo mox dicemus. Neque
ciuile bellū dici potest, quod inter duos
summos

a Reg. 1. c. 30
b d. c. iurif-
getum, & c.
c d. i. i. i. i. i.
d. i. i. i. i. i.
e. d. i. i. i. i. i.
f. d. i. i. i. i. i.
g. d. i. i. i. i. i.
h. d. i. i. i. i. i.

g l. si quis in-
genam. & in
cuiuslibet. D.
de captiu.
h supra de
bello iusto,
cap. 2.

Summos principes, aut populos liberos
 geritur. non enim sunt ciues, qui non
 iisdem imperiis, ac iussis tenentur ^a, sed
 etsi cum subditis, & ciuibus rebellibus
 sit bellum, non protinus cessabunt iura
 belli, quibus dominiū eorū, quæ ab ho-
 stibus capimus, nobis acquirimus. nam
 qui hostili animo contra imperij maie-
 statem quid machinatur, ex ciue fit ho-
 stis ^b. Itaq; multis rationibus docet Ci-
 cero, iustū esse bellū q̄ inferretur Anto-
 nio, hosti reipub. iniustū verò quod ipse
 Antonius gerebat: ideoq; iura belli, quæ
 hostibus tantū conueniunt, ipsi non
 conuenire ^c. quæ de re alibi latius tracta-
 uimus ^d: quæ huc referri possunt. Porro
 3 illud quidē verum ^e est, dominium rerū
 iusto bello captarū, in victorē trāsferri:
 sed distinctione facta inter res mobiles,
 & immobiles. immobilia enim, vtpote
 agri, publicātur ^f. quāuis olim nō semel
 agros bello captos, militibus ob bene
 nauatā operā diuisos fuisse legimus ^g. id-
 que a Romulo institutū fuit ^g. Alexāder
 autē Seuerus agros captos ab hostibus,
 limitaneis ducibus, ac militibus dona-
 uit: ita vt eorū essent, si heredes quoque
 militarēt, neq; ad priuatos trāferrentur:

^a Latè Bo-
 din. in metho.
 histor. cap. 6.

^b l. nihil in-
 terest. l. post-
 liminium. §.
 transfuga. D.
 de captiu. l.
 amissione. §.
 qui deficiunt.
 D. de capti-
 uis.

^c Philipp. 8.
^d §. de bello
 iusto cap. 2.

^e l. si capti-
 uis. §. e. pul-
 sis. D. de capt.
^f l. in agris.
 D. de acq. rer.
 domin. l. item
 si verberatū.
 §. Item si. D.
 de rei vend.

^g Dion. Ha-
 lic. ant. Rom.
 lib. 2.

DE IVRE ET OFF. BELL.

attentius illos militaturos existimans, si
a AELIUS sua iura defenderent^a. Sed cum hi agri
L. apr. in vita non militibus, sed principi acquirantur,
Alex. Sever. solius principis arbitrio, quid de iis fieri
placet, relinquetur. ex constitutionibus
quoque regni Hispaniæ, non solum a-
gri, sed etiam naues bellicæ, bello fortè
b REG. I. 19. nauali captæ, regi acquiruntur^b. Quod
tit. 26. par. 2. verò ad reliquam prædam rerum mobi-
lium attinet, nec ea quidem militibus
acquiri solebat, & ne dux quidem vllum
ius in eam habebat: sed quæstoris erat
eam vendere, & pecuniam in ærarium
c lib. 7. referre. quod lege cautum fuisse tradit
Dion. Halic.^c & hac potissimum de cau-
sa Marcium Coriolanum, quod præda
ex Volscis militi diuisa, hanc legem vio-
lasset, a populo condemnatum fuisse.
eoq; spectat, quod D. Ambrosius dicit,
disciplinam militarē docere, vt regi ser-
uentur omnia, exēplo Abrahæ, qui ces-
sit omnem prædam regi Sodomorum^d.
d cap. dicat. 23. quæst. 5. Postea tamen apud Romanos, prædam
e l si quis pro omnem arbitrio ducis *fuisse, certū est^e. 4
vel p. me. C. idq; ex aliquot Liuij locis apertè satis
de donatio, liquet. Itaque refert, cū Phocenses,
portis apertis, pacti ne quid hostiliter
paterentur, se Romanis dedidissent; &
nihil-

nihilominus milites ad diripiendam urbem discurrerent, L. Æmiliū restitisse, & reuocasse milites, dicendo, captas, nō deditas vrbes diripi; & in his tamen arbitrium esse imperatoris, nō militum^a. ^a *Liuius l. 37*
 & alibi idem Liuius dicit, Camillū Veios obsidētem, cū iam in manibus videret victoriam, urbem opulentissimam capi, tantumque prædæ fore, quantum nō omnibus in vnum collatis ante bellis fuisset: ne quam inde aut militum iram, ex malignitate prædæ partitæ: aut inuidiam apud patres, ex prodiga largitione caperet: quid de præda fieri placeret, ad senatum reiecisse^b. Solent autem ^b *Liuius l. 5.*
 5 imperatores* nonnunquam prædam totam, vel partem eius in ærariū per quæstores referre^c. Itaq; L. Furrius prætor ^c *Cicero. epist. 27.*
 de Gallis triumphans, trecenta viginti millia æris in ærariū tulit: argenti clxx. millia pondo^d. Ingentem quoque vim ^d *Liuius l. 31*
 auri & argenti M. Heluius & Q. Minucius ex præda Hispaniensi in ærarium tulerunt: & T. Quintius Philippo deuicto^e: & longè maximā L. Æmilius Pau- ^e *Liuius l. 34*
 lus, deuicto Perseo^f. & Camillo duce, ^f *Liuius l. 45*
 fufis Faliscis, castris eorum captis, præda omnis ad quæstores redacta est, cum ma-

DE IVRE ET OFF. BELL.

gna militum ira : sed seueritate imperij
uicti, eādem virtutem & oderant, & mi-
rabantur, vt inquit Liuius. apud quem
passim inuenias plurimū auri & argenti
ex præda hostium in ærarium relatum
fuisse. Nonnunquam imperatores* ven- 6
dere prædam, & militibus diuidere so-
lent, donatis ante alios iis, quorū virtus
in bello maximè eniteret: habita quoq;
ratione dignitatis cuiusque, & ordinis.
Sic Iulius Cæsar in Gallia militibus, pro
labore & tolerātia (qui brumalibus die-
bus, itineribus difficillimis, frigoribus
intolerandis, studiosissimè permanserāt
in labore) ducenos sestertios: centurio-
nibus duo millia nummūm, prædæ no-
mine condonanda pollicitus est^b. & ex
præda, quam L. Æmilius Paulus Perseo
uicto fecerat, pediti in singulos centeni
dati: duplex centurioni, triplex equiti^c.
M. Valerius Coruinus Samnitibus præ-
lio uictis, & C. Iunius Bouiano capto,
prædam omnem militi dederunt^d. & se-
natus prædam Epiri ciuitatum, quæ ad
Persea defecerant, exercitui dedit. Itaq;
signo ad diripiendas vrbes dato, tanta
præda fuit, inquit Liuius*, vt in equitē
cccc. denarij, peditibus duceni diuide-
rentur.

a lib. 6.

b A Hyr. de
bel. Gall. l. 8.

c Liuius l. 45

d Liuius l. 7.
& 9.

e lib. 45.

rentur. & hæc prædæ diuifio, etiam iure probata videtur^a. Ex facris quoq; literis constat, Dominum præcepiffe Moyfi, vt ipfe & Eleazar tollerēt vniuerfam prædā, factam ex Madianitis, quos Ifraëlitaë deuicerant, & ex æquo eam diuiderent inter eos, qui pugnauerant: & vt quinquagesima pars daretur Leuitis, qui excubabāt in tabernaculis Domini^b. & Dauid, Amalæchitis prælio victis, collegit omnem prædam; cumq; illi, qui in prælio fuerant, peterent sibi tantum diuidi, nec quicquam dari iis, qui cum illis non fuerant: dixit Dauid^{*}, æquam partem habituros, qui descendiffent in prælium, & qui remaniffent ad sarcinas. quod deinceps pro lege feruatum fuit in Ifrael^c. idq; etiam constitutionibus regni Hispaniæ decifum est^d. Quò fpectat, quòd C. Fabius Ambuftus tribunus militum, cū ad Auxur oppugnandum accessiffet, collegis fuis, Cn. Cornelio Coffo, & Valerio Potito, cum parte exercitus ad deuastandos fines, vt distinerent Volfcos, profectis, capta vrbe a præda militem continuit, donec collegæ cum fuis exercitibus venirent: ab illis quoque captum Auxur dicti-

^a c. in militare. diff. 1. l. si quis pro re dampno. C. de donatio. Barto. in l. si quid bello. D. de captiui. Hisp. reg. lib. 1. l. 17. 19. & 20. tit. 26. par. 2. b Num. 31.

^c Reg. 1. c. 39

^d Reg. 1. 25. tit. 26. par. 2.

DE IVRE ET OFF. BELL.

dictitans esse, qui ceteros Volscos a præ-
 a *Linus l. 4.* sidio eius loci auertissent^a. Solent deni-
 que imperatores^{*} ad excitandos militū 8
 animos, nonnunquam totam prædam
 militibus ante cōflictum edicere, & pati
 habere quod cuique fors belli dedisset.
 vti de præda Veiorum decreuit senatus,
 ex sententia P. Licinij, gratius id fore di-
 centis, lætiusque, quod quisque sua ma-
 nu ex hoste captum, domum retulisset,
 quàm si multiplex, alterius arbitrio ac-
 ciperet: quamvis refragante App. Clau-
 dio, qui largitionem nouam, prodigam,
 b *Linus l. 5* inæqualem, inconsultam arguebat^b. &
 hæc quidem quoad illa, quæ in conflictu
 & prælio acquiruntur. alioqui verò res
 hostiles, quæ citra certamen ad quem-
 cunque perueniunt, sunt eius qui prius
 c *L. transfu- gā. D. de acq. rer. dom. l. 1. in prin. D. de acqui. poss. d. c. vus mili- tare. dist. 1. e R. x. lib. 4. tit. 26. par. 2. f Reg. l. 20. d. tit. g l. 19. tit. 26 f. 2. h Reg. l. 14. dist. tit.* possessionem nactus est^c. Ceterum etiā
 præda militibus concessa, principi^{*} ni- 9
 hilominus sua portio debetur^d: quæ ex
 constitutionibus regni Hispa. est quin-
 ta pars prædæ^e: quandoq; tertia^f: quan-
 doque dimidia &. duci quoq; exercitus,
 ex iisdem constitutionibus, debetur se-
 ptima pars prædæ, quandoque decima^h.
 Sed & si fortè bello nauali, rex suppedi-
 tet naues cum armamentis, & præbeat
 anno-

- annonam, & stipendia militibus ac nau-
tis : ex iisdem constitutionibus, præda
omnis, non ducis vel præfecti, sed regis,
cui acquiritur, arbitrio est. nec quicquã
milites vel nautæ ex ea accipient, nisi
quid ex liberalitate sua rex illis conces-
serit^a. alias verò regi sua portione præ-<sup>a Reg. 29. d.
lit.</sup>
stita, reliquum præfectus maris inter mi-
lites, ac nautas diuidere potest, ex quo
septima pars præfecto maris debetur^b. <sup>b Reg. l. 30.
dist. lit.</sup>
- x^o Solent* præterea Romani, vt victoria
potirentur, partem prædæ diis suis vo-
uere. itaque Camillus, cùm ad delëdam
urbem Veios pergeret, decimam partẽ
prædæ Pythico Apollini vouit^c. Neque ^{c Livius l. 5.}
- xⁱ omittendum est disciplina militari* fe-
uerissimè fuisse cautum, vt non nisi de-
uictis hostibus, castris eorũ captis, arce
vel oppido omnino in potestatem re-
ductis, ad prædam discurrere liceret : &
ne tum quidẽ, nisi ab imperatore signo
dato, vt maximè ante conflictum prædã
omnem militibus edixisset : ne scilicet a-
uiditate prædæ, vt plerunque solet, ho-
stis è manibus elabatur, aut prælium re-
stauret : vt Samnitibus accidit : qui cùm
in noctem æquo Marte cum Romanis
pugnassent, eadem auiditate prædæ, im-
petum

DE IVRE ET OFF. BELL.

petum in impedimenta Romanorum
(quæ procul ab armatis sine præsidio,
sine munimento stabant) facientes,
a Marco Fabio magistro equitum, ius-
su Cornelij Arinnæ dictatoris dissipa-
ti, impeditique miserè cæsi sunt, &
^a *Liuii* l. 8. victoriam Romanis tradiderunt^a. præ-
terea ita ferme euenit, vti App. Clau-
dius dicebat, vt segnior sit prædator,
vt quisque laboris periculi que præci-
puam petere partem solet. Itaque Veis
captis, quorum prædam senatus mi-
liti concesserat, non tamen nisi per-
missu Camilli dictatoris, ad prædam
^b *Liuii* l. 5. discurrere licuit^b. sicut nec ad præ-
dam Epiri ciuitatum, quæ ad Persea
defecerant, a senatu exercitui datam,
^c *Liuii* l. 45. nisi signo ad diripiendas vrbes dato^c.
Carthagine quoque noua expugnata,
arce demum dedita, signo dato, victo-
^d *Liuii* l. 26. res ad prædam versi sunt^d. Atque ita
rectè constitutionibus regni Hispaniæ
fancitum est, vt si quis nondum de-
uictis hostibus prædæ incumbat, par-
tem prædæ amittat, & duplum eius
quod prædatus fuerit, præstet, & in
deteriorem militiam detur. Et qui-
dem si prædantium culpa, hostes præ-
lium

- illum restituerint, & vicerint, aut regem occiderint, non secùs quàm si ipsi id admisissent, puniuntur^a. Ille quo-
- 12 que qui in diuisione prædæ * fraudem committit, poena dupli, & amissione partis prædæ, iisdem constitutionibus plectitur^b. Qui verò prædam ab hostibus captam surripuit, lege peculatus teneri, & in quadruplum damnari Modestinus respondit^c. Sed nec
- 13 illis *, qui in acie fugerint, aut ignaui & secordes fuerint, debetur pars prædæ. *Bald. in l. si quis pro redempt. C. de donat. l. omne delictum. §. qui prior. D. de re milit. reg. Hisp. li. 1. & 20. tit. 26. par. 2.* Itaqué L. Quintius Cincinnatus dictator, cùm Lucium Minucium Consullem, & eius exercitum ab obsidione Æquorum liberasset, castris hostium captis, plenis omnium rerum, prædam omnem suo tantum militi dedit, consularem exercitum, ipsumque consulem increpans: Carebis, inquit, parte prædæ miles, ex eo hoste, cui prope prædæ fuisti: & tu L. Minuci, donec consularem animum habere incipias, legatus his legionibus præeris^d. Sed
- 14 & cùm nihil magis exercitum grauet *, neque

^a Reg. l. 2. 3.^b 19. tit. 26

par. 2.

^b Reg. lib. 8.

tit. 28. par. 2.

^c in l. pæn.

D. Ad l. lul.

pecul.

^d Linius l. 3.

DE IVRE ET OFF. BELL.

neque corrumpat, quàm impedimen-
torum multitudo, disciplinæ militari
maximè conueniens erit, iubere milites
prædam omnem vendere, exemplo P.
Decij: qui expugnatis aliquot oppidis
in Samnio, prædam omnē milites quàm
primùm vendere coëgit, ne impedimē-
tis grauib⁹ oneraret agmen^a. Sciēdum
verò est res sacras* prædæ non cedere. 15
cū enim nullius sint, hostiles, quæ solē
in præda sunt, dici non possunt. quod e-
nim diuini iuris est, vt inquit imperator,
nullius in bonis est^b, & hominum po-
testati non sunt subiecta. qui itaque hu-
iusmodi quid rapuerit, sacrilegij pœna,
ex lege Iulia, pro qualitate personæ. &
rei conditione punietur^c. Itaque Sci-
pio, diruta Carthagine, & præda militi
concessa, cū multis præmiis & donis
afficeret milites; eorum qui fanum A-
pollinis spoliarent & violarent, rationē
non habuit^d. Sed an sacrilegium com-
mittat, qui rem priuatam in ædem sacrā
depositam surripuit, olim cōtrouersum
fuit^e. Sed Antoninus & Seuerus actio-
nem furti, non sacrilegij dari rescripse-
runt^f. ideoque hanc rem prædæ cedere
dicendum est. Cicero tamen in suis le-
gibus,

^a *Lincol. l. 11*

^b *§. nullius.
inst. de rer.
diuis. l. 1. D.
de rer. diuisio.*

^c *l. sacrilegij.
D. ad l. lul.
pecul.*

^d *Appian. in
bell. pun.*

^e *Quint. Inst.
orat. l. 7. c. 4.
Cicer. de in-
uic. lib. 2.*

^f *l. Dimi. D.
ad l. lul. pec.*

gibus^a, inter rem sacram, & sacro com-
 mendatam non distinguit. quod & ca-
 nones nostri sequuntur^b. Quod ut verū
 sit inter ciues, hoc tamen nostro casu nō
 puto procedere: quia res sacro commē-
 data, certē sacra dici non potest, quæ in
 nullius bonis est^c. cū itaq; sit res pri-
 uati, & in alicuius bonis sit, & hostilis,
 eam prædæ cedere existimo. ut enim res
 prædæ sit, sufficit eam hostilem esse^d.
 Porro quod dicimus iusto bello capta
 fieri capientium: nō solū in rebus, sed
 etiam personis liberis, iure gentium &
 ciuili receptum fuit: ut mancipia fierent
 capientium, & ex personis res, quæ sunt
 in dominio^e. vnde seruitus orta^f. Inter
 16 Philosophos verò quæri solet*, natura
 ne an instituto hominum, hæc persona-
 rum diuisio, in liberos & seruos primū
 in mores perducta sit: & Aristoteles na-
 turalem ait g: Iureconsulti verò, contra
 naturam seruitutem inductam, iure gē-
 tium esse affirmant^h: iure enim naturali,
 omnes homines ab initio liberos nasci,
 & natura omnes æquales esseⁱ. quod e-
 tiam Cicer. probat^k. Nihil enim vinum
 vni tam simile, inquit, tam par, quam in-
 ter nosmetipsos sumus. Id tamen scru-
 pulo

^a lib. 2. de le-
gibus.

^b in c. ques-
tius. 17. q. 4.

^c d. §. nullius

^d l. naturalē.
in fine. & q. 1.
fugam. D. de
acq. rer. dom.

^e l. hostes. &
toto tit. D. de
captis.
f l. ex hoc iu-
re. D. de iust.
& iur. §. ius
autem gentiū.
iustit. de iure
natur. cap. ius
gentiū. dist. 1.
c. 1. dist. 7.

^g in Polit. ub.
1. c. 1.

^h §. seruitus.
iustit. de iur.
person. §. ius
autem gentiū.
iustit. de iur.
natur.

ⁱ l. quod atti-
net. D. de reg.
iur.

^k de leg. lib. 1.

DE IVRE ET OFF. BELL.

pulo non caret, cū iura naturalia sint immutabilia, & iure gentium tolli non possint^a, iniustum quoque videtur, & a natura abhorrere, vt homīnes hominibus seruiāt, quamuis id fieri reipub. fortasse expediat. quo potissimū argumento, veteres quidam olim defendere conati sunt, id quod vulgò ferebatur, rempublicam sine iniusticia stare, augeri que non posse: quorum disputationem suscipientem Philum inducit Cicer.^b cui tamen optimè ibidem satisfecit Lælius, vt in præfatione huius operis diximus: vbi ostendimus, non esse iniustum, vt bello victi fiāt serui. quibus adde, vt nodum hūc dissoluamys, quòd libertas sit quidem iuris naturalis, eò scilicet quòd ante constitutionem iuris gētium, omnes liberi nascebantur^c, & omnes homines pares, & æquales habebantur^d: non autem, quòd ius naturale ea de re aliquid præceperit, aut seruitutem prohibuerit^e. Ius verò gentium, quod naturali ratione constitutum est^f, bella & seruitutes induxit^g. Recta enim ratio naturalis, qua nihil diuinius est, quaque præstamus belluis, hominum crescente malitia, coërcendam humanam improbitatem

^a §. sed naturalia, inst. de iure natur.

^b in libris de repub.

^c l. manumissiones. D. de iust. & iur. d. l. quòd continet. D. de reg. iur. e l. hom. 1. 2. q. 94. art. 5. Præp. in c. ius gentium. dist. 1. fl. 3. l. naturalem. l. adeo. D. de acq. re. dom.

^g §. ius autē gentium. inst. de iur. natur. l. ex hoc iure. D. de iust. & iur.

bitatem bello, captiuitate, & seruitute
 suafit^a. Similiter cū iure naturali, pri-
 mo illo, & aureo, vt ethnici vocabant,
 ſæculo, communia eſſent omnia, neque
 cuiusquam quicquam proprium: poſte-
 rioribus tamē ſæculis, quòd communio
 rerum viciatæ naturæ non conueniret,
 ius gentium ex naturali ratione, domi-
 nia, eorūque diſtinctiones conſtituit^b.
 Rerum itaque omnium communio, æ-
 qualitas hominum, & omnium vnà li-
 bertas, integrę olim naturę, & primę rei-
 pub. Platonis magis, quàm ferreo ſæcu-
 lo conuenit: ideoque iure gentium non
 probantur. Quamuis itaq; ſeruitus iure
 naturali, quo iure omnes homines li-
 beri erant, & pares, & æquales habeban-
 tur^c, fuerit incognita: potuit tamē iure
 gentium conſtitui ſeruitus, vtque capti-
 iuſto bello fierent ſerui: præſertim cum
 id rei pub. conueniat, ad coercēdoſeos,
 qui iniuſta bella gerūt. vnde eadem ra-
 tio, quæ bella permittit, etiam ſeruitutē
 conſtitui ſuaſit. ſuntque in hanc ſenten-
 tiam præclara D. Auguſtini verba^d, cū
 ait: Conditio ſeruitutis iure intelligitur
 impoſita peccatori. nomen itaque iſtud
 culpa meruit, non natura. & deinde ſub-

^a c. Sexto die.
²⁵, diſtinct.

^b l. ex hoc iu-
 re. D. de iur.
 & iur.

^c l. manumif-
 ſiones. D. de
 iur. & iur.
 l. quod atti-
 net. D. de r. g.
 iur.

^d de ciuit. Dei
 lib. 19. c. 15.

DE IVRE ET OFF. BELL.

dit : Nullus autem natura, in qua prius
Deus hominem condidit, servus est ho-
minis, vel peccati: verum poenalis servi-
tus ex lege ordinatur : quæ naturalē or-
dinem conservari iubet, perturbari ve-
tat. quia si contra illam legem non esset
factū, nihil esset poenali servitute coer-
cendum. Itaque Apostolus servos mon-
et subditos dominis suis esse debere, &
ex animo servire ^a. & propter peccatum,
Chanaan servus pronūciatus est a Noc
patre, ut serviret fratribus suis ^b. Suadet
tamen idem Apostolus, ut Domini ali-
quid de iure suo remittant: & in quibus-
dam pares omnes esse dicit ^c. Sciendum
autem est ^{*}, hanc servitutem personarum ¹⁷
tollere quidem libertatem; sed non illā
naturalem, quæ in faciendo consistit.
nā servus, ut maximè dominus iubeat,
potest nolle adire hereditatem ^d: sed il-
lam, quæ ad iuris effectus est comparata,
& iure gentium inuenta ^e. Sed nec vlla
vis ^{*}, quæ facti est, servitutē inducit, quæ ¹⁸
iuris est. nam non nisi iusto bello capti,
sunt servi: nō etiam capti a latronibus,
vel prædonibus, & iis, qui iusti hostes nō
sunt ^f. Et quidē inter Christianos ^{*} lau- ¹⁹
dabili, & antiqua consuetudine intro-
ductum

^a Ad Ephes. 6
ad Tim. 1. c. 6
ad Titum c. 2
ad Collos. c. 3
^b Genes. c. 9.
^c Ad Gal. 3.
ad Ephes. cap.
ult. ad Coloss.
cap. 4.
^d l. cum pro-
ponas. C. de
hered. instit.
et l. manumif-
siones. D. de
iust. & iur.
^e ius autem
gentium, instit.
de iur. nat. l.
quidam. D. de
pæn.
^f l. postlimi-
nium. §. 4 pi-
ratus. i. hostes.
D. de captiv.
l. 1. in prin. D.
de leg. 3. l. qui
D. de testam.
a latronibus.

ductum est, vt capti hinc inde, vtcunque iusto bello, non fierent serui: sed liberi seruarentur, donec soluant precium redemptionis, quod Græci λύτρον vocāt^a. Romulus vero, vt ciuitatem suam augeret, & ex parua magnam faceret, bello captos necari, vel etiam venundari vetuit: sed in partem agri hostilis colonos Romanos misit, & multis populis deuictis ius ciuitatis dedit^b. Si tamen qui Christiani militent Saracenis, & infidelibus contra Christianos, eisue auxiliū quoquo modo præbeant, capti a Christianis fient serui: inciduntque in excōmunicationem ipso iure^c. nō enim iam Christianorum, sed infidelium, quibus se adiunxerunt, numero habendi sunt^d: non tamen aliis, quàm Christianis vēdi poterunt^e. at verò si bellum geratur cū infidelibus, & paganis: certè hinc inde capti, eius erunt conditionis, cuius secundum ius ciuile capti ab hostibus. idque cōstitutionibus regni Hispaniæ de cīsum videtur^f. atque ita locus erit legis Corneliæ & postliminij fictionibus^g. Quàm autem non conueniat, quamq; periculosum sit reipublicæ, numerum seruorum augeri, indicant tot bella ser-

^a Boetius de cīf. 172. Bald. in l. hostes. D. de captiu. Alciat. in l. hostes. D. de ver. sig. reg. Hisp. l. 1. tit. 29 p. 2
^b Dion. Hal. ant. Roma. l. 2 c. ita quorūdam. c. ad liberandum. de Iuda. reg. Hisp. l. 4. tit. 21. p. 4. Reg. lib. 9. tit. 29. par. 2
^c Text. el. g. in l. 3. §. ult. D. ad l. Corn. de Sica. l. pro dutores. D. de re mil. l. trāsfugam. D. de acq. rer. dom. o l. unica. C. de Christi. mand. d. reg. l. 9.
^d Reg. l. 2. tit. 21. par. 4 reg. l. 1. tit. 29. p. 3
^e Alciat. in l. hostes. D. de verb. signif. Claud. Cant. in §. Item ca. in l. de ver. diuis. Covar. in c. peccati. de reg. iur. in 6. 2. par. elec. §. 11.

DE IVRE ET OFF. BELL.

milia, coniurationesque seruorum, quæ
 rempubl. Romanam aliquoties afflixerunt,
 & in summum discrimen adduxerunt: vt latè ostendit Bodinus^a. Porro liberæ personæ* in bello captæ, & in ser- 20
 uitudinem redactæ, si ad suos reuertantur, quocunque modo potestatem hostium euaserint, pristinā libertatem recipiūt^b. quemadmodum fera animalia, desinunt eius esse, qui cepit, vbi eius custodiam euaserint^c. Recuperant præterea ab hostibus reuersi omne ius, quod captiuitate amiserant: iure scilicet postliminij^d. nisi tamē iurauerint* se redituros ad hostes, 21
 vel non abituros. quo casu, ad suos reuersi non possunt dici rediisse postliminio. vt in causa Attilij Reguli, & illorū, quos post Cannensem cladem iuratos ad senatum misit Annibal, in castra redituros, nisi de captiuis redimendis impetrassent, responsum est^e. non enim satis est, corpore domum rediisse, nisi etiam mēte, & animo sis reuersus. vnde & illi, qui ea mente venit, vt ad hostes reuertatur, non est postliminium^f. Transfuga quoque* nullum habet postliminium. 22
 nam, vt ait Paulus^g, qui malo consilio, & proditoris animo patriā relinquit, hostium
 stium

^a de repub. l. 1. cap. 5.

^b l. nihil interest. D. de captiui.

^c §. fere autē. inst. de rer. diuis. i. iuris. ralem. D. de ac. q. rer. dom. d. l. postliminium. in prin. D. de captiui.

^e in l. postliminij. §. vit. D. de captiui. leg. Hisp. in lb. 9. tit. 29. par. 2. Cicero offic. lb. 3.

^f l. nihil interest. D. de captiui.

^g in l. postliminium. §. transfuge. D. de captiui.

stium numero est habendus: siue foemina, siue masculus sit, siue filiusfamilias, siue paterfamilias. Neque enim pater filiumfamilias trās fugam postliminio recipit. quia pater sic illum amisit, vt idem Paulus ait, quemadmodū patria, & quia disciplina castrorum antiquior fuit parentibus Romanis, quā charitas liberorum^a. Aliud tamen est in seruo transfuga, in quo Dominus habet postliminium: ne scilicet contrarium ius nō tam sit seruo iniuriosum, quā domino dānosum^b. Sciendum est autem omnibus hominibus esse postliminium, cuiuscūque sexus, ætatis, vel conditionis sint^c. Militibus verò vt sit postliminium, docere debent se bello captos fuisse^d. nam
 23 illi* qui armis victi se hostibus dedunt, carent postliminio^e. Etenim apud Romanos ignominiosissimum habitū fuit, non vi, sed per deditionem in potestatem hostium venire. Itaque senatus octo illa millia Romanorum, qui non quidem in acie capti fuerant, sed in castris relictī, post cladem Cannēsem se Annibali dederant, potestate sibi facta, redimere noluit: vt scilicet insitum esset Romanis militibus, aut vincere, aut emori^f. qua

^a d. l. postliminio. §. filium.

^b d. l. transfuga.

^c d. l. postliminium. in fi.

^d l. nō oēs. §. a barbaris.

^e l. postliminio. D. de captiu. reg. l. n. §. lib. 9. tit. 29. par. 2.

^f Linius l. 32 Cicer. off. l. 3.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a j. li. 3. c. 15 de re alio loco latius dicendum erit^a. Sed
 militi bello capto, & postliminio reuer-
 so, non deberi stipēdia, & donatiua eius
 tēporis; quo apud hostes fuit, Antonin⁹
 Imp. rescripsit^b. si tamen expleto militie
 tempore, captus ab hostibus redeat, vt
 veteranum restituendum, & emerita re-
 cipere, Arrius Mænander respōdit^c. Sed
 an ij, qui decreto senatus, vel iussu po-
 puli per feciales hostibus dediti essent,
 ad suos reuersi pristinum statum recipe-
 rent, inter Brutum & Scæuolam variè
 tractatum est. eoque spectat nobilis illa
 causa Mancini *, de quo cum ob pacem 24
 minus legitimè cum Numantinis factā,
 ex S. C. hostibus deditus esset: eumque
 illi non accepissent: an ciuis Romanus
 maneret, quæsitum est: quibusdam exi-
 stimantibus non manere. quare P. Ruti-
 lius, M. filius. trib. pleb. eum de senatu,
 in quem domum reuersus introire non
 dubitarat, iussit educi: quòd eum ciuem
 esse negaret. quia memoria sic esset pro-
 ditum, quē pater suus, aut populus ven-
 didisset, aut pater patratus dedidisset, ei
 nullum esse postliminiū^d. Neq; referre
 videtur, quòd hostes eū non receperint.
 nā ciuis esse desinit, quem ciuitas repu-
 diauit,

b in l. 1. C. de
 re milit. l. 12.

c in l. 3. §. is
 qui ad hostes,
 in l. no omnes.
 §. prim. D. de
 re milita.

d Cicero, de o-
 rat. lib. 1.

diavit, licet ab hostibus nō sit acceptus^a.
 nō secus quā is, cui aqua & igni inter-
 dictū est, vel hostis declaratus, vel in in-
 sulā deportatus est^b. cui sentētiæ Mode-
 stinus accedere videtur^c, qui respondit,
 hostibus deditū, & reuersum, nisi esset a
 suis receptus, ciuē non esse. sed Mācinus,
 licet non fuerit acceptus ab hostibus, eū
 ciuem māsisse aliis visum fuit. quod etiā
 Ciceroni probatur^d: deditū enim dici
 nō posse, qui non sit acceptus. nam neq;
 donationē, neq; deditiōnem sine accep-
 tione intelligi^e. Pōpōnius tamē de Mā-
 cino legem postea latam fuisse, vt esset
 ciuis Romanus, scribit^f. vnde videtur
 adhuc locus esse responso Modestini, e-
 tiam in eo, quem hostes non acceperūt,
 vt scilicet reuersus, non aliter sit ciuis,
 quā si a suis receptus sit. nam alioqui
 quid erat opus legem ferre de Mācino?

25 Porro in bello nō solū viri*, sed etiam
 mulieres capi possunt^g. sic legimus vxo-
 rem Darij, cum matre, totaque familia,
 captam ab Alexandro: Sophonisbam v-
 xorem Syphacis, a Masanissa: Cleopa-
 tram ab Augusto. maximam tamen cle-
 mentię famā sibi conciliauit Scipio per
 totam Hispaniam, quod capta Cartha-

F 5 gine,

^a Argumento

^b l. i. §. si vir. l.

quod meo. §. si

a furioso. D. de

acqu. poss.

^c l. amissionē.

§. i. D. de cap.

minut. inst. de

cap. diminut.

in prin.

^c in l. 4. D. de

captiv.

^d in Topic. et

pro A. Cecin-

na in fin.

^e l. absent. D.

de donat. l. nec

ambigi. C. de

donat. facit l.

si me in va-

cuam. D. de

acqu. possess.

^f in l. ult. D.

de legation.

^g l. i. l. f. adis-

simē. l. preser.

cum l. sequ. l.

commercio. C.

de post. reuers.

l. non ut a pa-

tre. l. mulier.

D. de captiv.

DE IVRE ET OFF. BELL.

gine, Allucio Celtiberorum principi,
 sponsam suam eximia forma, quā capti-
 uam habebat, intactam gratis restituit^a.
 Sed nec pueri in bello tuti sunt, & capi
 possunt^b. licet Camillus, laudabili exē-
 plo, nobilissimos Faliscorum pueros,
 quos ludimagister ipsorū in castra Ca-
 milli per astū perduxerat, non accepit:
 sed proditorem nudum, manibus post
 tergum religatis, cædendū, ac reducen-
 dum Faliscis pueris tradidit, inquiring:
 Nobis, quæ pacto sit humano, cum Fa-
 liscis societas non est: quam ingeneravit
 natura, est, eritque. sunt & belli, sicut &
 pacis iura: arma habemus, non aduersus
 eam ætatem, cui etiā captis vrbibus, par-
 citur: sed aduersus armatos. qua benefi-
 centia prouocati Falisci se spōte Roma-
 nis dediderunt^c. Certè sæuire in foemi-
 nas, vel pueros, admodum foedū semper
 habitum fuit: quos sexus ipse, & ætas,
 periculis bellorum, & sæuitiæ victorum
 eximit. itaq; lege diuina præcipitur qui-
 dem Israëlitis, vt hostes resistentes, &
 pacem nolentes omnes occidant: sed vt
 parcāt mulieribus, & paruulis: quos ta-
 men prædæ cedere voluit, & in seruitutē
 redigi^d. Canones verò iubēt parci pres-
 biteris,

^a *Liuius l. 26*

^b *l. lex Cor-
nelia. D. de
vulg. & pu-
pill. l. pater. in
prin. l. quod si
filius. D. de
captis.*

^c *Liuius l. 5.*

^d *Daut. c. 20.*

- biteris, monachis, cōuersis, peregrinis, mercatoribus, & rusticis^a. sed hoc contrario vsu abrogatum esse dicit Panormitanus^b. non tamen credo abrogatū, quoad ecclesiasticos: in quos manuū iniectio est interdicta, sub graui anathematis poena^c. nisi fortè se ingerāt rebus bellicis. quia priuilegium amittit, qui eo abutitur^d. Est quoque notatu dignum, quòd inter duos populos bello exorto, qui ex hostibus apud vtrumque populū fuerint, capi possint: licet in pace venerint: nam & olim serui efficiebantur.
- 26 Iusto autem bello captus*, qui pro sua redemptione moderatū precium promisit, non eximitur ab obligatione, ex eo fortè, quòd vi, metuue dicat se id precium promisisse. nam edictū prætoris, quo per metum gesta rescinduntur, ad eum metum, qui iure licito alicui inferitur, non pertinet^f. Præterea hīc nō tam metus infertur, vt preciū promittatur, quàm timor mortis iustè imminētis ista promissione aufertur: præsertim cūm precium redemptionis, in locum seruitutis successerit^g. Quod autē ad acquisitionem captiuorum attinet*, idē quod de reliqua præda rerum mobilium, quæ est du-

a c. 2. de treu. & pa.

b in d. c. 2.

c cap. si quis suadente diabolo. 17. q. 4. d. c. ubi. 74. dist. cap. quia frustra. de v. sar.

e l. in bello. §. 1. D. de ca. ptui.

f Text. elegans in l. si mulier. in princ. D. quod metus caus.

Panormit. in c. Abbas. col. 3. in c. cū dilectis. de his que vi. Felinus in c. cū inter. nu. 20.

de except. Domin. in c. ad eius verò. col. ult. dist. 5.

Syluester. in ver. metus. q. 6.

g Fort. in l. conventionum. D. de pac. fact. l. Nam & Seruus. D. de neg. gest.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a *antiq. Rom.*
lib. 5.

b *Bar. et Bal.*
in l. nam &
Servius. D. de
neg. gest. 104.
de Ana. in c.
significavit. in
1. not. de iud.
Boerus decis.
178. His. reg.
l. 1. & 8. tit.
26 par. 2.
c. 4. noli. in fi.
23. q. 1.
d. in d. c. noli.
e ad Herem. l.
4.

f *ofic. l. 1. c.*
et multa. 23
q. 2. l. 4.

est ducis arbitrio, dicendum est: & ita olim obtinuisse testatur Dionys. Halic.^a hodie verò plerunque captivi, ut & cetera mobilia, conceduntur capientibus; nisi fortè precium excedat summā decem millium coronatorum; ut puta si captus sit Dux, Comes, Baro, vel alius magni nominis: quo casu ex antiqua consuetudine Hispaniæ, Galliæ & Angliæ, est principis^b. non tamen illi redimendi facultas adimitur, quæ etiam duci hostium capto cōcedi debet, si in eo pacis perturbatio non timetur^c. nam, ut inquit D. Augustinus^d, sicut bellanti, & resistenti violentia redditur, ita victoriis capto misericordia iā debetur. quare bene maiores nostri hoc comparaerunt, inquit Cicero^e, ut neminem regem, quæ armis cepissent, vita priuarent. quia quam nobis facultatē fortuna dedisset, iniquum erat in eorum supplicio consumere, quos eadem fortuna paulo ante in amplissimo statu collocarat. ei verò, a quo periculum restaurandi belli esse posset, non est parcendum: quæ esset iniusta misericordia, ut inquit D. Ambrosius^f. Quò spectat, quòd Ferrandus Diaconus, de officio pij & Christiani ducis, ad Rhegi-

Rheginum ducem scribens, inter septē regulas innocentiae, quas duci militum praescribit, refert: Noli esse nimiū iustus. Fuit itaque apud Romanos obseruatū, ut triumphās cū triūphali pōpa de foro in capitolium defleceret, captiuos insignes, qui semina discordiarum, & belli auctores fuissent, in custodiam detrudi iuberet, & exacta pompa neci daret a.

a Alex. ab Alex. gemal. dier. l. 6. c. 6.

- 28 Alioqui verò priuata auctoritate* nemi-
ni captiuum occidere licet, nec etiam
durius tractare: cū nec olim quidem
licuerit, cū fierēt serui, ius enim ciuile
dominico imperio modum adhibēs, ita
demum necis potestatem domino tribuit
in seruum, si in facinore deprehendat: in
quo repertum liberum occidere ius sit^b.
alias seruum dominus occidere nō po-
test, cui leuis tantū coërcitio permissa
est^c: & ex rescripto Diui Pij, seruis cōtra
nimiam seuitiam, & intolerabilem iniu-
riam dominorum prouisum est^d. cui
conuenit constitutio regni Hispaniae,
quoad bello captos inter Christianos
hinc inde: non etiam inter eos, qui di-
uersae religionis dogmata sequuntur^e.

b l. marito. D. ad leg. lul. de adul. l. quid ergo si maio- rem, & si heres D. de leg. 1. c l. vnic. C. de emend. seru. d l. 2. D. de hie quis sui vel a- l e. iur. sunt.

e Reg. l. 1. tit. 29. par. 2.

- 29 Ceterum si captiuus* semel de precio redemptionis conuenit cum eo, cuius capti-

DE IVRE ET OFF. BELL.

a Guido p.
p. 9. 113. Pa.
pon. in arrest.
lib. 5. tit. 6. in
prim.
b in l. possi-
minium. §. si
is qui. D. de
captiv.
c l. nā & Se-
rius. D. de
neg. gest.
d per text. e-
leg. in l. si id
quod. D. de
donat. inter
vir & uxor.
Covarru. in l.
4. decret. de
spōs. 2. par. c.
3. §. 4. m. 14
e l. 2. l. liber
captus. C. de
postliminio
reversis. l. se-
uatus. §. ult.
D. de leg. 1. l.
qui testamē-
to. §. 1. D. de
testam. l. qui
status. D. de
ra milie.
f l. quod &
lex. §. si quis.
D. de libe. ho-
mi. exhib.
iuncta l. liber
captus. C. de
postli. revers.
g d. l. 2. C. de
postli. revers.
h l. is qui. C.
dist. 119.

captivus est, non poterit postea ad du-
riorem conditionē astringi, ex eo fortè,
quòd is a quo detinetur, intellexit cap-
tium esse alicuius nominis, & diuitē:
neque valebit posterior conventio, sed
fiet reductio ad priorem^a. Quò spectat
quod Paulus respondit, si quis captū ab
hostibus emat, & pluris alij ius pigno-
ris, quod in redemptū habet, cesserit: nō
eam quantitatem, sed priorem redēptus
debet^b. Qui autem pro capto^{*} ab hosti-
bus, ut liber fieret, precium redēptionis
vel soluit, vel promisit, nō solum habet
actionem negotiorum gestorum^c: siue
iustus siue iniustus sit hostis, qui capti-
uum cepit^d: sed habet quoque redem-
ptor ius pignoris in redemptum, donec
soluat^e: & edicto de libero homine ex-
hibendo non astringitur, neque redem-
ptus pristinum statū recipit, donec pre-
cium redemptionis soluerit, vel obtule-
rit^f. non erit tamē servus, nec olim erat,
cū servitus passim in usu esset^g: & fa-
uore ingenuitatis, poterit successionis
iura vindicare, ut ex successione possit
precium pro se datum soluere^h: & filius
ei succedet, etiam si, antequam se luat,
moriatur. imo morte, quasi iure pigno-
ris si-

ris finito, ab ipso redemptore liberatur redemptus: ita vt neque heres eius teneatur ad precium redemptionis, neq; fideiussor^a. Sed etsi ea quæ ex pignori-
 bus nascuntur, pignoris vinculo obligari dicamus^b: imperatores tamen noluerunt eos, qui post redemptionem nascuntur, pignoris vinculo obligari^c. & hæc quidem in liberis ab hostibus captis, & commercio redemptis locum habet: at serui ab hostibus capti, & precio redempti, fiunt redimentis serui: sed oblato ei precio, quod dedit, postliminio rediisse, aut recepti esse creduntur^d. Porro re-
 31 demptio captiuorum* est tam fauorabilis, vt datum in hanc causam, quantumcunque sit, repeti non possit, nec insinuatione opus habeat^e. & quamuis incertæ personæ, ne miles quidem quicquam relinquere possit^f: imperatores tamen pietatis causa, & militum infortuniis moti, relictum in redemptionem captiuorum, non obstare incertitudine personarum, valere voluerunt^g: etiam si quis totum patrimonium relinquat^h. Pietatis quoque causa redempto captiuo, vtpote si mater filium redemerit, de re-
 petitione precij tractare non conuenit:
 sed

^a l. si patre redempto. D. de captiu. l. 1. §. si filius. D. de suis & legit.
^b l. grege. D. de pignorib.
^c in l. præsee provincia. C. de postl. reuer.

^d l. in bello. §. si quis seruum. D. de captis.

^e l. si quis pro redemptione. C. de donatio.
^f §. legari autem. in §. de leg.

^g l. nulli. C. de epis. et cler.
^h l. si quis ad declinandum. C. de episc. & clerie.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a l. liber ca- sed præsumitur donatio^a. & redimens
ptus. §. 1. D. puellam luxuriæ causa, vel illam prosti-
de postl. reuer. tuens, perdit precium, & puella impunè
reg. Hysp. l. ab eo fugere potest^b. Negligens verò
vic. tit. 29. redimere^{*} captivum, non solum exhe- 32
par. 2. redari potest, si sit ex liberis: sed etiam
bl. fadisi nē. lege, proximis agnatis, vel heredibus in-
C. de postl. stitutis, qui in redemptione captivi ne-
reners. gligētes fuere, denegatur successio: quæ
applicatur ecclesiæ, expendenda in re-
c Authent. si demptionem captivorum^c. Diximus
captivi. C. de captis ab hostibus, tã liberis, quàm ser-
episc. & cler. uis, & tam masculis, quàm fæminis, esse
reg. Hysp. l. 3. postliminium. videamus nunc reliqua,
tit. 29. par. 2. quæ postliminio redeūt: quibus cogni-
d in Topic. tis, intelligemus, quæ sunt ea, quæ post-
e facti tex. in- liminio carent. contrariorum enim ne-
stit. de his qui gantium, vt inquit Cicero^d, ea vis est, at-
in velat. in. que natura, vt altero posito, vel cogni-
sint, in princ. to, alterum statim submoueat, vel co-
C. l. ult. §. gnoscatur^e. Postliminio itaque redeūt
ult. D. deleg. quoque agri^{*}, eorumque vsusfructus. 33
3. & ibi har. vnde expulsis hostibus ex agris, quos
f in l. si cap- ceperāt, dominia eorum ad priores do-
tivus. §. ex- minos redire, & vsumfructum iure post-
pulsis. D. de liminij restitui, Paulus respondit^f.
capitui. in l. si quod verum puto, nullo quantumvis
ager. D. quib. longi temporis lapsu obstante^g. Itaque
mod. vsusfr. a. Sagun-
mitt. l. in tã.
tū. in prin. D.
de rer. divisio.
g c. prima a-
ctione. cum
glis. ibid. q. 3
l. contra ma-
iores. C. de in-
off. testamēt.

Saguntum oppidum, quod iam octauū annum in potestate hostium fuerat, tandem receptū, cultoribus antiquis, quos vis reliquerat belli, restitutum fuit^a. & ^a *Liuius l. 24.* quidem ex cōstitutionibus regni Hisp. imperia, regna, comitatus, aliaque dominia maiora, ab hostibus recuperata, postliminio redeūt, & ne ex eo quidem tempore, quo recuperata sunt, vsucapī possunt: quoad alia verò dominia minora, si quatuor annis dominus siluerit, ex quo recepta sunt, erit locus præscriptioni, nisi dominus sit minor^b. iisdēque ^b *reg. Hisp. l. 10. tit. 29. par. 2.* cōstitutionibus cautum est, vt si quis ex subditis arcem, licet propriam, sua culpa amiserit: quamuis sua opera eandem receperit, regi tamen petenti eam tradere ^c *reg. Hisp. l. 32. tit. 28. par. 2.* debet^c. Denique^{*} nauibus longis, & o-
 34 nerariis, postliminium esse Marcellus respōdit. qui equū quoque, & equā freni patientem, postliminio recipi voluit, quod sine culpa equitis proripere se potuerūt^d. & idem quoq; testatur Ciceroe, ^d *L. 2. D. de captio.* cū ait: Postliminio redeunt hæc, homo, nauis, mulus, clitellarius, equus, equa quæ frena recipere solet. nō autem idē iuris est in armis, quæ postliminio nō redeunt, quod nō sine flagitio amittan-
 G tur;

DE IVRE ET OFF. BELL.

tur^a. de quo alio loco plura dicemus^b.

Ex superioribus (ni fallor) manet expedita illa quæstio, quæ variè admodum torsit fere omnes interpp. vtrùm scilicet^c res semel ab hostibus captæ, & ab iisdē 35

recuperatæ, prioribus dominis sint restituendæ, nec ne quod alij aiunt, alij negant, alij temerè secant, & subsecant, & neque sibi, neque aliis satisfaciūt. sunt enim qui distinguunt inter res mobiles & immobiles, & has restitui semper^e; illas nunquam existimant^d. alij, quoad res immobiles, distinguunt rursus, sintne virtute bellica recuperatæ, quas non restitui volunt: an verò commercio redemptæ, quas oblato redemptionis precio, restituendas priori domino censent^e. alij denique sine vlla distinctione, tam mobiles omnes, quàm immobiles res, receptas, priori Domino omnino restituendas esse dicunt^f. id quæ contra evidens responsum Labeonis^g, qui ait: Si quid bello captum est, in præda est, nec postliminio redit. & alibi^h; ita demū ab hostibus capta, & a nostris recuperata, postliminio redire respondit, si sint eius generis, quæ postliminio redire possunt. quam

h in l. ult. D. de captiv.

^a d. l. 2.

^b j. lib. 3. c. de in qui arm. amf.

^c per l. si captivum. §. expulsi. D. de captivi.

^d Argum. l. si quid b. llo D. de capti. Ang. Salic. las.

^e Mart. laud. & alij, quos refert Covar. in c. peccatū de

reg. iur. in 6. 2. relect. §. 11

^f Argu. l. ab hostib. 2. C. de postl. reuers. l. in bello. §. si quis servū D.

de capti. Frac. Ripa. in l. 1. D. de acq. pos.

Covar. dicto loco, & alij ab eo citati

^g Argu. l. ab hostib. 2. C. de postl. reuers. l. id quod apud hostes. D. de

l. 1. et l. Popo. D. de acq. rer. do. Ioā. Andr.

Alex. Pyrrh^o, & alij quos refert Covar. in d. c. peccatū

§ in l. si quid bello. D. de captiv.

quam distinctionē etiā Marcellus probat^a. Neque vident id quod impp. rescripserunt^b, seruos ab hostibus recuperatos, dominis suis restitui debere: ideo esse, quod nō solū in liberis personis, sed etiam in seruis sit postliminium^c. Quare etiam quod Octauenus respondit^d, id quod apud hostes est, legari posse, & postliminiū esse: de eo haud dubiē intelligi debet, quod eius generis est, vt postliminio redire possit, secundum distinctionem Labeonis^e. His adde, quod

- 36 quamuis res, quæ sunt hostium*, nō sint in commercio^f: tamen eas res, quas hostes ceperunt, si sint eius generis, quæ postliminium habent, vendi, legari, & quocunque modo alienari posse^g. Quod spectat, quod apud Liuium legimus^h: quod cū Annibal ad quartū lapidem Romam accessisset, & tāti venditum esse agrum audisset, in quo castra habebat, quanti ante aduentum eius valebat: ira percitus, vocato præcone, tabernas argentarias, quæ in foro Romano erant, vendi iussit. & certē agri quidem vēditio valuit, propter spē postliminijⁱ: nō verō tabernarum, quæ nunquam fuerant hostium, nec erat in iis postliminium^k.

^a in l. 2. D. de captiui.

^b in d. l. ab hostibus, 2.

^c l. postl. §. ult. l. in bello.

^d si quis seruū. l. ult. D. de captiui.

^e in d. l. id quod apud hostes. D. de l. 1.

^f in d. l. ult.

^g l. liber homo. 1. D. de verb. oblig.

^h l. itē Labeo. §. ult. cum l.

ⁱ q. D. famil. her. & d. l.

^j id quod apud hostes.

^k lib. 25.

ⁱ d. l. item Labeo.

^k d. l. liber homo.

DE IVRE ET OFF. BELL.

Neque mouet, quod ex L. Pomponius D. de acq. rer. dom. adducitur, vbi cū pastori meo lupi porcos eriperēt, & hos vicinæ villæ colonus robustis canibus consecutus, lupis extorsisset: porcos coloni non esse, responsum est; sed meos manere, quamdiu a quouis recuperari possent: secus ac si feram bestiā vicinus hac ratione mihi abstulisset. quæ si potestatem nostram euaserit, & ab alio capiatur, ipsius fit. non inquam id mouet: nam ibi, disertis verbis I. C. ait, porcos, aliaque animalia mansueta, quæ a lupo nobis eripiuntur, nostra manere, quamdiu recipi possunt, quæ erepta sunt: quemadmodum & ea, quæ naufragia amittimus: vnde etiā furtiagi posse dicit. aliud autē est in iis, quæ ab hostibus nobis auferuntur, quorum dominium statim in hostes transire cōstat^b. vnde potius dicendum est, quòd, quemadmodū feræ bestiæ, vbi custodiam nostram euaserint, dominium amittimus, & eedem a quouis postea captæ occupantis fiunt^c: sic quoque capta ab hostibus, quorum dominium statim amittimus, eius fieri, qui recepit, nec priori domino restituenda esse: nisi sint eius generis, quæ postliminio

^a §. Anseri, instit. de rer. diuis.

^b l. si quid bello. l. hostes. D. de captiu.

^c d. l. Pomponius, & §. ferre autem, instit. de rer. diuis.

minio redeunt^a. ex quibus etiā corruunt^a a. l. ult. D. de captiv.
 eorum sententia, qui sine distinctione
 omnes res mobiles, eorum fieri, qui eas
 hostibus eripuerunt, existimant: & eorū
 quoque, qui inter res bellica virtute re-
 ceptas, & commercio redemptas distin- b l. 2. & 4. l. si captivus. § expulsus. l. ult. D. de captiv. l. ab hostib. 2. C. de postl. re- uers.
 guendum putauerunt. Sit ergo ita con- c per text. ele- gan. in l. 4. et l. nihil inter- est. D. de ca- ptiv. §. si ab hostibus iust. quib. mod. ius pat. po. solui. & d. l. ab ho- stibus.
 stitutum, vt quę res postliminiū habent,
 eæ recuperatę ad priorem dominum, &
 in pristinum statū redeant, siue mobiles
 sint, siue immobiles^b: siue etiam virtute
 bellica, siue commercio, siue quocunq;
 alio modo recuperentur^c. nisi quod ea-
 rum, quę commercio sunt redemptę,
 precium restituatur^d. quę verò postli-
 minio carent, prædę cedunt^e. Illud ta-
 37 men sciēdum est, prædam^{*} tum demum
 fieri hostium, vt primū intra præsidia
 delata est^f. vnde si recuperetur, antequā
 intra præsidia hostiū sit delata, omnino
 priori domino restitui debet: quia non-
 dum facta fuit hostium, neque desuit esse
 eius, cuius fuit^g. Et quidē si ij, per quos
 præda fuit recepta, fraudulēter passi sint,
 eam prius ab hostibus auferri, & intra
 præsidia eorū perferri, & eam persequi
 neglexerint: non tantū tenebūtur ad
 restitutionem priori domino faciēdam,

DE IVRE ET OFF. BELL.

eius quod receperunt : sed etiam eius, quod servare potuerunt, & eorum culpa amissum, domino præstandum erit, ut constitutionibus regni Hispaniæ optimè cautum est ^a : & facit text. in L. Iulianus ^b. Porro huic distinctioni, sitne res ab hostibus capta, & per nostros recepta, eius generis, quæ postliminium habent : & sitne semel in præsidia hostium delata, nec ne, non subiacent res captae a piratis*, vel latronibus, & iis qui iusti hostes non sunt. nam capta ab iis, nunquā in dominium eorum trāseunt ^c. quare recepta, sine distinctione omnino priori domino, qui dominio eorum nunquam excidit, sunt restituenda ^d. hinc mirum, cur constitutio* regni Hispaniæ hanc distinctionem : fueritne præda recepta, semel intra præsidia hostiū delata, nec ne, probauerit, in his rebus, non solum quæ ab hostibus, sed etiam quæ a piratis nobis ablatae sunt ^e : cum certè, si bonum & æquum inspiciamus, dominium rerum captarum, nulla lege, neque diuina, neque humana, a veris dominis, in eum qui iustus hostis non est, transire possit, unde recuperatas huiusmodi res omnino dominis restituendas esse, ipsa ratio,

^a Reg. l. 26.
C. 31. tit. 6.
par. 2. Reg. l.
13. tit. 9. p. 5.
^b §. ult. D. de
rei vend.

^c l. hostes. l.
latrones. l.
postliminiū.
§. a piratis.
D. de captivi.
l. qui a latro
nibus. D. de
testam.
^d l. latrones.
D. de captivo.

^e Reg. l. 31.
tit. 29 par. 2.

ratio, & æquitas suadet. nisi fortè propter vtilitatē publicam, quo milites sint alacriores ad persequendos latrones & piratas, aliud statui conueniat. præsertim cum bono publico, etiam cum damno priuatorū, consuli possit^a. Quò spectat, quod Tacitus ait, omne magnum exemplum, habere aliquid ex iniquo, quod contra singulos vtilitate publica rependitur. alioqui certè istud satis durum videtur. Romani autem, nō solūm, si cum latronibus & piratis, sed etiam si cum iusto hoste res esset, sæpe ea, quæ in præda fortè facta inueniebantur fuisse sociorū, vel ciuium, iubebant illis restitui. itaque Volscis ad deditiōem cōpulsis, castrisque eorum captis, prædæ pars, sua cognoscentibus Latinis, atq; Hernicis sociis populi Romani, reddita sunt^b. & Sutrinis, sociis populi Romani, vrbs eorum, quam per pactiōē Hetruscis dederāt, quòd diutius obsidionem ferre non possent, eodem die Camillo duce recepta, inuiolata, integraque ab omni clade belli, ante noctem reddita est^c. Sic quoque Scipio capta Carthagine, quæ repleta erat statuis, donariisque Græcicis e Sicilia aduectis, edixit, vt e singu-

^a l. Lucius,
D. de emet. l.
item si verbe-
ratur. §. 1.
D. de re vend.
c. licet. de reg.
iur. in 6.

^b Livius l. 4.

^c Livius l. 6.

DE IVRE ET OFF. BELL.

lis vrbibus venirent, qui sua dinoscerent
a Plus. in a. peph. & auferret ^a. Sed istud certè ex benigni-
tate imperatoris, in cuius arbitrio omnē
prædam esse docuimus, pendet. Verum,
vtrū res furto ^a a latronibus, & illegiti- 40
mis hostibus erepta, quæ postea in po-
testatem eorum, qui hostium numero
continentur peruenerit, a ciuibus com-
mercio, vel virtute bellica redēpta fue-
rit; vtrū, in quā, hæc res, priori domino
restitui debeat, meritò dubites. Et qui-
*b in l. latro-
nes. D. de ca-
ptiu.* dem Iauolenus ^b, seruū surreptum,
quamuis postea in manus hostium ve-
nerit, ab emptore vsucapi non posse, re-
spondit. quia scilicet verum esset, eum
surreptum esse, neque quòd hostiū fuis-
set, aut postliminio rediisset, ei rei impe-
dimento esse. quod in seruo admitto,
propter ius postliminij: sed in aliis rebus
quæ postliminio carent, id sequi non au-
sim. quia certum est, hanc rem factam
hostium, atque ita dominum eius do-
minio excidisse. quid enim refert an do-
mino, an verò furi res fuerit erepta, mo-
dò iusto bello? Nam quod dicimus, vitiū
furti, quod rei cohæret, non purgari, nisi
*c l. 4. §. quod
autem D. de
vsucapio.* res in domini potestatem reuertatur:
(quod lege Atinia sancitum fuit ^c) inter
ciues,

ciues, non etiam inter hostes locum habere existimo. vt enim res bello capta nostra fiat, sufficit rem hostilem esse^a. & hæc sententia mihi videtur iuri consentanea. tamen non impedio, quo minus vnusquisque vtatur suo iudicio. nihilo minus si placet, hanc rem furtiuam manere, illud certè æquissimum puto, vt nõ aliter cum his possessoribus agi possit, quàm si ipse fur, vel hæres soluendo nõ sunt^b. Et hætenus quidem de rebus corporalibus, & personis tam liberis, quàm feruis bello captis, dictum est. sed quæri potest, vtrùm etiam res incorpo-

41 rales* bello capi possint, & in victorem transferri: & si possint; vtrùm sint postliminij, nec ne. Quò spectat lis illa, quæ

42 fuit inter Thebanos* & Thessalos: de qua Quintilian.^c mentionem facit. cum enim Thebas euertisset Alexander, inuenit tabulas, quibus centum talenta mutuò Thessalis dedisse Thebanos continebatur. has donauit Thessalis; quòd eorum vsus esset cõmilitio. postea restituti a Cassandro, conueniunt Thebani Thessalos. lis omnis ex ec, quòd Alexãder eas Thessalis donasse dicitur, pendet. & certè non videtur potuisse Alexan-

^a L. naturalis.
in fine. l. transfugam. D. de acq. rer. dem.

^b Argumento
l. 4. §. anteq.
D. de pecul.

^c lib. 5. c. 10.

DE IVRE ET OFF. BELL.

drum obligationem istam Thessalis donandi animo remittere, cum sit iuris, & ita personæ cohæreat, ut ab ea diuelli non

a l. 3. & ibi

Accurt. D. pro socio. l. quod debetur. D. de pæculis.

b l. si quid bello. D. de captis. §. ut ea quæ ab hostibus in-

c l. si quid bello. D. de captis.

d l. heredes. D. de pæculis.

e d. l. si quid bello.

f in l. proponatur. D. de iud. adda l. quod in rerum. §. ult. & l. si græge. D. de legat. 1.

g l. sicut. §. ult. D. quod cuius unum.

possit a. præterea ex eo, quod ius, quod incorporale est, manu apprehendi non possit: id verò tantum fieri victoris, quod ipse ceperit^b. imo non diutius esse victoris, quam quamdiu possidet: cum eodem iure, quo ipse cepit, ab eo auferri possit^c.

& aliam quoque esse conditionem heredis constat; aliam victoris: quia ad illius^d, ad hunc res transit^e. tum etiam ius publici crediti transire in victorem non potuisse, ex eo defendi potest, quod id quod populus credidit, ab omnibus debeat, & quamdiu quilibet superfuerit, sit is totius summæ creditor: imo idem populus dicendus sit, & eadem ciuitas: etiam si nemo ex iis, qui tempore contractu erant, supersit, sed alij successerint: ut disertè Alphenus respondit^f. etenim

populi ius, non est situm in personis, sed in vniuersitate; quæ vniuersitas^{*} æquè 43 representatur per successores, ut per eos, qui sunt hodie. eoq; sensu dicitur, quod vniuersitas non moritur, nec desinit, quamdiu vel vnus superest^g. Denique ad propositam facti speciem, dici potest,

non

non in tabulis fuisse ius, cùm scriptura non sit de substantia contractus, sed adhibeatur tātum ad probationem ^a, vnde tabularum apprehensione, & donatione, nullum ius fuisse acquisitum Alexādro, neque Thebanis ademptum. Ceterum his non obstantibus, in proposita facti specie, verius videtur, ius publici crediti in tabulis comprehensum, in Alexandrum transisse, atq; ita potuisse Alexandrum, obligationem illam, qua Theffali Thebanis tenebantur, Theffalis remittere. quod donatione tabularum fecisse censetur. cùm enim iure belli, victi in victoris potestatem & dominiū transeant, & possit victor iis, quemadmodū velit, imperare; non solūm res corporales iis adimere potest, sed etiam ea, quæ sunt iuris, & leges pro arbitrio dare, & priores tollere. vbi enim omnia ei, qui armis plus potest, vt ait Liuius, dedita sunt: quæ ex iis habere victor, quibus multari eos velit, ipsius ius atque arbitrium est. sed & cùm obligatio sit in creditoris dominio ^b, protinus ius crediti, quod victi habebāt, in victoris dominium, vna cum victis trāsit. nam qui in aliena potestate est, nō potest quicquam habere in sua ^c.

^a l. contrahitur. D. de pignorib. l. cū te. C. de trāf. l. in re. D. de fide iustu.

^b l. i. §. id quod. D. ad l. Ealc. l. sed et si damnū. §. 1. D. de pecul. Accurt. in l. 2. C. de here. vel act. vend. c l. qui in seruitute. D. de reg. iur.

Vnde

DE IVRE ET OFF. BELL.

Vnde profectò videtur dominiũ illius obligationis, qua Thessali Thebanis tenebantur, in Alexandrum transisse. qui cùm eandem donandi animo Thessalis remiserit : (nam tabulis donatis cēsetur id, quod in tabulis cōtinetur, donatum

a l. 1. c. de donat.

esse ^a: & creditor cautionem creditori reddens, pacisci de non petendo intelli-

b l. 2. D. de pact. l. mortis causa. § Ticia D. de mor. caus. donat.

gitur ^b) Thessalos ab obligatione liberos esse consequens est. nisi dicamus, Thebanos restitutione Cassandri, iure

c l. in bello. § codicilli. ver. Cetera. D. de captiv.

postliminij ius crediti recuperasse. nam omnia, quæ sunt iuris, postquam quis postliminio rediit, perinde habentur, ac si nunquam in potestate hostium fuissent ^c. itaque dicemus, ciuitatem iure

d l. si capti- uis. § expul- sis D. de capt. e l. si ager. D. quem ad. ususf. amit. f. iust. de reb. corp. & in- corp. g l. cum loca. D. de relig. et sumpt. fune.

postliminij restitutam eādē, eiusdem- que iuris, & status fingi, quo antea fuerat : vt de agrorum captorum, & libera-

torum proprietate diximus ^d, & eorundem usufructu ^e, qui iuris est ^f. quo etiam modo postliminium fingitur in locis sacris & religiosis ^g. Si tamen in proposita hypothesisi, fortè Thessali Alexandro victori, in quem ius crediti transisse diximus, soluissent: non existimo Thebanos per restitutionem Cassandri, iure postliminij, ius crediti semel extinctum, recu-

pera-

peraturos fuisse: vt in simili ferè facti specie, iudicatum fuisse tradit Ioan. Paponius^a. solutio enim debitè facta fuit, quæ obligationem tollit funditus ipso iure^b, & naturaliter, vt ait Iurisconsultus^c. naturale est enim vnumquodque dissolui, ita vt colligatum est^d. Ius autè postliminij non restituit ea, quæ facto, & naturaliter legitimè sublata sunt^e. non habent namque ea, quæ sunt iuris, imperium in ea, quæ sunt facti^f. Quò spectat, quod quauis seruus ne naturaliter quidem obligetur^g; tamè si quis pro seruo, qui mutuum accepit, soluat, vel ipse seruus manumissus, solutū repeti non potest^h: quia scilicet factum facto repedit. est enim apta & commoda proportio, & analogia facti cum facto; non æquè iuris cum factoⁱ; sed iuris cum iure maximè^k. vnde si acceptilatione, pacto de non petendo, chirographi redditione, quæ longè minus cautionis habent, quàm solutio^l, liberatio contigerit, cum nullum factum interuenerit, ius crediti ad Thebanos, iure postliminij redire, dicendum videtur. neque enim his modis æquè tollitur obligatio, vt solutione, quæ obligationem tollit funditus ipso iure^m.

neque

mod. toll. oblig. l. sed et si lege, §. certè, D. de petit. hered.

a in Arest. l. 5.

tit. 6.

b l. sed et si les

ge. §. certè, D.

de petit. hered.

c in l. pet. D.

de solut. Ac-

curr. in l. solut-

tionum. D. de

solutio.

d l. nihil tam

naturale. D.

de reg. iur.

e l. in bello. §.

facti. D. de

captini.

f l. si vnus. §.

pactus ne pe-

teret. D. de

pact. l. iura

sanguinis. D.

de reg. iur. l.

cū proponde.

C. de her. inst.

g l. nec seruus.

D. de pecul. l.

in personā. D.

de reg. iur.

h l. naturali-

ter. l. si id

quod. D. de

cō dict. l. uide.

i §. non per

acceptilatio-

nē. inst. quib.

mo. toll. oblig.

k l. omnia. D.

de reg. iur.

l. d. §. uē, et §.

præterea. inst.

de except. &

l. pecunie. C.

de solut.

m inst. quib.

DE IVRE ET OFF. BELL.

neque etiam militat eadem æquitas, & bona fides. quæ non patitur, vt idem bis soluatur^a. Et quidē, si hæ tabulæ, de quibus agimus, ab alio quopiã quàm summo principe, qualis fuit Alexāder, captę fuissent: equidem existimo nullum ius illi acquiri potuisse, per ea quæ in contrariam sentētiam adduximus: atque ita non esse opus postliminij fictione: ne quidē si sint tabulæ priuatilicuius crediti. nisi fortè creditor eius, qui tabulas habet, captiuus sit: qui olim fiebat seruus, qui nihil suum habere poterat: sed omnia cum ipsa persona in dominium transferebātur^b. Verùm cū hodie inter Christianos capti, non fiant serui, aliud dicendum videtur. cū enim persona non transeat in dominiū capientis: ne quidem ius, quod personæ ita cohæret, vt ab ea diuelli non possit^c, transire dicendum est.

^a l. bona fides. D. de reg. iur.

^b l. acquiratur. § igitur. D. de acq. rer. dom.

^c l. 3. & ibi Accurt. D. pro socio.

DE FIDE HOSTI SERVANDA.

- 1 *Fidem Romani maximè coluerunt.*
- 2 *Fides hosti data, siue publicè, siue priuatim, seruanda.*
- 3 *Edictum quod metus causa, non pertinet ad fidem hosti datam.*
- 4 *Nulla*

- 4 Nulla latebra, aut calumnia quarenda
periurio.
- 5 Obsides dati, an liberent a fide præstita.
- 6 Iniusto hosti an sit seruanda fides.
- 7 Iura belli non conueniunt iniustis ho-
stibus.
- 8 Conuentiones per tyrannidem, aut rebel-
lionem expressæ, non seruanda.
- 9 Princeps ea, qua sunt iuris regû, alienare
non potest.
- 10 Summum imperium in quibus præcipuè
versetur.
- 11 Minimè firma sunt conuentiones, que
sunt cum subditis rebellibus.
- 12 Rebelles & latrones armis, non pactione
subigendi.
- 13 Hostibus non semper fides seruanda.
- 14 Iuramentum de re illicita non est ser-
uandum.
- 15 Fides a priuato in præiudicium reipubl.
data, non est seruanda.
- 16 Præstat non dare fidem de re illicita, quàm
datam fallere.
- 17 Hosti fidē fallenti non est seruanda fides.
- 18 Indutia an maneant hoste eas violante.
- 19 Indutia etiam longi temporis esse possunt.
- 20 Fidem frangenti, fidem seruandam non
esse, quomodo intelligendum.
- 21 Persi-

DE IVRE ET OFF. BELL.

21 *Perfidiam perfidia ulcisci non licet.*

22 *Pactum dolo malo initum, an seruandum.*

CAP. SEXTVM.

Fide nullam rem apud nortales maiorem, aut sanctiorem veteres semper existimauerunt; eamque Romani in capitolio, vicinam Ioui opt. max. esse voluerunt: qua semel data, nihil firmitus fuit. Itaque Aulus Gellius^a, omnibus quidem populum Romanum virtutum generibus colendis, exercendisque, ad tantam amplitudinem peruenisse scribit: sed omnium maximè, atque præcipuè fidem coluisse, sanctamque habuisse, tam publicè quàm priuatim. cuius rei cum permulta exstent argumèta, & testimonia, tum illud perquam memorabile; quòd inter eos, & Perseam pactis indutiis, cum ludi Circenses celebrarentur, ingressi hostium duces curuli certamine contenderint, & victores coronati sint. Sed & cōsules clarissimos viros, populus Roma. confirmandæ fidei publicæ gratia, hostibus dedidit, vt de Postumio & Mancino alibi diximus^b. vnde Ptolomæus Ægypti rex, agnita Romanorum fide, populum Roman. infanti filio, cui regnum

^a noel. Attico
lib. 20. cap. 1.

^b 3. cap. 1.

regnum debebatur, tutorem testamēto reliquit. & certè, vt Vlpianus ait, graue est fidem fallere^a : & nihil fidei humanæ tam congruum est, quàm seruare, quæ placuerunt^b. Porro nullum, vt inquit Cicero^c, vinculum ad astringendam fidem iureiurādo maiores arctius esse voluerunt. id indicant leges in xij. tabulis: indicant sacra : indicant foedera, quibus etiā cum hoste deuincitur fides. & quidem Romani, cū belli, pacisque iura religiosissimè semper coluerint, tū certè, si tēporibus adducti, hosti quid promississent, in eo ipso fidem sanctissimè seruabant. Itaque præclarè Sex. Pompeius, magni Pōpeij. filius, (coenantibus apud eum in naui ad Puteolos Antonio & Octauio, cum quibus tunc societatem inierat) Menodoro Pompeianæ classis præfecto, per internuncium significanti tempus adesse, quo parentis, & fratris iniurias vlcisci posset, & occasione arrepta, paternum sibi asserere imperium: se enim curaturum, ne quisquā è nauibus euaderet: respondit: Vtinam Menodorus hoc absque me posset perficere. nam illi periurium conuenire, non Pōpeio^d.

2 Sunt autem* qui existiment, hosti quidē
H publicè

^a in l. i. D.
de cōst. pecu.

^b in l. x. D. de
pact.

^c offic. lib. 3.

^d Appian. de
bell. ciuil. l. 5.

DE IVRE ET OFF. BELL.

publicè fidem datam seruandam esse, nō
 etiam eam, quæ a priuato sit præstita^a.
 quorū sententia nullis solidis argumen-
 tis fulcitur, estque contra veterum exē-
 pla, institutaque maiorum, & grauissi-
 morū Philosophorum sententiā. quam
 elegāter prosequitur Cicero^b, & Gell.^c
 itaque quando cum iusto, legitimoque
 hoste res geritur, non existimo debere
 conditiones, pactiones bellicas & hosti-
 les, perturbari periurio, etiam a priuatis
 initas^d. nam graue est fidem fallere^e. &
 sunt quædam officia, vt inquit Cicero^f,
 etiam aduersus eos seruanda, a quibus
 iniuriam acceperis. estque præclarum
 in hanc rem M. Attilij Reguli facinus,
 qui primo bello punico captus a Pœ-
 nis, cū de captiuis commutandis Ro-
 mam missus esset, iurassetque se reditu-
 rum: primū vt venit, captiuos reddē-
 dos in senatu non censuit; deinde cū
 retineretur a propinquis & amicis, ad
 supplicium redire maluit, quā fidem
 hosti datam fallere^g. quod multis laudi-
 bus effert D. Augustinus^h. Iacobus ve-
 rò iratus fuit Simeoni & Leui filiis suis,
 quia violauerant pactum cum Sychimi-
 tis initumⁱ: ideoque moriens maledixit
 illis.

^a Bart. et alij
 in l. conuictio-
 num. D. de
 pact. Zaz. in
 apolog. contra
 Eckium, &
 de Iudz. qu. 3

^b offic. lib. 3.

^c lib. 7. c. 18
 lib. 20. cap. 1

^d per text. in
 c. noli. 23. q. 2
 l. postumij.
 §. ult. D. de
 capti. Fortun.
 & Duareus
 in l. conuictio-
 num. D. de
 pact. Decius
 in l. ea est na-
 tura. D. de
 reg. iur. Conar.
 in 4. l. de re
 2. par. c. 3. §.
 4.

^e l. 1. D. de
 const. pecun.

^f offic. lib. 3.

^g Cicero off.
 lib. 3. Val.

Max. l. 1. c. 1.

^h de ciuit. Dei
 lib. 1. cap. 18.

ⁱ Genes. 34.

illis^a. Neque recipienda esteorum sententia, qui existimarunt, quod per vim hostium esset actum, ratum esse non debere. viro enim forti, vt inquit Cicero, vis adhiberi nequit: & fides, vt inquit Seneca^b, sanctissimum humani pectoris bonum, nulla necessitate ad fallendum cogitur, nullo corrūpitur præmio, vnde Cicero: Nulla res tanta, inquit, existat, vt possit mihi maiorem vim adhibere
 3 metus, quàm fides. Edictum^{*} quoque prætorium, quo per metum gesta, in integrum restituantur, ad eum metum, qui iure licito, vtpote iusto bello infer-
 tur, non pertinet^c: neque ad promissa hostibus facta, sed ciuibus. Et quidem tanti olim fuit iusiurandum, vt M. Pomponius Tribu. pleb. cū diem dixisset L. Manilio A. filio (quod paucos sibi dies ad dictaturam gerendam addidisset, & crimineretur, quod Titū filium, qui Torquatus postea est appellatus, ab hominibus relegasset, & ruri habitare iussisset) ab adolescente filio, qui intelligebat negotium exhiberi patri, remotis arbitris, stricto gladio iusiurandum dare coactus, se patrem missum esse facturū: quamuis nullo iure cogi posset: tamen

^a Genes. 48.^b Epist. 89.

^c text. eleg. in l. si mulier. in prin. D. de eo quod met. caus. Panor. in c. Abbas. col. 3. in c. cum dilectus. de his que vi. met. caus. Felinus in cap. cum inter. nu. 20 de except. Dom. in d. c. ad eius vero. col. ult. dist. 5 Syluest. in vers. metus. q. 6.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a causa destiterit, Manliumque missum
fecerit^a. Itaque pulchrè Ferrandus dia-
conus, ad Rheginum ducem, de officio
pij & veri Christiani ducis militum scri-
bens, censet hostem, ut cunque antiquū,
& reip. infestum, non esse falsa iuratione
fallendum: etiam si vita eius impediat,
mors pro sit paci. humanis enim diuina
semper sunt præponenda, & ut Petrus
apostolorū princeps dicebat, Deo ma-
gis seruiendum est, quàm hominibus^b.
Quare cum quibuscunq; bella suscepta
sunt, ut idem Ferrandus ait, aut nulla fi-
de data, bello aut pace facta, inuiolata fi-
de iurisiurandi resp. seruanda vel adiu-
uanda est. quid enim proderit eum vin-
cere, quem diabolus vicit, ut victorię spe
falsum iuraret? Propterea Psalmista^c, dū
canit: Domine quis habitabit in taber-
naculo tuo, aut quis requiescet in mōte
sancto tuo? respōdet sibi ipsi ex persona
Dei, talibus verbis: Qui loquitur veri-
tatem in corde suo, qui non egit dolum
in lingua sua, nec fecit proximo suo ma-
lum, & opprobriū non accepit aduersus
proximum. qui iurat proximo suo & nō
decipit. ille autem, ut idē Diaconus ait,
iurat proximo suo, & non decipit, qui
quod-

^a Cicero. offic
lib. 3. *Liuius*
lib. 7.

^b Act. 1.

^c Psalm. 14.

quodcunque iurat lingua, implet opere. neque existimet quis, hostem, cui iurat, non debere proximum deputari. propter hoc enim iuratur, ut proximus deputetur: &, per fœdus pacis, ex hoste fit amicus. Maximum itaque nefas est, falsum iurare, &, si altius consideres, maximè inutile, & damnosum imperatori, vel duci exercitus. nam præcipuum disciplinæ militaris vinculum est, sacramento religio: quæ si, exemplo ducis, levis æstimari incipiat, tam apud hostes, quàm apud milites, omnia misceri, perturbarique necesse est. neque etiam imperator fide data ab hoste tutus erit, neq; suos fidos habebit. Quidquid proinde, iuramento intercedente, adhibita inuocatione nominis Dei confirmatur (siue inimico gratia, siue reo venia, siue militibus, re bene gesta, præmia promittantur) nullius utilitatis cōsideratione, nullius periculi formidine, debet fieri irritum: sed fixus, & immutabilis sit sermo, cuius fidei testis sit adhibitus Deus. Ca-

4 uendum* præterea, ne latebra quærat
periurio, & calumnia quadam, & nimis
callida, & malitiosa iuris interpretatione,
iurisiurandi fidem violemus. ut ille,

DE IVRE ET OFF. BELL.

qui, cū triginta dierum pactæ essent
indutiæ, noctu populabatur agros^a. vt
Q. Fabius Labeo, quem nonnulli tra-
dunt, cū Antiocho præliō victo, ex
foedere dimidiam partem nauium acci-
pere deberet, omnes medias secuisse, vt
regem tota classe priuaret^b. & vt vnus
ex decem, quos, post Cannensem cladē,
iuratos ad senatum misit Annibal, in ca-
stra redituros, nisi de redimēdis captiuis
impetrassent: qui, cū paulò post quā
egressus erat e castris, rediisset: Romæ
mansit. reditu enim in castra liberatum
se esse iureiurando interpretabatur: nō
rectè. fraus enim distringit, vt inquit
Cicero, non dissoluit periurium. itaque
decreuit senatus, vt ille veterator, & cal-
lidus, vinctus ad Annibalem deducere-
tur^c. & hūc referri posse videtur respō-
sum Censorini, si Appiano credimus^d:
qui legatis Carthaginiensium (qui que-
rebantur, quòd contra fidem ipsis datā,
obsidibus traditis, atq; omnibus armis,
adhuc Carthaginem delere vellet) re-
spondit, per Carthaginem, quam liberā
fore promiserant Romani, Carthagi-
nienses intelligi, non urbem & solum.
Neque verum^e est id quod nonnulli ar-
bitrantur,

bitrantur, obsidibus datis, quempiã a fi-
 de data liberari. qua ratione Bodinus ^a, ^{a de repub. l. 1. cap. 8.}
 Franciscum Gallorum regem religione
 fœderis Madriciani, filiis obsidibus da-
 tis, solutum fuisse contendit: exemplo
 pacis Caudinæ, quam ideo irritam factã
 asserit, quòd obsides dati essent: id quæ
 contra fidem historiæ. nam ipse Postu-
 mus cons. pacis auctor, sententiam ro-
 gatus, ideo dixit populum Romanum
 sponsione, quam ipse cum Samnitibus
 fecerat, non teneri, quòd iniussu populi
 » facta esset: sic enim ait: Neque ego infi-
 » cias eo, P. C. tam sponsiones, quàm fœ-
 » dera sancta esse, apud eos homines, a-
 » pud quos iuxta diuinas religiones, fides
 » humana colitur: sed iniussu populi, ne-
 » go quicquam sanciri posse, quod popu-
 lum teneat. se tamen seu turpi, seu ne-
 cessaria sponsione astrictum affirmavit.
 ideo quæ quòd populus religione libera-
 retur, & pax Samnitum repudiaretur, vt
 ipse cum reliquis pacis auctoribus de-
 deretur, suator & auctor fuit. cùm equi-
 tes b c. obsides dati essent, qui capite
 lucrent, si pacto non staretur b, obsides ^{b Liuius l. 9.}
 enim, quemadmodum fideiussores, & ^{Cicero off. l. 3}
 pignora, principali obligationi accedunt,

DE IVRE ET OFF. BELL.

a institut. de fideiuss. in pr. l. 1. §. verbus. D. de obli. & actio. quò diligentius cautum sit aduersario^a.
b l. fideiussor obligari. in prin. D. de fideiuss. l. is qui promittit. D. de pigno. Altiac. de sing. ceri. c. 44. & tantum abest ut principalem obligationem tollant, ut sine ea consistere nequeant^b. non enim magis possibile est, accessorium sine principali esse, quàm accidens sine iubiecto, in quo est^c. Debuit itaque Franciscus, si non publica, quoad ea fortè, in quibus populi & ordinum consensus requirebatur, saltem sua liberata fide, potius in carcerem redire, quàm fidem datam fallere: ex èplo Postumi, Mancini, Reguli, & aliorum. eoq̃ue magis, quòd princeps, cui populus omne imperium in se, potestatemq̃ concessit^d, rectè de negotiis ad remp. spectantibus paciscatur, siue pacem, siue quamcunque conuentionem cum hostibus faciat^e. Rectius itaque Ioānes Gallorū rex, in prælio ab Anglis captus, & fide de reuertendo data dimissus, si minus pacta implerentur: cum omnia præstare non posset, quæ conuenerant, ad hostē redire maluit, quàm fidem violare, cum tamen & ipse filium obsidem dedisset^f. Et hæc quidem, quæ de fide hosti seruanda diximus, inuiolabiliter tenenda sunt, si cum iusto & legitimo hoste res geratur; sin verò quis metu fortè compulsus, ab eo

f Bodinus de rep. lib. 1. c. 8.

6 ab eo qui iustus hostis* non est, fidem de
 precio redemptionis soluendo, vel simi-
 libus dederit, eum non astringi, vt fidem
 feruet, dicendum est^a. ideoque si prædo-
 nibus, vt inquit Cicero^b, pactum pro
 capite precium nō attuleris, nulla fraus
 erit: ne si iuratus quidem id nō feceris.
 pirata enim non est ex perduellium nu-
 mero definitus, sed communis hostis
 omnium: cū hoc nec fides esse debet,
 nec iusiurandum commune. & hinc est,
 quōd latrones, & prædones hostium vo-
 cabulo non contineri dicāt I. C.^c Vnde
 7 iura belli*, captiuitatis, & postliminij,
 quæ hostibus tantum conueniunt^d, nō
 possunt latronibus conuenire^e. atque
 ideo capti a piratis, & latronibus, omni-
 no liberi permanent^f. Cū itaque iure
 belli agere, sibi que acquirere iis tantum
 permissum sit, qui iusti sunt hostes g:
 nullo iure ij qui non sunt hostium nu-
 mero definiti, quibus iura belli nō sunt
 concessa, de his, quæ iustis tantum hosti-
 bus acquiruntur, pacisci, aut ad paciscē-
 dum metum inferre poterunt^h. quare
 edicto prætoris, quo per metum gesta
 rescinduntur, locuseritⁱ. imo ipso iure
 non tenebit, quicquid ex hac causa actū

^a per text. in^c peruenit. c.

ficut. et infra.

de iureiur. c.

sollicitè, de

rest. spoliat.

^b off. lib. 3.^c in l. hostes.

D. de captiu.

in l. hostes. D.

de verb. signi.

^d in l. postli-

minium, in

princ. D. de

captiui.

^e d. l. hostes.^f l. postlimi-

nium. § pra-

tis. D. de capt.

l. qui a latro-

nibus. D. de

testam. l. 1. D.

de leg. 3.

^g d. l. hostes,

et d. § a pra-

tor, cū similib.

^h per text. e.

leg. in c. ficut

et infra. et c.

peruenit. x. de

iureiur. c. Ab-

bas de his quæ

vi met. can.

ⁱ d. c. Abbas.

l. 1. D. quod

met. cau. l. 1.

c. eod.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a i. qui in car
cerē. D. quod
met. causa.
b l. nō est de.
biñ. C. de legi.
c c. peruenit.
1. c. verum.
de iureiur.
d d. c. perue-
nit. & d. c. si-
cut & infra
de iureiur.
e l. si pignore.
l. si prado. D.
de pig. actio.
l. 1. §. si pra-
do. l. bona fi-
des. D. depōsi-
ti. l. ita ut si
fur. D. com-
modat. l. non
a iudice. D. de
iudic.
f l. bona fides
§. incurris. D.
depōsiti.
g d. l. hostes.
h ex. qui sint
rebell.
i l. ita Fullo.
D. de furt.

vel promissum fuerit ^a: neque iuramēto
 stabilietur: quia quod nullum est, con-
 firmari nō potest ^b. & nullum vinculum
 continere dicitur, iuramentum atroci, &
 nefanda coactione extortum ^c. poterit
 tamē ad maiorem cautionem absolutio
 peti, quę facilē concedi debet ^d. Non ob-
 stat his quę diximus, quōd leges prædo-
 ni actionem pignoratitiam depōsiti, &
 commodati, tribuant ^e. id enim verum
 est, si cum alio contrahat, quā qui læ-
 sus est. quamuis enim prædo sit, respectu
 eius cui rem abstulit: tamen prædo non
 est, respectu eius, cum quo contraxit.
 quoniam bona fides in contractibus æ-
 stimanda est, inter eos tantū, qui con-
 traxerunt, nihil extrinsecus assumpto ^f.
 Porro quod de latronibus, & prædoni-
 bus diximus, idem & de rebellibus di-
 cendum est: qui iusti hostes dici nō pos-
 sunt ^g. nam aliud est hostis, aliud rebel-
 lis ^h. & iniquum est, ut quis ex improbi-
 tate sua lucrum sentiat ⁱ. quamuis verū
 sit, generali nomine, ex usu loquendi,
 hostes vocari omnes, contra quos arma
 feruntur. His consequens est, conven-
 tiones illas*, quę per tyrannidem extor- 8
 quentur, seruādas non esse. neque enim
 consen-

consensu (qui in omnibus contractibus a l. 2. 3. D. de requiritur^a.) factum videtur, quod per vim exprimitur. ideoque ex hac causa gestum, nullius erit momenti^b. Itaque tyrannorum leges, non esse leges docet Cicero^c: neque legem Valeriam, quam L. Valerius Flaccus interrex a senatu proditus, destituta consulibus ciuitate, Carbone & Mario interfectis, armis Syllæ oppressa repub. tulit; vt Sylla perpetuus dictator reipubl. constituendæ causa crearetur: & quæcunque is, aut tãquam consul, aut tanquam proconsul gessisset, rata essent. quam omnium legū iniquissimam, dissimillimamque legis esse, idem Cicero ostendit^d. Idem prorsus de illis conuentionibus, quas iniustus populus, quem etiam tyrannum vocat Cicero, per rebellionem a principe suo extorquet, dicendum erit. & quidem si a plerisque dubitatum est, an princeps ex cōtractu cum subditis obligetur^e: quid de conuentionibus publicis dicendum est, quas subditi per rebellionē, & summam perfidiam extorquēt? etenim cū rebelles eo ipso, quòd in principem insurgunt, fidem violēt, frustra sibi seruari fidem postulant. de quo mox dicemus.

tum

a l. 2. 3. D. de obli. & actio.

b d. l. qui in carcere. D. de eo quod met. caus. l. si per impressionē. C. de his que vi met. caus. c. cōuenior. 23. quæst. 8.

c de legib. l. 1.

d in orat. 3. contra Rullū. e Barto. in l. prohibere. §. planē. D. quod vi. Bal. in c. 1. de nat. feu. in c. 1. ex. de probatio. in l. ult. C. de tras. Panor. in c. nouit. de iudic. Specul. in tit. de instr. edit. §. nūc videndum. Anchor. consil. 2. Felinus in c. 1. de probatio. nib. & alijs quos referi Bodinus de rep. lib. 1. cap. 9.

DE IVRE ET OFF. BELL.

tum etiam, quod foedus ratum, quam fidem sanctam apud eos fore sperandum est, qui diuini, humanique iuris violatores, per summum nefas & perfidiam, patriam prodere non sunt reueriti? aut quomodo per Deum iurabunt, cuius ordinationi ipsi resistunt? aut quæ conditio pacis esse potest, in qua ei, cum quo pacem facias, nihil concedi potest^a? Sed & cum iniusti sint hostes, iure belli agere non possunt, ut modo ostendimus. nulla enim, ut inquit Cicero, iusta causa videri potest aduersus patriam arma capiendi: & per consequens, aduersus principem: qui est communis omnium parens^b: qui que potestatem, quam habet, a Deo accepit^c. Præterea cum populus de rebus ad remp. spectantibus, ne quidem cum extraneis pacisci possit, quod soli principi concessum est^d: cui tota respublica commissa est^e, & penes quem est belli, pacisque arbitrium^f; multo minus principem ad iniquas condiciones adigere poterit. princeps enim, cuius est leges dare populo, non accipere^g, cum legibus solutus sit^h, nullis legibus astringi potest a suis subditis. nemo enim, ut ait Vlpianus, sibi ipsi imperare potest, & coacti

^a Cicer. Phil.
lipp. 12.

^b Auth. neq;
vir, quod ex
donat. in fin.
^c Paulus ad
Roman. c. 13

^d l. conventio-
nū. D. de pac.
^e l. 1. D. de
constit. princip.
^f c. quid cul-
patur. 23. q. 1
c. Dominus.
23. quest. 2.
^g l. 1. D. de
constit. princ.
^h l. princeps.
D. de legibus.

& coacti, & cogentis officio fungi^a. & nulla obligatio consistere potest, quæ a voluntate promittentis statum capit b. eoque spectat, quod Canonistæ passim tradunt, Pontificem nunquam sibi manus ligare. & hæc quidem multo magis obtinebunt, si princeps ex hoc cōtractu sit læsus: qui vt minor restituitur^c. & omnium maximè, si maiestati principis quid detrahatur. summi enim principes^d, quemadmodum nullā regni partē alienare possunt^e: (cuius sunt tātum vfructuarij, vel dñi: sed non secus, quàm maritus est dñs dotis, quā alienare non potest^f.) sic nec quidquā ex iis, quæ maiestati eorū cohærent, & sunt iuris regij. itaq; de facto alienata, ad ius pristinū reuocari debēt, & successores ex hoc cōtractu nō obligantur^g. omnia enim illa, quæ sunt iuris regij, nō sunt in cōmercio, sed coronæ annexa, ita vt ab ea separari nō possint^h: neq; per ipsum principē alienari, etiam ex certa sentētia, vel motu proprioⁱ. eoque spectat, quod Caius respondit, ea quæ sunt iuris diuini, vel publici, nullius in bonis esse^k. neque etiam

hic

Ioan. probat Ompha & alij, quos allegat & sequitur Carolus Molinæ in consuetud. Parisien. tit. 1. gloss. 5. nu. 23. Bart. Ias. Cyn. & alij, quos citat Bodin. de rep. l. 1. c. 10. k in l. 1. D. de rer. diuis.

a l. ille a quo. §. tempesti-
us. D. ad S. C.
Trebell. l. pen.
D. de arbit.
b l. a Titio.
§. nulla. D.
de verb. oblig.
c l. resp. C. quæ
ex cau. maio.
d Bald. in au-
then. hoc am-
plius. C. de fi-
dei cōmis. latē
Ioā. Papon. in
arrest. lib. 5.
tit. 10.
e l. doce an-
cillam. C. de
rei vend.
f instit. quib.
alien. licet, in
prim.
g l. peto. §.
fratre. D. de
legat. 2. l. oēs
funds. C. de
funds patrim.
lib. 11. l. 2. C.
de apparis.
procōs. legat.
lib. 12. l. 2. C.
de fund. limit.
lib. 12.
h l. cum ser-
uus. al. apud
Iulianum. §.
constat. D. de
leg. 1. l. ult. D.
vt in pos. leg.
i d. l. oēs fūdi;
et d. l. 2. et de-
cidit Andr. I.
ser. Luc. pen.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a c. ut super.
de reb. eccl. nō
alien. c. intel.
lecto. de iure.
iur.

b d. l. omnes
funds. C. de
fund. patr. l.
11. & d. l. 2.
C. de fund. li-
mit. l. 12. cum
similib.

c l. legatus
Caesaris. D. de
off. presid.

d l. alia. §. 1.
D. solut. mat.

e Bald. in c. 1
nu. 3. que sunt
reg. Fels. in c.

cum nō liceat.
in c. ad audiē-
tiam. de pre-

script. Anto.
Butr. in c. per
venerabilem.

qui sunt filij
legit. Abbas
in d. c. cum nō

liceat : quos
refert et sequi-
tur Zoānet. de

Rom. Imper.
fl. sacri affa-
tus. C. de di-
uers. rescript.

l. 2. C. ut ne-
mo priuatus
tit. præd.

g Dion. Hal.
ant. Rom. l. 5.
h de rep. l. 1.

ult.

hic quicquam operabitur iuramentum.
prohibitio enim alienationis, quæ est in
rei conditione, facit, ut sit illicitum iura-
mentum postea præstitum^a. & quidem
si illa, quæ sunt reipub. vel regni, neque
alienari, neque longi temporis præscri-
ptione acquiri possunt^b: quomodo illa,
quæ sunt regię maiestati in signum su-
premæ potestatis reseruata, illi auferri
poterunt, cum nec sponte se abdicando
princeps imperiū amittat^c? & si pactū,
quo maritus paciscitur, ne conueniatur
in id quod facere potest, sed in solidum:
seruari oportere negat Vlpianus, tan-
quam contra bonos mores sit: quippe
contra receptam reuerentiam, quæ ma-
ritis exhibenda est^d: quid de pacto, quo
maiestas principi diuino & humano iu-
re debita lēditur, dicendum est? in quam
sententiam multa a multis dicta sunt^e.
& hinc est, quod si quis priuatus utatur
titulis, vel insigniis regiis, capite plecta-
tur, publicatis bonis^f. & olim per legem
Valeriam sacrum esset cum bonis caput
eius, qui regni occupandi consilia iniis-
set^g. Hinc quoque dicit Bodinus^h, pri-
uilegium concessum a principe, ut liceat
condemnatum restituere, aut a pœna li-
berare

berare, nullius esse momenti. quia scilicet hoc dependet a maiestate principis: cui soli hoc licet^a. & Baldus^b dicit, non posse vlllo tēpore præscribi iuri appellandi ad summū principē^c. porro summum imperiū^{*}, vt rectē annotauit Bodinus^d, præcipuē versatur in summis magistratibus creandis, & officio cuiusq; definiendo, in legibus iubēdis, aut abrogādis, in bello indicendo, ac finiēdo, in extrema prouocatione ab omnibus magistratibus, & in potestate vitæ ac necis. neque enim si iudices supplicia de sceleratis sumunt, propterea necis ac vitæ ius habēt: cū legibus obstricti teneātur: nec merētes morte liberare possint: quod summi imperij est: vbi clementia cōtra leges locū habet. Itaque, exactis regibus, quidam dolebant mutatum reipub. statum, dicentes regem hominē esse, a quo impetres vbi ius, vbi iniuria opus sit: esse gratiæ locum, & beneficio: & irasci, & ignoscere posse: leges verò, rem surdam, & inexorabilem esse: nihil laxamenti, nihil veniæ habere^e. & Cicero veniam pro Ligario precatus a Cæsare, Apud iudices, inquit, nunquam egi hoc modo: Ignoscite, iudices, errauit, lapsus est;

^a l. 1. in fine.
D. de quest.
l. ante damnum, in fin. l. relegati. l. ad bestias. D. de pæn.

^b in authent. quas successiones. m. 14. versic. ex his apparet. C. de sacro. eccle. c text. in c. venientes. de iure iur.

^d in method. histor. cap. 6.

^e Livius lib. 2

DE IVRE ET OFF. BELL.

est; non putavit; si vnquam posthac. ad
parentem sic agi solet: apud iudices,
Non fecit, non cogitavit: falsi testes, fal-
sum crimen. Sunt itaque hæc, quæ dixi-
mus, principis propria: quæ etiam po-
pulus Romanus, apud quem summum
imperium fuit, cum pleraq; alia senatui
committeret, sibi reservavit. ut multis
locis ostendit Dion. Halic^a. præsertim
quod ad magistratus creandi, leges ferē-
di, & bellum pacemque decernendi po-
testatem attinet. prouocationem verò,
& vitæ necisque potestatem, populo per
legem Valeriam tributam fuisse constat^b.
& hæc quidem, iureconsultorum opi-
nionem, ita maiestati principis coherent,
ut cum aliis communicari non possint.
& superioribus addunt, pignerandi cō-
cessionem, vectigalium ac tributorum,
nummiq; percutiendi potestatem, &
alia nonnulla. ex quibus tamē quædam,
etiam iis, qui nō sunt summi principes,
tributa videmus^c. & de his omnibus la-
tē Ioan. Pap^d. Porro Bodinus, propter-
ea^{*}, quæ hætenus dicta sunt, dicit nullas
conventiones minus firmas esse, & plus
cautionis opus habere, quàm quas fa-
ciunt subditi rebelles cum suo principe.
ideo-

^a ant. Rom.
lib. 2. 4. & 6.

^b Dion. Halic.
ant. Rom. l. 5.
Luius lib. 2.
Val. Max. l. 4.
cap. 1. Plut. in
vita P. Valer.
Publicola.

^c Guido Papa
quest. 498.
^d in arrest.
lib. 3. tit. 1. cū
aliquos sequē-
tib. Bodin. de
rep. lib. 1. c. 17.

ideoque suadet rebellibus, ne ipsi contrahant: sed alius princeps extraneus, & vicinus, pro eis. at ego suaserim, ut redeuntes in viam, humiliter veniam orantes, poenitentia potius clemētiā principis demereantur: quā iniustis & iniquis pactis animum irritent. nihil enim magis punit principem, quā pacisci cum suis subditis rebellibus, iisdemque fidem seruare. itaque Philippum, ut refert Liuius^a, vna res maximē angebat: a lib. 39. quod cum leges a Romanis victo imponerentur, sœuendi ius in Macedones, qui in bello a se defecerant, ademptum erat. Cum ergo conuentiones illæ non subsistunt, per quas maiestas principis imminuitur: quid de iis dicendum, per quas Diuina Maiestas læditur (cui per homines nullo contractu, longa quantumuis longi temporis præscriptione, derogari potest) in aperto est. itaque Themistocles ad Atheniēses, & Cato ad Romanos dicebant, homines nihil quicquam eorum, quæ Diuinę Maiestati deberentur, vsucapere posse: neque priuatos quicquam eorū, quæ essent reipub.^b ideoque Caius, ea quæ sunt diuini, vel publici iuris, nullius in bonis esse re-

I spondit.

^b Plut. in Them. & Cato Uticens.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a in l. i. D. de
rer. diuis.
b epist. 33,

spondit^a. & huc spectat locus ille nobi-
lis Ambrosij^b: vbi de Valentiniano im-
peratore loquitur: Conuenior, inquit, a
comitibus & tribunis, vt Basilicæ fieret
matura traditio; dicentibus, imperatorē
suo iure vti, eò quòd in potestate eius
essent omnia. respondi, si a me peteret,
quod meum esset, id est, fundum meum,
argentum meum, ius huiusmodi meum
non refragaturum: quanquam omnia,
quæ mea sunt, essent pauperum: verum
ea quæ diuina, imperatoris potestati nō
esse subiecta. Ceterum, quamuis conuē-
tiones cum latronibus, & rebellibus, ra-
tas non esse docuerimus, tamen prin-
ceps, quantum potest, ab iis abstinere
debet: tum quòd maiestati principis nō
cōueniat, tum quòd quæuis mala potius
toleranda sunt, quàm malo consentien-
dum^c. turpissimum^{*} autem iudicauere¹²
Romani, de bello, pace, vel indutiis cum
piratis, latronibus, vel rebellibus pacif-
ci. itaque eos nunquam cum iis, qui im-
perio Romano subiecti rebellarent, fœ-
dere, aut pactione rem composuisse, le-
gimus: quin potius non quieuerunt, ante-
quam expugnando, aut in deditionem
accipiendo, omnes subigerēt; vt Latinis,
Campa-

Campanis, aliisque rebellantibus factū fuisse legimus. ideoque Cicero ^a suadebat Planco, ne pacem componeret inter D. Brutum & Antonium, vocans Antonianos, foeditimos latrones: qui aut armis positis pacem petere debent: aut si pugnantes eam postulant; victoria pax, non pacatione paranda est. & idem dicit ^b, *b Philipp. 3.* ignorare iura belli, & exempla maiorum: & quid populi Romani maiestas, quid senatus seueritas postulare, qui legatos ad Antonium mittendos censerent. non enim verbis rogandum, sed armis cogendum esse. & idem vocat hoc bellum inexpiabile, negans ideo paci locum esse ^c. *c Philipp. 13.* Itaque bello sociali, cum socij populi Romani sperantes, se non fore amplius subditos, sed imperij participes, bellum pararent, & legatos Romam mitterent questum, se non admitti ad ius ciuitatis, cum tamen ipsorum opera, & auxilio, longè lateque imperium extendissent Romani: ad hæc senatus seuerè respondit, se, donec resipuissent, non audituros legationes eorum ^d. Hinc quoque cum Tacfarinas nobilis latro, eò arrogantia venisset, ut legatos ad Tiberium mitteret, sed eque ultro sibi atque exercitui suo postulare,

DE IVRE ET OFF. BELL.

aut bellū in expiabile minitaretur. Non
a Ann. lib. 3 alias magis, inquit Tacitus^a, sua, populi
 que contumelia, Rom. indoluisse Cæsa-
 rem ferunt, quàm quòd desertor, & præ-
 do, hostium more ageret. ne Spartaco
 quidem, post cōsularium exercituū cla-
 des, multum Italiam vrenti, quanquam
 Sertorij & Mithridatis ingētibus bellis
 labaret resp. datum, vt pacto in fidē ac-
 ciperetur: nedum pulcherrimo populi
 Romani flagitio, latro Tacfarinas, pace
 & concessione redimeretur. hæc ille. iis
 tamen, qui se, citra pactionem, fidei im-
 peratorum dederent, parci solet. itaque
 Fabius Max. Æmilianus, Conobæ latro-
 num duci, qui se ei dedidit, pepercit^b. &
b Appian. de bell. Hisp. Augustus Crocolæ, insigni latroni in
 Hispania, cū magno in eius caput
 proposito præmio, sese sponte offerret,
 veniam dedit, & præmium exigenti, nu-
 merari iussit. ne scilicet, si eum supplicio
 affecisset, videretur voluisse frustrari
 promisso præmio, vel decepisse fiducia
c Dion. l. 36. iuris publici^c. Porrò non solum si cum
 rebellibus, vel latronibus*, & iis qui ho-
 stium numero non sunt definiti, res sit;
 sed & si cū hostibus, & iis qui iusto bello
 nobiscum contendunt agatur, non sem-
 per si-

per fidem seruare cōuenit : & in primis,
 si quis iurauerit, humana forte infirmi-
 14 tate^a lapsus, se facturum id, quod Deum,
 per quem iurauit, possit offendere, non
 faciet., quod iurauit. nam iuramentum
 non debet esse vinculum iniquitatis^a: a c. inter ce-
tera. 22. q. 4.
 & in malis promissis fidem seruari non
 expedit^b, neque obligatur quisquam ex b c in malis.
de reg. iur.
 iuramento contra bonos mores præsti-
 to^c, sed & qui rem illicitam facit, quia c c. nō est ob-
ligatorium. de
reg. iur.
 iurauit, accumulatur peccata peccatis^d. Est
 itaque contra officium nonnunquam, vt d c. duo ma-
la. 13. c. mu-
lier. 22. qu. 4.
 inquit D. Ambrosius^e, fidem seruare.
 quod & Cicero sensit^f, & Seneca in e off. lib. 1.
f off. lib. 3.
 Hercule Oetæo, cū ait:

Præstare fateor posse me tacitam fidem,

Si scelere careat : interim scelus est fides.

Nam, vt inquit D. Augustinus, si ad pec-
 catum admittendum fides exhibeatur,
 mirū est, si fides appellatur^g. vnde longè g c. si ad pec-
catū. 22. q. 4.
 iustius fecit Dauid, quod non stetit iu-
 ramento, de perdendo Nabal, quàm He-
 rodes, qui propter iusiurandum, occidit
 virum sanctissimum^h. Meritò quoque h c. est etiā.
ca quod Da-
uid c. iurauit.
22 qu. 4.
i off. lib. 3.
 Ciceroⁱ Agamemnonis factum repre-
 hēdit: qui cū deuouisset Dianæ, quod
 in suo regno pulcherrimum natum es-
 set, Iphigeniam immolauit. promissum

DE IVRE ET OFF. BELL.

a Authent. de
eis. C. de nupt.
fact. l. repre
hendenda. C.
de institut. et
substitutis.

b Gioff. in c.
si aliquid. 22.

q. 4. Felin. v. 1.

c. si vero. de
iureiur. Rol. id.

a Val. con. 98

nu. 18 Alc. ad

l. pacta que
contra. C. de

pact. nu. 52.

c l. iurifgen-
tium. §. si pa-

cisc. et § ge-
neraliter. l.

ius publicum.

D de pact. l.

ult. D. de his

qui satis. co-

gant. Gloss. et

ad. in l. con-

uentionum. D.

de pactis in c.

licet mulier. de

iureiur. in 6.

Bart in l. ult.

C. quando lic.

sine iud. Alc.

li. de sing. cer.

q. 44. tex. c. si

cut nostris. de

iureiur. in c. 1.

de iureiur. in 6.

reg. Hisp. l.

ult. ti. 28. p. 2

enim, vt idem ait, potius non faciendum,
quàm tam tetrum facinus admittendū
fuit. qua ratione etiam facinus Gedeo-
nis non probatur superiori simile, qui vt
votum solueret, Iephthe filiā immolauit.
Illicitæ itaque rei iusiurandum seruari
non debet, & pœna periurij, si qua est, in
eum conuertenda est, qui exegit: idque
verum est, etsi tantum agatur de peccato
veniali^b. His consequens est, quod fides
data a priuato^a, in præiudicium reipub. is
velecclesiæ, non sit seruanda^c. quod ve-
rum est, si principaliter de eius præiudi-
cio agatur^d. quia propinqua causa inspi-
ci debet non remota^e. Itaque Themis-
tocles in exiliū missus, cū ad Xerxem
se contulisset, ei que promississet se Athe-
nien-sibus bellū illaturum, & a rege mo-
neretur vt promissa seruaret: quamuis
gravi iniuria affectus a ciuibz, & huma-
nissimè exceptus a rege: tamē honestius
sibi vitæ finem imponere ratus, quàm
patriæ bellum inferre, epoto veneno,
mortē sibi consciuit^f. suntque præclara
in hanc rem C. Claudij verba, dum hor-
tatur App. Claudium, & reliquos decē-
uiros,

d l. iurifgentium. et ibi DD. de pact. c. quamuis. de pact. in 6.

e l. si mulier. D. de reb. amot.

f Plut. in Themisto.

uiros, vt tyrannidem deponerent : non debere eos mouere, inquiēs, si quas fortè pactiones arcanas inter se fecissent, fidē-
 que dedissent, sponsores facientes deos : docens has conuentiones seruatas impias esse, vt aduersum ciues & patriam; solutas verò, pias fore. quòd dii nō gaudent, se adhiberi ad rem turpem & iniustam^a. Qua de causa etiam Vlpianus respondit, maleficij & rerum inhonestarū nullam societatem esse^b. Itaque non seruare fidem quandoque iustū esse docet Cicero^c. veluti non reddere depositum furioso, vel hosti patriæ. omnia enim quæ agimus, referri debent ad fundamenta iustitiæ: primum, vt ne cui noceatur; deinde, vt communi vtilitati seruiatur. vnde etiam iurisiurādi temeritatem reprehendunt poëtæ in Phaëtonis fabula, & satius fuisse docent, iusiurādum violasse, quàm iuueni imperito solis habenas, totius mundi malo, permisisse^d. & huc facit, quod Paulus ait, si pactum conuentum a re priuata remotū sit, non esse seruandum^e: & Vlpianus^f, quòd generaliter, quoties pactum a iure communi remotum est, seruari non debet, etiam iuratum. nam maior est auctoritas

^a Dion. Hal.
ant. Roma,
lib. 11.

^b in l. quod
autem. l. nec
prætermitten-
di. D. pro soc.

^c off. lib. 1^a

^d Ouidius
metam. 2.

^e in l. si vnus
§. pacta. D.
de p. et.

^f in l. iuris gē-
nium. §. gene-
raliter. D. de
pact.

DE IVRE ET OFF. BELL.

iuris, quàm iuramenti. itaque iusiuran-
dum contra vim legum, & auctoritatem
iuris, nullius est momenti^a. & hinc est,
quod in quolibet iuramento, censetur
excepta superioris auctoritas, quoad ea
quæ ad superioris potestatem spectant:
cui per iusiurandum derogari non po-
test^b. nō enim potest quis pacisci de iis,
quæ non sunt sui arbitrij. qua ratione
Gonsalvus, prorex Neapoli, comitem
Valentinum, quem in suam fidem acce-
perat, postea, ex mandato regis Ferdinā-
di, sine vlla perfidiæ nota, in carcerem
coniecit^c. hinc quoque ei, qui iuravit, se
ordini non interfuturum, gratiam se iu-
risiurandi facere, imperatores Severus
& Antonius rescripserunt^d. imo si ius-
iurandum sit contra remp. ipso iure re-
missum censetur: ex eo quòd Paulus ait,
lege Iulia remitti iusiurandum, de non
contrahendis nuptiis^e. fuit enim apud
Romanos conditio, vel promissio, de
non contrahendis nuptiis tam odiosa,
ut a testamētis, aliisque actibus omnino
remoueretur, & pro non adiecta habe-
retur^f. Licebit itaque priuata fide con-
tempta, publicæ securitatis curā gerere.
apud sapientes enim, inquit Cornelius
Taci-

a l. si quis in-
quisitos. §.
ult. D. de le-
gat. 1. l. ad-
gere. §. ult.
D. de iure pa-
tro. l. non du-
bium. C. de le-
gib.
b c. constitu-
tus, & ibi Fe-
lin. de rescrip.
c. veniens. de
iur. iur.

c Bodinus de
rep. lib. 1. c. 8.

d in l. ult. D.
de adminic.

e in l. adigere.
§. ult. D. de
iur. patro.

f l. 2. C. de
iud. vud. tol.
l. sed et si hoc.
§. ult. cum l.
sequ. l. mulieri
& Titio. D. de
eod. et de mōs.

Tacitus, cassa habentur, quæ neque dari, neque accipi salua rep. possunt. in quam sententiam exstant egregia verba Postumij, quibus ostendit populum Roma. non teneri sponsione, quam cum Samnitibus fecerat, contranitentibus L. Liuius, & Q. Melio Trib. pleb. qui & ipsi auctores pacis Caudinæ fuerant: & ne hostibus dedrentur, persuadere conabantur, populum Rom. religione astringum esse^a. Ceterum longè tutius*, & a Liuius l. 9. laudabilius erit, vt quis non permittat se vllius periculi metu ad fidem dādam de re illicita impelli, quā datam fallere. nam iurans se facturum rem illicitā, ipso facto est periurus^b: & quoduis malum potius tolerandum est, quā malo consentiendum^c. quo nomine constantiam Pōtij Cæsariani militis, meritò laudes: qui pro Cæsaris partibus excubās, a Scipionis præsidio interceptus, cū vno modo salus ei daretur, si se futurū, Cn. Pōpei militē affirmasset: ita respōdere nō dubitauit; Tibi quidē, Scipio, gratias ago: sed mihi vti ista cōditione vitæ, nō est opus. Pari fiducia C. Meuius cēturio Augusti, cū Antoniano bello se penūerō excellētes pugnās edidisset, in prouisis hostiū in

b c. sicut notum. de iure iur. g. off. in c. 1. de iur. iur. in 6. c. c. ita n. 23. quæst. 5.

DE IVRE ET OFF. BELL.

fidijs circumuentus, & ad Antonium Alexandriam perductus, interrogatusque quidnam de eo statui deberet: Iube me, inquit, iugulari: quia nec salutis beneficio, nec mortis supplicio adduci possum, ut Cæsaris miles esse desinā; & tuus esse incipiam. sed quo constātius vitam contempsit, eò facilius impetrauit. Antonius enim virtuti eius incolumitatē concessit ^a. &, ne singulos referam, vniuersa Saguntus, Hispaniæ ciuitas opulenta, magnum, licet triste, fidei erga Romanos monumentum: cum post continuam obsidionem, se diutius ab Annibale tueri non posset, neque Romano-
pem ferrent, spretis conditionibus pacis minus honestis, se suaque omnia in ro-
gum coniecit potius, quàm a Romanis, cum quibus foedus inierat, deficeret ^b.
Denique hosti fidem fallenti ^c, fides ser- 17
uanda non est, etiam iurata ^c: & tam publicæ conuentionis, quàm priuatæ ^d:
secundum illud:
Fallere fallentem, fraudemq; repellere fraude,
Exemploq; licet ludere quemq; suo.
Generalis enim lex est, omniū conuen-
tionum, ut nemo illis stare teneatur, nisi
ex aduerso, quæ conuenerunt, præsten-
tur.

^a Val. Max.
lib. 3. cap. 8.
^b Livius lib.
21. Val. Max.
lib. 6. cap. 6.
L. Flavius lib.
2. cap. 6.
^c c. peruenit.
2. c. sicut &
infra. de iure-
iur. l. qui fidē.
D. de trans. l.
Iulianus. §.
offerri. D. de
act. empt. l. si
instituta. D.
de inoff. testa.
l. cum propo-
nas. 2. C. de
pact. l. cum
proponas. l. si
diuersa. C. de
trans.
^d per text. e-
leg. in c. sicut
& infra. §.
ult. de iurein.
gloss. in l. qui
fidem. D. de
pact.

tur^a, nam frustra quis fidem ab eo præ-
 stari postulat, cui fidem datam seruare
 recusat^b. atque dolo facit, qui id iuris in
 aduersarium valere postulat, quod in se
 non admittit: contra quem edicto præ-
 toris cautum est, vt quod quisque iuris
 in alium statuit, ipse eo vtatur. neque di-
 cendus est quis ex hac causa fidē violare:
 sed potius ex noua, eademque iustissima
 causa, nempe ruptæ fidei, iure belli agere
 cum hostibus, diuini, humanique iuris
 contemptoribus. qua de causa Romani,
 cum Sabinis, Latinis, Priuernatibus,
 Volscis, Hernicis, Apulis, Samnitibus,
 Hetruscis, Æquis, Carthaginiensibus, a-
 liisque quamplurimis, ruptis foederibus
 bella gessere: & senatus prædam Epiri
 ciuitatum, quæ rupto foedere ad Persea
 defecerant, muris earū dirutis, exercitui
 dedit^c. iuramentum enim non extendi-
 tur ad ea, quæ postea accidunt: & noua
 causa superueniente, potest quis nō im-
 plere, quod iurauit^d. Quò spectat, quod
 Cicero^e docet: Tempore nonnūquam
 commutari officium; ita vt non seruare
 fidem, quandoquē iustum sit: veluti non
 reddere gladium depositum furioso, vel
 hosti patriæ. & in omni quoque iura-
 mento

a d. l. cum
 proponas. 2.
 C. de pact.
 b c. frustra,
 de reg. iur. l.
 cum pater. §.
 liberu. D. de
 leg. 2.

c Lilius lib.
 35.

d cap. ad no-
 stram. 2 cap.
 quemadmo-
 dū. c. clericus.
 de iureiur. c.
 cum inter. P.
 de re. l. 1.
 §. sed. viden-
 dum est. D. de
 success. edict.
 l. cum Aquili-
 ana. l. quo cū
 tutoribus. D.
 de trans. l. tres
 fratres. D. de
 pact. l. si de
 certa. C. de
 trans.

e offic. lib. 1.

DE IVRE ET OFF. BELL.

mento intelligitur hæc conditio, si mihi
 seruata fides fuerit ^a: vel nisi per aduersa-
 rium steterit, quo minus pacta seruen-
 tur ^b. nam cum hoc fit, censetur interue-
 nire tacita pacti remissio ^c: & is qui prior
 contrauenit, solus fidem fregisse cense-
 tur ^d: ita vt sequentis factum ad violatio-
 nem referri nequeat ^e. Quò spectat con-
 tentio illa Romuli cum Cluilio Alba-
 norum dictatore, vter scilicet prior cō-
 ditionibus foederis non stetisset; eum e-
 nim solum foederis violati reum esse ^f.
 vnde priorem quoque belli causam ma-
 nere dicendum est. nam si in eo fides vio-
 letur, cuius contemplatione contractus
 initus est, corruiit conuentio, & omnia
 in pristinum statum redeunt ^g. Itaque Vl-
 pianus ait, non teneri actione pro socio,
 qui ideo societati renunciavit, quia con-
 ditio quædam, qua societas erat coita, ei
 non præstatur ^h. & idem integram dicit
 manere inofficiosi testamenti causam, si
 fides ab herede transactioni non præsta-
 tur ⁱ. reciprocatio enim obligationis, v-
 trinque vinculum iniicit, & ita quidem,
 vt alter ex sua parte non teneatur, si ex
 aduerso, illi quod conuenit, non præsta-
 tur. idque verum est, siue conuentioni
 poena

^a c. peruenit.
² c. quemad-
 modum. c. sicut
 & infra. §.
 ult. de iure iu-
 van. l. quæro.
 §. inter. D.
 loca.
^b l. cum pro-
 ponat. C. de
 non ser.
^c c. constitu-
 tus. de pen.
^d l. aut facta.
 §. 1. & ibi
 Bart. de pen.
^e l. uam et si
 sub cōditione.
 D. de iniur.
 rup. irrit. fac.
 testa. l. cum
 pater. §. li-
 bertus. D. de
 leg. 2.
^f Dion. Hal.
 ant. Ro. lib. 3.
^g l. cum ta. C.
 de pact. inter
 empt. & vend.
^h l. cum prope-
 nas. C. de pac.
 l. & eleganter.
 D. de dolo.
ⁱ l. si conue-
 nerit. D. pro
 socio.
 i in l. si insti-
 tuta. in princ.
 D. de inoff.
 testa.

poena sit adiecta, siue non: neque poena debetur^a: & etiam si necessaria causa impeditus aduersarius, fidem non seruet^b, quamuis enim impedimentum a mora seu poena excuset^c: ad producendam tamen actionē satis momenti non habet^d. idem erit, si vel in minima re fidem seruare neglexerit^e. nisi tamen tam leuis momenti res sit. vt nō sit verisimile, eius vtrunque magnā rationem habitā fuisse^f. In tantum quoque ex parte sua, quisque ad fidei datæ obseruationē tenetur, vt etiam si ipsa promissionis causa cessaret, nihilominus duret hæc obligatio^g. Quod si non constet, vter prior fidem datam violauerit, mutua compensatiōe vterque a poena contractus absoluendus est^h. solet enim dici, inter paria delicta compensatiōi locum esseⁱ. vnde receptum est, licere litigatori malitiā aduersarij sui, malitia repellere^k: & cornicum oculos, quod aiunt, configere. quod intelligēdum est, dum tamen bonam causam habeat^l, & fraude non vtatur, quæ in criminis notam trāseat: quale est falsum stellionatus, & id genus simile^m. Et hæc quidem plerisque probantur in pacto pacis vel foederis, non etiam indutia-

a d. l. quere.

§. inter. D. locat.

b Alciat. ad l. cum proponas. nr. 13.

c. de pact.

c l. si vendenda. §. idē iuris. D. ad l.

Rhodiam.

d l. si viro. §. item cum quidā.

D. locati.

e Alexad. ad l. penult. C. de his quibus vbi

indig. Corn. cōcil. 246. lib.

3. Alc. concil. 167. Bald. ad

l. pacta conuenita. D. de contr. empt.

Tyracq. lib. de iud. in reb.

exig. ferend. f l. i. §. pro-

inde. D. de adil. edict.

g l. vlt. §. vlt. D. de rescind.

vend.

h c. constitutus. de pen.

i l. viro. D. solut. matr.

k gloss. in c. cupietes. vers. malignantiū.

de elect. in 6.

l c. Dominus. 23. q. 23.

m But. in c.

3. derog. iur. Alciat. in l. cum proponas. C. de transact.

a Vinc. Ioan.
Andr. Ant. de
Butr. Card.
Angel. Cast.
Felin. las. Al-
cias. Laud &
duo Socyni,
quas allegat
Petrius. Bel. de
re milit. par. 3
tit. 3. et Myn-
sin. cent. 4.
obser. 7. &
Dec. 3. concil.
21.
b l. postlimi-
niū. §. indu-
tie. D. de ca-
ptiv. Gell. lib.
1. cap. 25.
c l. obligatio-
num fore. §.
placet. D. de
act. & oblig.
l. qui Rome.
§. Callima-
chus. D. de
verbor. oblig.
d c. nonit, de
ind. c. ille no-
uit. c. vlt. de
trea. & pact.
e l. dolum. C.
de per. et com.
rei vend. l. nō
fraudentur. §.
nemo. D. de
regul. iur. l. 3.
§. 1. D. de do-
nat. inter vir.
& uxor.
f. in l. quero.
§. inter. D. de
acti.

DE IVRE ET OFF. BELL.

rum^a, quas inuiolabiliter seruandas esse, 18
etiam hoste fidem earum fallente, cen-
sent^a. quorum sententiam vt sanio-
rem, & æquiorē, amplexos fuisse cameræ im-
perialis assessores, refert Mynsingerus,
& addit rationem diuersitatis, qua etiā
ceteri innituntur: quod scilicet finito
indutiarum tempore, quis se vlcisci pos-
sit. quæ certè ratio neque satis idonea,
præsertim in bello: (vbi, vt inquit Li-
uius, si in occasionis momēto, cuius præ- 22
teruolat oportunitas, cunctatus paululū 23
fueris, nequicquam mox omissum que- 25
raris) neque etiam iure probata videtur.
cū enim inter pacem & indutias, hoc
tantū intersit, quod illa perpetua sit,
hæ verò ad tempus^b: & tempus obliga-
tionem neque augeat, neque minuat^c:
quemadmodum pax alterutro fidē fal-
lente corrui; ita & indutias dissolui cō-
sequens videtur: cū vtroque eadem
subsistat ratio: nempe ruptę fidei^d; & nemo
ex suo dolo, vel delicto lucrari, aut aliis
nocere debeat^e. est quę in hanc rem, nisi
fallor, elegans responsum Pauli^f: qui,
cū proponeretur inter locatorē fundi
& conductorē conuenisse, ne intra tem-
poralocationis conductor expelleretur,
adiec̃ta

adiecta poena; nihilominus tamen, si cō-
 ductor biennij continui pensionem nō
 solueret, sine metu poenæ cum expelli
 posse respondit, etiam si nihil de solutio-
 ne pensionum in stipulatione poenali
 expressum esset, quibus certè argumētis
 moueor, vt potius inclinem in sententiā
 eorum, qui existimauerunt idem iuris
 esse in iudiciis, quod in pace vel fœde-
 19 re^a. præsertim cum indutiæ^{*} etiam longi
 temporis esse possint^b. legimus enim
 Veientibus a Romulo in centum, & a
 Seruio Tullio in xl. & in totidem annos
 L. Furio, & C. Manlio consull. indutias
 datas fuisse^c. & cum populo Cæriti, in
 cētum annos indutias factas fuisse pro-
 ditū est^d. Volsinienibus verò bello fef-
 sis, in viginti annos indutiæ datæ sunt^e.
 Tarquinienfes, metu compulsi, a Decio
 consl. in xl. annos indutias petiere^f. Æ-
 qui octo annorum indutias impetraue-
 runt^g. Hetrurię capita, Volsinij, Perusia,
 & Aretium, cum pacem peterent, indu-
 tias in xl. annos obtinuerunt^h. vnde le-
 gimus quoque violationē indutiarum
 equè vt fœderis, Romanis, qui iura belli
 religiosissimè semper conseruarūt, cau-
 sam belli fuisse. atque ita cum Samniti-
 bus,

^a *Paro. Intro.*

Alex. Decius,

Alciat. Bell.

Cor. quos ci-

sat Mysia-

gerus. cent. 4.

obser. 7. Pers.

Bell. de re mi-

lit. par. 5. tit.

^{3.}

^b *Gell. lib. 1.*

cap. 25.

^c *Liuius li. 1.*

cap. 2.

^d *Liuius l. 7.*

^e *Liuius l. 5.*

^f *Liuius l. 9.*

^g *Liuius l. 4.*

^h *Liuius l. 11.*

DE IVRE ET OFF. BELL.

bus, quibus biennij indutiæ datæ fuere, 18
eodem anno ruptis indutiis, bellatum
a *Liuius l. 9.* est^a. & contra Hetruscos, qui pacem fœ-
dusque a Romanis petentes, indutias in
triginta annos impetrauerāt, paulo post
indutiarum fide violata rebellantes, fe-
liciter res gesta est: & eodē anno, inquit
b *lib. 9.* Liuius^b, cum reliquis Hetruscorum ad
Perusiam, quæ & ipsa indutiarum fidem
ruperat, Fabius cons. nec dubia, nec dif-
ficili victoria dimicauit, & ipsum oppi-
dum (nam ad moenia victor accessit) ce-
pisset, ni legati dedētes vrbem exissent.
c *lib. 11.* & idem Liuius alio loco^c refert, Hetrus-
cis (quod cū pax negata, & indutiæ
biennij datæ essent, ac aduersus indutias
pararent bellum) a Romanis bellum il-
latum fuisse. his accedit, quod maior so-
let esse religio fœderis, vbi precatione
res transigebatur, quàm indutiarum, al-
teriúsue sponfionis: ideoque iniussu po-
puli, nec sine fecialibus, cærimoniaque
d *Liuius l. 9.* alia solemni fœdus fieri non poterat^d.
indutias verò, aliasque sponfiones, sine
fecialibus, aliisque solemnitatibus. sæpe
a belli ducibus, iniussu populi factas
fuisse legimus: vt proximo capite latius
ostendimus. atqui nihil quicquam fa-
crosan-

cro sanctum esse potuit, inquit Cicero,
 nisi quod plebs populúsque sanxisset, &
 quod aut genere ipso, aut obtestatione
 legis, aut poenæ, cum caput eius, qui cō-
 trā facit consecratur, sacratum esset ^a. a in orat. pro
l. Corn. Bal.
 cum itaque foedus, quod sanctius est,
 altero fallente rumpatur, multò magis
 indutiæ. Non tamen improbandi sunt ij,
 qui indutiarum tempore, quāuis iniuria
 prouocati, ab omni vindicta abstinēt;
 maximè si de leui, & exigui tēporis præ-
 iudicio agatur, vt omne violatæ fidei de-
 decus, sit penes hostem: sed id vsu & cō-
 suetudine potius receptum, quàm iure
 probatum asserit Alexand^b. cui conue- b ad l. cum
proponas. C.
de pact.
 nire videtur, quod Scipio (quamuis non
 modò indutiarū fides rupta esset a Car-
 thaginiensibus, sed etiam ius gentiū in
 legatis suis violatum) tamē se nihil, nec
 institutis populi Romani, nec suis mo-
 ribus indignum facturum dicens: lega-
 tos hostium, qui eodem tempore Roma
 ad eum venerant, inuiolatos dimisit ^c. c Liuius l. 30
 quo nomine Scipio maximam laudem
 meruit: licet, si verè iudicare volumus,
 nullo non iure legatis Carthaginiensiu
 parcere debuit, vt maximè duplici scele-
 re, vt refert Liuius, omnino ruptæ essent

DE IVRE ET OFF. BELL.

indutiæ . ea enim de causa Scipioni ad bellum redire, quod fecit, sine vlla perfidia nota licuit : non autem hostium legatos lædere , qui citra vllam pacis , vel indutiarum cōventionem, etiam in ipso ardore belli sunt inuiolabiles , & sancti iure gētium^a. neque refert, quod hostes prius indutias fregerint , & legatos hostium violauerint . nam , quod diximus fidem frangenti^{*} non esse fidem seruandam , ad vnam, eandemque conuentionem referendū est, cuius fides rupta est : & ad ea quæ vna , eademque sponsione comprehensa sunt^b : & in promissionibus , quarum altera alterius causa facta est^c. connexorum enim vnum idemque est iudiciū^d. secūs verò est in separatis^e. unde si quis in vnam legē committit, alterius legis beneficio non exuitur : & heres in primis tabulis institutus , & in secundis substitutus : potest repudiata hereditate ex primis tabulis, adire ex secundis hereditatem^f. Quare in bello^{*},²⁰ etiam si cum perfido & scædisfrago hostes sit, & qui semel, iterum, & sæpius fidē fefellit , vicissim fidem fallere non licet : nisi per hostem stet , quo minus cōuentorum fides seruetur : vt superius ostendimus :

a l. ult. D. de
legationib.

b Alexander
ad l. cum pro
ponas. C. de
pact. l. si duo,
et ibi Accurs.
D. de dolo.

c Alciat. ad
l. cum propo-
nas. nu. 31.

d s. trās lato,
de constitut.

e l. cum fun-
dum. D. de vi

et vi armat.
ff. filius. D.

de vulg. et
pupil.

dimus: alioqui verò perfidiam perfidia
 vlisci semper turpissimum fuit. quo no-
 mine Lucullus malè audiuit, qui Lusi-
 tanos, ruptis foederibus bella gerentes,
 contra iurisiurandi fidem, dolo circum-
 uentos, per summā immanitatem om-
 nes trucidauit; barbaros imitatus, nul-
 la Romanæ dignitatis ratione habita^a.
 & Ser. Galba a Libone trib. pleb. pro
 rostris accusatus fuit, quòd Lusitanorū
 magnam manum ruptis pactis rebellā-
 tium, interposita fide, prætor in Hispa-
 22 nia interemisset^p. Denique pactum^{*}
 quoque foederis, pacis, vel indutiarum,
 dolo malo initum, nullius erit momēti.
 pacta enim conuenta dolo malo irrita,
 non tuetur prætor^c: & dolus dans cau-
 sam contractui bonæ fidei, facit contra-
 ctum ipso iure nullum^d. quod ita verum
 est, vt tamē in arbitrio eius permittatur,
 qui deceptus est, velit nec ne pactis stari:
 alter verò qui dolum admisit, audiendus
 nō est^e. nemo enim ex dolo suo lucrari,
 aut aliis nocere debet^f: & propter malā
 fidem alterius contrahentium, potest
 cōtractus pendere ex arbitrio alterius^g.
 Legimus tamen in sacris litteris, quòd
 Iosue, licet dolo circūuentus a Gabao-
 nitis,

^a Appian. de
bell. Hisp.

^b Val. Max.
lib. 8. c. 1.

^c l. si in gen-
tium. §. prætor.

^d §. dolo malo.
D. de pactis.

^e l. & elegā-
ter. D. de dolo.

^f l. in causā, 2.
§. 1. D. de mē-

^g mor.
c l. trāsactio-
ne C. de trās-

^h act. l. 2. D. ad
S. C. Vell.

ⁱ l. dolum. C.
de per. et com.

^j rei vend. l. si
creditoribus.

^k C. de seru. pi-
gno. da. man.

^l g l. qui offi-
cij. l. donū. D.

^m de cond. empt.
l. Iulianus. §.

ⁿ per contrariū.
D. de actio.

^o empt. l. credi-
tor. §. Lucius

^p D. mandat.

DE IVRE ET OFF. BELL.

nitis, & deprehensa eorum fraude (quòd cum finitimi essent, & e terra, quæ a Domino Israëlitis promissa erat, aduenas se, & è longinqua terra esse, commentiti essent, vt pacem ab Israëlitis impetrarent) tamen pacem, quam dederat, reuocandā non esse censuit: ne dum alienam perfidiam redargueret, suam solueret^a. sed, vt inquit D. Ambros.^b Veterē ibi de dolo, non iurisperitorum formulam, sed patriarcharum sentētiā, scriptura diuina expressit: quæ non ad politicā necessitatem, sed ad plenitudinem perfectionis Christianæ pertinet. sed & Iosue quoq; quamuis Gabaonitas liberaret de manu filiorū Israël, ne occiderentur; maledixit tamen eis, propter fraudē ipsorum, decreuitque vt inferuissent cūcti populo^c.

^a Iosue c. 9.
^c innocēti. 23.
^{quest.} 4.
^b offic. lib. 3.

^c Iosue cap. 9

DE FOEDERIBVS ET IN- DVITIIS.

- 1 *Tria fæderum genera.*
- 2 *Maiestatem comiter conseruare, in fæderibus addi solitū, quam vim habeat.*
- 3 *Romani nunquam cum hoste armato fædus facere soliti.*
- 4 *Quid inter fædus & spōsionem intersit.*
- 5 *Dux belli pacem cum hoste, iniussu principis facere non potest.*

o An

- 6 *Andux belli, sicut pacem, & inducias facere prohibeatur.*
 7 *Princeps utrū utilitatis publicæ causa potest priuatis quid detrabere.*
 8 *Princeps astrictus legibus natura.*
 9 *Reges quatenus sint domini omnium.*
 10 *An princeps teneatur ex fœdere icto cum principe, cui successit.*

CAPVT SEPTIMVM.

QUod ad fœdera, quibus hosti fidem obstringimus, attinet, sciendum est tria* fuisse olim fœderū genera, quibus integrè paciscerētur amicitias ciuitates, regesque: vt disertè Menippus Antiochi legatus, Romam de pace missus, T. Quintio cōs. disseruit^a. vnum, cū bello victis dicerentur leges. vbi enim omnia ei, qui armis plus posset, dedita essent, quæ ex iis habere victor, quibus multari eos vellet, ipsius ius atque arbitriū erat. & tale fœdus fuit, quod Æneæ, deserta Troia, pacem deprecanti, ab Achæis, qui eum insequabantur, datum fuit: his cōditionibus, vt Æneas & socij, cum suis rebus quas in fuga exportaerant, intra certū tempus agro Troiano excederent, castellis in potestatem A-

^a *Liuius l. 44*

DE IVRE ET OFF. BELL.

^a Dion. Hal.
^{antiq. Roma,}
^{lib. 1.}

^b Dion. Hal.
^{antiqu. Rom.}
^{lib. 9.}

^c lib. 9.

^d Livius l. 43

^e Livius l. 48

chæorum traditis^a: & quod Romani cū
Æquis fecerunt, his legibus: Æquorum
populi, saluis suis agris, Romanorū sub-
diti sunt: Romanis nihil mittūto, præ-
ter auxilia, quoties accita fuerint, ea que
sumptu proprio^b. Tale etiā fœdus fuit,
quod Apuli a Romanis impetrarunt.
non enim æquo fœdere, vt inquit Li-
uius^c: sed vt in ditione populi Romani
essent, conuenit. eiusdem quoque ge-
neris est fœdus, quo Philippus ex om-
nibus Græcię ciuitatibus præsidia dedu-
cere iussus est, naues & elephantes tra-
dere, mille talentū populo Rom. dare,
extra Macedonię fines bellum, iniussu
Senatus gerere prohibitus^d. & quo An-
tiochus, cū omnis Asia cis Taurum
montē Romanis cessit, naues ornamen-
ta que tradidit, duodecim millia talenta
attica in duodecim annos pēsionibus æ-
quis, Romanis dedit^e. Alterum fœderū
genus fuit, cū pares bello, æquo fœde-
re in pace atque amicitia venirēt, quale
inter Romulum & Tatium Sabinorum
regem ictum fuisse legimus. cū enim
iam tertio, æquo Marte, sed maxima v-
trinque accepta clade, acie certassent, in-
tercedentibus Romanorū vxoribus, Sa-
bini

bini generis (propter quas bellū exor-
 tum erat,) fœdere, quàm prælio bello h-
 nem imponere potius habuerunt : con-
 uenitq; vt Romulus & Tarius pari po-
 testate honoreque in vrbe regnarent, &
 vt Sabinis ius ciuitatis Romanæ dare-
 tur^a. Solet autem in hoc fœdere de ca-
 ptiuis reddendis, vrbibus tradendis, &
 similibus æquis conditionibus trāfigi^b,
 itaque inter Octauium Cæsarem, Anto-
 nium, & Pompeium conuenit, vt pace
 terra marique reddita, negotiatores li-
 berè commeare omni loco possent: Pō-
 peius ex omnibus Italiæ locis præsidia
 deduceret: seruos fugitiuos, nō amplius
 admitteret: Sardinia, Sicilia, Corsicæq;,
 & ceteris, quas tunc habebat, insulis im-
 peraret, & præterea Peloponnesum ac-
 ciperet: Cæsar & Antonius reliqua pos-
 siderent^c. & huius generis quoque esse
 videtur fœdus, quo Ætolis pax data fuit
 a Romanis, his conditionibus: Impe-
 rium, maiestatemque P. R. gens Ætolo-
 rum conseruato, sine dolo malo: hostes
 eosdem habeto, quos P. R. armaque in
 eos ferto, bellumque pariter gerito^d.
 quamuis enim æquum fœdus istud dici
 non potest, tamen verum est, non tan-

^a Dion. Hal.
 ant. Rom. l. 2.

^b l. in bello. in
 prim. l. si cap-
 tiuus. D. de
 captiu.

^c Appian. de
 bell. civil. l. 5.

^d Livius l. 43

DE IVRE ET OFF. BELL.

quam victis leges dictas, neque quicqua
ademptum, sed suis legibus liberos reli-
a l. nō dubito.
D. de captiv. ctos ^a. Tertium porrò foederum genus
fuit, cū qui hostes nunquam fuerāt, ad
amicitiam sociali foedere inter se iungē-
dam coibant : ij neque dicere, neque ac-
cipere leges solent : (id enim victoris &
victi erat,) sed certis cōditionibus vtrin-
que amicitiam & societatem inibant :
quale fuit foedus, quod Latinus cum
Ænea fecit, Troianis in agri partem ad-
missis, pactus, ut essent illi in bello, quod
cum Rutilo parabant, socij: utque vtriq;
b Dion. Hal.
antiqu. Rom.
1 b. 1. alteros pro viribus inuicem iuarent ^b.
& huc referri potest foedus, quo cum
Latinis, Postumio Cominio & Sp. Cas-
sio consl. instaurata est amicitia. quam-
uis enim constet eos antea fuisse subdi-
c lib. 3. & 4. tos Rom. imperio, ex Dion. Hal ^c. tamē
propter fidelem operam, quā Romanis
navauerant, postea sociali foedere iuncti
sunt, his verbis: Romanis & Latinorum
populis omnibus mutua pax esto, dum
cælum & terra stationem eandem obti-
nent : & neutri alteris bellum inferant,
aut aliunde hostes inducāt : nec bellum
inferentibus, iter tutū prębeant, & bello
infestatis, opē ferant totis viribus: præ-
damque

damque & spolia ex æquo diuidant. Sed iidem Latini postea sæpius rebellantes, tandem a Camillo perdomiti sunt, & in potestatem populi Romani redacti. Huius verò fœderis genus dici quoque potest, cum prouincia, vel ciuitas aliqua tutelæ & protectioni alicuius principis extranei se subijcit, aut regno vel reipubl. certis legibus accedit^a. nã vt Proculus respondit^b, liber populus est: siue æquo fœdere in amicitia venit, siue fœdere comprehensum est, vt is populus al-
 2 terius populi maiestatem* comiter conseruaret. hoc enim adiicitur, vt intelligatur alterum populum superiorẽ esse, non vt intelligatur alterũ non esse liberum, & ita quoque hanc clausulam; maiestatem comiter conseruare, in fœderibus adiici solitã interpretatur Cicero^c. & hoc quidem tertium fœderum genus duplex dici potest. aut enim initur causa defensionis tantũ; aut defensionis & offensionis, vt dicunt: id est, tam ad arcendum, quàm inferendum bellum. idque vel contra quoscunque, vt fœderati eosdem inimicos, amicosque habeant; vel cum quorundam exceptione. His addi possunt illa fœdera, quæ tantũ

a l. nō dubito.
 DD. in l. si
 conuenient. §.
 si nuda. D. de
 pig. act. Frac.
 Ripa cōcil. 55
 Socin. Nepes.
 concil. 6. p. 1.
 b in d. l. non
 dubito.

c in orat. pro
 Cor. Balbo.

DE IVRE ET OFF. BELL.

commercij causâ ineuntur, vt liberè mercatores vltro citroque commeare possint, quæ etiâ cum hostibus esse possunt. fuit tamen Romanis constitutû, vt nunquam cum hoste armato conditionem foederis acciperent: neq; cum aliquibus pacato imperio vti solent, nisi omnia diuina & humana tradidissent, & præsidium accepissent, aut denique societate aut foedere astricti essent. semper enim populus Romanus diligenter cauit, ne videretur hostiû metu imperata facere ^a. itaque Sp. Cassius cons. legatis Hernicorum pacem petentibus respondit, prius illis facienda, quæ victos & subiugatos deceret, atque ita demum petendam amicitiam ^b. & T. Largius cons. Fidenatibus indutias petentibus, respondit, deponenda esse arma, portasque aperendas, atque tum demum impetraturos colloquium: alioquin nec pacem, nec indutias, nec quicquam humanum, moderatumque sperandum eis a populo Roma. ^c Sic quoque cum Pyrrhus, Albino cons. cum magna cæde fugato, magnis copiis aucto suo exercitu, admirans virtutem Romanorum, quod nullam mentionem pacis facerent, prior, licet victor, pacem peteret

^a Dion. Hal.
lib. 8.

^b Dion. Hal.
ant. Ro. lib. 8.

^c Dion. Hal.
ant. Ro. l. 5

peteret æquissimis conditionibus, liberationem captiuorum, & auxilium ad subigendam Italiã populo Romano offerens: pro his nihil aliud, quàm Tarentinis securitatem, sibi amicitiam postulans: ex sententiã App. Claudij Cæci viri amplissimi, responsum est, vti Pyrrhus Italia excederet, tumque si e re sua videretur, de amicitia ac societate verba faceret: quoad verò in armis esset, populũ Romanum aduersus eum belligeraturum, etiam si mille Albinos pugna superasset^a. Similiter Ætolis pacem petentibus, M. Fuluius cons. respondit, Ætolos, nisi inermes, de pace agentes non auditurum se: arma illis prius equosque omnes tradendos esse: deinde mille talentũ argenti P. R. dandũ^b. Verminæ quoque Syphacis filij legatis, per quos petebat, vt rex sociusque, & amicus a senatu appellaretur, responsum est, pacem illi prius petendam a populo Rom. esse, quàm vt rex, sociusque, & amicus appellaretur^c. Porro non semper foedere, sed etiam per sponfionem nonnunquã hæ conuentiones fieri solent. quid autẽ
 4 inter hæc duo interfit*, indicant hæc T.
 » Liuij verba^d: Consules profecti ad Pontium

^a Plut. in vita Pyrrh. Val. Max. lib. 8. c. 13. Cic. de senect.

^b Liuius l. 48

^c Liuius l. 51

^d lib. 7.

DE IVRE ET OFF. BELL.

tium in colloquium, cū de fœdere vi-
 ator agitaret, negarunt iniussu populi
 fœdus fieri posse, nec sine fecialibus, cæ-
 rimoniamque alia solemni. itaque, non ut
 vulgò creditur, Claudiusque scribit, fœ-
 dere pax Caudina, sed per sponsionem
 facta est. quid enim sponsoribus in fœ-
 dere opus esset, aut obsidibus: ubi preca-
 tione res transigitur? per quem populū
 fit, quo minus legibus dictis stetur, ut
 eum ita Iupiter feriat, quemadmodum a
 fecialibus porcus feriat. sponponere
 consules, præfecti, legati, quæstores,
 tribuni militum, nominaque omnium,
 qui sponponerunt, exstant: ubi si fœdere
 res acta esset, præterquam duorum fe-
 cialium non exstarent: & propter neces-
 sariam fœderis dilationem, obsides etiā
 dec. equites imperati, qui capite luerent,
 si pactis non staretur. Ceterum sicut
 summi principis est arma mouere, bellū
 gerere, exercitum cogere, & delectum
 habere^a; sic e contrario fœdera, & indu-
 tias pacisci cum hoste, summi quoque
 imperij est: ut superiore capite ostendi-
 mus. itaque a ducibus belli*, citra prin-
 cipis, aut populi consensum, cuius no-
 mine & auspiciis bellum geritur, pax
 consti-

a l. 3. D. ad l.
 Jul. mas. dixi
 supra de iusto
 bello.

constitui non potest. quod olim iure fe-
 ciali, & postea lege Iulia de prouinciis,
 & lege Cornelia Maiestatis fuit cautū^a. *a Cic. in Pise.*
 iniussu enim populi, aut citra senatus
 auctoritatem (cuius potestas omnis in
 principem est collata^b) nihil sanciri po-
 terat, quod populum teneret^c. Et qui-
 dem, si in ciuilibus ac forensibus nego-
 tiis, procurator, qui vel generali mādato
 ad actionē constituitur, transigendi de-
 cidendi que negotij facultatem non ha-
 bet^d: consequens est, cum qui bellige-
 randi causa exercitui præpositus est, pa-
 cem cum hostibus faciēdo, muneris sui
 fines excedere. quod in re militari maxi-
 mē vitiosum semper habitum fuit^e. quā
 quidem ob causam, pacem Caudinam a
 T. Veturio, & Sp. Postumio, cum Sam-
 nitibus factam, & foedus a C. Mancino,
 cum Numantinis ictum, senatus ratum
 non habuit: sicut nec Camillus dictator
 pactionem illam, qua inter Sulpitium
 quondam tribunum militum, & Bren-
 num Gallorum regulum conuenerat, ut
 Galli, acceptis mille pondo auri a Ro-
 manis, obsidionem relinquerent, negās
 eam pactionem ratam esse, quæ postquā
 ipse dictator creatus esset, iniussu suo ab
 inferio-

*b l. i. D. de
 consus. princ.
 c Cic. pro
 Cor. Balb.*

*d l. mandato
 generali. l.
 procurator
 totorum. D.
 de procurato.*

*e l. 3. §. in
 bello. D. de re
 milit.*

DE IVRE ET OFF. BELL.

alius lib. 4 inferioris iuris magistratu facta esset^a.
 penes dictatorem enim summa potestas e-
b Pomp. in l. 2. D. de orig. iur. rat^b. & Sallustius, inter Aulū exercitus
 Romani ducē, & Iugurthā Numidarum
 regem facta: Senatus, inquit, vti par erat,
 decreuit, suo, atq; populi iniussu, nullū
 potuisse foedus fieri. Ex quibus constat,
 nemini licere, iniussu principis, citra cri-
 mē læsæ maiestatis cū hoste pacisci: cū
c l. conuentionum. D. de pact. d de rep. lib. 7 hoc sit summi principis^c. qua potissimū
 ratione, Ludouicū, ducē Aurelianēsem,
 iure cæsum fuisse existimat Bodinus^d:
 quod scilicet iniussu regis Galliæ foedus
 iniisset cum duce Lancastrī. quare etiam
e in l. l. conuentionum. Duareno, quem alij sequuntur^e, assen-
 tiri non possum: qui hanc sententiam
 veram esse putat, in eo, cui ducendi tan-
 tū exercitus, regendiq; cura cōmissa
 est: nō autem in eo, cui plena liberaq; re-
 rum omniū potestas est concessa: quē
 etiam ius pacem cum hoste faciendi ha-
 bere vult^f. quod non admitto. Nam ea
 quæ sunt iuris publici, & regij, separatā
 habēt a iure priuato causam^g, & cū pri-
 uatis cōmunicari non possunt: vt supe-
 riore capite docuimus. vnde, quantum-
 cunq; plena, & libera duci rerum omniū
 potestas sit permessa, pacis tamē faciēde,
 & cum

^a argumento
^b l. procurator
 cui generali-
 ter. D. de pro-
 curatorib. et l.
 2. C. de offic.
 eius qui vicē
 alt. et ibi Bar.
^c in l. 1. §.
 his quibus. D.
 deleg 3.
^d l. 1. §. 1. D.
 ad inst. & iur.
^e l. conuention-
 um. D. de pac.
 Pulchrē Co-
 man. lib. 5. c. 1

& cum hoste facultatē non intelligi cō-
cessam arbitror. nā ea, quæ sunt iuris re-
gij, nō veniūt sub quibuscunq; generali-
bus verbis: sed demū si specialiter, & ex-
pressè concedantur^a. & quidē hoc casu,
imperatorī vel duci sancientiē pacis po-
testate expressè cōcessa: q̄ fit extra ordi-
nem: nec mandatum egredi poterit, nec
alteri mādare: quia non habet eam iure
magistratus & imperij, sed nudam legis
actionem: ideoq; nihil pro suo imperio
agit, vt inquit Iulianus^b, sed pro eo, cu-
ius mandatum accepit. nam vt iam sæpe
diximus, ius belli & pacis apud summū
principem residet, & in alium transferri
non potest. sicq̄ue nimirū consules Ro-
mani, penes quos erat summa auctori-
tas, exercitu accepto, belli quidē gerēdi
potestatem habuerunt: vtq; pro suo ar-
bitrio lacefferent, aut inuaderent hostē,
ac militarem disciplinam sua voluntate
regerēt, bellum autē indicere, aut finire,
nisi ex senatus auctoritate, & iussu po-
puli non potuerūt. itaq; inquit Liuius^c,
decreuit senatus, iubente populo, vt P.
Scipio, ex decē legatorum sentētia, pa-
cem cū populo Carthaginiēsi, quibus le-
gibusei videretur, faceret: & T. Quintio
liberum

^a text. elegā
in cap. quod
translationē;
de off. legat.
& in l. 1. &
ibi DD. D. de
off. eius cui
manda. est iu-
risd. & in c.
vnt. quæ sine
Reg. Moln. in
cōsuetud. Pa-
risien. tit. 2.
§. 1. gloss. 5.
facit text. in l.
ne procurato-
res. D. de iur.
fis.
^b in l. et si pra-
tor. D. de off.
eius cui mad.
est iurisdic.

^c lib. 40.

DE IVRE ET OFF. BELL.

liberum arbitriū pacis ac belli cum Phi-
 ippo permissum est ^a. itē Hetruscis pax
 data est, ijs legibus, quæ L. Æmilio conf.
 viderentur ^{optimæ}: & Æquis ^{ex} arbi-
 trio Q. Fabij consulis ^b. idque sæpius a
 Romanis factum fuisse legimus: sciebāt
 enim, neminem imperatore verius æsti-
 mare posse, qua mente pax peteretur, &
 quo statu res essent. Enimuerò de indu-
 tiis* idē quod de pace, plerisque respon- ⁶
 dendum placuit ^c: licet contrarium sen-
 serit Bartol. nam & hic a præscripto mā-
 dati, sicut in superiore casu, receditur:
 quandoquidē in ciuilibus negotiis, pro-
 curatori tempus ad soluendum dare, nō
 minus quā transigere cum aduersario
 interdictum sit ^d. quod equidē admitto,
 si de longi tēporis induitiis agatur, quæ
 non tam cessationem pugnæ cōcedere,
 quā bello finem imponere videntur:
 quod summi imperij est. ideoque istius-
 modi indutias nunquam a consulibus,
 aliisque Romanorū imperatoribus; sed
 a senatu, populoque Romano concessas
 fuisse legimus. itaq; Samnites victi, pro
 foedere, quod petebant, biennij indutias
 impetrarunt ^e. Similiter Veientibus,
 Volsiniensibus, Æquis, aliisque quam-
 plurimis,

^a L. 1. 42

^b Dion. Hal.
antiqu. Romas.
lib. 9.

^c ed l. con-
: cisionem. De
re pacis.

^d l. qui Ro-
ma. S. Calli-
machus. D. de
verbor. oblig.
Ducarenus in
d. l. conuētio-
nem.

^e Linius l. 9.

plurimis, in annos aliquot a senatu, & populo indutię datę sunt^a. illas verò indutias, quę in breue, & in pręsens tēpus fiunt, ne hostes inuicem se laceſſant, (de quibus Paulus loquitur^b) cū bello finem non imponant (nam bellū manet; pugna ceſſat^c) duces cum hoſte facere poſſe, exiſtimo: pręſertim ſi temporis ratio, vel aliqua neceſſitas, vel vtilitas id fieri ſuadet. imperio enim duci delato, pro ſuo arbitrio laceſſere, & inuadere hoſtem poteſt, & omnia ea, quę ad bellum ſpectant adminiſtrare. ſolent itaque Romani duces, hoſtibus pacem poſtulantibus, propria auctoritate indutias concedere: dum Romam legati ad pacē petendam mitterentur. Itaque Scipio Carthaginienſibus in tres menſes indutias cōceſſit: vt interim per legatos Romę de pace agerent^d. Libo quoque, &

^a *Liuius l. 2. 4. 7. 9. & 10.*

^b *in l. poſſibileſtimum, D. de captiu.*

^c *Gellius l. 1. cap. 25.*

^d *Liuius l. 40.*

L prę-

DE IVRE ET OFF. BELL.

præiidiis terrestribus præerat) impetrarunt. magnum enim, quod adferebant, videbatur, & Cæsarem id summè sciebāt cuperea. Leges quoque pacis ipsi duces dicere solent: quæ si acciperentur ab hostibus, indutias concedebant, dum de pace legatis suis Romā missis, in senatu agerent. vt Scipio cum Carthaginiensibus secundò fecit ^b: eodemque auctore, L. Scipio frater, Antiocho deuicto conditiones pacis tulit, permisitque vt legatos de pace Romā mitteret ^c. & T. Quintius Nabidi, lacedæmoniorum tyranno, sex mensium indutias dedit, vt interim cōditiones pacis, quas illi præscripserat, a senatu confirmarentur ^d. & idē Quintius, Philippo indutiis in duos menses datis, vt de conditionibus pacis, de quibus inter ipsos actum erat, Romam legatos mitteret, permisit ^e. soletq; senatus plerunque, consilio ducis, pacem ab hostibus petitam, dare vel negare; vt modò diximus. alij verò populi non tantam facultatem suis ducibus concesserunt. Legimus itaque, cū inter Agidem lacedæmoniorum regem, & Trasylulū, Alciphronemque Argiuorum duces pactę essent quattuor mēsum indutię, factum fuisse,

^a Cæsar de
bel. ciu. lib. 3.

^b Livius l. 40

^c Livius l. 47

^d Livius l. 44

^e Livius l. 42

fuisse, auctore Alcibiade, vt eas Argiui
 ratas non haberent, & Lacedæmonios
 quoque eas irritas fecisse: quoseam ob
 causam adeo in regem suum indignatos
 fuisse scribit Thucydides, vt lege lata,
 duodecim consiliarios ei adhibuerint,
 sine quorum consilio, neque indutias,
 neque quodcūque foedus cum hostibus
 ferire posset. reges autem Lacedæmo-
 niorum, nullum imperium habuisse, ne-
 que fuisse sui arbitrij, satis constat^a. Sed
 cū princeps, cui populus omne impe-
 rium in se potestatemque concessit^b, de
 negotiis ad remp. spectantibus, rectè at-
 que vtiliter paciscatur, siue pacem, siue
 aliud quodcunque foedus cum hostibus
 faciat^c: quærūt iuris interpretes, an pa-
 cem cum hostibus faciēdo, priuatorum
 7 damna* & iniurias, ob causam belli ac-
 ceptas, possit remittere, veletiam bona
 ciuium hostibus concedere^d. & quidem
 quod ad res bello captas attinet, dubiū
 nō est. cū etiam sine vlla principis pa-
 ctione, iure belli, factæ sint hostium. idē-
 que dicendum est de aliis damnis, & in-
 iuriis iure belli illatis. quod ad alia verò,
 quæ non sunt hostibus acquisita, vel ab
 iniustis hostibus ablata: si aliter cōmuni

a Dion. Hal.
 lib. 2. Bodin.
 in meth. hist.
 cap. 6.

b l. 1. D. de
 const. princip.

c l. consuetio-
 num. D. de
 pact.

d in d. l. con-
 uentionum. &
 in l. bene a.
 Zenone. C. de
 quadr. præ-
 script. Ferdin.
 Vazq. illust.
 quæst. lib. 1.
 cap. 4.

DE IVRE ET OFF. BELL.

omnium saluti consuli non possit, etiam illa ciuibus adimi, & hostibus concedi poterunt. communis enim utilitas singulorum commodo præferri debet^a. &

^a Authent.
que res, C.
com. de leg. l.
actione. §.
Labeo. D. pro
socio. L. vnic.
§. penul. C. de
caduc. tollen.
^b epist. lib. 7.

vt ait Plinius^b, oportet priuatis utilitatibus publicas, mortalibus æternas anteferre. Quò spectat quod Tacitus ait:

Omne magnum exemplum habere aliquid ex iniquo, quod contra singulos utilitate publica rependitur. Itaque Trafsybulus, cùm ciuitatē Atheniensem triginta tyrannorum sēuitia liberasset, plebiscitum interposuit, ne qua præteritarum rerum mentio fieret: quæ malorum obliuio, ἀμνησία ab ipsis vocitata, concussum & labentem ciuitatis statum, in

^c Val. Max.
lib. 4. cap. 1.
^d Philipp. 1.

pristinum habitum reuocauit^c. quod & Cicero aliquando Romę, publicę quieti consulere volens, sequendū esse censuit^d.

Sed hoc tum maximè necessarium esse constat, cùm occupata per iniuriā bona, lōgo temporis spatio possēssa sunt: quæ si a possessoribus auferantur, restituanturque dominis, multa concuti, perturbarique sit necesse. vt in specie non abssimili, cōsultusa Plinio Traianus imper.

^e lib. 10. e.
pist. Plinij.

prudentissimè rescripsit^e. alioqui certè nisi ex maxima necessitate, & pro magno reipub.

reipubl. bono non licet principi bona
 ciuium ipsis adimere: quod iuri naturali
 & diuino repugnat^a. Etenim quamuis
 8 princeps^{*} legibus solutus sit^b: lege tamē
 naturæ, vt Pyndarus dicebat, omnes re-
 ges, & omnes principes tenentur: & vt
 maximē larga sit principis potestas, ta-
 men ad ea quæ iniusta sunt, non extendi-
 tur. eoq; spectat, quod Plinius ad Traia-
 num scribit^c: Vt, inquit, felicitatis est,
 posse quantum velis, sic magnitudinis,
 velle quātum possis. vnde rescripta prin-
 cipum ita intelligi debēt, vt sine incom-
 modo alterius procedant^d. & non valēt
 illa rescripta, quæ ius alterius tollunt^e.
 Qua ratione donatio ducatus Mediola-
 nensis ab imperatore Maximiliano, Lu-
 douico XII. Gallorum regi facta, causa
 belli fuit, propter ius quod Sfortiæ in
 eundem ducatum prætendebant: quod
 imperator non intelligitur voluisse do-
 nare, nec potuit^f. quamuis enim reges
 9 dicantur domini omnium^{*}, hoc quoad
 maiestatem, & imperium debet intelligi,
 non quoad proprietatem & possessio-
 nem, quæ est singulorum & quod elegā-
 ter Seneca expressit^h, cū ait: Ad reges
 potestas omnium pertinet; ad singulos

a l. cum hoc
 iure. D. de
 cond. indeb. l.
 si primatus,
 D. qui et a
 quib.
 b l. princeps.
 D. de legibus.

c in Panegy.

d l. 2. §. si
 quis a princi-
 pe. D. ne quis
 in loc. publ. l.
 rescripta. C.
 de precib. imp.
 offe.

e l. 2. C. de
 precib. imp.
 offer.

f refert Bo-
 din. de rep. l. 3
 cap. 9.

g l. in rem a-
 ctio. D. de rei
 vend. & toto
 tit. D. de acq.

rer. d. m.
 h lib. 7. c. 4.
 et §. de benef.

DE IVRE ET OFF. BELL.

proprietas : & paulo post, Omnia rex imperio possidet, singuli dominio : omnia sunt in imperio Cæsaris, in patrimonio propria. Quare Aratum Sicyonium a offic. lib. 1. iure laudatum fuisse refert Cicero² : qui cum oppresso Niocle tyranno patriam liberasset : quæ quinquaginta annis a tyrannis tenebatur, & plurimos exules restituisset, quorum bona alij possederant, & tam lōgo spatio multa hereditatibus, multa emptionibus, multa dotibus detineri, atque sine iniuria neque possessoribus adimi, neq; his non satisfieri, quorum illa fuerant videret : grandi pecunia a rege Ptolomæo iuuatus, adhibuit sibi in consilium quindecim principes, cum quibus causas cognouit, & eorum qui aliena detinebant, & eorum qui sua amiserant : perfecitque æstimandis possessionibus, vt persuaderet aliis, vt pecuniā accipere mallent & possessoribus cederent; aliis vt cōmodius putarent, numerari sibi quod tanti esset, quàm suum recuperare. itaq; perfectum est, vt omnes constituta concordia, sine querela decederent. Similiter Brutus & Cassius, post necem Cæsaris (quādo quidem acta eius rata haberet rep. visum erat) veteribus posses-

possessoribus, quibus Sylla & Cæsar bel-
lis ciuilibus agros ademerāt, saltem pre-
cium ex publica pecunia numerari de-
bere censebant: quo & illis satisfactum,
& aliis securior esset possessio^a. Porro
10 queritur an mortuo principe*, cum quo
foedus ictū est, maneat foedus cum prin-
cipe qui successit. & quidem, quamuis
quoad alios contractus, distinguendum
videatur: successerit ne tanquam heres,
qui ex facto defuncti tenetur^b: an verò
ex statuto, vel per electionem, qui factū
defuncti non præstat: personalis enim
obligatio nō manat ad successorem, nisi
hereditariū^c: etiam si quis expressè pro-
miserit pro se, & successoribus suis^d. ta-
men quoad foedera, aliāsque conuentio-
nes publicas, quæ non nomine proprio,
sed reip. ineuntur (quæ æquè repræsen-
tatur per successores, vt per eos qui sunt
hodie^e) principem omnino ex cōtractu
defuncti teneri dicendum est, & foedera-
tos foedere astrictos manere^f. Non itaq;
fuit legitima causa rebellandi Veienti-
bus, & Fidenatibus, regnante Tullo Ho-
stilio, neque Latinis, regnāte Tarquinio
Prisco, qui post Anci obitū se religione
foederis solutos existimabāt: neque He-

^a Appian. de
bell. ciuil. l. i. 2.

^b l. cū a ma-
tre, C. de rei
vendic.

^c l. ult. §. ult.
D. de contra.
empt. l. i. §. si
heres D. ad So-
C. Treb. l. ult.

^d C. de her. act.
d. l. stipulatio.
istis. D. de
verbor. oblig.
^e l. propone-
batur. D. de
iudi.

^f c. i. de pro-
bat. & ibi
DD. c. quia
iuxta. 16. q. 1.
Iason & alij
in l. i. col. 3.
D. de constit.
princip. not. in
c. v. t. ne prel.
vices sitas.

DE IVRE ET OFF. BELL.

truscis, qui defuncto Tarquinio Prisco, cuius imperio se submiserant, nolebant amplius stare conditionibus foederis^a.

^a Dion. Hal.
ant. Rom. l. 3.
c. 4.

& iure Romani Perseo bellū intulerunt, qui legatis ipsorū, foedus cum Philippo patre ictum, ad se nihil pertinere respō-

^b Livius l. 42

dit^b. Si tamē per istiusmodi foedus resp. enormiter sit læsa, successorē non teneri

^c Cyn. &
DD. in l. di-
gna vox. C.
de const. prin-
cip. Bald. in c.
1. de nat. feud.
d. c. 1. de rer.
permutat. c.
non liceat. 1.
12. qn. 1. late
Ioan. Papon.
de prest. lib. 5.
tit. 10.
c. c. innot. ut
de elect.
^f dixi s. c. 6.

plerisque visum est^c. quod admitto, si hac conventionē quid ex iis, quæ regiæ coronæ sunt annexa, sit alienatum, citra populi vel ordinum consensum, qui ad hoc requiritur^d: vel si maiestas principis sit imminuta, quod in præiudicium de-

functi fieri non potuit^e. & ne ab initio quidem istiusmodi conventiones vllō modo subsistere potuerunt^f. Ex his cō- stat, omnium firmissima esse illa foedera^a, quæ inter vtrumque regem, & vtrumq;

^g Dion. Hal.
lib. 8.

populum hinc inde ineūtur. quò spectat quod Hernici, legatis Romanorum ex- postulantibus de iniuriis & latrociniiis, responderunt, sibi nunquam foedus in- tercessisse cum Rom. populo: quod autē cum rege ictum esset Tarquinio, iam fi- nitū existimare, morte ipsius & exilio^g. Itaq; Eduardo eius nominis quarto regi Angliæ, regno pulso, cū ex foedere au- xilium

xillum regis Galliæ imploraret, respon-
sum fuit, antiquo foedere vtrumque re-
gem, & vtrumque populum vtrinque
obstrictos esse: atque ita pulso Eduardo,
foedus manere cum populo, & rege qui
regnabat^a. Latini verò, cum Tarquinij
in exilium acti Romanis bellū inferrent,
vtrisque auxilia negauerunt, quòd reli-
gione vetarentur, tam contra Tarqui-
nios, quàm cōtra Romanos bellum ge-
rere: quandoquidem ex æquo vtrisque
foedere iuncti essent^b.

^a refert Bo-
din. de rep. l. 1.
c. 7.

^b Dion. Hal.
lib. 5.

DE INSIDIIS ET FRAUDE

HOSTILI.

- 1 *Ex insidiis pugnare licet.*
- 2 *Bonus dolus quis.*
- 3 *Stratagemata imperatori laudem pariunt.*
- 4 *Romani veteres omnes fraudes aspernati sunt.*
- 5 *Veteres nonnunquam sola opinione syn-
cera fidei plus profecere, quàm armis.*

CAP. OCTAVVM.

CVM quis bellum suscepit, inquit
D. Augustinus^c, vtrum apertè pu-
1 gnetur; an ex insidiis*, ad iustitiam nihil
2 attinet: & bonum dolum* (quod pro so-

^c in c. Domi-
nus noster. 23
quest. 2.

DE IVRE ET OFF. BELL.

lertia accipiebant veteres) dicit esse Vlpianus , cū quis aduersus hostem , latronēmue quid machinatur^a. itaq; optimus imperator Lyfander dicebat , vbi leonina pellis deficeret , vulpinam esse affluendam^b. & poëtæ finxerunt, Herculem Nemeæi leonis pellem pro armis habuisse , & sagittas tinctas felle & sanguine Hydræ Lernææ. quo indicant bonum imperatorem calliditatem simul cum fortitudine coniungere debere: eo-
que spectat illud Virgilianum:

Dolus an virtus, quis in hoste requirat.

Quæ sententia vera est , quatenus fides non violetur^c. neque enim Dionysio tyranno similes esse debemus , qui dicebat pueros talis , viros iureiurando fallendos esse^d: aut Persas imitari , quibus fides dictis factisque nulla erat, nisi quatenus expediret^e. alioqui verò & Iosue hostibus suis, ipso auctore Deo, insidias struxisse legitur^f. & Pittaci Mitylenei (qui vnus ex septē sapientibus fuit) stratagemata laudatur, qui cum Phrynone Atheniensem duce certaturus, cui in casside piscis imaginūcula erat, rete in stadium detulit, & exclamans se piscē petere, eum reti inuoluit, sicque se extricare nescientem,

^a in l. i. §. non fuit. D. de dolo.

^b Plut. in Apoph.

^c c. noli. 23. qu. i.

^d Plut. de for. vel virt.

^e Iustis. l. 12.

^f Iosue 8.

tem, confecit. Rectè itaq; Agesilaus dicebat, impium quidem esse fidem datam violare, hostes autem decipere, non iustum modò esse, sed suaue etiam, & lucrosum^a. Cambyfes verò a Cyro apud Xenophontem interrogatus, qua potissimum ratione vincendum esset, respondit, si victoria cupitur, quacunque arte capiendi sunt hostes, occultis insidiis, dolo, fraudeque fallendi, & furto & rapinis exhaustiendi. sic opportunum aliquando mendacium imperatoris, victoriam dedit: vt illud Valerij Leuini, qui exclamauit Pyrrhum a se interemptum esse, cum militis cuiusdam cede gladium cruentum haberet: quo factum est, vt Epirotę consternati, in castra quamprimū pauidi ac flentes se reciperent. Similiter T. Quintius cons. cum Volscis pugnās, gradum referentibus suis, salubri mendacio fugere hostes a cornu altero clamitans, concitauit acie & impetu facto, dum se putāt vincere, vicere^b. Quæ quidem stratagemata^{*} maximā imperatori laudem & gloriam dare solent. Hac autē cauendi & fallendi arte, Philippus Macedo insignis habitus fuit: gaudebat etenim longè magis, decepto per dolum hoste,

^a Plut. in Agesilaus
^{poph.}

^b Livius l. 2.

DE IVRE ET OFF. BELL.

hoste, quàm aperto Marte superato : ut
qui diceret, victoriam per dolum & cal-
liditatem sine suorum clade semper esse;
illam autem , quæ collatis signis fieret,
nunquam sine cruore. Poeni quoque,
inter quos Annibal clarus exstitit , &
Græci plurimum hisce calliditatis & fal-
lendi artibus gloriati sunt. quod impro-
bandum non esset, nisi etiam fidem tam
facile violassent. at veteres illi Romani* 4
omnes has fraudes & fallacias aspernati
sunt, & non nisi vera virtute, & aperta vi,
Romanisquæ artibus, ut illi dicebāt, vin-
cere voluerunt. sed posterioribus tem-
poribus Romani, sprete hac maiorum
suorum sententia, fallendi, decipiendiq;
artibus sibi , rei quæ publicæ consulere
potius habuerunt. itaque Q. Martius, &
A. Artilius, qui legati ad Persem Mace-
donum regem missi erant, reuersi, nulla
re magis in senatu gloriati sunt, quàm
decepto per indutias, & spe pacis hoste:
adeo enim apparatibus belli fuisse in-
structum, ipsis nulla parata re, ut omnia
oportuna loca præoccupari ante ab eo
potuerint, quàm exercitus in Græciam
traijceretur : spatium autem indutiarum
sumpto, vêturum illum nihilo paratio-
re m:

rem : Romanos omnibus instructiores
rebus coepturos bellum. hæc, vt refert
Liuius^a, vti summa ratione acta, magna ^{a lib. 34.}
pars senatus approbabat. veteres autem,
quibus hæc noua minus placebant sa-
pientia moris antiqui memores, nega-
bant se in ea legatione romanas agnos-
cere artes : non per insidias, & nocturna
prælia, nec simulatam fugam, improui-
sosque in incautum hostem reditus, nec
vt astu magis quàm vera virtute gloria-
rentur, bella maiores gessisse : indicare
prius, quàm gerere solitos bella: denun-
ciare etiam : interdum locum finire, in
quo dimicaturi essent. eadem fide indi-
catum Pyrrho medicum vitæ eius insi-
diantem: eadem Faliscis vinctum tradi-
tum proditorem filiorum regis. hæc Ro-
mana esse, non versutiarum Punicarum,
neque calliditatis Græcæ, apud quos fal-
lere hostem, quàm vi superare, gloriosius
fuit. interdum in præsens tempus plus
profici dolo, quàm virtute, sed eius de-
mum animum in perpetuum vinci, cui
confessio expressa esset, se neque arte,
neque casu, sed collatis cominus viribus,
iusto ac pio bello esse superatos. Hæc, vt
inquit Liuius, seniores, quorū sententia
accepta

DE IVRE ET OFF. BELL.

accepta non fuit. Legimus tamē veteres illos*, nonnūquam sola opinione huius 5 veræ virtutis, & synceræ fidei, plus profecisse, quàm inuictis Romanorum armis. idque in primis probatur exemplo Camilli: nam cū Faliscos obsideret, qui alioqui diuturnus videbatur futurus labor, tradēdo ludimagistrum, principum Faliscorum pueros prodentem, quod se non nisi Romanis artibus, virtute, opere, armis, velle vincere diceret: ita fides Romana, vt refert Liuius^a, & iusticia imperatoris, in foro & curia apud Faliscos celebrata fuit, vt consensu omnium, legati ad Camillum in castra, atque inde permissu Camilli Romā ad senatum, qui dederent Faliscos, profecti sint: qui in senatum introducti, inter cetera, hæc verba protulisse traduntur. Euentu huius belli, duo salutaria exempla humano generi prodita sunt: Vos fidem in bello, quàm præsentem victoriā maluistis; nos fide prouocati, victoriā vltro detulimus. Sic quoque Fabritius pari virtutis specie, Pyrrhum, qui armis superari non poterat, vicit, prodens illi medicum vitæ eius insidiantem: cumq; ei Pyrrhus captiuos gratis redderet, nō accepit

a lib. 3.

accepit ea cōditione, sed totidem captiuos reddidit, ne mercedem beneficij accipere videretur, non gratia aliqua in Pyrrhum collati, sed ne putarentur Romani dolo interficere quenquam, tanquā aperto Marte vincere non valentes. idque eius factum a senatu laudatū fuit, qui magnum dedecus & flagitium iudicabant, qui cum laudis certamen fuisset, eum non virtute, sed scelere superatū^a. cui simile est, quod Dauid cum Saule bellum gerens, cum potuisset illū semel, & iterum ex improviso nullo negotio e medio tollere, noluit, & iurauit, nisi fortē in praelio descendens Saul periret, aut dominus illum percuteret, se non extensurum manum in christum Domini^b. Porro Q. Seruilio Cæpioni vitio datum fuit, quod Viriatum per fraudem & insidias & domesticos percussores sustulisset, quare dicebatur non tam victoriam meruisse, quā emisse^c. Fabius tamen Maximus summus imperator habitus fuit, quod non quidem dolo ageret, sed facili celaret, taceret, dissimularet, insidiaretur, præriperet hostium consilia^d.

^a Plut. in Apoph. Cicero off. lib. 3.

^b Reg. 1. c. 26.

^c Val. Max. lib. 9. cap. 7.
L. Flor. lib. 2. c. 17.

^d Cicero. offic. lib. 1.

DE IVRE ET OFF. BELL.
DE IVRE LEGATORVM.

- 1 *Legati inuiolabiles.*
- 2 *Legatum hostium pulsans dedi hostibus solet.*
- 3 *Legati legationis munus excedere non possunt.*
- 4 *Ius legatorum hostibus tantum conuenit.*
- 5 *Rebellis, etiam si munere legationis fungatur, non est inuiolabilis.*
- 6 *Ad rebelles legatos mittere, maiestati principis non conuenit.*
- 7 *In legatis spectanda prudentia & dignitas.*
- 8 *Nonnunquam mulieribus legationes commissa.*

CAPVT NONVM.

Legati apud * omnes gentes semper i
tuti, & inuiolabiles fuerunt, quod
iure gentium inductum est^a: & a Roma-
nis sancti dicti, a sagminibus, quæ legati
populi Romani ferre solent: sicut legati
Græcorum ferebant ea, quæ *κρηύελα* vo-
cantur, vt refert Marcianus^b. Itaque qui
legatum hostium pulsasset *, aut iniuria²
affecisset, dedi hostibus solet^c: quod &
iure feciali cautum fuisse diximus. Sic
M. Æmilio Lepido, C. Flaminio conf.
L. Minucius Myrtibus, & L. Manlius,
quod

^a l. ult. D. de
legatio. c. iu-
ris gentium. dist.
1.

^b in l. sancti.
D. de rer. di-
uis.

^c d. l. ult. D.
de legatio.

quòd Carthaginienſium legatis manus
intulerant, iuſſu M. Claudij pr. vrbiſ, per
feciales, traditi ſunt legatis, & Carthagi-
nem auecti ^a. & Q. Fabius & Cn. Apro- ^a *Linus l. 38*
niiſ Aedilitij, quòd legatos, ab vrbe A-
pollonia, Romam miſſos, orta conten-
tione, pulſaſſent, continuò per feciales
dediti ſunt ^b. & quidem niſi dederentur, ^b *Val. Max.*
qui legatos violaſſent, vel ſi publico cõ- ^{lib. 6. c. 6.}
ſilio id factum eſſet, bellum legitimè in-
ferri ſolet. Itaq; Fidenatibus atrox bel-
lum illatum a Romanis, quòd legatos
eorum interfeciſſent, iuſſu Tolummij
regis Veientium, ad quem defece-
rant ^c: & Illyricis ob legatos ſecuri percuſſos ^d.
Sed & Daudi intulit bellum regi Am-
monitarũ, propter deriſos legatos ſuos ^e,
iniuria enim facta legatis, cenſetur facta
principi vel reipub. cuius legatione fun-
guntur ^f. Sed etſi bello ſubito exorto, ^f *c. accuſatio.*
qui apud vtrumque populum inueniũ-
tur, ex hoſtibus ſerui efficiantur, licet in
pace venerint ^g: tamen legatos liberos ^g *l. in bello. §*
manere, Pomponius reſpondit: idque ^{1. D. de capti.}
iuri gentium conuenire ^h. Et hæc certè ^h *in l. ult. D.*
ſumma ratione legatis tributa ſunt: vt ^{de legation,}
eſſent, qui vltrò citroque, de cõditioni-
bus pacis, foederis, indutiarum, tutò a-

M

gere

DE IVRE ET OFF. BELL.

gere possent: qui sæpe paruo labore, maximas controuersias tollūt. Itaque Romani, cū belli pacisq̃ iura, tum potissimū ius legatorum inuiolabile esse voluerunt: vsque adeò, vt Scipio Africanus, cū onustā multis, & illustribus viris Carthaginensium nauem, in suam potestatem redegisset, inuiolatam eam dimiserit: quia se legatos ad eum missos dicebant: quāuis manifestum esset, illos vitandi periculi gratia, falsum legationis nomen amplexos fuisse: sed maluit Scipio Romani imperatoris potius decipulam fidem, quā frustra imploratam iudicari^a. Itē cū Tarquinij, iam regno pulsi, Romā legati venissent, res ablatas repetitum, occulteque cum nobilibus adolescentibus, de rege reducendo tractarent: re detecta, quanquam visi essent commisisse, vt hostium loco haberētur, valuit tamen, vt ait Liuius^b, ius gētium. Similiter cū Volsci misissent aliquos exploratores, specie legatorum in castra Romanorum, qui explorarent eorū numerum, & apparatus belli: quamuis conuictos & cōfessos, tamen Postumius dictator, a concitata ad feriendum multitudine, incolumes seruauit, inani legationis

^a Val. Max.
lib. 6. c. 6.

^b lib. 2.

rionis nomini tantum tribuens: ne scilicet daretur hostibus aliquis honestus belli prætextus, simulaturis legatos violatos, contra ius gentium ^a. quo tamen ^a *Dion. Hal. ant. Ro. lib. 6*
 exemplo non putarem legatos similia molientes, omnino iure tutos esse, cum
 3 legati nihil extra legationis munus ^{*} agere possint ^b. Iure itaq; Galli, cum Clusinos inuasissent, vidissentque Fabios legatos Romanorum (qui ad eos missi erant, ut peterent ne Clusinos socios offenderent) post exequutam legationem, arreptis armis contra ius gentium, cum Clusinis in acie versantes, missis Romam legatis suis, questum iniurias, postulatumque, ut pro iure gentium violato, Fabij dederentur: cum non impetrassent; imo de quorum poena agebatur, tribunos militum in sequentem annum creatos audirent: flagrantibus ira, ob honorem ultro habitum violatoribus iuris humani, elusamque legationem: omissis Clusinis, Romam rectam perrexerunt, & Romanis acie ad Alliam fuis, urbem ceperunt & deuastarunt. quæ calamitas, ut inquit Livius ^c, Romanis superuenit, ob violatum ^c *lib. 5a*
 4 ius legatorum ^{*}, quemadmodum & reli-

DE IVRE ET OFF. BELL.

qua iura belli, hostibus tantum conuenire, non etiam latronibus, rebellibus, aliisque, qui hostium numero non continentur^a. qua de re alio loco diximus suprab. vnde Cicero^c reprehendit, quod tantum tributum esset legato Antonij, cui portas vrbs patere ius non erat: & eidem reditum ad Antonium prohiberi debere censebat. Iure quoque Theodosius imperator, legatum tyranni cuiusdam sibi rebellis, in carcerem coniecit: & Carolus V. imper. legatos ducis Mediolanensis sibi subditi, & bellum machinatis carcere concludit^d. sed nec ciues, nec subditi^e, qui malo consilio, & proditoris animo apud hostes sunt, quos hostium loco haberi voluit Paulus^e: etiam si munere legationis fungantur, iure gentium tuti erunt. quamuis enim loco hostium habeantur, non tamen iure, quo hostes vtuntur, vt alibi ostendimus^f. sunt enim rebelles, & iniusti hostes, neque se vlla ratione, principis sui iurisdictioni, & potestati, quæ vbique locorum subditos tenet, eximere possunt^g. non magis, quam Barbarius Philippus seruus, qui cum Romæ prætor factus esset^h, & a domino, qui eum persequabatur, in seruitutem

a l. hostes. D. de capti. l. hostes. D. de ver. signif.
b c. 2. & 6.
c Philipp. 8.

d refert Bodin. de rep. l. 1 c. 6.

e in l. postliminium. §. transfuga. D. de capti. f. 3. de bello iusto, et de fide hosti seruanda.
g l. ult. D. de decret. ab ord. fac. l. mercatores. C. de commer. c. vt armum. de constit. in 6.
h l. 2. D. de off. præ.

tutem vindicaretur, precio se redemit:
 vt ex Suida refert Bodinus^a, qua ratione ^{a lib. 1. cap. 6}
 etiam iure cæsi videntur, a Cæsarianis,
 Rangonus & Fregosa, Caroli v. imper.
 subditi, legati regis Galliæ ad Turcam:
 quamuis iniussu Cæsaris id factum sit.
 6 Ad rebelles^{*} verò legatos mittere, maie-
 stati principis nullo modo cōuenit, ita-
 quæ Cicero restitit, quantum potuit, ne
 legati mitterentur ad Antonium, reipub.
 bellum inferentem. non enim verbis ro-
 gandum, sed cogendum armis: quod nō
 cum hoste, sed cum ciue resestet ^b. & <sup>b Philipp. 5.
dixi supra c. 2
et 6.</sup>
 quidē Deus ipse adeo detestatus est re-
 belles, & schismaticos, vt cū homo
 Dei missus esset ad Hieroboam (ad quē
 decem tribus Israēl relicto rege suo de-
 fecerant) qui ei peccata sua exprobraret,
 panem apud illos edere, & aquā bibere
 vetaretur. & cū non custodisset, & cō-
 tra præceptū domini prandisset, ultione
 diuina, in reditu a leone necatus fuerit^c. <sup>c Reg. 13. e.
denique. 7 q.
1.</sup>
 neque solū indignū est maiestati prin-
 cipis, legatos ad subditos rebelles mit-
 tere, sed etiam minimē tutum est. non e-
 nim sperandum est. iura gentium sancta
 fore apud eos, qui iura diuina & huma-
 7 na contemnunt. Ceterum in legatis^{*}

DE IVRE ET OFF. BELL.

maximè spectanda est prudētia & dignitas. Carthaginienses enim cū Romam de pace legatos misissent, non impetraverunt: quòd iuvenes, & nullius dignitatis legati missi essent, & qui per ætatē non meminisse se dicerent, ea quæ superioribus foederibus acta essent: qua de causa etiā suspecti habiti, & punica fraude electi putabātur: qui veterem pacem repeterent, cuius ipsi non meminissent. tandem verò, cū iam maximè attritis rebus Carthaginiensium, Hannonem Magnum & Asdrubalem Hædum, aliosque ætate dignitateque conspectos ad pacem petendam Romā mitterent: tum demū Carthaginiēses verè, & ex animo de pace agere dixerunt Romani, quare & pacem dederunt^a. Scitum quoque illud Catonis, de legatis Romanorū missis ad componēdam pacem inter Nicomedem & Prusiam: quorum vnus saxo quondam in caput percussus, foedas cicatrices præferebat: alius laborabat pedibus: tertius vsque ad stultitiā simplex habebatur: ita vt Cato in illam legationem cauillaretur, eam nec mentem habere, nec pedes, nec caput^b. In legato quoque nōnunquam prodest grauitas, & rei-

^a *Linus l. 30*
Appia, de bel.
punic.

^b *Appia, de*
bell. mibrid.

& reipub. causa seueritas: exemplo C. Popilij: cui cū Antiochus veniēti dextram porrigeret, tabellae ei Popilius S. C. (quo iubebatur, vt rex bello, quo Ptolemæum laceſſebat, abſtineret) continentes tradidit. quibus perlectis, cū ſe cum amicis conſultaturum, quid faciendum ſibi eſſet, Antiochus diceret: Popilius, pro cetera aſperitate animi, virga, quam in manu habebat, circumſcripſit regem, ac, Priuſquam hinc decedat (inquit) redde reſponſum ſenatui, quod feram. quo tam violento imperio obſtupefactus rex, cū parumper hæſiſſet, faciam (inquit) quod cenſet ſenatus: ac tum demum Popilius dextram regi, tanquam ſocio atque amico porrexit^a. Nonnunquam verò etiam mulieribus*, cum maximo fructu & reipublicæ vtilitate, legationes cōmiſſæ ſunt. itaque regnante Romulo, bello Sabino S. C. factū fuit, quo Sabinis mulieribus, filios Romæ habētibus, facultas data eſt, relictis apud viros filiis, legationem ob-eundi apud Sabinos: cuius legationis princeps fuit Herſilia. quæ pacem compoſuerunt inter Romulum, & Tatium Sabinorū regem. qua de cauſa a regibus

^a *Liuius l. 45*
Val. Max. lib.
6, cap. 4.

DE IVRE ET OFF. BELL.

^a *Dion. Hal.
ant. Ro. lib. 2*

magni honores illis concessi sunt^a. Præ-
terea cùm Marcius Coriolanus, iniquo
exilio multatus, ad vindicandam iniu-
riam, fufis ac cæsis aliquot exercitibus
Romanorum, ad ipsa moenia vrbs ac-
cessisset, & neque legati ad eum depre-
candū missi, neq; sacerdotes cum infulis
quicquam proficerent: Veturia mater,
Volumniam vxorē eius cum liberis se-
cum trahens, filium precibus suis, & la-
crymis expugnauit, & exarmauit^b. atq;
ita, vt inquit Liuius^c, quam armis viri
defendere urbem non potuerunt, mu-
lieres precibus, lacrymisq; defenderunt.
Populus quoq; Romanus Mutiam, ma-
trem Pompeij, minis adegit, vt legatio-
nem ad eum susciperet: qua instigante,
vna cum Iulia vxore, foedus inter Pom-
peium, Antonium, & Octauium Cæsa-
rem percussum est^d. estque memora-
bile, quod de Celtis legimus, qui con-
sultationibus de bello, & pace mulieres
suas adhibebant, & lites cum sociis or-
tas, earum ope discutiebant: ex eo, quòd
quondam, cùm e graui, & implacabili
discordia, in bellum ciuile incidissent,
mulieres inter media arma progressę cō-
trouersias omnes mira quadam dexteri-
tate

^b *Val. Max.
lib. 5. cap. 4.
L. Florus. lib. 1.
cap. 22.
c lib. 1.*

^d *Appian. de
bello ciuili. lib. 5*

LIBER PRIMVS.

91

tate composuerant : & concordiam stabiliuerant . vnde in suo etiam foedere, quod cum Annibale percusserunt, scriptum fuit: si Celtæ haberent, quo nomine Carthaginenses acculaient, iudiciū fore Carthaginensium ducum ac præfectorum in Hispania: si verò Carthaginenses Celtis aliquid obijcerent, causæ cognitionem fore penes Celtarum mulieres . Ceterum prudenter M. Cato censuit, non esse publicè audiendos tres oratores Atheniensium , Carneadem, Critholaum, & Diogenem: quòd sciret eos tantum valere eloquentia, vt quæcunque vellent, persuadere possent, tam æqua, quàm iniqua.^b

^a Plut. de
virt. mul.

^b Pet. Crinit.
de honest. discipl.
lib. 22.
cap. 4.

M 5

DE

DE IVRE ET OFFICIIS

BELLICIS, ET DISCIPLINA MILITARI,

LIBER SECVNDVS.

DE OFFICIIS BELLICIS.

- 1 *Non nisi ex iusta causa bellum gerendum.*
- 2 *Dominandi cupiditas multa mala secum adfert.*
- 3 *Ad bellum non nisi necessario veniendum.*
- 4 *Nonnunquam victoria plus amittitur, quàm acquiritur.*
- 5 *Secunda moderatè, aduersa fortiter ferenda.*
- 6 *Romani neque victores insolescere, neque victi deprimi solent.*
- 7 *Dua praecepta Platonis ad officia bellica maximè spectant.*
- 8 *Vir fortis nihil pro sua, omnia pro communi utilitate faciet.*
- 9 *Quacunque ratione patria consulendum.*
- 10 *Mori pro republica gloriosum.*
- 11 *Non sunt damnandi, qui in bello se obijciunt mortis periculo.*

12 Pro

DE IVRE ET OFF. BELL.

- 12 *Pro patria salute licet patrem vel filium occidere.*
13 *In bello non est suscipienda defensio eorum, quæ commodè defendi non possunt.*
14 *Non temerè deferenda, quæ hostium impetum ferre possunt.*
15 *Non nimium sauiendum in victos.*

CAPVT PRIMVM.

offic. lib. 1.

VM primum iusticiæ munus fit, vt inquit Cicero ^a, ne cui quis noceat, nisi laceffit iniuria : ad officia bellica in primis spectat^{*}, vt non nisi ex iusta causa ¹ bellū geratur, ne ius humanæ societatis violetur : & absit omnis dominandi cupiditas, quæ non solum cum iusticia pugnat, sed solet etiam secū adferre multa incōmoda^{*}. nam, vt inquit Liuius, nulla ² magna ciuitas quiescere potest : si foris hostē non habet, domi inuenit : vt præualida corpora ab externis causis tuta videntur, sed suis ipsa viribus onerātur : & vt legati Darij Alexandro dicebant, periculosum est prægraue imperium : & difficile continere, quæ capere non possis ^b. quare D. August^c. Quemadmodū (inquit) in corporibus hominum, satius est mo-

^b Quintus
Curt. lib. 4.
^c de ciuit. Dei
lib. 3. c. 10.

est modicam staturam cum sanitate habere, quàm ad molem aliquam giganteam perpetuis afflictionibus peruenire: nec cum perueneris quiescere; sed quanto grauioribus membris, tãto maioribus agitari malis: sic imperium paruum & quietum, præstat magno & inquieto. quod indicasse quoque videtur Calanus Indus, in philosophiæ studiis magni nominis: qui ad Alexandrum Magnum veniens, bubulam pellem aridam, in medium coniecit, obambulant-
 que eius extrema pedibus premebat: pellis cum ad vnam tantum partem calcaretur, reliquis in altum attollebatur. eo factò, media deinceps firmus institit, atque ita pellis vndique immota con-
 quieuit. tali exemplo Alexãdram com-
 monens, ne in longinquis locis tempus tereret, sed imperij medium tueretur. ita enim in eius finibus quietura omnia^a. *a in vitæ A-
lexand.*
 idque etiam Lacedæmoniorum exẽplo
 satis docemur: qui cum terra marique v-
 niuersæ Græciæ imperarent, tantaque
 iam dominandi cupiditate flagrarent, vt
 Asiam omnem suo imperio subigere af-
 fectarent: tantum ex ea re inuidiæ, atque
 odij contraxerunt, vt & imperium, & li-
 bertatem

DE IVRE ET OFF. BELL.

bertatem amiserint. Prudenter itaque Theopompus, Spartanorum rex, cum primus Spartæ regibus Ephoros adiunxisset, exprobranti vxori, quod filiis regnum minus, quàm accepisset, relicturus esset: respondit, tanto id maius esse relicturum, quanto firmitus ^a. & hanc quoque sententiã comprobasse videtur armatus Annibal, cum ad Scipionẽ ait: Optimum fuerat, eam patribus nostris mentem datam a diis esse, vt vos Italiæ, nos Africæ imperio contẽti essemus: ita aliena appetiuimus, vt de nostris dimicaremus ^b. Cum itaque in omnibus negotiis, vt inquit Cicero ^c, tum præsertim in bello, priusquã aggrediare, adhibenda est præparatio diligens, & percipienda cogitatione futura: & aliquando antè constituendum, quid accidere possit, in vtramque partem, & quid agendum sit, cum quid euenerit: nec committendum aliquid, vt aliquando dicendum sit, Non putaram: quam Iphicrates turpissimam esse vocẽ imperatoris dicebat ^d. Et quidem, vt ad secandum & vrendũ medici *, sic nos ad bella raro inuitiq; veniemus, nec vnquam, nisi necessariò, si nulla reperietur alia medicina, exẽplo Augusti: qui ad-

^a Plut. ad princip. erud.

^b Liniu. l. 30

^c offic. lib. 1.

^d Plut. in a. popb.

3

qui admodū bella omnia execratus est,
 & nō nisi ex maxima causa vnquam bel-
 lum alicui genti indixit. iactantis enim
 ingenij, & leuissimi esse dicebat, ardore
 triumphandi, & ob lauream coronam,
 in discrimen, per incertos euentus cer-
 taminum, securitatem ciuium præcipi-
 tare. Bellum quoque non suscipiēdum,
 nisi maior emolumenti spes, quā dāni
 metus ostendatur, alioqui verò, vt Ar-
 chidamus Eleos inconsideratè bellum
 mouentes, monuit, bonum erit quiesce-
 re^a. nam vt idem Augustus dicebat, mi-
 nima commoda non minimo sectantes
 discrimine, similes sunt haino aureo pis-
 cantibus, cuius abrupti amissi que detri-
 mentū, nullo capturæ lucro pensari po-
 test^b. quare non erit consultum iis, qui
 inopes sunt, bellum inferre. Cuius rei
 exēplo esse potest Sesostris rex Ægypti,
 qui primum Scythis bellū intulit, missis
 prius legatis, qui hostibus parēdi legem
 dicerent. quibus Scythæ responderunt,
 se mirari tam opulenti populi regē, sto-
 lidè aduersus inopes occupare bellum,
 cū magis domi fuerit illi timendum,
 quod belli certamen anceps, præmia vi-
 ctoriæ nulla, damna manifesta essent.
 igitur

^a Plut. in
 poph. laco.

^b Trem. in
 August.

DE IVRE ET OFF. BELL.

igitur non expectaturos Scythas, ut ad se veniatur: cum tanto sibi in hoste plura concupiscenda sint, utroque prodituros obuiam: quod & fecerunt, & regem in
à Iustin. lib. 2 fugam verterunt^a. Expetenda est itaque magis decernendi ratio, quam decertandi fortitudo: & prius omnia experiri, quam armis certare sapienter decet. quare Spartanorum mos iure laudari potest, qui ante hostium congressum, Amori sacra faciebant: & reges Lacedæmonij, antequam signa inferrent, Musis immolabant, Clementiæ & Amicitiae, non Marti: satius ducētes pacatione hostium animos, & pace incruenta conciliare, quam prælij subire aleam. sed ubi tempus, necessitasque postulat, decertandum manu erit, & honestum bellum, ex Demosthenis sententia, semper turpi paci præferendum erit. prudenter quoque Spartana ciuitas, seuerissimis Licurgi legibus obtemperans, aliquandiu ciuium suorum oculos a contemplanda Asia retraxit, ne illecebre eius capti, ad delictius vite genus prolaberentur. quod eos non frustra timuisse dux ipsorum Pausanias satis ostendit: qui magnis rebus gestis, ut primum se Asiæ moribus permisit,

misit, fortitudinem suam effeminato
 eius cultu, vt ait Valer. Max^a. emollire ^{a lib. 2, cap. 6}
 non erubuit. Fit itaque plerumque, vt
 4 plus istiusmodi victoriis amittatur*, quā
 quæritur, vt eadem Asia testis est: quæ
 facta Romanorum, cum opibus suis, e-
 tiam vitia Romam transtulit^b Est verò ^{b Iustin. l. 36}
 fortis animi, qualē in bello requirimus,
 secūda moderatē, aduersa fortiter ferre:
 5 non perturbari in rebus asperis, nec tu-
 multuantem de gradu deijci, vt dicitur;
 sed præsentis animi vti consilio: nec a ra-
 tione discedere, sed in omni fortuna eū-
 dem animum gerere. & is demū vir erit,
 vt inquit Liuius, cuius animū nec pro-
 spera fortuna flatu suo efferet, nec ad-
 uersa infringet: qualis Camillus descri-
 22 bitur, cū ait: Nec mihi dictatura ani-
 22 mos fecit, neque exilium ademit, exstāt-
 que in hanc rem memorabilia Roma-
 norum exempla, vt dubium sit, an admi-
 rabiliores in aduersis, an verò in secūdis
 rebus Romani fuerint. de quibus fer-
 6 tur*, Neque, si vincerentur, animos illis
 minui solere, neque, si vincerent, secūdis
 rebus inolescere^c. Itaque Albino con- ^{c Iustin. l. 31}
 fule, exercitu a Pyrrho cæso, & clade
 Cannensi accepta, quæ certē grauissima
 N fuit,

DE IVRE ET OFF. BELL.

fuit, iam tertiū victis ab Annibale: nulla vel minima quidē abiecti animi signa edita: nulla mētio pacis Romæ fuit: quin potius magno animo de bello restaurādo cogitatum, & octo millia captiuorū, quòd per deditionem, & sine pugna, in potestatē Annibalis venissent, cū paruo possent redimi, non placuit. sed octo millia iuuenum validiorum ex scrutiis emptā, publicè armata sunt. Hic miles, ut inquit Liuius ^a, magis placuit, cū precio minore redimēdi captiuos copia fieret. Similiter Romanis prælio equestri victis a Perseo Macedonū rege, cū Perseus consilio amicorum, suadētium, ut secunda fortuna in conditione honestæ pacis vteretur potius, quā spe vana euectus, in casum irreuocabilē se daret, ad P. Licinium cons. legatos misisset: qui pacem iisdem conditionibus peterent, quibus Philippo data erat: summo-
tis arbitris, cū consultarent, vicit Romana constantia in consilio, inquit Liuius ^b: & responderi placuit, ita pacem dari, si de summa rerum liberum senatui permittat rex, de se, de quæ vniuersa Macedonia statuēdi ius: victi victoribus eas leges, quæ victis præscribi solent, statuē-
tes,

a lib. 22.

b lib. 42.

tes. ita namque tum mos erat, in aduersis vultum secundæ fortunę gerere: moderari animos in secundis. cui simile est factum Marcelli, qui exercitu suo pridie fuso, fugatoque, postridie grauter increpitis militibus, in aciẽ prodiit: quod cum nunciatum esset Annibali, cum eo nimirum (inquit) hoste res est, qui nec bonam, nec malam fortunam ferre potest: seu vicit, ferociter instat victis; seu victus est, instaurat cum victoribus certamen Marcellus verò magna victoria potitus est^a. itaq; Pyrrhus, fusis aliquot Romanorum exercitibus, cum videret, eorum qui superessent in reparando exercitu festinationẽ: Video me (inquit) plane herculis sydere creatum, cui quasi ab angue Lernæo, tot cæsa hostiũ capita de sanguine suo renascuntur^b. quę certè animi magnitudo, & constantia Romanorum tantum potuit, vt Pyrrhum, quamuis victorẽ, & magnis copiis aucto eius exercitu, priorem ad pacem petendam cõpulerit. cui, licet æquissimas condiciones pacis petẽdi, auctore Ap. Claudio cæco respõderi placuit, vti rex Italia excederet: tum, si e re sua videretur, de amicitia ac societate verba faceret. quoad

^a *Linus l. 27*^b *l. Florus, de gest. Rom. l. 1 cap. 18.*

DE IVRE ET OFF. BELL.

a Plut. in
Pyrrho.

b Livius l. 37

verò in armis esset, populum Rom. ad-
uersus eum belligeraturum, etiã si mille
Albinos pugna superasset^a. Et quidem,
quemadmodum rebus aduersis, non fa-
cilè Romanorum animos consternari
solere superioribus exēplis ostendimus:
sic nec prosperis insolescere argumento
sit, quod Scipio Africanus Antiocho
victo, pacem petenti respondit: Romani
(inquit) eosdē in omni fortuna animos
gessimus, gerimusque: neque eos se-
cundę re sextulerunt; neque aduersę mi-
nuerunt. eius rei, vt alios omittam, An-
nibalem vestrum vobis darem testem,
nisi vos ipsos dare possem. postquā Hel-
lespontum traiecimus, priusquam castra
regia, priusquam aciem videremus, cū
communis Mars, & incertus belli euen-
tus esset, de pace vobis agentibus, quas
paribus ferebamus conditiones, easdem
nunc victores victis ferimus^b. estq; pro-
fectò hæc animi æquabilitas, & modera-
tio, non solū magno viro digna: (nam
vt Varro scribit, sapiens & bonum ferre
debet modicè, & malum fortiter, ac le-
niter) sed solet etiam plerūque in rebus
gerendis, maximi esse momenti. ferme
enim fit, vt secundæ res negligentiam
creent.

creent. qua fiducia L. Marcius exstinctis
 Scipionibus, cum reliquiis exercituum,
 milites hortatus, bina castra Poenorum
 in Hispania, vbi omnia neglecta & soluta
 inuenit: vna nocte inuasit, & cepit, ho-
 stibus cæsis^a Amyntas, verò cum prælio^a *Linium l. 35*
 superior, Ægyptios Memphim, quam
 obsidebat, compulisset, & suos ad popu-
 lādum agros eduxisset: ab hostibus, eru-
 ptione facta, quòd victores palantes &
 victoriæ fiducia incautos viderent, cum
 omnibus suis ad internecionem cæsus
 est^b. Prudenter itaque Q. Fabius Max.^b *Quint. Curt.
lib. 4.*
 dicebat, se magis prospero Minucij col-
 legæ, quàm aduerso euentu, aliquid ti-
 mere mali: nec eum sententia fefellit.
 nam secundis rebus elatus collega, te-
 merè cum hoste conflixit, & se cum e-
 exercitu in euidentis periculum cōiecit: sed
 a Fabio seruatus fuit^c. Sic quoque cum^c *Linium l. 22*
 Terētius Varro cons. homo temerarius,
 in prohibendis prædatoribus, tumul-
 tuario quodam prælio superior fuisset:
 haud ægrè Annibal id damnum passus est;
 quin potius credebat, velut inescatam
 temeritatem ferocis consulis, & nouo-
 rum militum, vt certè accidit. nam stoli-
 da illorum temeritate, nec quicquam re-

DE IVRE ET OFF. BELL.

luctate collega L. Æmilio Paulo, clades illa Cannensis Romanis illata est. & idem Varro, quemadmodum ante cladem ferrox, ita clade accepta humilis, nimirum nudando cladem, Campanorum animos a Romanis auertit^a. Est itaque viro forti maximè enitendum, non solum ut non frangatur aduersis; sed etiam, ut non extollatur secundis: eoq; magis, quod plerumque melius malam, quam bonam fortunam ferre possumus. unde Epaminondas, Leuctrica victoria potitus, postridie processit squalidus, & humilis, solitus alias vncto corpore, & vultu sereno videri: inquiens, se, quod animo elatior pridie fuisset, immoderatum illud gaudium castigare^b. & prudenter Philippus, cum Athenienses, quibus se aliquot ciuitates Græciæ iunxerant, magno prelio vicisset, ita vicit, ut victorem nemo sentiret: & ita inter tacitam læticiam, & dolorem hostium temperauit, ut neque apud suos exultasse, neq; apud victos insultasse videretur: cum tamē illa victoria Philippo vniuersæ Græciæ imperium dederit^c. Porro ad officia bellica, vel maximè spectant duo illa præcepta Platonis^{*}: quæ iis, qui reipubl. præfuturi sunt,

^a *Liuius* l. 22
in fine. C. lib.
23. in princ.

^b *Plut. in a.*
popl.

^c *Iustin. li. 9.*

sunt, præscribuntur: vnum, vt vtilitatem ciuium sic tueantur, vt quidquid agant, ad eam referant, obliuisci commodorum suorum: alterum, vt totum corpus rei-publice curent: ne dum partem aliquam tuentur, reliquas deferant. vt enim tutela, sic procuratio rei publ. ad vtilitatem eorum, qui commissi sunt, non ad eorum quibus commissa, gerenda est^a. Quare ^{a Cic. offic. lib. 1.} cauendum erit viro forti*, vt Cicero ait, ne pro sua vtilitate potius bella gerat, & periculis sese offerat, quam pro vtilitate communi. nam animi magnitudo, quæ cernitur in periculis, & laboribus, si iusticia vacat, pugnatque non solum pro salute communi, sed pro suis cõmodis, in vitio est. Siquidem rectè Stoici, fortitudinem virtutem esse dicunt, pugnantem pro æquitate: nihilque honestum esse posse, quod iusticia vacat. Animus itaque paratus ad periculum, vt idem Cicero ait, si sua cupiditate, non vtilitate cõmuni impellitur in pericula: audaciæ potius nomen habebit, quam fortitudinis. Vnde Callicatridas Lacedæmoniorum dux, meritò reprehensus: qui classis, quā priuatæ gloriæ iacturam facere maluit: atque item Cleombrotus, qui inui-

DE IVRE ET OFF. BELL.

diam timens, temerè cum Epaminonda
conflixit. quāto rectiùs Q. Fabius Max.
qui suum imperium minui per vanitatē
populi maluit, quā secunda fama malē
rem gerere. idem L. Æmiliū Paulum,
ad bellum contra Annibalem cum C.
Terētio Varrone collega, temerario ho-
mine, proficiscentem monens, vt sedēdo
cum Annibale bellum gereret, neque
temerè cum hoste conflingeret : ita allo-
cutus est: Resistes autē, inquit, aduersus „
famam, rumoresque hominum, si satis „
firmus steteris: si te, neque collegæ vana „
gloria, neque tua falsa fama mouerit. a „
veritate laborare, ius sæpe aiunt; extin- „
gui nūquam. gloriam qui spreuit, veram „
habebit. siue timidum pro cauto: tardū „
pro considerato: imbellem pro perito „
bellivocent: omnia audentem contēnet „
a *Lentul. l. 22* Annibal; nihil temerè agētem metuet^a. „
Exstat quoque in hanc sententiam præ-
clara Lentuli principis viri oratio, Ro-
manis ad furcas Caudinas inclusis, & a
Samnitibus legatione accepta, non alias
conditiones pacis esse, quā si inermes
cum singulis vestimētis sub iugum mit-
terentur: in hæc verba: Patrem meum, „
inquit, consules, sæpe audiui memoran- „
tem,

tem, se in capitolio vnum non fuisse au-
torē senatui, redimendæ auro a Gallis
ciuitatis, quando nec fossa valloque, ab
ignauissimo ad opera ac muniendū ho-
ste, clausi essent: & erumpere, si non sine
periculo magno, tamen sine certa perni-
cie possent. quod si, vt illis, decurrere ex
capitolio armatis in hostem licuit (quo
sæpe modo obsessi in obsidentes erupe-
runt) ita nobis æquo aut iniquo loco di-
nicandi tantummodo cum hoste copia
esset: non mihi paterni animi indoles in
coniuo dando deesset. Equidem mortē
pro patria præclaram esse fateor, & me
vel deuouere pro populo Rom. legioni-
busque, vel in medios me committere
hostes paratus sum. sed hic patriā video,
hic quicquid Romanar. legionum est:
quasi pro seipsis ad mortē ruere volunt:
quid habent quod morte sua seruent?
tectā vrbs, dicat aliquis, & moenia, & eā
turbā a qua vrbs incolitur. imo hercle
produntur ea magis omnia, deletō hoc
exercitu non seruantur. quis enim illa
tuebitur? imbecillis videlicet & inermis
multitudo? tam hercle, quàm a Gallorū
impetu defendit. an a Veijs exercitum
Camillumque ducem implorabunt? hic

DE IVRE ET OFF. ZEEL.

omnis spes, opesque sunt: quas seruando, 71
 patriam seruamus; dedendo ad necem, 72
 patriam deferimus ac prodimus. at foeda 73
 atque ignominiosa deditio est. sed ea 74
 charitas patriæ est, vt tam ignominia eâ, 75
 quàm morte nostra, si opus sit, serue- 76
 mus, subeatur ergo ista, quantacunque 77
 est, indignitas, & pareatur necessitati, 78
 a *Linus* 1, 9, quam ne dii quidem superant^a. Qua- 79
 cunque igitur ratione patriæ & reipub.^{*} 9
 consulere debemus, & pro ea defenden-
 da, nullam infamiam, nec ipsam quoque
 mortem, si res ita postulat, recusare de-
 bemus. sed, vt inquit Plato: Si patria mân-
 darit verberari te, siue in vincula conijci,
 siue in prælium miserit, ad vulnera acci-
 pienda, mortemque subeundam: obe-
 diendum est omnino, & neque tergi-
 uersandum, neque fugiendum erit; sed &
 in bello, & in iudicio, & prorsus vbique,
 ea quæ respub. vel patria iusserit, facien-
 da sunt. quæcunque enim a nobis ge-
 runtur, non ad nostram vtilitatem & cō-
 modum, sed ad patriæ salutem conferre
 debemus^b. mori autem pro patria*, glo- 10
 riosissimum semper habitum fuit^c. itaq;
 exclamat Cicero^d: O fortunata mors, 79
 quæ naturæ debita, pro patria est potissi- 78
 mum

^b Cicero, in
 Vatin.

^c l. bello a-
 missi, D. de
 excu. sue.

^d Philipp, 14

mum reddita. turpissimum verò est, cum possis cum summa virtute & honore, pro patria interire: malle per dedecus & ignauiam viuere^a. Qui verò pro defensione ecclesiæ moritur, cæleste regnum consequitur^b. eoque spectat, quod Cicerò ait^c: Illi igitur, quos cæcidistis, etiã ad inferos poenam parricidij luent: vos verò, qui extremum spiritum in gloria effudistis, piorum estis sedem & locum consecuti. & quidem Cimbrorũ antiqui milites, adeo gloriosum duxerunt pro repub. mori: vt non existimarent, nisi in bello morerentur, se felices, quasi ad finem vitæ non perseuerâtes. vnde in acie gaudio exultabant, tanquam gloriosè, & feliciter vita excessuri, lamentabantur in morbo, quasi turpiter, & miserabiliter perituri^d. Itaque non statim mortalis criminis damnandi^e sunt duces belli, vel milites, qui vt victoria potiãtur, se maximo committunt prælij & conflictus periculo, ex quo certior est mors, quàm euasio. nam, vt inquit D. August.^e Non culpatur in bello, quòd moriantur quãdoque morituri, hoc enim reprehendere, est magis timidorum, quàm religiosorũ. quãuis enim nulli liceat sibi ipsi mortem conscif-

^a Auctor ad Her. lib. 4.

^b c. omni timore. 23. q. 8. cap. omnibus. 23. q. 5. Or. Hisp. reg. 1. 3. tit. 25. par. 2.

^c Philop. 14.

^d Val. Max. lib. 2. cap. 6.

^e lib. 22. contra Faust. Man. c. quid culpatur. 23. q. 1.

DE IVRE ET OFF. BELL.

consciscere: (quo casu mortale crimen
 contrahitur ^a) licet tamen, ex iusta causa,
 veluti pro patriæ, aut Catholicæ ecclesiæ
 defensione, se mortis vel maximo peri-
 culo obijcere. itaque Eleazarum, virum
 fortissimum, a peccato defendit, & lau-
 dibus effert Ambrosius ^b: qui superemi-
 nentem ceteris elephantem, lorica ve-
 stitum regia, arbitratus quòd in eo rex
 esset, interfecit, & a cadente bestia op-
 pressus est ^c. Pro patriæ quoque salute ¹²,
 si quis patrem occiderit, vel filium, non
 solùm sine scelere erit, sed etiam præmio
 afficiendus ^d. quod ita verum puto, si res
 omnino ad perniciem patriæ spectabit,
 neque filius monendo, neque minitâdo
 quicquam profecerit, vt patrem ab in-
 stituto auerteret. patriæ enim salutem
 anteponet saluti patris, ex frequētissima
 Philosophorum sententia ^e. quod etiam
 iure probatur ^f: quicquid dicat Bodi-
 nus ^g: qui contrarium sensit, & temerè
 reprehendit iuris interpretes. Præclarè
 etiam Fulvium senatoris filium, ad Ca-
 tilinam proficiscētem, retractum ex iti-
 nere iussit parens necari ^h. qui verò pa-
 triâ prodit, criminis læsæ maiestatis reus
 est ⁱ. Ceterum, quod ad secundum Pla-
 tonis

^a c. non licet.
 23. q. 2. D.
 Aug. de ciuit.
 Dei l. 1. c. 20
 & 21.

^b de offic. l. 1.
 cap. 40.

^c Machab. 1.
 cap. 6.

^d l. minime.
 de relig. &
 sumptib. fu-
 ner.

^e Cicer. off.
 lib. 3.

^f in l. veluti.

^g D. de iust. &
 iur. l. aduoca-
 ti. C. de adu.

diuer. iudicio.

^h d. l. mini-
 me. Borradius

in addition.

ad Terraru-
 beam. tract. 3

art. 3 faciunt
 tradita a C. a

70 in §. feudū
 q. 21. nu. 4.

ⁱ g. de republ.
 l. 1. cap. 4.

^h Salustius
 in cōm Catil.

i l. 1 & 2 D.
 ad l. Iul. Mat.

tonis præceptum attinet: illud maximè
cauendum, ne, dum singulas partes tueri
volumus, totum corpus reipub. in peri-
culum trahamus. Quare in bello nō te-
13 merè suscipienda* est defensio sociarum
vrbiū, aliorumque oppidorum, quæ cō-
modè defendi non possunt: præstatque
illa deserta hostibus relinquere, quàm
nec quicquā defendēdo, de summa rerū
in discrimē venire, aut etiā famæ pericu-
lum facere: quæ plerunque latius, infla-
tiusque, quàm res est, percrebrescere solet,
& sæpe ad vniuersi belli euentū, maximi
esse momenti. itaque famam bellū gerere
aiunt, & parua momēta, in spē, metumque
impellere animos. Qua de causa Philip-
pus Macedonū rex, a Romanis prælio vi-
ctus, vrbes socias, aliaque oppida, quæ de-
fendere nō poterat, incendit ac vastauit:
homines, qui sequi possent, exciuit: rerū
suarū, quas possent, ferendarum secū do-
minis ius fiebat: cetera militis præda e-
rat. quæ quidē faciēti Philippo acerba e-
tāt, sed e terra mox futura hostiū, corpo-
ra saltē eripere volebat^a. in quo Sueuo-
rum morē imitatus videtur, qui cū bellū
ipsis inferretur, cōsilio habito, nūcios in
omnes partes dimittebāt, vti de oppidis
demi-

^a *Lincol. l. 32^a*

DE IVRE ET OFF. BELL.

demigrarent:liberos,vxores,suaq; omnia in silvas deponerent: atque omnes, qui arma ferre possent, in vnum locum conuenirent ^a. Simili ratione Versingetorix, nouis rebus studens, & Gallos ad defectionem a Romanis sollicitans, Biturigibus persuasit, vt oppida incenderent, quæ non munitione, & loci natura ab omni essent periculo tuta: ne suis essent ad detrectandam militiam receptacula: neque Romanis proposita ad copiam commeatus, prædamque tollendam ^b. Cauendum tamen omnino erit, ne quid horum crudeliter, aut auaritiæ causa fiat. nam cum Annibal, quod neq; omnes Italiæ populos, qui se illi coniunxerant, tenere præfidiis, nisi vellet in multas paruasque partes carpere exercitum, quod minimè tum expediebat, posset: neque, deductis præfidiis, spei liberam, vel obnoxiam timoris sociorum relinquere fidem: præceps in auaritiam, & crudelitatem ad spolianda, quæ tueri nequibat, inclinasset: quàm foedum id consilium esset, inquit Liuius ^c, exitus docuit. non enim indigna patientium modò abalienabantur animi, sed ceterorum etiam: quippe ad plures exemplum,

^a *Cæs. de bel. gall. lib. 4.*

^b *Cæs. de bello Gal. lib. 7.*

^c *lib. 20.*

plum,quàm calamitas pertinebat. Cō-
sultius verò Romani, qui accepta Can-
nensi clade, & circumspectis omnibus
imperij sui viribus, lōginquis fociis præ-
sidium implorantibus, non quidem mi-
serunt, quòd vires non suppeterent, sed
cōsulere sibi seipsos iusserunt: nihil cru-
dele in illos exercentes^a. Solerter verò ^{a Livius l. 23}
M. Porcius Cato cons. in Hispania bellū
gerens, cū legati ab Ilergetum regulo
Biligaste ad eum venirent, querentes ca-
stella sua oppugnari, nec spem vllam esse
resistendi, nisi præsidio Romanus miles
esset, & consulem anceps cura agitare:
nolle deferere socios: nolle minuere ex-
ercitum: quod aut moram sibi ad dimi-
candum, aut in dimicando periculum
afferre posset, & statuisset non minuere
exercitum, ne interim hostes quid infer-
rent ignominia: sociis spem pro re ostē-
dendam censuit: sæpe vana pro veris ma-
ximè in bello valuisse: & credentem se
aliquid auxilij habere, perinde atq; ha-
beret: ipsa fiducia, & sperando, & auden-
do servatum. Itaque legatis respondit,
quanquam vereretur, ne suas vires, aliis
eas commodando, minueret: tamen il-
lorum, tēporis, & periculi, magis quàm
sui

DE IVRE ET OFF. BELL.

fui, rationem habere: & denunciari militū parti tertiæ ex omnibus cohortibus iubet, vt cibum, quem in naues imponent, maturè coquāt, nauesque in diem tertium expediri præcepit. legati non antè profecti, quàm impositos in naues milites viderunt, id pro haud dubio iam nūciantes, non suos modò, sed etiā hostes, fama Romani auxilij aduentantis impleuerunt. consul verò, vbi satis quod in speciem fuit, ostentatū esset, reuocari ex nauibus milites iussit. qua ratione sociis, spe auxilij, ad obsidionem ferendam animum dedit, hostemque ab obsidione deterruit: & ipse integris viribus ad hostem profectus, præclara victoria potitus est. Porro quemadmodū non est suscipienda temerè defensio* eorū, quæ tueri 14 non potes: sic nec facilè deferenda sunt, quæ hostium impetum excipere & frangere possunt. in quo Antiochus turpiter lapsus fuit, qui prælio nauali a Romanis victus, quia possessione maris pulsus, longinqua tueri diffidebat se posse: præfidiū ab Lysimachia, ne opprimeretur ibi a Romanis, deduci prauo, vt res ipsa postea docuit, cōsilio iussit. non enim tueri solūm Lysimachiā a primo impetu Romanorum

b *Linus* l. 34

manorum facile erat, sed obsidionem etiam per totam hiemem tolerare, & obfidentes quoque ad vltimam inopiã adducere, extrahendo tempus ^a. Inter cetera denique officia bellica refert Cicero ^b, ne sæuiatur * supra modũ in victos. ^a *Linus l. 37*
^b *Appian. de bel. Syr.*
^b *offic. lib. 1.*
 cùm nihil laudabilius sit, nihil magno & præclaro viro dignius placabilitate, & clementia, &

Parcere deuictis, & debellare superbos.

Parcendum itaque multitudini, & ij qui in imperatorum fidem cõfugiunt (quãuis murum aries percusserit, vt inquit Cicero) recipiendi, & auctores tantũ barbarũ puniendi. nam, vt inquit auctor ad Heren^c. viri fortis est, quide victoria ^c *lib. 4.*
 contendunt, eos hostes putare; qui victi sunt, eos homines iudicare: vt possit bellum fortitudo minuere; pacem humanitas augere. De euertendis autem, diripiendisq̃ue vrbibus valde illud considerandum monet Cicero, ne quid temerè, ne quid crudeliter fiat. Itaque M. Marcellus maximam cõsecutus est laudem: qui antequam Syracasas vrbem opulētissimam, prædæ pro concione militibus ediceret, fleuit, edictoq̃ue cauit, ne quis corpus liberum violaret ^d. & Scipio, qui ^d *refert L. August. de ciuit. Dei lib. 13 cap. 6.*

O

capta

DE IVRE ET OFF. BELL.

capta Carthagine, quæ repleta erat statu-
tis, donariisq[ue] Græcanicis, ex Sicilia
aduectis, edixit, ut e singulis urbibus ve-
nirent, qui dinoscerent, suaq[ue] auferret:
& nihil quicquam suorum quemquam
passus est, vel liberum, vel seruū de præ-
da accipere, nec emere quidem, aliis di-
reptioni vacantibus^a. C. Cæsar quoque
dicere solet, nihil sibi gratius esse, quàm
multitudini parcere: isq[ue] Trebonio le-
gato, Massiliam oppugnanti, per litteras
magnopere mandauit, ne per vim oppi-
dum expugnari pateretur: ne grauius
permoti milites, & defectionis odio, &
cōtemptione sui, & diutino labore, om-
nes puberes interficerent: quod se factu-
ros minitabantur^b. Est itaque clemētia,
non solū magno viro digna, sed solet
etiam plerumque esse fructuosa, & glo-
riosa. quò spectat illud Philippi patris
Alexand. Magni, qui suadētibus quibus-
dam, ut acerbè in Athenienses statueret:
absurdè eos sentire dixit, qui tot, tantaq[ue]
gloriæ causa agentem, ac tolerantem, iu-
berent gloriæ theatrum euertere^c. Spar-
tani quoque, cū Athenienses ad dedi-
tionem compulissent, & quidem cense-
rent, infestissimam urbem, cum ipso no-
mine

^a Plut. in a-
popb.

^b Cæsar de
bel. ciuil. lib. 2

^c Plut. in a-
popb.

mine abolendam: negarunt se permissu-
ros, vt e duobus Græciæ oculis, vnus e-
rueretur^a. & Macedonum reges acie de-

^a Paul. Oros.
lib. 2. cap. 17.
^b ab. 31.

bellare solitos scribit Liuius^b; vrbibus
parcere, quantum possent: quo opulen-
tius imperium haberēt. nam de quorum
possessione dimicaretur, tollentē nihil sibi
præter bellum relinquere, quod consiliū
esse? Itaque tertium Romuli institutum

fuisse scribit Dionysius Halicarnassens^c,
ne captas bello vrbes funditus euerte-
rent: sed bellorū ius esse scribit Liuius^d,

^c ant. Rom.
lib. 2.

^d lib. 1.

vt victi victoribus cum bona pace domi-
nentur, & imperent. Non alienum vide-
tur, prudētem admonitionem Belisarij,
qua Totilam a diruenda Roma auertit,
hic subiungere. cū enim Totila urbem
victor ingressus, eam omnino solo æ-
quare constituisset: monuit eum Belisa-
rius per literas, ne quid temerè faceret.
nam, inquit, alterū e duobus necessariò
eueniet: aut victus in hoc bello succum-
bes; aut annuente fortuna superabis. si
victor euaseris, Romamque deleueris,
nō alienam, sed tuam perdideris; sin ser-
uaueris, regiam certè omnium pulcher-
rimam, atque ditissimam seruaueris: sin
verò a nobis deuictus fueris, seruata vr-

DE IVRE ET OFF. BELL.

be, atque incolumi, gratias immortales a victore expectare debes; sed ea diruta, nulla humanitate contra te agetur. & his literis motus Totila a diruenda vrbe destitit^a. Simili dilemmate, principis Arausini efferatum animum emolliuerūt nonnulli præstantes viri huius Academiae Louaniensis: cū enim in expeditione illa nefanda contra patriam, anno salutis c¹o. 10. LXXII, ciuitatem Louaniensem destitutam præsidio, cum validissimo exercitu oppugnaret, & viderēt viri prudentissimi, se vim hostium ferre non posse: quamuis turpe esset pacisci cum nefario, & iniusto hoste, ne tamen viderēt diuina, humanaque omnia violari: templa profanari: academiam lōgè præstantissimam deuastrari a scelestissimis hostibus: maluerunt necessitati cedētes, hæc omnia oblato certo pecuniæ precio redimere, quàm crudelitatem hostis experiri. cumque ille non contentus redemptionis precio, eò impudentiæ venisset, vt etiam iusiurandum, quod citra crimen læsæ maiestatis illi præstari non poterat. a ciuibus Louaniensibus exigere: iidem illi viri, qui mori maluissent, quàm tātō scelere se adstringere hac ratione

^a refert Petr.
Cruy, de ho-
nesta disci-
plin. lib. 5. ex
Procopio.

tione hostis impudentiam represserūt,
dicentes: Aut in hoc prælio, quod tibi
restat cum regio exercitu, cui Dux Al-
banus præerat, vinces; aut vinceris: si vi-
ceris, nihil certè negotij tibi erit nobis-
cum: quævelimus, nolimus, in tua pote-
state erimus. sin verò victus fueris, (vt
dubia est fortuna belli) non est cur velis
nos indignationem incurrere, & Regis,
& Ducis Albani, atque ita Regis maie-
state illæsa, & pactione necessaria, neque
turpi, maxima prudentia rei publ. consu-
luerunt. Est tamen ita probanda māsue-
tudo, atque clemētia, vt adhibeatur rei-
pub. causa seueritas, præsertim si sic om-
nino rei publ. conueniat. qua de causa
Romani Numantiam & Carthaginem
funditus sustulerunt: quamuis Scipio
Nasica pontifex max. nolebat æmulam
imperij Romani Carthaginem dirui, &
decernenti vt dirueretur, contradicebat
Catoni, timens infirmis animis hostem
securitatem, &, tāquam pupillis ciuibus
idoneum tutorem, necessarium videns
esse timorem: nec eum sentētia fefellit.

ex eo enim tempore coepit Romana ci-
uitas otio & luxu diffluere. qua de re
pulchrè D. August^a. & Samuel quoque

*a de ciuit. Dei
lib. 1 cap. 29
Appian. de
bell. punic.*

DE IVRE ET OFF. BELL.

fatis ostendit populo, Deū excitasse hostes contra Israëlitas, vt eos in officio contineret^a. solent enim homines, cū ad externa bella supersunt vires, iis abuti, inter semetiplos certando: quæ bella longè exitiosissima sunt. Præclarè itaque Spartani, qui, cū rex ipsorum polliceretur, se deleturum urbem, quæ illis negotium exhibuerat, non permiserunt, inquietantes: Noli delere cotem virtutis^b. Porro tempore belli, si sic reipubl. expediat, non solū hostium, sed etiam ciuium ædes, ad mœnia cōstitutæ, ex quibus incendiū, vel insidiæ timeri possunt, prosterni ac dirui posse, etiam nullo soluto precio, legibus statutum est.^c

^a Regum 1. cap. 12. et Iudith c. 2. 3. 4.

^b Plut. in apoph.

^c l. si cui. C. de edific. priuat. l. edificia. C. de oper. public.

DE IMPERATORE VEL DVCE EXERCITVS.

- 1 *Nihil rarius perfectō imperatore.*
- 2 *Imperatoris nomen quibus commune.*
- 3 *Præstat habere bonum ducem, quàm bonos milites.*
- 4 *Qua ætate eligendi duces.*
- 5 *Leges annales Romanorum.*
- 6 *Quatuor in imperatore requiri.*
- 7 *Virtutes imperatoris.*
- 8 *Imperator non temerè cum hoste cōfiget.*
- 9 *Præ-*

- 9 *Præstat ingenio superare quàm gladio.*
- 10 *Cautus imperator præferendus audaci.*
- 11 *Hostis re frumentaria prohibendus.*
- 12 *Ab inceptis non facile discedendum.*
- 13 *Constātia & fiducia imperatoris in bello.*
- 14 *Militum animi ante consiliū variis modis confirmandi.*
- 15 *Exercitus incommoda tegenda.*
- 16 *Optimus imperator qui maximè cognitas habet res hostium.*
- 17 *Non temerè transfugis credendum.*
- 18 *Imperator ad omnia aspera se ducem præbeat.*
- 19 *Imperator cautè versari debet in periculis.*
- 20 *Consiliū Antigoni.*
- 21 *Non solum bellandi virtus, sed etiam alia virtutes quærendæ in imperatore.*
- 22 *Imperatori liberum arbitrium permitendum.*
- 23 *Carthaginienses asperi in duces belli.*

CAPVT SECVNDVM.

SI bellum gerendum est, in primis certè videndum, quem exercitui præficiamus, tanti enim esse exercitum, quāti imperatorem verè proditum est: nihilq; rarius inueniri posse perfectō imperatore*. quod nomē olim commune erat

DE IVRE ET OFF. BELL.

iis, qui exercitui * ad certum tēpus præ-
essent: quamvis postea Cæsar, quem alij
secuti sunt, summum principatum ade-
ptus, perpetuum imperatoris nomen
sumpserit^a. Itaque Philippus Macedo
admirari se aiebat, quòd Atheniēses sin-
gulis annis novos imperatores eligerēt:
cū ipse in omni vita, non nisi vnum
ducem bonum Permeniona inuenisset.
& idem dicebat, præstatiorem esse exer-
citus^{*} ceruorū imperante leone, quàm
leonum ducce ceruo. atque ita C. Cæsar,
cū iret in Hispaniam cōtra Petreium,
dicebat se non magni eum facere, quòd
iret ad exercitum sine duce. & C. Fabri-
cius, cū audiret Romanos a Pyrrho
victos: non (inquit) Epirotæ Romanos,
sed Pyrrhus vicit^b. Et certè exemplo
Marcij Coriolani satis apparet, ducibus
superiorem, quàm exercitu rem Roma-
nam fuisse, inquit Liuius^c. Volsci enim,
semper antea victi, à Romanis, Coriola-
no duce, victores exstiterunt. Hinc Epicra-
tes de re militari differens, ait exercitum
esse, quasi quoddā animal homini persi-
mile, cuius caput sit imperator: acies in-
structa, pectus, ac thorax: pedites, ma-
nus: equites autem, pedes: & sicut in
corpore

^a Appian. in
procem. Rom.
hist. Tacitus
ann. lib. 3.

^b Plut. in A.
P. ph.

^c lib. 2.

corpore conturbato, commotoque capite, membra reliqua nullum officium præstare possunt: sic perturbato imperatore, exercitus omnis fluctuet, periclitetur, ac pereat necesse est. Et, mortuo Alexandro, exercitum eius vagantem, & in seipsum impingentem, Leosthenes similem dixit Ciclopi esse: qui amisso oculo, usquequaque manus intendebat, nullum ad certum scopum directus: ita sublato duce, magnitudinem exercitus incertis motibus agitari: atque adeo sicut anima deferente, cadauera non subsistunt, non cohærent, sed dissipantur, & dissoluuntur: ita exercitum Alexandri, eo mortuo palpitare, concuti, atque æstare^a. Et quidem, quo difficilius bellum instat, eo maiori cura elaborandum est, ut superiorem; sin minus, parem imperatorem hostium duci quæramus. nam, quilibet nautarum, vectorumque, ut Q. Fabius dicebat, tranquillo mari gubernare potest: ubi sæua orta tempestas est, ac turbato mari rapitur vëto navis, tum viro & gubernatore opus est^b. Quare

4 Plato ante trigessimum ætatis annum*, neminem militiæ præficiendum statuit: etiamsi spectatæ virtutis esset, & aliqua

^a Plus de fortitud. & virtus Alexand. oratio, 2.

^b Livius l. 24.

DE IVRE ET OFF. BELL.

militari gloria illustris. Hanc ætatē legitimā bellicis muneribus arbitrari quoque sunt Athenienses: tametsi huic legi aliquando derogatū sit: & præcipuè Alcibiadis gratia, qui adeò gratus fuit populo in adolescētia, ut omnium civium oculos, quoties in publicum prodiret, in se converteret: nemoque ei par Athenis censeretur. is ante ætatem bello Syracusano præfectus fuit: cui tamen duo longè maiores natu collegæ dati sunt, Nicias & Lyfimachus, ut tutius reipubl. consuleret. Romani verò etiā suas leges annales* habuere, quibus grandior ætas 5 (quòd adolescentiæ temeritatem vererentur) ad consulatum, aliosque magistratus constituta fuit. veteres tamen illos admodum antiquos leges annales non habuisse dicit Cicero^a: quas multis post annis attulit ambitio, ut gradus esset petitionis inter æquales, quo factum est, ut idem Cicero ait, ut sepe magna indoles virtutis, priusquā reipub. prodesse potuisset, extincta sit. At antiqui illi, ab excellēti eximiaque virtute progressum ætatis expectari non debere existimantes, nulla ætatis, nec generis quoque, aut conditionis cuiusquam ratione habita:
sed

à Philipp. 5.

sed virtutis cuiusque veri æstimatores:
 vt quisque maximè virtute excelluit, ita
 quemque ad honores prouexerunt: vt
 constat ex Dionysio ^a. Et quidem, vt ait ^{a ant. Rom. lib. 6.}
 Cicero ^b, Rulli, Decij, Coruini, multiq; ^{b Philop. 5.}
 alij: recentiore autè memoria superior
 Afrfricanus, T. Flaminius, admodum a-
 dolescentes, consules facti, rãtas res ges-
 serunt, vt populi Romani imperium au-
 xerint, nomen ornauerint. Alexander
 verò Magnus, cùm ab ineunte ætate res
 maximas gerere cœpisset, nonne tertio
 & trigésimo anno mortem obiit? quæ
 est ætas Romanis legibus decem annis
 minor, quàm consularis. ex quo, vt idem
 ait, iudicari potest, virtutis esse, quã æta-
 tis cursum celeriores. Valerius porrò
 Coruinus, vigésimo tertio ætatis anno
 consul creatus, dicebat consulatum esse
 præmium virtutis, non sanguinis. & L.
 Quintius Cincinnatus, pauper admo-
 dum, quattuor tantùm iugerum agrum
 possidens, eundemque suis manibus co-
 lens, ab aratro ad dictaturam capeSSendã
 Romã accersitus est: qui vnica spes po-
 puli Rom. fuit. quod operẽ precium esse
 audire dicit Liuius ^c, iis, qui omnia præ ^{c lib. 3.}
 diuitiis humana spernunt: neq; honori
 magno

DE IVRE ET OFF. BELL.

magno locum, neque virtuti putāt esse,
nisi vbi effusè affluant opes. Artiliū
quoque, qui ad eum accersendum a se-
nato missi erant, ad imperium populi
Romani suscipiendum, semina spargen-
tem viderunt: sed illæ rustico opere at-
tritæ manus, salutem publicam stabili-
uerunt, & ingentes hostium copias pes-
sum dederūt^a. Porro in summo impera-
tore^{*} quattuor has res esse oportere, exi- 6
stimat Cicero^b: scientiā rei militaris, vir-
tutem, auctoritatem, & felicitatem: vir-
tutes autem imperatoris^{*} præcipuas has 7
esse: laborem in negotiis, fortitudinem
in periculis, industriam in agendo, cele-
ritatem in conficiendo, consiliū in pro-
uidendo, nihil tamen quicquam magna
laude dignum, sine usu, & exercitatione
consequetur. nam quemadmodum in
ceteris artibus, sic quoque in arte impe-
ratoria tria spectantur: natura, doctrina,
& usus. natura ingenio, doctrina scien-
tia, usus fructu diiudicandus est. Cete-
rum cū nusquam minus, quàm in bel-
lo euentus respondeant: ideoque maxi-
mæ cuique fortunę minimè credendum
sit, vt Annibal Scipioni dicebat: omni-
no cauēdum erit imperatori, ne temerè

^a Vale. Max.
lib. 4. cap. 4.

^b pro lege
Manil.

CUM

8 cum hoste confligat*, & aleam belli subeat, sed cauta potius cum ratione, quàm prospera ex casu sequatur : & eum ratio ducat, non fortuna, quæ fallax est, & parvis momentis magnas rerum commutationes efficit. Itaq; Cæsarem legimus, extremo vitæ tempore cunctatorem ad dimicandum factum : quo sæpius vicisset, hoc minus experiēdos casus existimās : neque se tantum acquisiturum victoria, quantum auferre calamitas posset^a. Et quidē sicut felicitas rerum gestarum, ut <sup>a Suet. miri-
ta C. Cæsar.</sup> inquit Cæsar, exercitus beneuolētiā : sic res aduersæ, odia conciliant. quare consultius, tutius, & gloriosius quoque

9 erit imperatori, vbicunq; poterit, ingenio & ratione hostē superare, ex Periculis sententia, quàm gladio. ut enim multo maiora sunt opera animi, quàm corporis, ut ait Cicero; sic æ res, quas prosequimur ingenio, gratiores sunt, quàm illæ quas viribus. q̄ etiā significasse videtur Lacedæmonij : apud quos dux, q̄ fortiter dimicasset, & cruēto Marte, magnæque hostium clade vicisset, trophæi loco gallū : qui verò deditiōe, & pacto, industria sua, nec nimis cruēta victoriā potitus, belli mala vitasset, bouē immolabat.

Dion

DE IVRE ET OFF. BELL.

Dion quoq; in libris suis, quide regno inscribuntur, dicit longè maiora geri paucorum consilio, quàm multitudine, aut viribus. quod etià Homerus indicat, cùm Agamemnonem inducit asserentē, se longè facilius posse rem Troianam euertere, si decem Nestores, aut Vlisses in cōsilio haberet, quàm si totidem Aiaces, & Achilles fortiter dimicantes. quò spectant illa verba Vlissis ad Aiace, apud

a Metamorp.
21.

Ouidium:

(cundi:

*Quippe manu fortes, nec sunt tibi Marte se-
Consiliis cessere meis tibi dexter abello
Vtilis: ingeniū est q̄ eget moderamine nostro.
Tu vires sine mēte geris, mihi cura futuri est:
Tu pugnare potes; pugnandi tempora mecum
Eligit Atrides: tu tantum corpore prodes;
Nos animo: quantoq; ratē qui temperat, anteit
Remigis officiū: quanto est dux milite maior:
Tātūm egote supero: nec nō in corpore nostro
Pectora sunt potiora manu: vigor ōnis in illis.
Et cetera, quæ carmine prosequitur O-
uidius: vbi dicit arma Achillis, de qui-
bus cum Aiace contēdebat Vlisses, quæ-
que digniori erant proposita, in præmiū
Vlissi tributa fuisse. non itaque tantū
in viribus corporis, & lacertis fortitudi-
nis gloria est: sed magis in virtute animi,
vt in-*

vt inquit Ambrosius^a. Vnde quoque gi- ^{a de off. l. 1.}
gantes, de quibus in sacris litteris, quā-
uis viribus & corpore præstarent: quo-
niam non habuerunt sapientiam, perie-
runt propter suam insipientiam^b. contra ^{b Baruch c. 3}
verò de viro sapiente scriptum est: Sur-
^c rexit filius sensatus, & propter illum de-
^c iecit omnem potentiam inimicorum^c. ^{c Eccles. c. 47}
10 Cautus ergo imperator, & prudens, ex
Euripidis sententia, audaci & temerario
præferendus est. consilio enim sapienti,
vt idem dicebat, magna militum manus
vinci potest. sic Xerxes, qui tot hominū
millia contra Græcos duxerat, vnus
Themistoclis industria superatus fuit.
Quare Aristides dicebat, non armis so-
lū contra hostes, sed consilio in primis
vtendū esse. nam cū consilio, & indu-
stria superiores euadere possumus, quid
opus est pericula suscipere? Hinc rei mi-
litaris periti, in eo præcipuam impera-
11 toris laudem constituunt^d, si ea ratione
bellū gerat, qua ipse, & exercitus, quam
commodissimè re frumentaria, aqua, li-
gno, pabulo vtatur; hostis verò iis om-
nibus prohibeatur: & inopia, si fieri po-
test, ad deditionem compellatur: & vt
maximè se tutò dimicāre posse existi-
met,

DE IVRE ET OFF. BELL.

met, tamē tutius arbitretur, obsessis viis,
cōmeatu intercluso, sine vulnere victo-
ria potiri. quæ ratio Iulio Cæsari, sum-
mo imperatori maximè probabatur:
cui erat propositum, vt non nisi coactus
prælium committeret cum Afranio, &
Petreio, Pompeianarum partium. nam
in eam spem venerat, se sine pugna, & si-
ne vulnere suorum, rem cōficere posse:
quòd re frumentaria aduersarios inter-
clusisset: cur etiā secundo prælio aliquos
ex suis amitteret, secum pensitans: cur
vulnerari pateretur optimè meritos de
se milites: cur denique fortunam peri-
clitaretur: præsertim cū non minùs ef-
fet imperatoris consilio superare, quàm
gladio. & tādē omnium rerum inopia
coactos aduersarios, ad deditionem cō-
pulsit^a. & hac ratione facile fuisset Pom-
peio, Cæsarem ad Pharsalum egestate
omnium rerum opprimere, vt propo-
suerat: nisi a suis Dirachina victoria elat-
tis, se a proposito dimoueri passus fuisset^b.
Fabijs autem Max. ex hoc genere
belli gerendi, summam laudem meruit,
etiā ipsius hostis Annibalis testimonio,
qui dicebat, se magis a non pugnante
Fabio; quàm a pugnante Marcello ti-
mere:

^a Cæs. de bel.
civ. lib. 1.

^b Appian. de
bel. civ. lib. 2

mere^a: nec eum sententia fefellit. nam Fabius suis artibus eò iam Annibalem sedendo redegerat, vt non solùm nihil ex raptis in diem cōmeatibus superaret, sed ne vnde raperet quidem, quicquam reliqui esset, omni vndique frumento, posteaquam ager parum tutus erat, in vrbes munitas conuecto, vt vix decem dierum, quod compertū postea est, frumentum superesset, Hispanorū ob inopiam transitio parata fuerit, si maturitas temporum expectata fuisset: quam Terentius Varro cons, sua temeritate impediuit: cuius aduentu Annibal, in hisce difficultatibus constitutus, quāuis parte dimidia auctas hostiū copias cernebat, mirè gaudebat, sperans, id quod accidit, fortunam præpostero ingenio & temeritati consulis materiam daturam: cuius culpa ingens illa clades Cannensis Romanis illata fuit ^a. hoc quoque consilio ^a *Liuii* l. 22 C. Sulpitio dictatori aduersus Gallos, neutiquam placebat, quando nulla cogeret res, fortunæ se cōmittere, aduersus hostem, quem tempus deteriorē in dies, & locus alienus faceret, sine præparato commeatu, sine firmo munimento morantē: ad hoc iis animis corporibusque,

P quorum

DE IVRE ET OFF. BELL.

quorum omnis in impetu vis esset: par-
a *Linum l. 7.* ua eadem languescere mora. Alexâder
verò cùm Leucadiam obsideret, passus
est ex finitimis locis omnes eò confuge-
re, vt citius alimenta, quæ habebât, con-
sumerentur: quibus cōsumptis, facilem
victoriam consecutus est. & Antigonus
vastatis Atheniensium agris, sementis
tempore decessit, & quod reliquum ha-
bebant frumenti, in sationes sparso, re-
uersus nouo vere adultam segetem pro-
triuuit, & ad famem redactos Atheniēses,
in suam volūtatem pertraxit. Vnde præ-
cepti Cābyssis meminisse debemus, quo
Cyrum filium monuit, nunquam exspe-
ctandam esse egestatem, & in rerū copia,
maximè de inopia cogitandum. sæpius
enim videmus exercitum consumi pe-
nuria, quàm pugna: & vt ait Vegetius,
ferro sæuior est fames. Itaq; vt diximus,
hisce artibus præcipuè superandi sunt
hostes, neque temerè in acie versandū,
nisi vbi tempus necessitasque postulat:
exemplo Scipionis, qui in Numantinos
missus, cùm vidisset coniunctā cum in-
fania hostium temeritatem, dicebat se
tempore redimere hostium temeritatē,
& quod loco sapientiæ est, alienā operiri
stulti-

stultitiam. bonum enim imperatorem, itidem vt medicum, ad malum curandū ultimo demum loco ferrū adhibere debere: nihilominus tamen suo tempore adortus Numantinos fudit^a. His ascribi posse videtur consilium Sertorij, qui proscriptione Syllana dux Lusitanorū fieri coactus, cū eos oratione flectere non posset, ne cum vniuersa Romanorum acie confligerent: duos in cōspectu eorum constituit equos: alterum validissimum, alterum infirmissimum: ac deinde validi caudā ab imbecillo sene paulatim carpi: infirmi a iuvene eximiarum virium vniuersam conuelli iussit: subiiciens, equi caudæ consimilem esse Romanorum exercitū, cuius partes aliquis aggrediēs opprimere possit; vniuersum conatus prosternere, celerius tradiderit victoriam, quā occupauerit. quo exemplo Sertorius barbaros, quos ratione flectere non poterat, in suam sentētiam pertraxit^b. Porro quemadmodum non temerè fortuna tentāda est, & ardua suscipienda: sic ab inceptis * non facile discedendum est, exemplo Marcelli. cū enim multa, succedentes temerè moenibus, in oppugnatione Casilini, Roma-

^a Plut. in 2
poph.

^b Val. Max.
lib. 7. cap. 3.

DE IVRE ET OFF. BELL.

ni milites acciperēt vulnera, neque satis
 coeptis succederet: & Fabius omittendā
 rem parvam, ac iuxta magnis difficilem,
 & abscedendum inde censeret, quòd res
 maiores instarent: Marcellus, multa ma-
 gnis ducibus sicut non aggredienda, ita
 semel aggressa non dimittenda esse di-
 cendo, quia magna famæ momenta, in
 vtramque partem fierent: tenuit ne in-
 cepto abiretur ^a. Quare laudandi quoq;
 Cæsaris milites, qui cū in obsidione
 Auarici, omnium rerum difficultate affi-
 cerentur, & Cæsar ob inopiam se dimis-
 surum oppugnationē diceret: vniuersi
 ab eo, ne infecta re discederet, petebant:
 hoc se ignominie loco laturos, si inceptā
 oppugnationem relinquerent, dicēdo ^b.
 fama siquidem bella stare meritò summi
 duces existimauere, & eum, qui recede-
 bat, fugere credi. Vnde cū in reliquis
 rebus, tum præsertim in bello cōstantia
 * atque fiducia imperatoris plurimum ¹³
 præstant, & sæpe ad vniuersi belli euentū
 maximis sunt momenti. cuius rei specio-
 sa exempla nobis præbent Romani; & in
 primis, quòd Cannensi clade, exhaustis
 imperij viribus, supplementū exercitus
 in Hispaniam mittere ausi, fecerunt ne
 hosti-

^a *Limius* 1. 24

^b *Cæs. de bel. gall. lib. 7.*

hostilium locus castrorū, tum maximè Capenam portam armis Annibale pulsante, minoris veniret, quàm si Pœni illā non obtinuissent. Ita se gerere, inquit Val. Max^a. quid aliud est, quàm sæuien- ^{a lib. 3. c. 7.} tem fortunam in adiutoriū sui pudore victam conuertere? Quò spectat, quod Cæsar dicebat, si non omnia secunda cederent, fortunam esse industria subleuādam. Pari fiducia Scipio Aphricanus, speculatores Annibalis, in castris suis deprehensos, nec supplicio affecit, nec de consiliis & viribus Pœnorum percūctatus est: sed traditos eos tribunis militū, iussosq; omisso metu visere omnia, per castra, quo vellēt, duci iussit: percunctatusque satin percommodè omnia explorassent, datis qui prosequerentur retrò ad Annibalē dimisit, quo tam pleno fiducia spiritū Scipio prius animos hostium, vt inquit Val. Maxim^b. quàm ar- ^{b lib. 3. c. 7.} ma contudit: nam Annibal maximè hostis, fiducia perculsus, protinus nūcium ad Scipionem misit, vt colloquendi secum potestatem faceret, æquiores impetrari posse pacē ratus, si integer, quàm si victus peteret^c. Porro summi duces ^{c Livius l. 30} facile percipientes, quantum haberet in

DE IVRE ET OFF. BELL.

se boni constantia, atque fiducia, solent ante conflictum magno studio illud agere*, quò maximè confidentē sibi red- 14 derent exercitum, & militum animos confirmarent, quod variis modis faciebant. Valerius Corvinus dictator, cum Samnitibus bellum gerens, priusquam signum pugne proponeret, leuibus certaminibus, tentandi hostis causa, aliquot dies moratus est, ne scilicet nouum bellum suos, nouusque hostis terreret^a. Q. Fabius consul, decertaturus cum Hetruscis, quò animus militum multitudine territus restitueretur, Samnitium bella, quæ magna felicitate confecerant, extollebat, eleuabat Hetruscos, nec hostē hosti, nec multitudinem multitudini comparandam esse aiebat: præterea telum aliud occultum scituros in tempore, interea taceri opus esse: quibus ambagibus prodi simulabat hostes, & suos mirū in modum confirmabat^b. in quo certè solertia Fabij meritò laudanda, & ab imperatoribus imitanda est. communi enim fit vitio naturæ, vt Cæsar dicebat^c, vt inuisis latitantibus, atque incognitis rebus magis confidamus, vehementiusque exterreamur. &, vt inquit Liuius, sæpe

^a Liuius l.7.

^b Liuius l.9.

^c de bel. civil.
lib.2.

sæpe vana pro veris maximè in bello va-
 luerunt. Veteres quoq; ad confirman-
 dos militum animos, causam religionis
 peridoneam censebant. quò spectât om-
 nia auspicia & oracula, quæ si fortè ad-
 uersi quid signi facere viderentur, solent
 nonnunquam imperatores, solerti qua-
 dam interpretatione, in bonum vertere,
 vt militibus timorem eximerent. cuius
 rei exstant innumera exempla. Et qui-
 dem, quemadmodum multa ad confir-
 mandos militum animos facienda sunt,
 sic quoque magno studio, illa quæ metū
 15 inferre possent*, aut militū animos qua-
 cunque ratione alienare, supprimenda
 sunt. nam, vt Cæsar dicebat, vt i corporis
 vulnera, ita exercitus incommoda tegē-
 da sunt: ne ea nudando, militibus timor
 addatur, & hostibus audacia crescat. in
 quo, iure Terentius Varro reprehēden-
 dus videtur. nam cū accepta clade Cā-
 nensi, Campani legatos ad eum Venusiā
 misissent, quò cum paucis, ac semiarmi-
 bus venerat: ita auxit rerum suarum sui-
 que contemptum, nimis detegendo cla-
 dem, nudādoque, vt qui prius ægrè ferre
 se, aduersi aliquid accidisse Romanis nū-
 ciasent, pollicitique essent, omnia quæ

DE IVRE ET OFF. BELL.

ad bellum opus essent: reuersis domum
legatis (qui ex contēptu consulis, & eius
oratione, quæ desperationē rerū omniū
continebat, quasi deletū videretur no-
men Romanorum, referebant) omnes
ad defectionem spectarent: confisi se to-
tius Italiæ imperio potiri posse, atq; ita
a *Liuii l. 22* foedus cum Annibale fecerunt^a. Simili-
ter Philippus Macedonum rex, impru-
denti consilio, aliquid ad charitatē suo-
rum, & vt promptius pro eo periculum
adirent, ratus profecturum se, sequitū,
qui ceciderant in leui quodā prelio cum
Romanis, sepeliēdorum curam habuif-
set: afferri eos in castra iussit, vt conspi-
ceretur ab omnibus funeris honos. nam
quod promptiores ad subeundam om-
nem dimicationem putabat facturū, id
metum pigritiamque incussit. qui enim
hastis, sagittisque, & rara lanceis vulne-
ra facta vidissent, inquit *Liuius*^b, cum
b *lib. 31.* Græcis, Illyricisque pugnare assueti:
postquam gladio Hispaniensi detrūcata
corpora, brachiis abscissis, aut tota cerui-
ce defecta, diuisa a corpore capita, paten-
tiaque viscera, & foeditatem aliam vul-
nerum viderūt: aduersus quæ tela, quos-
que viros pugnādum esset, pauidi vulgò
cerne-

cernebant. Itaque Romani, cùm P. Rutilij Lupi cons. bello sociali cæsi, cadauere, & aliorum non paucorum nobilium, in urbem relato, viderēt populum eo spectaculo commoueri & terreri: S. C. decreuerunt, vt exinde mortuorum in bello corpora, ibi humarentur, vbi cūque cecidissent: ne ob eorum conspectū reliqui segniores ad militiam fierent. quod decretum mox cognitū, & hostes imitati sunt^a. Ceterum Chabrias Atheniensium dux, optimum hunc imperatorem esse dicebat, qui maximè cognitas haberet res^{*} hostium^b: quarum certè ignoratione multos fugatos exercitus, & de summa rerum non semel in periculum ventum fuisse legimus. Itaq; Cassius a Casarianis in suo cornu victus, & castris exutus, credens Brutum quoque superatū, qui in suo cornu vice- rat, quasi desperatis rebus, sibi ipsi mortē consciuit. Simili errore, cùm inter Romanos & Volscos magno prælio certaretur, & nox incertos diremisset: tantus ab imprudentia euentus vtraque castra tenuit timor, vt relictis faucibus, & magna parte impedimētorum, ambo pro vicis exercitus se in montes proximos reciperent.

^a Appian. de
bel. civil. l. 1.

^b Plut. in
Cass. & Brut.
poph.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a *Limul. lib. 4* rent *a*. & Curio legatus Cæsaris, bello
 ciuili, temerè credens perfugis, qui lu-
 bam regem (qui Pompeio cum magnis
 copiis auxilio venerat) reuocatum fini-
 timo bello, & Suburram eius præfectū,
 cum mediocribus copiis missum affere-
 rent: prælium temerè commisit, & vna
 cum exercitu a copiis regis circumuen-
 tus, ad internecionem cæsus est *b*. Vnde
b *Cæs. de bel. ciuili. lib. 2.* cum vitio naturæ, vt ait Cæsar, quæ vo-
 lumus, & credimus libèter, & quæ senti-
 mus ipsi, reliquos sentire speramus, non
 temerè transfugis, & exploratoribus **fi-* 17
 dem habere debemus. in quo Gallorū
c *d. bello gallico lib. 4.* morem idem Cæsar *c* reprehendit: qui
 quibuscunque rumoribus, & auditioni-
 bus permoti, de summis sæpe rebus cō-
 filia ineunt, quorum eos e vestigio pæ-
 nitere necesse est: cum incertis rumori-
 bus feruiant, & plerique ad eorum vo-
 luntatem ficta respondeant. Quare ex-
 pedit, vt illi, qui cum imperio lunt, vbi
 duriora quædam occurrunt, speculatum
 ipsi prodeant: exemplo Marcelli, qui ad
 collegam dicebat: Quin imus ipsi cum
 equitibus paucis exploratum: subiecta
 enim res oculis, certius dabit consilium.
 Omnium autem maximè proderit im-
 perator,

18 perator*, si ad omnia quæ aspera atque ardua sunt, se ducem præbeat. si quid enim iniungere inferiori velis, id prius in te, ac tuos si ipse iuris statueris, facilius omnes obedientes habeas. Imitari itaque debet quilibet bonus imperator, fortem & strenuum ducem, populo Israëlítico diuinitus excitatum & datum, Gedeonem, suos ita alloquentē: Quod me videritis facere, id vos quoque facite, a capite enim, ut inquit Seneca, bona valetudo transit in reliqua membra. suntque in hanc rem præclara Valerij Coruini
 „ verba inquentis: Cùm gloria belli, ac
 „ virtute sua quemque fretos, ire in aciem
 „ debere; tum etiam intueri, cuius ductu
 „ auspicioque ineunda pugna sit: vtrum qui
 „ audiendus, dumtaxat magnificus adhor-
 „ tator sit, verbis tantum ferox, operum mi-
 „ litariū expers: an qui & ipse tela tractare,
 „ procedere ante signa, versari in media
 „ mole pugnae sciat. facta mea, non dicta,
 „ vos milites sequi volo, nec disciplinam
 „ modò, sed exemplum etiam a me petere,
 „ qui hac dextra mihi tres cōsularatus, sum-
 „ mamque laudē peperī². Sic certè C. Cæ- a *Liuii* 1.7.
 „ sar inordinatā aciem sæpe restituit, ob-
 „ stans fugientibus, retinensque singulos,
 „ & con-

DE IVRE ET OFF. BELL.

& contortis faucibus conuertens in hostem^a. Itaque ancipiti illo prælio, quo cum iuniore Pompeio in Hispania confligit, suis præ pauore trepidè pugnantibus, cùm res esset in maximo discrimine, & nihil exhortationibus proficeret; arrepto cuiusdam clypeo, increpitisque militibus, procurrit in hostem, dicens: Nunc & mihi finis vitæ erit, & vobis militiæ. quo facto pudori cedente metu, aciem restituit, ducentis telis in clypeo acceptis^b. In quo tamen maximè industriam imperatoris* requiro, vt sua quidem alacritate militũ animos ad quoduis periculum subeundũ paratiores reddat: non temerè tamen periculo sese exponat: præsertim ad quem summa rerum spectat: nisi maxima necessitate id exigente, & cùm de totius belli euentu agitur. multas enim vrbes euersas, plures fusos fugatosque exercitus, imperatorum temeraria morte legimus. Itaque mors P. Scipionis in Hispania, dum sese nimium hostium telis offert, vt hostes haud dubiè pro victoribus, & Romani pro victis essent, effecit^c. & vulnus Cn. Scipionis ad Mundam vincētibus egregiè Romanis, sed de salute imperatoris solli-

^a Sueton. in
Cesar.

^b Appian. de
bell. civil. l. 2.

^c Livius l. 25

sollicitis pauorem iniecit, & haud dubie
& præclaræ victoriæ impedimēto fuit^a. ^a *Liuius l. 34*
Sic quoque cū Annibal in Sagūti op-
pugnatione, dum murum incautius su-
bit, vulneratus caderet, tanta circa eum
fuga atque trepidatio fuit, vt non mul-
tum abesset, quin opera ac vineæ dese-
rerentur^b. Sic cum Epaminonda, dum ^b *Liuius l. 21*
non ducis tantū, verū etiam fortis-
simi militis officio fungitur, vires quo-
que reipubl. Thebanæ ceciderunt, nam
vt inquit Iustinus^c, sicuti telo si primam ^c *lib. 6.*
aciem perfreris, reliquo ferro vim no-
cendi sustuleris: sic illo velut mucrone
teli ablato duce Thebanorum, reipubl.
vires hebetatę sunt: vt non tam illū ami-
fisse, quā cum illo interiisse omnes vi-
res Thebanorū viderentur. Non itaque
nimiū fidant fallaci fortunæ principes,
neque etiam clypeo Iouis: sub quo eos
versari dixit Homerus: sed in periculis
suscipiendis, vt inquit Cicero^d, consue- ^d *offic. lib. 1.*
tudo imitanda medicorum, qui leuiter
ægotantes leuiter curant, grauioribus
autē morbis periculosas curationes ad-
hibere coguntur. Huc spectare videtur,
quod Æmilius Paulus dicebat, cū victo
Perseo pro gratulatione victorię cōiuiua
cele-

DE IVRE ET OFF. BELL.

celebraret: eiusdem scilicet esse peritiæ,
exercitum hostibus valde terribilem, &
amicis conuiuium valde iucundum red-
dere^a. Et Scipio African. cū eum qui-
dam parum pugnacem dicerent: Impe-
ratorem me mater, non bellatorem pe-
perit, respondit: vt ostenderet, vincendi
rationem in vnus potius scientia & in-
genio, quā in multorum viribus & ar-
mis esse. non enim eadem militares, &
imperatorię artes sunt. Præterea impe-
rator, vel potius summus princeps*, me- 20
minisse debet cōsiliij Antigoni: qui sæua
tempestate iactatus, cū in eadem naue
secum suos omnes habuisset: præcepisse
liberis dicitur, vt & ipsi meminissent, &
ita posteris proderent: ne quis cum tota
gente simul in rebus dubiis periclitari
auderet. cuius præcepti memor Philip-
pus, Romanis bellum illaturus, duos si-
mul filios in aleam eius, qui proponere-
tur casus, cōmittere noluit: itaque ma-
iorem secum duxit; minorem ad custo-
diam regni remisit in Macedoniā^b: pru-
dentes patresfamilias imitatus, qui soliti
sunt, non omnem vnum in locum pecu-
niam reponere, ne si chasmate, incēdio,
aut bello fortè periret, vniuersa etiam
interi-

^a Plut. in a
poph.

^b Livius l. 40

interiret hominis substātia. quò spectat
 iactatum inter agricolas adagium, cuius
 admonet Celsus^a: Pecuniā sine peculio
 fragilem esse. quem locum pulchrè ex-
 plicat Corrasius^b. Porro nō solū bel-
 21 landi virtus^{*}, vt inquit Cicero^c, in sum-
 mo & perfecto imperatore quærēda est,
 sed multæ sunt artes eximię huius admi-
 nistræ, comitesque virtutis. In primis
 autem requiritur in eo, qui aliis impe-
 rare vult, vt sibi, & cupiditatibus suis im-
 perare possit, & imperium, quod in alios
 exercere vult, omnium grauissimè & se-
 uerissimè in seipsum exerceat. neque e-
 nim potest exercitum continere is im-
 perator, qui seipsum non continet: neq;
 seuerus esse in iudicando, qui alios in se
 seueros esse iudices non vult. refrenet
 ergo libidines, spernat voluptates, ira-
 cundiam teneat, coërceat auaritiam, &
 ceteras animi labes repellat. cui quidem
 ita affecto, vt inquit Cicero^d, quæ vim
 habere maximam dicitur, præsertim in
 bello, fortuna ipsa cedit: quę, sicut sapiēs
 poëta dixit, suis cuique fungitur mori-
 bus: quemadmodum de M. Porcio Ca-
 tone traditur, viro omnibus virtutibus
 prædito, tantam in eo vim animi inge-
 niique

^a in l. si cho-
 rus. §. 1. D.
 de legat. 3.

^b Miscellan.
 iur. ciuil. lib. 8
 cap. 13.

^c pro lege
 Manil.

^d in Para-
 dox.

DE IVRE ET OFF. BELL.

nūique fuisse: vt quocunque loco natus
esset, fortunatū sibi ipse facturus videretur,
tam in rebus bellicis, quā civili-
^{a Livius l. 39} bus^a. & non temerē creditum fuit, feliciorem futurum Alexādrum Magnum,
si vicisset superbiam, atque iram, mala in-
uicta, aliaque animi vitia: sed quem Per-
sarum arma non fregerunt, vitia vice-
^{b Quint. Curtius lib. 6.} runt^b. Agesilaus verò summus dux, dicebat,
malle se vincere malas cupiditates,
quā maximam hostium urbem capere. melius enim esse, suam ipsius con-
servare libertatem, quā aliis eam adimere^c. & Scipio ex capta Carthagine
^{c Plut. in a. poph.} non maiorem gloriam meruit, quā
quod captivā adeo eximia forma inter
ceteras, vt quacunque incederet, con-
uerteret in se omnium oculos, inuolatā
& intactam sponso Allucio restituerit,
^{d Livius l. 26} precio redemptionis illi in dotē dato^d.
& idem Scipio, cōciliata sibi clementiæ,
& continentiæ fama plus in Hispania
profecit, quā inuictis Romanorū ar-
mis. Itaque cū poëtæ monstra ab Hercule
domita, & tyrannos occisos fingūt,
inducant bonum imperatorem, cuius
exemplum nobis Herculem proponūt,
corruptos animi affectus cōprimere debere.

22 bere. Ceterum imperio alicui delato^a, consultum erit, liberum illi de summa rerum statuendi arbitrium permittere, exemplo senatus, populiq̃ue Rom. qui omnium rerum arbitrium, quod ad bellum attinet, imperatori mittebāt, & utrū sedendo, an dimicando rem gerere, hoc vel illud oppidū oppugnare visum esset, ipsius iudicio relinquebant, neque quicquam sibi reseruabāt, quā auctoritatem noui belli indicēdi, aut foederis sancienti cum hoste: quæ summi imperij esse alio loco ostendimus^a. Itaque Q. Fabius cons. in Hetruscos missus, ut sociis Sutrinis, quos Hetrusci obsidebant, opem ferret, Hetruscis prælio fuis, fugatisq̃ue, inconsulto senatu, per siluam Ciminiam hostes persecutus, in Heturiam bellum transtulit^b. & Cn. Manlius cons. Antiocho deuictō, Gallogræcis, quod Antiochum auxiliis iuuisent, sine senatus auctoritate, & iniussu populi, bellum intulit: & nec quicquam criminantibus eum legatis, qui cum eo fuerant, triumphās in urbem inuectus est^c. Similiter Cæsar, cui Gallia prouincia obtigerat, Germanis Gallia expulsis Rhenum trāsiiit, ut cum Sicambri bel-

a 5, l. 1, c. 6.

b *Linus* l. 9.

c *Linus* l. 38.

Q lum ge-

DE IVRE ET OFF. BELL.

lum gereret, quòd illos, qui sibi Galliæ-
que bellum intulerât, & in fines Sicam-
brorum se receperant, dedere nollent: &
in Britanniam quoque exercitum tran-
stulit, quòd omnibus fere gallicis bellis,
hostibus Romanorû inde subministrata
auxilia intelligebat: hæcque omnia ex
suo tantum arbitrio fecit^a. Cn. autem
Pompeio bellum aduersus piratas lege
Gabinia in triennium ita mandatû fuit,
vt toto mari, quod est intra columnas
Herculis, & in maritimis prouinciis, vsq;
ad quadringentesimum a mari stadium,
potestatem haberet imperandi regibus,
præsidibus, ciuitatibus, vt se omnibus ad
eius belli administrationem necessariis
iuuari et^b. & Q. Fabio Max. dictatori per-
missum fuit, vt omnia faceret, vt e re pu-
blica duceret. & T. Quintio cons. liberû
arbitrium pacis, ac belli cum Philippo
permissum fuit^c. in quo meritò pruden-
tiam senatus populi que Rom. laudes.
nam qui ex alieno metu, voluntate que
pendet, nihil magnum præstare potest.
Difficile quoque fuisset senatui, ea quæ
oculis subiecta non sunt, suo iudicio ad-
ministrare: & vbi castra locanda essent,
scire: quæ loca præsidiis occupanda:
quando

^a Caesar de
bell. gal. lib. 4

^b Plut in Põ
pe. Cice. pro
lege man. Ap-
pian. in Mi-
thrid.

^c Linius l. 32

quando cum hoste confligendum:quādo quiescendū esset,pręscribere:& e terra,quod aiūt,gubernare:præsertim cū puncto tēporis, vt inquit Liuius, cuius præteruolat opportunitas, si cunctatus paululū fueris, ne quicquā mox amissam queraris. Porro quò maiori animo, & omnibus curis libero, ad summā rerum imperatores consulere possent, ne metu supplicij a re gerenda deterrentur: senatus, populusq; Romanus, re fortè male gesta, fortunā tantū belli incusans, nunquam crudelius quicquā in eos statuit: nec vnquam atrocior in eos, qui temeritate, atq; inscitia, exercitus amisissēt, fuit, quā vt pecunia eos multaret: capite anquisitum ob rem bello male gestā, de imperatore fere nunquā fuit: ipsam calamitatē satis poenæ esse existimantes, & laude frustrari, cuius rei exēplo sunt M. Sergius, & P. Virginius tribuni militum cōsulari potestate, bello contra Veiētes, nā cū fortè hostes ea regione, qua M. Sergius præerat, castra adorti essent: nec se iā Romani ab hostibus tueri possent, & sola spes esset, si a maioribus castris subueniretur, quibus Virginius præerat priuatim Sergio inuisus & infestus:

DE IVRE ET OFF. BELL.

noluit Virginius collegæ auxilium sub-
mittere, nisi peteret: & Sergius, nequam
opem videretur ab inimico petisse, vin-
ci ab hoste, quàm vincere per ciuē ma-
luit: ita ut huius pertinaciam arrogantia
alterius æquaret: quo factū est, ut milites
diu in medio cæsi, postremò desertis
munitionibus perpauca in maiora ca-
stra, pars maxima atq; ipse Sergius Ro-
mam pertenderet: ubi acta utriusq; causa
in senatu, & apud populum die dicta, tã-
tū denis millibus æris gravis rei dam-
^a *Linii l. 3.* ^a *nati sunt*^a. Similiter M. Postumius tri-
bunus militum cōsulari potestate, quòd
ad Veios eius opera male pugnatū esset,
decem quoque millibus gravis æris: &
C. Sempronius cons. ob ignominiam
Volscici belli, quindecim millibus æris
^b *Linii l. 4.* ^b *damnati sunt*^b. solū inuenio de Cn.
Fulvio prætore, ob exercitum in Apulia
amissum (cū omnibus probris onera-
retur, & iurati multi dicerent fugæ pa-
uorisque initium a prætore ortum, ab
eo desertos milites, cū haud vanum ti-
morem ducis crederent, terga dedisse)
capite acquisitum fuisse: qui priusquam
^c *Linii l. 36* ^c *quinios abiit*^c. Multis verò annis ante,
Sp. Ser-

Sp. Seruilius, vt consulatu abiit, reus capitis fuit, a trib. pleb. die dicta, quòd Hetruscos in castra fugientes audacius quàm prudentius persecutus, robur iuuentutis amisisset. sed cùm id indignissimè ferrent patricij, rem non ferendam dictitantes, eos qui se pro republica impigrè hostibus obijciant, si fortuna minus faueat, ignauia accusari ab iis qui nunquàm in acie steterint: tātum potuerunt apud populum, vt omnium calculis reus absolueretur: ostendētes non esse e repub. damnari duces ob infortunium ^a. Atqui in C. Terentium Varronem consulem, cuius temeritate, inconsulto collega L. Æmilio Paulo clades illa Cannēsis Romanis illata est, ex qua relicto exercitu, & collega fortiter mortuo profugit, nō solum non est animaduēsum ob rem male gestam, sed etiam ex tanta clade redeunti obuiam itum frequenter est, & gratia actæ, quòd de republ. non desperasset: cui, si Carthaginiensium ductor fuisset, nihil recusandum supplicij foret ^b. Fuere enim * Carthaginienses in militiæ negotiis tam asperi, vt imperatores, qui prauo cōsilio, qaamuis prospero euentu rem gessissent, in crucem tollerent:

^a Dion Hal.
ant. Ro. lib. 9

^b Titius l. 22

DE IVRE ET OFF. BELL.

rent : quod bene gesserant, deorum immortalium adiutorio, quod male admi-
serant, ipsorum culpæ imputantes^a. Ita-

^a *Vale. Max.
lib. 2. cap. 7.
Linus lib. 38*

que Mago insignis Carthaginiensium
imperator, qui primus omnium impe-
rium Pœnorum ordinata disciplina mi-
litari constituit, viresque ciuitatis non
minus ballandi arte quam virtute firma-

^b *Iustin. l. 19*

uit^b, ob rem male gestam contra Syra-
cusanos, metu supplicij seipsum interfe-
cit : quo non contenti Carthaginienses,

^c *Plat. in vi-
ta Timoleonis*

mortui corpus in crucem sustulerunt^c.

Sciendum autem hanc laxam, & largam
de summa rerum liberè consulendi po-
testatem, imperatori tributam, in magi-
stro equitum, tribuno, vel alio qui im-
peratore inferior est, admodum restrictâ

^d *§. de offic.
legati tribuni
lib. 3.*

fuisse : vt suo loco dicemus^d. & quidem,

^e *in l. credi-
tor. §. lucius.
D. mandati*

quantumuis libera permittatur duci re-

^f *l. in perso-
nam. §. gene-
raliter. D. de*

rum omnium, ex arbitrio suo admini-

*reg. iur. l. hec
veditio. D. de*

stratio : nihilominus, si quid fraudulen-

*contr. emptio.
l. si in lege. D.
locati. l. si so-
cietatem. D.*

ter fecerit, de eo tenebitur. nam plenè

quidem, vt inquit Scæuola, sed quatenus

res ex bona fide agenda est, mandatum

censetur^e. & quod in arbitrium alius

confertur, semper ad boni viri arbitrium

pro socio,

SE

LIBER SECVNDVS. 122
 SEQVVTVR PROPO-
 SITIONES QVAEDAM BEL-
 LICÆ, ET CAUTIONES IMPERATO-
 RIÆ, veterum exemplis stabilitæ.

Vnum non plures exercitui præfici debere,
 cum potestate libera, eundemq; c tinuum,
 nec eum quem prius offenderis, ignomi-
 niæ affeceris.

- 1 *Plurium imperium bello inutile.*
- 2 *Quando dictator creari solitus apud Ro-*
- 3 *dictatoris potestas. (manos.*
- 4 *Non nisi confecto bello successor impera-*
tori mittendus.
- 5 *Monarchia optima reipub. status.*
- 6 *Periculosum eum quem offenderis sum-*
ma rerum præficere.

CAPVT TERTIVM.

Quattuor tribuni militum consulari
 potestate Romæ creari, quorum
 tres delectu habito profecti sunt Veios,
 documento fuere, inquit Liuius^a, quàm ^{a lib. 4.}
 1 plurium imperium * bello inutile esset:
 tendendo ad sua quisque consilia, cum
 aliud alij videretur, aperuerunt ad occa-
 sionem locū hosti: incerta namq; acie, si-
 gnū aliis dari, receptui aliis cani iubēti-
 bus, inuasere opportune Veiētes, & in fu-
 gā egere. Cōsimiliter L: Æmilius Paul^a,

Q 4 ac Te-

DE IVRE ET OFF. BELL.

ac Terentius Varro aduersus Annibalē:
nec ita pridem Germanorum principes
aduersus Carolum v. magno suo damno
expertisunt, nihil a pluribus rectè im-
perari posse. Itaque Græci & Romani*, 2
cùm graue bellum, aut seditio ciuilis rē-
publicam perturbaret: ad vnius dictato-
ris aut Archi, aut Harmostæ imperium,
velut ad sacram anchoram confugiebāt.
vnde Romanis a Veientibus victis: Moe-
sta ciuitate, inquit Liuius^a, vinci insueta,
ad dictatorem creandum recursus est.
& alibi, Tumultuante Romæ plebe, cùm
res ad maximam seditionem spectaret,
trepidi patres, inquit Liuius^b, ad duo vl-
tima auxilia, summum imperium, sum-
mumque ad ciuem decurrunt, dictatorem
dici placet: dicitur M. Furius Camillus.
Item Flaminio cum maxima parte exer-
citus ad Trasymenum cæso, cùm magna
trepidatio Romæ esset, ad remedium iā
diu desideratum, inquit Liuius^c, nec ad-
hibitum, dictatorem dicendum ciuitas
confugit. & vt idem refert^d, cùm Præne-
stini discordia Romanorum freti, ra-
ptim agmine facto, peruastratis agris ad
portam Collinam signa inferrent, Ro-
mani a seditione ad bellum versi, dicta-
torem

a lib. 4.

b lib. 6.

c lib. 22.

d lib. 16.

torem T. Quintium Cincinnatum creauere : quod vbi auditum est (tantus eius magistratus terror erat) simul hostes a mœnibus recessere, & iuniores Romani ad edictū sine detrectatione conuenere. Itaque non temerè creditum est, quod Liuius sensit^a, Gallos urbem Romā non a lib. 5. capturo fuisse, si, quē admodum aduersus Fidenatem ac Veientem hostem, aliosque finitimos populos, vltima experiens auxilia, multis tēpestatibus ciuitas fecerat: dictatorem dixisset, contra inusitatum, & inauditū hostem, ab Oceano, terrarumque vltimis oris bellum ciuentem. Dictator verò *optima lege creatus, summum imperium belli, pacis, pœnarum ac præmiorū sine prouocatione habebat: vt liber impedimentis omnibus melius ad summam rerum cōsulere posset^b. Qua ratione T. Quintio, & Agrippa Furio cōsulib. in Æquos & Volscos profectis, cū duo cōsules in exercitu Romano pari potestate essent, quod saluberrimum in administratione rerū magnarū est, inquit Liuius^c, summa imperij, concedente Agrippa, penes collegam erat. Similiter Aristides, summus vir, & Atheniensium imperator bello

^b Pomp. in l.
2. §. p. puio.
Dede orig. iur.

^c lib. 3.

DE IVRE ET OFF. BELL.

Marothonio, cū plures imperatores
more Atheniensium creati essent, pari
potestate, Milciadi collegæ, vt solus im-
peraret, concessit, atque reliquis colle-
gis, vt idem facerent, auctor tuit. idque
consilium constat sublati contentioni-
bus, gloriosissimam de Medis victoriam
a Plut. in A- Atheniensibus peperisse^a. Quam au-
rogas de- tem expediat, duci exercitus liberam
de summa rerum cōsulendi potestatem
permittere, superiore capite ostēdimus.
Porrò cū minimè conueniat, inter-
rumpi tenorem^{*} rerum, in quibus pera- 4
gendis continuatio ipsa efficacissima est;
non nisi confecto bello successorem im-
peratorī mitti expedit. nam inter tra-
ditionem imperij, nouitatemque suc-
cessoris: qui noscendis prius, quā a-
gendis rebus imbuendus sit: sæpe bene
gerendæ rei occasiones intercidunt.
Quare Fabius Max. monuit populum,
vt magno iudicio consules crearent, qui
possent esse pares Annibali: Nam, in-
quit, cū, qui est summus in ciuitate
dux, eundem elegerimus, tum repente
lectus in annum, aduersus veterem &
perpetuum imperatorē comparabitur,
nullis neque temporis, neque iuris in-
clusum

„ clusum angustiis , quo minus ita om-
„ nia gerat , administretque , vt tempo-
„ ra postulabunt belli : nobis in appara-
„ tu ipso , ac tantùm inchoantibus res an-
„ nus circumagitur ^a. Vnde etiam Li- ^a *Linus l. 24*
uius ^b, cùm Romanos duces cum Ale- ^b *lib. 9.*
xandro comparat , eo mirabiliores il-
los quàm Alexandrum , aut quemquam
alium regem facit , quòd denos vicens-
que dies quidam dictaturam , nemo plus
quàm annum consulatum gessit : ab tri-
buno pleb. delectus impediti sunt : post
tempus ad bella ierunt : ante tempus
comitiorum causa reuocati sunt : in ipso
conatu rerum circumegit se annus : col-
legæ nunc temeritas , nunc prauitas im-
pedimento aut damno fuit : male rebus
gestis , rebus alterius successum est : ty-
ronem , aut male imbutum disciplina e-
xercitum acceperunt . At hercle re-
ges (inquit) non liberi solùm impedi-
mētis omnibus , sed domini rerum tem-
porumque , trahunt consiliis cuncta ,
non sequuntur. præterea supra hæc om-
nia incommoda , quam arborem quis
conseruit , ab ea legere alium fructum
indignum videtur. vt Qu. Fabius Max.
dicebat , petens Heturiam , extra ordinē
prouin-

DE IVRE ET OFF. BELL.

prouinciam sibi dari : qui aperuisset Ci-
miniam siluam, viamque per deuios sal-
a *Liuius l. 10* tus Romano bello fecisset*. Et his qui-
dem argumentis, & exemplis, multum
iuuatur sententia eorum, qui monar-
chiam* & regiam potestatem vniuersæ
naturę congruentem, optimum reipub.
statum constituerunt. Quare etiam Si-
bylla carminibus suis augurata dicitur
reipub. Romanę salutem in regno posi-
tam esse, & ciues aliter seruari non posse,
quàm si regem haberent. Nam vt Tibe-
rius dicebat, fieri non potest, vt respubl.
bene constituta, quod vnum tantum est
corpus, plura capitā habeat. Ceterum,
periculosissimum quoque erit*, eum 6
quę offenderis, vel ignominia affeceris,
summę rerum præficere. cuius rei exem-
plo esse potest M. Liuius: qui cū ex con-
sulatu populi iudicio damnatus, igno-
miniam ægrè ferens, in rus migrasset, &
octauo post damnationem anno, in urbē
reductus, iterum consul factus esset: me-
moriæ proditum est, plenum adhuc ira
in ciues M. Liuium, ad bellum profici-
scientem contra Annibalem, monēti Q.
Fabio, ne priusquam genus hominum
cognosceret, temerè manum cōsereret,
respon-

respondisse, vbi primùm hostiũ agmen
 conspexisset, pugnaturum: cumque
 quæreretur, quæ causa festinandi esset:
 Aut ex hoste egregiam gloriam, inquit,
 aut ex ciuibus victis gaudium meritum
 certè, etsi non honestum capiam^a. Simi-
 liter Harpagus, cùm Astyages Medorum
 rex illi infestus, in vltionem seruati ne-
 potis Cyri, filium eius interfecisset, epu-
 landumque patri tradidisset: ad tempus
 dissimulato dolore, odium regis in vin-
 dicte occasione distulit: & postea cùm
 Cyrus Astyagi bellũ inferret, & Astya-
 ges summam belli Harpago cõmisisset:
 exercitum acceptum, statim Cyro per
 deditiõem tradidit, & regis crudelitatem
 perfidia defectionis vltus fuit.^b

^a Livius l. 27

^b Iusti. lib. 1

Vtrum lenitate & beneuolentia: an verò se-
 ueritate & sæuitia plus proficiet imperator.

- 1 Nullum animal maiore arte tractādum,
 quàm homo.
- 2 Scipio humanitate, Annibal crudelitate,
 parem in rebus bellicis gloriam conse-
 cuti sunt.
- 3 Manlius seueritate, Valerius benigni-
 tate milites in officio continuerunt.
- 4 Canendum ne nimia lenitas pariat con-
 temptum,

DE IVRE ET OFF. BELL.

temptum, neque nimia sæuitia odium.

- 5 *In principe requiritur beneuolentia.*
- 6 *Non potest amor cum timore misceri.*
- 7 *Imperator apud suos milites plus proficiet comitate, quàm morum asperitate.*
- 8 *Homo beneficio & beneuolentia inuitari cupit.*
- 9 *Obsequio mitigantur imperia.*
- 10 *Beneuolentia etiam apud hostes multum potest.*

CAP. QVARTVM.

NON solùm bellâdi virtutem in summo, ac perfecto imperatore quærendam esse alibi diximus: sed multas alias esse artes eximias, huius administras, comitesque virtutis. & quidem, cùm nullum sit animal*, vt sensit Seneca, maiore arte tractandum, quàm homo: queri solet, utrùm in imperatore requiratur magis asperitas & sæuitia; an verò humanitas, & beneuolentia. qua de re in ytramque partem innumera possent adduci exempla: & in primis sese offerunt Annibal, & Scipio*, summi duces, qui diuersissimis ingeniis, longè diuersiore modo, ac ratione, parem ex rebus belli-

bellicis gloriam reportauere. hic enim in Hispaniam missus, innata sibi humanitate, & beneuolentia, non solum militum animos sibi deuinxit: sed etiam conciliata clementiæ fama, totam Hispaniam Romanæ ditionis fecit: ille cōtrà, magna violentia, crudelitate, & rapina Italiam deuastauit, & omnes populi Italiæ, omnia fere oppida ad eum defecere: ita ut, quemadmodum Hispania, beneuolentia Scipionis, sic Italia, timore Annibalis subacta fuerit. Simile exemplum habemus in Manlio Torquato, & Valerio * Coruino, qui pari virtute & gloria vixere Romæ: dispari tamen ingenio, & ratione procedendi. Manlius enim ferox natura, maxime seuerus in disciplina militari fuit: Valerius verò omni genere humanitatis, & beneuolentiæ milites prosecutus est. usque adeò, ut ad milites in officio continendos, ille filium victorem, & speciosa spolia referentem, quod eius iniussu pugnasset cū hoste, virgis cæsum securi percussisset: hic verò neminem vel offenderit quidē. attamen pro tam dissimili ratione agendi, non dissimilē fructū & gloriam retulere. nulla enim ynquam

feditio

DE IVRE ET OFF. BELL.

seditio inter vtriusque ducis milites orta fuit : nūquam vllus pugnam detrectavit, aut dicto minus obediens fuit : & vterque maximas res gessit. Manlius itaque sua seueritate & imperiosis edictis, disciplinam militarem mirum in modū stabiliiuit : Valerius verò, tātum in militari disciplina seruans, innata sibi humanitate & lenitate militum animos flexit, & obedientissimos habuit : & si quos forte legum, & disciplinæ contemptores puniebat, non hoc imperatoris seueritati, sed constitutioni legū ascribebant. non enim vbi imperio, vbi lege agi poterat, volebat. & hæc exempla propositā questionem satis dubiam relinquunt. Porro illud certè magno iudicio, vtramuis viā 4 sequamur, cauendum : ne nimia lenitas pariat contemptum : quod Scipioni euenit : inter cuius milites maxima seditio mota est in Hispania : neque nimia sæuitia odium excitet : quod Annibali accidit : qui crudeliter & auarè spoliādo ea, quæ tueri nequibat, vt vasta hosti relinqueret, omnium animos a se abalienauit, neque indigna patientium modò, sed ceterorum etiam : quippe ad plures exemplum, vt inquit Liuius^a, quàm calamitas

lamitas pertinebat. Ceterum qui de in-
 5 stitutione principis * scripsere, potius
 Valerium, & Scipionem imitādos pro-
 ponunt, & humanitatem, beneuolentiā,
 & similes virtutes in principe requirūt:
 vt de Cyro scripsit Xenophon. malus e-
 6 nim custos *, vt inquit Cicero ^a, diutur- ^{a offic. lib. 2.}
 nitatis metus, contraque beneuolentia
 „ fidelis est, vel ad perpetuitatem. & Præ-
 „ textatus apud Macrobiū ^b, Qui colitur, ^{b Satur. lib. 1}
 „ inquit, etiam amatur: non potest amor ^{c, 2.}
 „ cum timore misceri. vnde putas arrogā-
 „ tissimum illud manasse prouerbiū, quod
 „ iactatur: Totidē nobis hostes esse, quot
 „ seruos? non habemus illos hostes; sed fa-
 „ cimus, cū illis superbissimi, contume-
 „ liosissimi, crudelissimi sumus. Itaq; præ-
 „ clarè Ennius.

Quem metuunt, oderunt;

Quem quisque odit, perisse expetit.

Et multorū odiis nullas opes posse ob-
 sistere, interitu C. Cæsaris ostendit Ci-
 cero ^c. atque hanc sententiam, etiam in ^{c offic. lib. 1.}

7 Imperatore* confirmat exemplum Ap-
 pij Claudij, & T. Quintij consl. Appius
 enim in Volscos missus, vexando sæuo
 imperio exercitum, hoc sua acerbitate
 effecit, vt milites omnia segniter, ociosè,
 R negli-

DE IVRE ET OFF. BELL.

negligenter, contumaciter agerent: & eos nec pudor, nec metus coërceret, odio consulis exacerbatis omniū animis: vsque adeo vt Romanus exercitus in aciem productus, non solū vincere noluerit, sed vinci voluerit, & turpi fuga petierit castra. Quintius verò in Volscos missus, natura lenior, comitate & beneficiis animos militum sibi concilians, præda omni militi data, & laudes addens, quibus haud minus quàm præmio gaudent militum animi, rebus egregiè gestis, in urbem rediit^a. Item Cæso Fabius cons. in Veientes missus, cū præter ceteras imperatorias artes, quas parando, gerendoque bello ediderat plurimas, ita instruxisset aciem, vt solo equitatu emisso, exercitum hostiū funderet, insequi fusos, pedes odio consulis, propter morum asperitatem, noluit, & iniussu signa retulit: nec huic tam pestilenti exemplo, inquit Liuius^b, remedia vlla ab imperatore quæsitæ sunt: adeo excellētibus ingeniis citius defuerit ars, qua ciuem regant, quàm qua hostem superent. Similiter L. Papyrius dictator, ob sæuitiam, qua M. Fabium magistrum equitum (quòd eius iniussu quāuis prosperè

^a Liuius lib. 2.
Dion. Hal.
lib. 9.

^b lib. 2.

sperè pugnauerat cum hoste) constanter ad supplicium poposcerat, neque militibus gratus fuit, neque hostibus terribilis: quam tamen maximam imperatoris laudem esse cēset Agesilaus. itaque cū hostes ad castra Papyrij accessissent, tantum momenti in vno viro Papyrio erat, inquit Liuius^a, vt si ducis consilia fauor^{a lib. 8.} subsecutus militum foret, debellari eo die cum Samnitibus potuisse pro haud dubio proditum sit: ita instruxerat acie loco ac subsidiis, ita omni arte bellica firmauerat: sed cessatum a milite, ac de industria, vt obrectaretur laudibus ducis, impedita victoria fuit. verū sensit peritus dux, quæ res victoriæ obstaret: temperandum ingenium suum esse, & seueritatem miscendam comitati: atque ita maxima dexteritate, fauciorum præcipuè curam suscipiēs, tantum profecit, vt medēdis corporibus, animi prius militum imperatori conciliarentur: & resecto exercitu, cum hoste congressus, haud dubia spe sua militumque, fudit fugauitque Samnites. Est itaque comitate condienda* grauitas, nam vt sapienter a Xenophonte scriptum est: cū tribus præcipuè rebus ad obtemperandum

DE IVRE ET OFF. BELL.

adducantur alia animalia, cibis abiectiora, delinimentis erectiora, verberibus contumacia: homo, quod est animal generosissimum, neque minis, neque suppliciis cogi vult, sed beneficio & beneuolentia inuitari cupit. Cùm enim bruta se vi trahi sinant, homo non nisi ratione seduci patitur. Nihilominus tamẽ sciendum est, regum, ducumque clemẽtiam, vt Alexander Magnus dicebat, non in ipsorum modò, sed etiam in illorũ, qui parent, ingeniis sitam esse: obsequio enim mitigantur imperia. vbi verò reuerentia excessit animis, & summa imis confundimus, vi opus est, vt vim repellamus^a. Ceterum beneuolentia^a & humanitas, nõ solùm apud milites & ciues prodest, sed etiam apud hostes nõ semel plus potuit, quàm inuicta Romanorum arma, vt exemplo Scipionis iam ostẽsum est. & facit quoque exemplum Camilli, cùm Faliscos obsideret, qui alioqui diuturnus videbatur futurus labor, nisi sua beneficentia, tradens proditorem filiorum regis, ipsos ad deditionem pellexisset^b. Fabricij quoque liberalitas, cùm insidiantem vitæ Pyrrhi medicum, ipsi indicaret, regis animum fregit & vicit.

Huma-

^a Q. Curt. l. 8.

^b Livius li. 5.

10

Humanitas itaque, vt inquit Valerius Maximus^a, vincit iram, prosternit odiū, a lib. 5, ca. 4
hostilemque sanguinē hostilibus lacry-
mis permiscet.

Temporum rationem præcipuè in
bello habendam.

- 1 *Aliter in bello, aliter in pace agendum.*
- 2 *In pace consuetudini, in bello utilitati pa-
rendum.*
- 3 *Sententia Fabij Max. de Altinio transf-
fuga.*
- 4 *Marcellus L. Brantium beneficio sibi con-
ciliare, quàm pœna cohibere maluit.*
- 5 *Scipio Nasica, priuato consilio conuocatis
bonis, Gracchum oppressit.*
- 6 *Octavius Caesar sua sponte bellum intulit
Antonio.*
- 7 *Silent leges inter arma.*
- 8 *Necessitas ex illicito facit licitum.*
- 9 *Non dicitur fieri contra legem, quod vr-
gente necessitate fit.*
- 10 *Ex occasionibus belli ratio commutanda.*
- 11 *Fabius natura cunctator non iudicio.*

CAP. QVINTVM.

Qui de officiis scripsere, in omnibus
actionibus maximam tēporum ra-

R 3 tionem

DE IVRE ET OFF. BELL.

tionem habendam censuerunt, præsertim in iis, quæ in casu consistunt. unde, ut Q. Fabius Max. Q. Fabio Max. filio consuli dicebat, aliter in medio ardore belli *, aliter in pace tranquilla arbitrandum, & agendum est. in pace enim liberè, prout æquitas & iustitia dictat, consulendum est, & legibus insistendum: in bello autem, & turbulentis temporibus, ordinariis hisce remediis, irritantur sæpe magis, & accenduntur bella & seditiones, quàm sedantur. Unde fit plerunque, ut leges quæ in pace latæ sunt (nisi forte eæ quæ perpetuæ utilitatis causa in æternū latæ sint) bellum abroget; quæ in bello pax ^a. ut in navis administratione alia in secunda, ut inquit Liuius, alia in aduersa tempestate vsui sunt. Itaq; maiores nostri inquit Cicero ^b, semper in pace consuetudini *, in bello utilitati paruerunt: 2 semper ad novos casus temporum novorum cōsiliorum rationes accommodarūt. & alibi ^c: Necessè est, inquit, in tanta concursatione perturbationum ac rerum, temporibus potius parere, quàm moribus. Qua ratione Q. Fabius Max. * 3 pater, Classium Altiniū Arpinatem (qui clam nocte in castra Romana venerat, promit-

a l. vn. in pr.
C. de cad. l. l.

b pro lege
Maur.

c Philipp. ii.

promittens si sibi præmio foret, se Arpos proditum esse) noluit pro transfuga verberari necarique, quod aliis videbatur, quia post Cannensem cladem, tanquam cum fortuna fidē stare oporteret, ad Annibalem defecisset, traxissetque ad defectionem Arpos: & tum posteaquam res Romana, contra spem vota-que, cius, veluti resurgeret, nouā refert prodicionem. documentum enim statui oportere censebat Fabius, si quis resipisceret, & antiquam societatem respiceret, nam si abire a Romanis liceret, redire ad eos non liceret, cui dubium esset, quin breui deserta ab sociis Romana res, foederibus Punicis omnia in Italia iuncta visura esset. non tamen fidei quicquam Altinio habendum cēsebat, sed mediam coniectus cōsiliij viam, neque eum pro hoste, neque pro socio habendum^a. Item

4 cū in maximo discrimine Nola esset*, quam non tam fiducia sui præsidij, quam volūate principum Marcellus habebat, plebe ad defectionem spectante, quæ plurimū timebatur, & ante omnes L. Brantius iuuenis acer, quem consensus attestatæ defectionis, ac metus a prætore Romano, nunc ad prodicionem patriæ, nūc

a Livius li. 24.

DE IVRE ET OFF. BELL.

ad transfugiendum stimulabat: & Marcellus eum aut poena cohibendum, aut beneficio conciliandum videret: sibi assumpsisse, quam hosti ademisse, fortem ac strēnum maluit socium, accitumque ad se, ita comitate sua, additis etiam præmiis, ferocis iuuenis animum emolliuit, ut nemo inde sociorum, rem Romanam fortius ac fidelius iuuerit. De ceteris verò Nolanis proditoris reis Marcellus, Annibale demum prælio victo, clausis portis quæstionem habuit^a. Et huc quoque spectare videtur, quod de Scipione Nasica proditum est*. nam cum 5 Tib. Gracchus, in tribunatu profusis largitionibus, fauore populi occupato, rempub. oppressam teneret, palamque dictitaret, interempto senatu, omnia per plebem agi debere, & consentientibus cunctis, ut cōsul armis rempub. tueretur, Mucius Scæuola consul negaret se viquicquam esse acturum: tum Scipio Nasica: Quoniam, inquit, consul, dum iuris ordinē sequitur, id agit, ut cum omnibus legibus Romanum imperium corruat: egomet priuatus voluntati vestræ me ducem offero: & sublata dextra proclamauit: Qui rempub. saluam esse volunt, me se-

- me sequantur: eaque voce, cunctatione bonorum ciuium discussa, Gracchum cum scelerata factione, quas merebatur poenas soluere coëgit^a. Hinc quoque
- 6 Cicero^b laudat Octaviū * Cæsarem, qui non exspectato senatus decreto, bellum contra Antonium sua sponte susceperat. Decernendi enim tempus, ut ille ait, nondum venerat; belli autem gerendi tempus, si pretermisisset, videbat repub. oppressa nihil posse decerni. Silent ergo nonnun-
- 7 quam leges* inter arma, nec se exspectari sinunt: cum ei qui exspectare velit, ante poena luenda sit, quam iusta reperenda^c. Eoque spectat, quod de C. Mario proditum est, qui cum duas cohortes Camertium, quod mira virtute vim Cimbrorum in acie sustinuisset, aduersus conditionem foederis, ciuitate donasset: excusauit factum dicendo, inter armorum strepitum, verba se iuris ciuilis exaudire non potuisse. erat enim id tempus, quo magis defendere, quam audire leges oportebat^d. Et certe necessitas saepe facit licitum*, quod alioqui esset illicitum^e. Ita-
- 8 que clade Cannensi afflictis Romanorum viribus, eò res deducta est, ut M. Iunij dictatoris opera, spolia hostium affixa tē-

^a Val. Max.
lib. 3. cap. 2.
Appian. de
bet. ciuil. lib. 1.
^b Philipp. 8.

^c Cicero pro
Milane.

^d Val. Max.
lib. 5. c. 2.
^e c. discipul. 8
de consec. dist.
4. cap. si quis
propter ... res.
siatē. de furt.

DE IVRE ET OFF. BELL.

plis, deorum numini consecrata, instrumenta militiæ futura, conuellerentur: ac prætextati pueri arma induerent: addictorum etiam, & capitali crimine dānatorum, atque seruorum aliquot milia (cū ad id tempus capite censos habere milites fastidierant) conscriberentur^a. Quæ si per se aspiciantur, ut inquit ^a *Liv. lib. 23* Val. Maximus^b, aliquid ruboris habent: si autem adiunctis necessitatis viribus, ponderentur, sæuitiæ temporis convenientia remedia videbuntur. nam ut idē ait: Cedendum fortunæ est, ubi nisi tutiora eligantur consilia, speciosa sequenti concidendum est. Sic quoque C. Mario, & Cn. Carbone cons. bello ciuili cum Sylla dissidentibus: quo tempore non reipubl. victoria quærebatur, sed præmiū victoriæ res erat publica: SC.^{to} aurea atq; argentea templorū ornāmēta, quæ Numa Pōpilius solēnibus deorū sacris dicauerat, ne militibus stipendia deessent, conflata sunt, tanta fuit in summa egestate honoris publici ratio. non autē patrū conscriptorum voluntas, ut inquit ^c *lib. 7. cap. 6* Valerius Max^c. sed tua terribilissima necessitas, truculenta manus illi consulto stylū impressit. Neq; etiam dicitur fieri contra legem,

9 legem*, quod urgente necessitate fit, & suadēte utilitate publica. Supremo enim iure, quod Iuppiter sanxit, ut inquit Cicero^a, omnia quæ reipub. salutaria sunt, legitima & iusta habentur. Itaq; Scipio Africanus, cū ad necessarium reipub. vsum, pecuniā ex ærario pmi opus esset: idq; quæstores, quia lex obstare videretur, aperire non auderēt, protinus claues poposcit, patefactoq; ærario legē utilitati cedere coëgit^b. & Lacedæmonij, necessitati leges posthabere coacti, dixisse feruntur: Dormiāt leges hodie^c. Hinc nōnulli existimāt, si subitū & improuisum bellū timetur, vel alias ex maxima necessitate, teneri ecclesiā ad contributionē.^d

^b Val. Max. lib. 3. cap. 7.

^c Appian. de bel. punic.

^d Ab. Panor. in e. sicut. ult. de iur. iur.

Ceterū etiam q̄ ad ipsam belli administrationē attinet, vel maximè imperatori, vel duci exercitus, tēpori seruiendū
10 est*, & ex occasionibus, belli ratio cōmutanda est, & nūc imperu quodam & alacritate animi ferociter tēporis beneficio vtēdo: nunc cunctando & sedēdo, cautē res geri debet. quod quia difficile est, repugnante natura, cū non omnia eidē, ut inquit Liuius, dii dederint, magna cura & diligētia, ut ingenium tempori accomodemus, enitendum: neque semper
exem-

DE IVRE ET OFF. BELL.

exemplo Fabij bellum trahamus; neque exemplo Marcelli, Scipionis, & aliorū, studio pugnādi facile prælium committamus. Nam Fabius^a natura cunctator, **II** non iudicio, temporis beneficio tantam in rebus bellicis gloriā meruit: qui imperum hostis Annibalis bellicosi, & aliquot victoriis ferocis, cū prælio facile vinci non posset, afflictis Romanorum viribus, sedēdo fregit. sed idem naturam secutus, non tempus etiam restauratis Romanorum viribus, in eadem sentētia perstitit, & Scipioni Africam prouinciam sibi decerni petenti, cōtradicebat: cū tamen ea sola ratio esset trahendi ex Italia Annibalem, vt euentus docuit: & Scipio si eo tempore, quo Fabius in Annibalem missus fuisset, verisimiliter nimio studio pugnae, exemplo Flamini, & aliorum, qui Fabium præcesserant, rem Romanam amplius afflixisset. adeo difficile est ingenium & naturam mutare. Qua ratione Monarchiæ præferre solēt liberam rempub. in qua inuenias diuersissima ingenia temporibus apta. Ceterum quā plurimum imperium bello in-

^a *supra* 6.3. utile sit, alio loco obiter ostendimus.^a

Contentiosas & lentas de rebus bellicis deliberationes admodum noxias esse, præsertim ubi factò, magis quàm consulto opus est.

- 1 *Saluberrimum in consultationibus, ut omnes vnum sentiant.*
- 2 *Tarda & lēta deliberationes perniciosæ.*
- 3 *In rebus asperis fortissima consilia tutissima sunt.*
- 4 *Præclarum Scipionis facinus.*

CAP. SEXTVM.

CVM in omnibus deliberationibus & consultationibus, tum præsertim in
 1 bellicis, saluberrimum est*, ut vnum omnes sentiant, neque dissentione & pertinacia (quæ plerumque rem in summum discrimen deducere solent) bona consilia corrumpantur. Quod Appollonides principum vnus, Syracusanis, mortuo Hieronymo Syracusarum tyranno, maximaque inter eos orta dissensione, aliis Carthaginienfium, aliis Romanorum amicitiam expetentibus, in tanta perturbatione rerum, cùm non procul a seditione res esset, oratione salutari, ut in
 2 tali tempore disertè ostendisse videtur,
 3 inquit: Nec spem salutis, nec perniciē
 4 propiorē vnquam ciuitatum vlli fuisse:
 si enim

DE IVRE ET OFF. BELL.

si enim vno animo omnes, vel ad Ro-
manos, vel ad Carthaginienses inclina-
rent, nullius ciuitatis statum fortuna-
torem gratioremque fore: si alios aliò
trahat res, non inter Pœnos Romanos-
que bellum atrocius fore, quàm inter
ipsum Syracusanos: cum intra eosdẽ mu-
ros, pars vnaqueque suos exercitus, sua ar-
ma, suos habitura sit duces. Itaque, ut vnũ
omnes sentiãt, summa vi agendum esse:
vtra societas sit vtilior, longè minoris a-
deo rem momenti consultatione esse.
Porrò quemadmodum contentiosæ hæ,
sic & tardæ & lentæ *deliberationes per-
niciosissimæ esse solent, præsertim in bel-
lo, vbi non semel consilium, alioqui per
se tutum, & salubre, mora temerarium
& infoelix factum fuisse legimus. cuius
rei documento fuere Lanuini, qui cum
deliberando tempus terunt, Latinis vi-
ctis demum auxilium ferre coeperunt.
itaque cum iam portis prima signa &
pars agminis esset egressa: & nuncio al-
lato de clade Latinorum, cõuersis signis
retro in urbem redirent, prætorem eo-
rum Milonium dixisse ferunt, pro pau-
lula via, magnam mercedẽ Romanis esse
soluendam. potuerãt autem Lanuini,
vel

a *Liv. li. 24.*

b *Liv. lib. 8.*

vel quiescendo Romanorum amicitiam
 conseruare, vel suo tempore auxiliū fe-
 rendo Latinis, coniunctis viribus supe-
 riores esse. Et huc facere videtur, quod
 Latinis ad defectionem a Romanis spe-
 ctantibus, & decem principibus eorum
 Romam euocatis, cōsultantibus quid ad
 ea, quæ secum actum iri crederent, respō-
 deri placeret: Annius prætor eorum di-
 cebat: Quanquā ipse ego (inquit) retuli,
 „ quid responderi placeret: tamē magis ad
 „ summam rerum nostrarū pertinere ar-
 „ bitror, quid agendum nobis, quā quid
 „ loquendum sit: facile esse explicatis cō-
 „ filiis, accommodare rebus verba^a. Nul-
 „ lus itaque cunctationi locus est, vt in-
 quit Tacitus, in eo consilio, quod non
 potest laudari, nisi per actum. & in rebus
 3 asperis, & tenuibus*, vt inquit Liuius,
 fortissima quæq; consilia tutissima sunt:
 quia si in occasionis momento, cuius
 præteruolat opportunitas, cūctatus pau-
 lulum fueris, nequicquā mox omis-
 queris. Vnde C. Cæsar, audacia &
 magna facinora facienda, non delibe-
 randa esse dicebat. estque in hanc rem
 4 præclarum P. Cornelij Scipionis* faci-
 nus. nam cū post Cannensem cladem,
 ij qui

a *Liu. lib. 8.*

DE IVRE ET OFF. BELL.

ij qui Cannusium perfugerant, ad Ap. Claudium Pulchrum, & P. Cornelium Scipionem tribunos militum, summam imperij detulissent, & iis consultantibus de summa rerum, P. Philus cōsularis viri filius, ne quicquam eos consultare nunciaret, perditam spem fouere, desperatā esse rempub. nobiles iuuenes quosdam, quorum princeps esset L. Cæcilius Metellus, mare ac naues spectare, vt deserta Italia ad regum aliquem confugerent: cumque tam malo nuncio omnes stu- perent, & qui aderant concilium con- uocandum censerent, negabat consilij rem esse Scipio iuuenis fatalis illius bel- li: audendum atque agendum, non con- sultandum, in tanto malo esse: irent se- cum armati, qui rempub. saluam vellēt: nusquam verius, quā vbi ea cogitaren- tur, hostium castra esse. pergit deinde ire sequētibus paucis in hospitium Metelli, & cū concilium ibi iuuenum, de qui- bus allatum erat, inuenisset, stricto super capita consultantium gladio: Ex mei a- „
nimi sententia, inquit, iuro, vt ego rem- „
pub. non deseram, neque alium ciuem „
Romanum deserere patiar: si sciēs fallo, „
tum me Iuppiter opt. max. domum, fa- „
miliam,

miliam, remque meam, pessimo leto afficias. In hæc verba C. Cæcili iures exposcit, ceterique qui adestis: qui non iurauerit, in hunc gladium strictum esse sciat. haud secus pauidi, quam si victorẽ Annibalem cernerent, iurant omnes, custodiẽdosque semetipsos contra Annibalem Scipioni tradunt^a. Quod certẽ ^a *Liv. lib. 22* facinus maiorem Scipioni gloriã peperit, quam omnes postea acti ab eo triumphi. Non itaque cunctatione opus est, ut inquit Tacitus, ubi perniciosior est quies, quam temeritas. quod omnium maximẽ in discordiis ciuilibus & rebellionibus locum habet: in quibus, ut idẽ Tacitus ait, nihil festinatione tutius, & magis facto quam cõsulto opus est. omne enim malum nascens, ut inquit Cicero^b, agens de bello Antonio quam pri- ^b *Philipp. 5.* mum inferendo, facilẽ opprimitur, inueteratum fit plerumque robustius. atque ita Cæsar, Gallis belli consilia renouantibus, coniurationesque faciẽtibus, magnis itineribus, repente omnibus locis occurrit, nec dabat ulli ciuitati spacium de aliena potius, quam de domestica salute cogitandi: qua celeritate, & fideles animos retinebat, & dubitantes terrore,

S ad con-

DE IVRE ET OFF. BELL.

a Cæsar de
bel. gal. lib. 8.

ad conditiones pacis adducebat, & maxima facilitate Gallorum conatus compescuit a. Quare ut est in proverbio, tēpus nosse debemus: ne ut in infelicibus consiliiseuenire solet, optima videātur, ut inquit Tacitus, quorum tempus effugit, & inutili cunctatione agendi tēpora consumantur.

Dum res adhuc sunt integræ, ne minimum quidem regi, vel reipubl. de maiestate sua concedendum esse: & errare eos qui arrogantia hostium, modestia & patientia vinci posse exultant.

- 1 *Regum maiestas ubi cæpit labi, facile præcipitatur.*
- 2 *Hosti non facile quid concedendum.*
- 3 *Præstat bello victum cedere regno, quàm sine certamine.*
- 4 *Patientia & modestia hostes fiunt ferociiores.*
- 5 *Malis obuiam eundum in tempore.*
- 6 *Apologus de cane.*
- 7 *Malis conatibus hostium nunquam bellè metu concedendum.*
- 8 *Apologus de lupo, pastoribus & canibus.*

CAP. SEPTIMUM.

Nihil quicquā verius profectò, quàm quod Scipio Africanus Antiocho dicebat,

dicebat, monens ne conditiones pacis,
 quas dabat, respueretur: regum scilicet
 1 maiestatem* difficilius ab summo fasti-
 gio ad medium trahi, quàm a mediis ad
 ima præcipitari^a. Quare dum res adhuc ^{a Liui. li. 37}
 sunt integræ, tum reges vel respubl. secū
 reputare debent, quicquid de maiestate
 2 sua cesserint*, cum eo simul de summa
 rerum periclitandum esse: quod iis qui-
 bus cesserint, animum ad plura conse-
 quenda accendant; ac suis ad ea defen-
 denda adimant, & omnibus contemptui
 esse incipiant. Præstat itaque pro fortu-
 3 na*, dignitateque, ut viro forti dignum
 est, quodcunque belli casus tulerit, quā-
 diu aliqua spes in armis est, pati, quàm
 singula concedendo, sine bello, tota pos-
 sessione: excidere, & id de quo cōtendi-
 tur bello, omnibus nequicquam tētatis,
 amittere potius est, quàm metu belli cō-
 cedere. ita enim bello & pace quæritur,
 ut inquit Liuius^b, ut inter omnes con- ^{b lib. 34.}
 ueniat, nec quicquam turpius esse, quàm
 sine certamine cecidisse regno, nec præcla-
 rius quicquam, quàm pro dignitate ac
 maiestate omnem fortunam expertum
 esse. eoque magis, quòd ita natura com-
 paratum sit, ut quorum arrogantiam pa-

DE IVRE ET OFF. BELL.

tientia* & modestia vincere arbitramur, 4
ferociores nobis plerunque reddamus:
quod pulchrè ostenditur exemplo Latinorum. nam cum Latini vna cum Campanis bellum Samnitibus inferrent, & Samnitium legati Romam missi in senatu questi essent, eadem se foederatos pati, quæ hostes essent passi, & precibus infirmis peteret, ut Latinos, Campanosque, qui sub ditione populi Romani essent, pro imperio arcerent Samniti agro, sin imperium abnuerent, armis coercerent, & aduersus hæc anceps responsum datum esset: quia fateri pigebat, in potestate sua Latinos iam non esse, timerentque ne arguendo abalienarent: Campanorum verò aliam conditionem esse, qui non foedere, sed per deditionem in fidem venissent: itaque Campanos, seu vellent, seu nollent, quieturos: in foedere Latino nihil esse, quo bellare cum quibus vellent, prohiberentur. Responsum hoc, inquit Liuius^a, sicut dubios Samnites, quidnam facturum populum Romanum censerent, dimisit: ita Campanos metu abalienauit: Latinos, veluti nihil iam concedentibus Romanis, ferociores fecit. itaque per speciem aduersus Samnites belli

^a lib. 8.

belli parandi, crebra concilia indicētes,
 omnibus cōsultationibus inter se prin-
 cipes Romanum coquebant bellum: ad
 quod Annius prætor hac oratione eos
 „ accendit: Si quando, inquit, vnquā con-
 „ sociandi imperij, vsurpandæ libertatis
 „ tempus optastis: en hoc tempus adest, &
 „ virtute vestra, & Deūm benignitate vo-
 „ bis datum. tentastis patientiam: negādo
 „ militem, quis dubitat exarsisse eos, cūm
 „ plus ducentorum annorum morem sol-
 „ ueremus? pertulerunt tamen hunc do-
 „ lorem: bellum nostro nomine cum Pe-
 „ lignis gessimus, qui ne nostrorum quidē
 „ finium per nos tuendorum ius antea da-
 „ bant, nihil intercesserunt. Sidicinos in
 „ fidem acceptos, Campanos ab se ad nos
 „ descisse, exercitus nos parare aduersus
 „ Samnites, foederatos suos audiuerūt, nec
 „ mouerunt se ab vrbe. vnde hæc illis tāta
 „ modestia, nisi a conscientia virium suarū
 „ & nostrarum? Atque ita Romanis tum
 anceps cum Latinis bellum fuit, quod
 nimia patiētia Romanorum, qua se bel-
 lum euitaturos sperabāt, infestissimum
 fuit: cūm alioqui, si primis conatibus
 Latinorum obstitissent; paruo negotio
 eos in officio continere potuissent. non

DE IVRE ET OFF. BELL.

itaque Romani modestia sua euitauerūt
bellum, sed distulerunt magno Latino-
rum incommodo, in tempus, quo hostes
omnibus rebus paratiores ad bellum es-
sent. Præcipienda igitur sunt cogitatio-
ne futura, & aliquando ante constituen-
dum, quid accidere possit in vtramque
partem, & quid agendum sit, atque ante-
quam eueniat*, obuiam eundum, neque
expectandum donec obruaris, & malum
in dies crescat, & incurabile fiat, quod in
morbis etiam præcipiunt medici. Itaque
Regulus quidam in Gallia, Commano
Segoregiorum regi dixit, & affirmavit
Massiliam (quam Senanus, cui Comma-
nus successerat, Græcis cōdendam con-
cesserat) aliquando exitio finitimis po-
pulis futuram, opprimendam ergo in
ipso ortu, ne mox validior ipsum obrue-
ret, sua sit: subnectens hanc fabulam: Ca-
nem aliquando* partu grauidam, locum
a pastore precario petiisse, in quo pare-
ret: quo obtento, iterato petiisse, ut sibi
educare eodem loco catulos liceret: ad
postremum adultis catulis, fultam do-
mestico præsidio, proprietatem loci sibi
vendicasse. non aliter Massilienses, in-
quiens, qui nunc inquilini videantur,
quan-

quandoque dominos regionū futuros^a. *a Iustín. l. 43*

Si itaque bellum timetur, præstat imparatos hostes inuadere, quàm belli in præsentiarum euitandi causa, lōgè infestius bellum in futurum excipere. neq; enim
7 malis conatibus* hostium vnquam belli metu concedēdum est. nam hac ratione non tamen euitatur bellū, quàm cum maximo incommodo differtur. & sæpe etiā te bellum ostendēdo, potius pacem habiturum confidas, quàm hostium arrogantia, armis positis, concedendo. quo non tam sedatur ferocia hostium, quàm irritatur & alitur. Quò spectat quod Cicero ait^b, suadens senatui, ne pacem fa- *b Philipp. 7.*
 cerent cum Antonio: Cauete per deos immortales, P. C. ne spe præsentis pacis, perpetuam pacem amittatis. Prudenter itaque Romani, Philippo, atque Antiocho occultè bellum molientibus, primi vtrò bellum intulerunt, & in Græciam bellum transferre, quàm in Italia excipere maluerunt. eoq; spectat, quod Vegetius ait: Qui pacē desiderat, præparet bellum: & quod Manlius Capitolinus dicebat: Ostendite modo bellum, pacem habebitis: videāt vos paratos ad vim, ius ipsi remittent. Salutaris enim seueritas,

DE IVRE ET OFF. BELL.

vt inquit Cicero, vincit inanē speciem
clemētiæ. Quod si clementes esse volue-
rimus, nunquam deerunt bella ciuilia. &
a epist. lib. 10 vt idem alio loco ait^a: Hostibus non ali-
ter pax dari debet (de bello ciuili agens)
quàm si armis positæ eam petāt: sin autē
pugnantes eam postulent, victoria pax,
non pactione parienda est. Quò spectat
quod Mimus ait: Ignoscere humanum,
vbi pudet, cui ignoscitur: alioqui verò
veterem ferendo iniuriam inuitas nouā.
& huc etiam referri posse videtur apolo-
gus ille a Demosthene prolatus. nam
cùm Alexander Macedo, sub prætextu
quodam libertatis, magnam Græcię par-
tem inuasisset, & Athenas obsideret, ex-
cusaretque se nō ea facere, vt libertatem
eis eriperet, vrbēque in seruitutem re-
digeret: sed quòd decem eorum ciues in-
fensos haberet, qui eum continuò male-
dictis incesserēt: proinde si pauci illi de-
derētur, fore vt ab obsidione decederet,
populumque a bello & fame liberaret:
poscebat verò in primis Demosthenem,
& nouem itidem alios ciues præstantis-
simos: cumque anceps esset senatus, mul-
ti que acclamarent multitudini potius,
quàm paucis esse consulendum: formi-
darēt.

daréntque pauci illi, qui ad supplicium
 poscebantur, vixque fari auderent, quòd
 eorum interitu reliqui omnes pacem ac
 libertatem sperarent: ventum fuisset in
 sententiã vt dederentur, nisi Demosthe-
 nes huiusmodi fabella regis dolũ & in-
 8 „ fidas aperuisset. Lupus aliquando *, in-
 „ quit, pastoribus, quorum diligentiam
 „ decipere cupiebat, persuasit, vt secum in
 „ amicitiam conuenirent, ea conditione,
 „ vt canes qui sibi infensi erant, & causas
 „ inimicitiarum præbebant, obsides tra-
 „ derentur. audiunt pastores, canesque ob
 „ fidem seruandæ pacis traduntur, qui o-
 „ uium diligentissimi custodes erant. tunc
 „ Lupus adempta formidine, omne pecus
 „ pro facietate & libidine lacerat, ac deuor-
 „ rat, & pastores ipsos laniat. Sic etiam in-
 præsentiarum, inquit, viri Athenienses
 Alexander facit: qui omnes illos, qui in
 eius conatus concionantur, quique eius
 insidias pandunt, deposcit, quòd facilius
 urbem custodibus spoliatã inuadere ac
 diripere possit.^a

a Plutar. in
 vita Demost.

An præstet bellum domi excipere, an verò in
 hostilem agrum inferre.

1 *Scipionis sententia.*

2 *Q. Fabij Max. sententia.*

S 5

3 *Athe-*

DE IVRE ET OFF. BELL.

- 3 *Atheniensibus feliciora bella fuere domi
quàm foris.*
- 4 *Fabula de Antreo.*
- 5 *Multum animi addit patria aspectus.*
- 6 *Agathocles cùm domi obsidionem ferre
non posset, tamẽ Africæ bellum intulit.*
- 7 *Consilium Annibalis.*
- 8 *Sententia Agidis.*
- 9 *Consilium Hieronis Syracusarum regis.*
- 10 *Aliter foris, aliter domi bella tractari.*
- 11 *Melior miles extra patriam.*
- 12 *Fabij exemplum utile.*

CAP. OCTAVVM.

FVit hæc quæstio variè admodum agitata a summis ducibus, multis in vtramque partem adductis argumentis & exemplis : vt vtra sententia sequenda sit, non facilè dixeris : fuitque in senatu Romanorum olim magna hac de re cōtentio, inter Q. Fabium Max. & P. Scipionem, qui Africam prouinciam sibi decerni petebat : non aliter asserens finem belli cum Annibale fore*, quàm si exercitus in Africam deportaretur, & eo bellum ex Italia auerteretur : referens quale esset, vltro metum inferre hosti, & ab se remoto periculo, alium in discrimen adducere:

ducere : idq; exemplo ipsius Annibalis :
& multum interesse, alienos populari fi-
nes ; an proprios vri excindi que videas.
plus enim animi esse inferēti periculum,
quàm propulsanti : tum etiam ad digni-
tatem populi Romani, famam que apud
reges gentes que externas pertinere, non
ad defendendam modò Italiam , sed ad
inferenda etiam Africæ arma videri Ro-
manis animum esse : castra que Romana
potius esse, si Carthaginis portis immi-
nerent , quàm Romani iterum vallum
hostium ex moenibus suis viderent : A-
frica esset reliqui belli sedes , illic terror
fuga que, populatio agrorum , defectio
sociorum, cetera belli clades. Contra ea
2 Fabius * Annibalem recto itinere Italia
prius expellendum , quàm per circuitus
in Africam trahendum censebat : id que
natura prius esse, tua cùm defenderis, a-
liena ire oppugnatum , & pacem prius
in Italia optandam, quàm bellum in A-
frica : & vt ipsis prius decederet timor,
quàm aliis inferretur : vbi nō portus vl-
lus classi Romanæ apertus , non ciuitas
socio , non rex amicus , non consistendi
vsquam locus, non procedendi : quacun-
que circumspexeris, hostilia omnia atq;
infesta :

DE IVRE ET OFF. BELL.

infesta: aliter quoque Carthaginienes
mœnia patriæ, templa Deûm, aras & fo-
cos defensores, quàm Hispaniam defen-
derant: vbi Annibal esset, ibi caput atque
arcem illius belli esse: quem in Africam
tractum propinqua Carthago, & tota
sociâ Africa potentiores armis virisque
a *Liv. li. 28.* faceret^a. Et pro Fabio quoque facit exē-
plum Atheniensium*, qui quoad domi 3
bella gesserunt, victores semper exstite-
runt: sed magna classe in Siciliam trans-
missa, vna nauali pugna florentem rem-
pub. suam in perpetuum afflixerunt. fa-
cit quoque quod de Antæo* Lybiæ re- 4
ge fertur: qui ab Hercule Ægyptio, dum
in sedibus suis bellum gessit, superari nō
potuit: fraude verò Herculis, extra fines
suos tractus, cæsus fuit, & vitam cum
regno amisit. quod fecit locum fabulæ,
quæ fingit Antæum Neptuni e Terra fi-
lium fuisse, robore & fortitudine ne-
mini cedentem: cuius membra quotiēs
labore defecta essent, tactu Terræ matris
suæ recreabantur: quem Hercules cum
eo pugnans, medium complexus, quod
aliter superari non posset, e terra subla-
tum, astrictum pectori expirare coë-
git^b. Thomyris quoque Scytarum re-
gina,

^a *Liv. li. 28.*
^b *Luc. de
bel. civil. lib. 4*

gina, nequaquam Cyri aduentu territa, maluit aduentum eius operiri, quàm obuiam ire, feliciorem sibi pugnam intra regni sui terminos futuram rata, vbi Cyrum in angustias pertractum ex infidiis cum ducentis millibus Persarum trucidauit ^a. Item Lacedæmonius ^{a Iust. l. 1.} lia bella aduersus finitimos gerentibus, cùm Thebani Epaminonda duce, occupandæ vrbs eorum spem cepissent, tacitiq; Lacedæmona proficiscerentur: non amplius centum iam effœtæ ætatis viri, qui domi manserant, aduersus quindecim millia militum pugnæ sese obtulerunt. tantum animorum viriumque patriæ & penatum conspectus submini-
5 strat*, tantoque præsentia, quàm recorde-
datione sui maiores spiritus largitur, inquit Iust. ^b nā cùm viderent, intra que, & ^{b lib. 6.} pro quibus starêt, aut vincendū sibi, aut moriendum censuerunt. Et huc spectare videtur consiliū T. Quintij Flamini cōs. quo Achæos bellum inferre Zacyntho molientes, monuit, ne instar testudinis (que vbi collecta in suū tegmē est, tuta ad omnes ictus est; vbi exerit aliquas partes, quodcūq; nudauit, obnoxiū atq; infirmū habet) prolato extra Peloponesū capite, peri-

DE IVRE ET OFF. BELL.

a *Liv. lib. 36.* periculo sese exponerēt^a. Pro Scipione
Pintar. in A- verò facit ipse euentus belli, quo Anni-
poph. balem (qui tredecim annis in Italia im-
punè bellum gesserat) tractum in Africā
superavit, & præclara victoria potitus
est. Similiter Agathocles tyrānus*, cū 6
Poeni Syracusas obsidione cinxissent, &
sese nec viribus parem, nec ad obsidionē
ferēdam instructum videret: mira pror-
sus audacia (vt qui sua tueri non poterat,
impugnaret aliena) bellum in Africam
transtulit, & castra quinto lapide a Car-
thagine posuit: & Hannone Poenorum
duce superato, vastata Africa, plurimas
& nobilissimas vrbes, amicitiarum iura
non fide, sed successu ponderātes, a Poe-
b *Iust. lib. 22* nis deficientes, ad se pellexit^b. Facit quō-
que pro Scipione cōsiliū Annibalis*, 7
quo cum ipse primū in Italia per tre-
decim annos cum maximā gloria bellū
gessit: tum etiam Antiocho consilia vo-
lutanti de Romano bello, auctor fuit, vt
in Italia bellum gereret: Italiam & mili-
tes, & commeatum prębituram externo
hosti: in Italia Romanos, suis opibus,
suis viribus, suis armis vinci posse: si ni-
hil ibi moueatur, licerētq; populo Rom.
viribus & copiis Italiæ, extra Italiā bel-
lum ge-

lum gerere, neque regem, neque gētem
 vllam parē Romanis fore^a. & hæc quo- ^a *Li. lib. 34*
 que fuit sentētia Agidis Lacedæmonio-
 8 rum regis*, qui dicebat Ætolis intra fi-
 nes suos bellum inferendum, nec per-
 mittendum, vt Peloponnesi claustra in-
 trarent^b. Idem consilium post cēdem C. ^b *Plut. in vñ-
la Agidi.*
 Flaminij, exercitusque Romani ad Tra-
 symenum, populo Romano dedit Hie-
 9 ro Syracusarū rex*, amicus populi Rom.
 vt scilicet prætor, cui Sicilia prouincia
 euenisset, classem in Africam trajceret,
 vt hostes in terra sua bellum haberent,
 minusque laxamēti daretur iis, ad auxi-
 lia Annibali submittenda^c. Hoc quoq; ^c *Li. lib. 22*
 consilio senatus populusque Rom. Ma-
 cedonicum bellum indixit, persuadente
 Seruio Sulpitio cons. cui Macedonia
 prouincia euenerat: qui populo, vt ro-
 gationem de bello Macedonico indicē-
 do iuberent, his rationibus suasit: non
 hoc agi, vtrum bellum, an pacem habe-
 rent Romani (neque id liberum iis per-
 missurum Philippum, qui terra marique
 ingens bellum moliretur) sed vtrum in
 Macedoniam legiones transportarēt, an
 hostes in Italia acciperent. Hoc quātum
 interesset, Punico proximo bello exper-
 tos esse.

DE IVRE ET OFF. BELL.

tos esse. quis enim dubitaret, quin si Saguntinis obsessis fidem Romanorum implorantibus impigrè tulissent opem, sicut patres ipsorum Mamertinis tulerant, totum in Hispaniam auersuri bellum fuissent: quod cunctando cum magna clade Romanorum in Italia acceperunt. Nec illud quidem dubium esse, quin Philippum pactum iam per legatos, literasque cum Annibale, in Italiā trajcere, misso cum classe Leuino, qui ultra ei bellum inferret in Macedonia, continuissent. multo magis florentem Italiam, multo magis integras res, saluis tot ducibus, saluis tot exercitibus, quos Punicum postea bellū absumpsit, aggressum Pyrrhum, tamen cōcussisse, & victorem prope ad ipsam urbem Romam venisse: nec Tarentinos modò, orāque illam Italiæ, quam maiorem Græciam vocant, sed etiam Lucanos, & Brutios, & Samnites ab ipsis defecisse: quæ quoque, si Philippus in Italiam transmissurus esset, quietura, aut mansura in fide non esse: quemadmodum nec bello Punico manserūt. si piguisset Romanos in Africam trajcere, etiamnum tunc in Italia Annibalē futurum fuisse, & Carthaginiēses hostes
habi-

habitueros. potius igitur esse, vt Macedonia, quàm Italia bellum haberet, hostium vrbes agrosque ferro & igni vastari: expertos iam esse, foris ipsis, quàm domi feliciora potentioraq; arma esse^a. ^a *Lin. lib. 31.*

Ex quibus certè constat, id quod Agathocles quoque dicebat: Aliter foris*, aliter domi bella tractari: domi ea sola auxilia esse, quæ patriæ vires subministrant: foris hostem etiam suis viribus vinci. His adde, quòd melior procul

¹⁰ a domo futurus sit miles*, vbi nullum est refugium, & necessitas pugnandi imminet. qua ratione Annibal in Hispania bellum gerens, Africam Hispanorum præsidio firmavit: & pro eo supplementum ipse ex Africa petiit^b. ^b *Lin. lib. 10.*

Sed & tanto audacius, fortiusque pugnaturus est miles in hostili agro, quanto maior spes, maiorque animus inferentis est bellum, quàm arcentis. huc accedit, quòd hostes deuicti, extra fines suos, facilè restaurare bellum possint, & fines suos tueri: vbi si domi suæ hostes superaueris, nullo spacio recreandi dato, facilè eos opprimere possis, & bello finem imponere. quod Annibali victori ad Cannas non difficile fuisset,

T si victo-

DE IVRE ET OFF. BELL.

si victoria & beneficio fortunæ vsus fuisset: & satis constat moram tantum suam
a *Lin. lib. 22* salutem vrbi atq; imperio Romano fuisse a.
Et his quidem argumentis, & exemplis
in medium prolatis, unicuique liberum
hac de re constituendi relinquimus arbitrium. illud tamen etiam atque etiam
pensitandum est, si de bello inferendo, vel
excipiendo consultetur, an facilis sit accessus in fines hostium, an arcibus muniti, an plani campi, an loca montuosa, ubi insidiæ timeri possent, an cum hoste armato & bellicoso; an verò inermi & imbelli, & cuius vis omnis in pecunia consistat, res sit: qui suis viribus domi sue facile superari poterit, exemplo Cai thaginiensium: secus si cum hoste armato, & bellicoso, cui domi omnia ad bellum parata sunt, quales fuere Romani, res sit. Ceterum si cum hoste bellicoso & vincere solito domi tuæ bellandum erit, non inutile videbitur Fabij exemplum sequi*, 12
qui Annibalē iam aliquot victoriis ferocem, cum facile certamine vinci non posse videret, sedendo fregit, & vincere Annibalem prohibuit, ut ab aliis vinei posset: satis cito incipi victoriam ratus, ubi prouisum foret ne vinceret: qua ratione

.tione imperium Romanum multis cladi-
bus afflictum restituit. Suntque præ-
clara in hanc sententiam eiusdem Fabij
verba, quibus L. Æmilius Paulus con-
tra Annibalem euntem ita affatus est:
„ Vna ratio belli gerendi aduersus Anni-
„ balem est, qua ego gessi, nec euentus mo-
„ dò hoc docet: stultorū iste magister est:
„ sed eēdem ratio quæ fuit, futuraque, do-
„ nec res eadē manebunt, immutabilis est.
„ in Italia bellum gerimus, in sede ac solo
„ nostro, omnia circa ciuium ac sociorum
„ sunt: armis, viris, equis, cōmeatibus iu-
„ uant iuuabuntque. id iam fidei documē-
„ tum, in aduersis rebus nostris dederunt.
„ Meliores, prudentiores, constantiores,
„ nos tempus diesque facit. Annibal con-
„ trà, in aliena, in hostili terra, inter omnia
„ inimica infestaque, procul a domo, pro-
„ cul a patria, neque illi terra, neque mari
„ est pax: nullæ eum vrbes excipiunt, nulla
„ moenia, nihil vsquam sui videt. in diem
„ rapto viuit, partem vix tertiam exerci-
„ tus eius habet, quem Iberum amnē tra-
„ iecit: plures fames quàm ferrum absum-
„ psit: nec his paucis iam victū suppeditat.
„ Dubitas ergo quin eum sedendo supera-
„ turi sumus, qui senescat in dies? non cō-

DE IVRE ET OFF. BELL.

meatus, non supplementum, non pecu-
^{a Liv. lib. 22} niam habeat ^{a?} Et certè eò Annibalem
tunc redactum fuisse constat, vt nullo
negotio superari potuisset, nisi temeri-
tas Terētij Varronis occasionem rei be-
ne gerendæ hosti præbuisset. Simili ra-
tione Cn. Sulpitius dictator, aduersus
Gallos in Italia bellum trahebat, nolens
se committere fortunæ aduersus hostem,
quem tempus deteriore in dies & lo-
cus faceret: sine præparato commeatu,
sine firmo munimento morantem: ad
hoc iis animis corporibusque, quorum
omnis in impetu vis esset, parua eadem
^{b Liv. lib. 7.} languescere mora ^{b.}

An præstet initio prælij magno clamore, &
concitato cursu in hostes pergere; an verò
loco manere, & hostium impetum exci-
pere.

- 1 *Leuissima quæque in bello nonnunquam
magni momenti sunt.*
- 2 *Samnites & Galli primo impetu feroces.*
- 3 *Fabius sustinuit impetum hostium & vicit.*
- 4 *Decius impetum faciendo in hostem vi-
ctus fuit.*
- 5 *Faby exemplum secutus T. Veturius.*
- 6 *A. Cornelius Cossus dictator hostium im-
petum excipiendo vicit.*

7. *Caesar*

- 7 *Cæsar reprehendit consilium Pompeij, qui prædixerat suis, ut impetum Cæsaris exciperent.*
- 8 *Mos Gallorum & Germanorum initio prælij.*
- 9 *Syri ex clamore indicium sumebant de futura victoria vel clade.*
- 10 *Cyri consilium.*

CAP. NONVM.

- 1 **I**N bello nihil tam leue est*, quod non magnæ interdum rei momentū faciat. cuius nobis fidem faciunt Q. Fabius, & P. Decius cons. bello contra Samnites & Hetruscos. instructa enim acie, ita ut Fabius aduersus Samnites in dextro cornu, & Decius aduersus Gallos in sinistro cornu cōsisteret, haud similis pugna, inquit Liuius^a, in dextro læuoque cornu a lib. 10. fuit. Romani apud Fabium arcebāt magis, quàm inferebant pugnam, extrahebantq; in quàm maximè serum diei certamen : quia ita persuasum erat duci, &
- 2 **S**ānites & Gallos* primo impetu feroces esse, quo sustineri satis sit : longiore certamine sensim residere Samnitium animos : Gallorum quidē etiam corpora intolerātissima laboris atq; æstus fluere,

DE IVRE ET OFF. BELL.

primaque eorum praelia plus quam virorum; postrema minus quam feminarum esse. in id tempus igitur, quo vinci solebat hostis, quam integerrimas vires militi seruabat Fabius*. Ferocior Decius, & ætate & vigore animi, quantumcunq; virium habuit, certamine primo effudit*, impetum faciendo in hostem: 4 quod illi non bene cessit: nam sui milites, primo conflictu in fugam acti sunt, & dissipati: quos cum nulla vi sustinere posset, ut morte sua eam, quam per victoriã consequi non poterat gloriam, sibi pararet, exemplo P. Decij patris, se legionesque hostium pro exercitu populi Rom. quiritum deuouit: & quã confertissima cernebat Gallorum aciem, concitauit equum, interensque se ipse infestis relis interfectus est: & Romani amisso duce, quæ res terrori alias esse solet, sistere fugam, ac nouam de integro instaurare pugnam coeperunt: quibus cum superuenissent subsidia ex nouissima acie iussu Fabij ad præsidium collegæ missi, victoria potiti sunt. Et Fabij exemplum secutus T. Vetulus cõs.* in Volscos missus, cum ad dimicandum hostes acie exciuisset, & multitudine aliquantulum Volsci superarent:

rarent: nec promouit aciem, nec clamorem reddi passus est, sed defixis pilis stare suos iussit: vbi ad manū venisset hostis, tum cohortes tota vi gladiis rem gererent: in quo genere pugnae Mars est atrocissimus. Volsci cursu & clamore fessi, cum se velut stupentibus metu intulissent Romanis, postquam impressionē sensere ex aduerso factam, & ante oculos micare gladios, haud secus quā si in insidias incidissent, turbati verterūt terga, & ne ad fugam quidem satis virium fuit: quia cursu in praelium ierant. Romani contrā quia principio pugnae quieti steterant, vigentes corporibus, facile adepti fessos, & castra impetu ceperūt, & castris exutum hostem, Velitras persecuti, vno agmine victores cum victis irrupere ^a. a Liv. l. 2

6 Similiter A. Cornelius Cossus dictator*, acie decertaturus cum Volscis, quorum ingens erat exercitus, milites suos ita affatus est: Nostra victoria est milites, si
 „ quid dii vatesque eorum in futurum vi-
 „ dent. itaque vt decet certę spei plenos, &
 „ cum imparibus manus conferturos pi-
 „ lis ante pedes positis, gladiis tantum de-
 „ xtras armemus: nec procurfari quidem
 „ ab acie velim, sed obnixos vos stabili

DE IVRE ET OFF. BELL.

gradu impetum hostium excipere : ubi
illi vana iniecerint missilia, & effusi stan-
tibus vobis se intulerint, tum micet gla-
dij, & veniat in mentem unicuique deos
esse, qui Romanum adiuuent, deos qui
secundis ausibus in praelium miserint, &
sic ut praeceperat pugnant, nec dux le-
giones, nec fortuna fefellit ducē^a. Hoc
quoque consilio Pompeius, praelio de-
certaturus cum Cæsare ad Pharsalū, suis
prædixerat, ut Cæsaris impetum excipe-
rent, neque se loco mouerent, aciemque
eius distrahi paterentur : idque admonitu
C. Triarii fecisse dicitur, ut primus ex-
cursus, visque militum infringeretur, a-
ciesque distenderetur : leuiusque casura
pila sperabat, in loco retentis militibus,
quàm si ipsi immixtis telis occurrissent :
simul fore, ut duplicato cursu, Cæsaris
milites examinarentur, & lassitudine cō-
ficerentur : quod Cæsari tamen nullo cō-
silio factum videbatur^{*} : propterea quod
est quædam animi incitatio, atque ala-
critas naturaliter innata omnibus, quæ
studio pugnae incenditur : hanc non re-
primere, sed augere imperatores debere,
neque frustra antiquitus institutum esse,
ut signa undique concinerent ; clamo-
remque

^a *Lin. lib. 6.*

remque vniuersi tollerent : quibus re-
 bus & hostes terreri, & suos incitari exi-
 8 stimauerūt^a. Sic Galli & Germani*, qui-
 bus inconsulta ira & furor erat, si quādo ^{a Cæs. de bel. civil. lib. 3.}
 cum hoste congredi pararent, dissono &
 truci cantu, quem harritum vocabant,
 cum vlulatu & tripudiis scuta quatien-
 tes, prælium inibant, ex quo futuræ pu-
 gnæ fortunam augurabantur. Similiter
 9 Syri* primo congressu, Solem venerati,
 cum classico signo dato pugnam inirent,
 primo occursum ad ardorem excitandum,
 ardentissimo clamore concurrebant, &
 signa inferebant : qui si consona voce
 editus, neque impar, varius, vel dis-
 sonus foret, haud dubiè satis animo-
 rum ad certamen esse, & futuram victo-
 riam spondebant. nam is erat index vo-
 luntatis & animi cuiusque : si verò ex-
 citatior crebriorque ab hoste sublatus
 esset : quò euentus prælij casurus fo-
 ret, indicium haud dubiè præbebat.
 Quò spectat quod Liuius^b refert, in-
 cautè, inconsulteque a C. Sempro-
 nio consule prælium commissum cum
 „ Volscis : Clamor, inquit, indicium pri-
 „ mum fuit, quò res inclinatura esset,
 „ excitatior crebriorque ab hoste subla-

DE IVRE ET OFF. BELL.

tus: ab Romanis dissonus, impar, segnis, „
 sæpe iteratus incerto clamore prodidit „
 pauorem animorum. Cyri verò consiliū „
 fuit*, vt si hostes tumultuosius irruerēt, 10
 taciti milites impetum exciperent: sin
 autē taciturni, clamore & strepitu acies
 inuaderent^a. Plurimum certè refert, v-
 trum cum tyronibus, & militiæ insuetis,
 qui facilè inusitato clamore, & impres-
 sione commoueri possint, an verò cum
 veteranis & bello assuetis, qui non facilè
 terreri solent, res sit.

^a Alex. ab A-
 lex. genial.
 dicr. l. 4. c. 7.

Non esse consilij, inuicem infensos ciuilibus
 dissensionibus hostes, sola discordia fretum
 inuadere.

- 1 *Seditio reip. alioqui aternam, mortalem
 facit.*
- 2 *Fouenda seditiones hostium.*
- 3 *Hostes dissentientes non sunt inuadendi.*

CAP. DECIMUM.

ÆTERNAM esse magnam reipub.* nisi 1
 ciues inter semetipsos seditionibus
 sæuiant: id vnum venenum, eam labem
 ciuitatibus opulētis repertam, vt magna
 imperia mortalia essent, non temerè ab
 antiquis creditum est, cuius rei exemplo
 esse

esse potest Romana resp. quæ tam diu imperium totius orbis tenuit, donec ciuilibus, & intestinis bellis, suis viribus consumpta, & ad nihilum redacta est. Vnde solent prudentes duces fouere seditiones hostium*, si quando possent: vt hac ratione incruenta victoria, hostium viribus potiri possent. Quo cōsilio Marcius Coriolanus, victor ad urbē pergens, cū agrum Romanum popularetur, a Patriciorum agris abstinere iussit, quō illos suspectos plebeiis redderet, & discordiam ciuium iam ante natam incitaret^a. Et Annibal cū videret Q. Fabiū solerti cunctatione illi victoriam præripere, qui bellum ratione, non fortuna gereret: quo nomine contemptu erat Romanis, & timidus dictus, ad augendā Fabij inuidiam ab agro ipsius omnē vim hostilem abstinere iussit, omnibus circa solo æquatis, vt occulti alicuius pacti ea merces videri posset^b. Quam inuidiam vt euitaret Fabius, fertur agros illos vendidisse, & precium in redemptionem captiuorum conuertisse: Periclem imitatus, cuius agros in populatione ceterorum Spartani intactos reliquerāt, sperantes acquirere se illi posse, aut periculū

ex in-

^a Liv. lib. 1.
Dion. Hal.
lib. 8.

^b Liv. lib. 22.

DE IVRE ET OFF. BELL.

ex inuidia, aut ex suspitione proditionis infamiā: quod ante perspicuens Pericles, & futurū populo prædixerat, ad inuidiæ impetum declinandū; agros ipsos dono reipub. dederat, atque ita vnde periculū quæsitum fuerat, ibi maximam gloriam inuenit^a. Porro non erit consultum seditiosos hostes *, sola discordiæ fiducia 3 inuadere. Nā externus timor, vt inquit Liuius, optimum concordiæ vinculum. Itaque cū Prænestini, ex discordia Romanorum, occasionem sibi dari rati, raptim agmine factō peruaſtatis protinus agris, ad portā Collinam signa inferrēt: ingensque in vrbe, trepidatio eſſet: conclamatum ad arma, concursūq; in muros atque portas eſt: tandemque ab ſeditione ad bellum verſi, dictatōrē T. Quinctium Cincinnatum creauere. quod vbi auditum eſt (tantus eius magistratus terror erat) ſimul hoſtes a moenibus recedere, & iuniores Romani ad edictum ſine detrectatione conuenere^b. ciuilia enim certamina terror externus cohibet, Sicque cū Cæſar Britannis bellū inferret, ſummam imperij belli que adminiſtrandi Britanni communi conſilio permiferūt Caſſinellauno, cui cum reliquis ciuitatibus

^a *Liuius. l. 3.*

^b *Liuius. lib. 6.*

bus continentia bella intercesserant: sed aduētu Cæsaris permoti, eum toti bello imperioq; præfecerunt^a. Similiter Veiētī bello, Cn. Manlio, & M. Fabio consi-^a *Cæs. de bel. gal. lib. 5.* cū ciuilibus dissensionibus exasperatis militum animis, consules castris se tenerent, nec prælio rem committere auderent: quòd arma militi non crederēt: & his freti hostes, omnibus modis lacefferent ad pugnam Romanos, probra ingerentes, & Romanis insultantes: Romanus non vltra contumeliam pati potuit; cumq; externa & domestica odia certarent in animis, tandem superabant externa: adeo superbè insolenterq; hostis illudebat. itaque acie instructa, irritatis in hostem, & sibi inuicem reconciliatis militum animis, non alie ante bello, inquit Liuius^b, infestior Romanus prælium iniit. cū si se continuissent hostes, propriis ipsorum viribus, & suo milite facilè Romanos superare potuissent: vt exemplo sunt Æqui & Volsci: inter quos agrum Romanum ingressos ex certamine Volsci, Æquiue imperatorem coniuncto exercitui darent, seditio deinde atrox, prælium ortum, & inuicem hostes pernicioso

DE IVRE ET OFF. BELL.

a *Tim. lib. 2.*
Dion. Hal.
lib. 3.

nicioso & pertinaci certamine se confecerunt, & Romanis victoriam traderunt^a. Prudenter itaque Scorio Dacorum dux, cum sciret civilibus armis distineri populum Ro. non tamen occasione inde arrepta laceffendum arbitrabatur, prospiciens externo bello intestinum plerumque restingui: & suorum animos, qui studio pugnae ardebant, lepidè repressit, reprehenditque: canes siquidè duos ipsis inspectantibus commisit: iisque mox acriter pugnantibus, lupum ingessit: quem canes, omissa protinus inter se ira, communem hostem alacriter inuadentes confecere.^b

b *Cael. Rhodig. lect. antiqu. l. 9. c. 30.*

Necessitatem pugnandi magno studio imponendam militibus esse, & hostibus remittendam.

- 1 *Vis necessitatis.*
- 2 *Milites necessitate ad certamè cōpellendi.*
- 3 *Fuga specics omnibus modis adimēda militibus.*
- 4 *Necessitas pugnandi hostibus remittēda.*
- 5 *Hostibus aperienda via, qua fugiant.*

CAP. VNDECIMVM.

QVanta sit vis necessitatis*, a Philo- 1
sophis abundè satis disceptatum est,
qui

qui ex necessitate omnia fieri contendunt. Itaque Thales interrogatus quid validissimum esset, respondit necessitas: eam enim solâ superari non posse. Cuius vi ac virtute cognita, & quantum cum in reliquis omnibus actionibus, tû præcipuè in bello possêt, quâ tum animi adderet, considerantes summi duces, solent hoc studiosè agere, vt milites suos necessitate astringerēt ad certamen*. nam, vt inquit Q. Curtius, necessitas ante rationem est, maximè in bello. Atq; ita Q. Fabius dictator, cum per aliquot dies, post ancipitem pugnam cum Samnitibus, cõtinuissset suos intra vallum, obsessi magis quàm obsidentis modò, signum repentè pugnæ proposuit: & efficacius raturus ad accendendos virorum fortium animos, nullam alibi, quàm in semetipso cuiquam relictam spem, de C. Fabio magistro equitum, nouoq; exercitu, qui Roma aduenerat, militem celauit, & tanquam nulla nisi in eruptione spes esset, locorum angustias, & commeatus inopiam, militibus exposuit: & nisi quam victoria patefacerent, viam nullam habere: castra quoque, ne infecta victoria, sicut pristino die, in ea se reciperent, incendi

DE IVRE ET OFF. BELL.

cendi iussit: armis munimenta, non munimentis arma tuta esse debere inquiēs. itaque oratione dictatoris, quæ necessitatis index erat, accensi milites, ibant in hostem: & respectus ipse ardentium castrorum haud paruum erat irritamētum ad victoriam^a. Sic quoque M. Portius Cato in Hispania bellum gerēs, circumducto exercitu, procula nauibus suis castrisque, ubi spem nisi in virtute haberēt, inter medios hostes prælium commisit, hac exhortatione usus ad suos: Nusquā nisi in virtute spes est milites; & ego sedulò ne esset feci. inter castra nostra & nos, medij hostes, & a tergo hostiū agger est. quod pulcherrimum, idem tutissimum, in virtute spem positam habere^b. Et Annibal superatis Alpibus, cum P. Scipione dimicaturus, necessitatem pugnandi suis exposuit, inquiens: Dextra læuaque duo maria claudunt: nullam ne ad effugium quidem nauem habemus: circa Padus amnis, maior ac violentior Rhodano: a tergo alpes vrgent, vix integris vobis ac vigentibus transitæ. hic vobis vincendum, aut moriendum milites est, ubi primùm hosti occurristis: & eadē fortuna, quæ necessitatem pugnandi imposuit,

» posuit, præmia vobis ea victoribus pro-
» posuit, quibus ampliora homines ne a
» diis quidem immortalibus optare solēt.
» Duos consules huius anni, vnum in A-
» fricam, alterum in Hispaniam Romani
» misere: nihil vsquam nobis relictum est,
» nisi quod armis vindicauerimus, illis ti-
» midis & ignavis licet esse, qui receptum
» habent, quos suus ager, quos sua terra,
» per tuta, per pacata itinera, fugientes ac-
» cipient: vobis necesse est, fortibus viris
» esse, & omnibus inter victoriam mor-
» tē tue certa desperatione abruptis, aut
» vincere, aut si fortuna mutabit, in prælio
» potius, quàm in fuga mortem oppetere.
» Si hoc bene fixū omnibus, destinatum-
» que in animo est, iterum dicam vicistis.
» Nullum incitamentum ad vincendum,
inquit Liuius^a, homini a diis immorta-
libus acrius datū est. Item Vectius Mes-
sius Volscorum dux, cū videret suos in
medio circumuentos a Romanis, eos in-
» crepans clara voce: Hic perituri, inquit,
» vos telis hostium estis, indefensi, inulti?
» quid igitur arma habetis? aut quid vltro
» bellum intulistis, in otio tumultuosi, in
» bello segnes? Quid hic stātibus spei est?
» an deum aliquem protecturum vos, ra-
V pturum-

a lib. 21.

DE IVRE ET OFF. BELL.

pturumque huic putatis? ferro via facie-
da est. hac qua me progressum videtis, a-
gite, qui visuri domos, parentes, coniu-
ges, liberos estis: ite mecum. non murus,
nec vallum, sed armati armatis obstant,
virtute pares, necessitate, quæ ultimum
a *Liv. lib. 4.* ac maximum telum est, superiores estis^a.
Porrò ut necessitatem militibus impo-
nerent summi duces, solent variis modis,
fugæ spem adimere*. itaque Cæsar pri-
mum suo, deinde omnium e conspectu
remotis equis, ut æquato omnium peri-
culo, spem fugæ tolleret, cohortatus suos
b *Cæs. de bel. gal. lib. 1.* prælium commisit cum Heluetiis^b. idq;
apud Germanos frequens fuit. Agathoc-
les tyrannus cum in Africā traiecisset,
omnes naues consentiente exercitu in-
cendi iussit: ut omnes scirēt auxilio fugæ
adempto, aut vincendum, aut moriendū
c *Iust. l. 22.* esse^c. Astyages Medorum rex cum Cyro
& Persis prælio decertans, pugnantibus
suis partem exercitus a tergo posuit, &
in tergiuersantes ferro agi, ut in hostes
iussit: ac suis denunciari, ni vincerent, nō
minus fortes etiam post terga inuentu-
ros, quàm a fronte viros: atque ingens
ex necessitate, pugnandi animus militi-
d *Iust. l. 1.* bus accessit^d. Et fuit apud Romanos fre-
quens,

quens, vt fugientes pro hostibus cædi iuberentur : profuitque sæpius salubre consiliū, quod in magna cōsternatione, abscissis rebus, ac desperata salute, a Romanis factitatum legimus : vt dispositis equitū turmis ante munimenta, fugientes temerè ex prælio ad castra, pro hoste haberent ; illosque strictis gladiis inuaderent, vt non minus a tergo, quàm a fronte infestas acies viderēt. Hæc vltima desperatio nonnunquam militū animos ita incendit, vt inclinatas, & turpi fuga profligatas acies plerumque repararit : tantoque ardore pugna fuerit restituta, vt milites ancipiti coacti metu, victoriā ex hostium manibus sæpe eripuerint. Ceterum eadem ratio, quæ necessitatem pugnandi militibus imponendā suadet, 4 eandem hostibus remittendam * esse ostendit. fit enim plerumque, vt desperatio in virtutem conuertatur, secundum illud Maronis,

Vna salus victis nullam sperare salutem.

Itaque bello Veienti, cum hostes ex prælio subtractis subsidiis ad castra Romana oppugnanda iuissent, & Cn. Manlius cōsul euectus in castra, ad omnes portas milite opposito, hostibus viā clausisset:

DE IVRE ET OFF. BELL.

^a *Liv. lib. 2*
Dion. Hal.
lib. 9.

^b *Iustia. l. 2*

hæc desperatio hostibus rabiem magis
quàm audaciam accendit: ita ut cæso cō-
sule, vis hostium amplius sustineri non
posset, & ad extrema ventum foret, ni
legati patefecissent vna porta hostibus
viam, qua erumperent ^a. Quare meritò
Scipionis sentētia laudata fuit, qui viam
hostibus, qua fugerent, esse muniendam
dicebat*. Quanto enim plus spei, ut in- 5
quit Tacitus, tanto minor ad resistēdum
animus erit: nam ignaviam quoque ne-
cessitas acuit, & sæpe desperatio spei cau-
sa est: aut saltem, ut Q. Curtius ait, ma-
gnum ad honestè moriendū incitamen-
tum. Vnde prudenter Themistocles,
Græcis volentibus Xerxis prælio victi
transitum impedire, ipsumque regem
cum exercitu intercludere, timens ne in-
terclusi hostes desperationem in virtutē
verterent, & iter quod aliter nō pateret,
ferro patefacerent, cū vincere ceteros
consilio non posset, per seruum Xerxem
monuit, ut maturata fuga, transitum oc-
cuparet ^b. Prudenter quoque M. Furius
Camillus dictator, cū Veios oppugna-
ret, & cuniculo per Veientanam arcem
actō, per quē electos milites immiserat,
urbem suis militibus impleisset, & omni-
bus

bus locis pugnaretur, multa iam edita cæde, quo facilius vrbe potiretur, necessitate defendendi hostibus remissa, edicere per præcones iussit, vt ab inermi abstineretur: quo factum est, vt finis sanguinis esset, & dedi inermes inciperent ^a *Liū. lib. 5.* Similiter cūm Fregellæ Colonia, nec opinato aduentu Samnitium, nocte occupata esset, & Fregellani pugnam aliquā diu æquam (quod pro aris & focis dimicaretur, & ex rectis adiuuaret imbellis multitudo) sustinuissent: fraus deinde rem inclinauit, inquit Liuius ^b, quia vocem præconis audiri passi sunt, incolumem abiturum, qui arma posuisset: eaq; spes remisit a certamine animos & passim arma iactari cœpta. Eodem astu C. Fabius Ambustus, in Auxuris oppugnatione, cūm vrbe capta, magna adhuc resistentiū (quia cedentibus nihil spei erat) pugna esset, pronunciari repente iussit, ne quis præter armatos violaretur, reliquam omnem multitudinem voluntariam exuit armis: qua ratione facili victoria potitus est ^c. Simili modo cūm *Liū. lib. 4.* Sutrium ex sociis populi Rom. eodem die, quo ab Hetruscis oppugnatum erat, Camillus ex improviso recepisset, & pas-

DE IVRE ET OFF. BELL.

a lib. 6.

b Appian, de
bel. civil. i. 2.

sim trucidatis Hetruscis portas claudi iussisset, spe fugæ adempta, restitutum & accensum desperatione hostium præliū fuisse refert Liuius^a, ni præcones per urbem dimissi, poni arma, & parci inermi iussissent, nec præter armatos quēquam violari. tum verò etiam, quibus animi in spe vltima obstinati ad decertandum fuerant, postquam data spes vitæ est, iactare passim arma, inermesque, quod tutius fortuna fecerat, se hosti offerre. Cæsar quoque prælio Pharsalico inclinata iam acie Pompeij, prudentissimo consilio, ne hostes rursus instaurarent ordines, quoque facilius victoria potiri posset, dimissis circumquaque præconibus, edixit suis, ut ciuibus parcerent, & in sola sæuissent auxilia: simulque victores victis occurrentes, iuebant stare securos, quo facto hæc vox, Sta securus, Pompeianis coepit esse pro tessera: itaque Cæsar victoriam obtinuit^b. huc spectare videtur, quod Lycurgus suis præcepit, ut si prælio hostes fudissent ac vicissent, tantisper modò insequerentur fugientes, dum victoriam stabilirent, deinde statim se reciperent: nō modò quia græcanicum non esset, cedentes interficere, sed & utilis hæc

hæc esset ratio. hostes enim, si scirent cedentibus parci; repugnantes occidi, fugā pugna vtiliorem sibi arbitrattiros.^a

^a Plut. in apoph.

In victoria potissimum de pace cogitandum.

- 1 *Melius malam, quàm bonam fortunam ferre possumus.*
- 2 *Nec secundæ, nec aduersæ res immoderate ferendæ.*
- 3 *In victoria paci studendum.*
- 4 *In bello nihil miseriùs victoria.*

CAP. DVODECIMVM.

I Ta profectò natura comparatum est *,
vt melius malam, quàm bonam fortunam ferre possimus. etenim, vt inquit Tacitus, secundæ res acrioribus stimulis animum explorant, quàm aduersæ: quia miserix tolerantur, felicitate corrumpimur. quod cognoscens Abdolominus e stirpe quidem regia, sed inops admodū, & pauper, à Sidonibus permissu Alexandri rex constitutus, rogatus ab Alexandro, qua patientia inopiam tulisset, respondit: Vtinam eodem regnū pati possim^b. & huius quoque rei exemplo est ipse Alexander Magnus, qui priusquam se fortuna animo eius infudisset, orientē

^b Q. Curtius lib. 4.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a *Q. Curtius*
lib. 4.

b *offic. lib. 1.*

eam moderatè & prudenter tulit; ad ultimum verò magnitudinem eius nō tulit^a. Fit enim plerunque, ut rebus prosperis insole scat animus humanus, ut iā nec alios ferre possit, nec se. vbi tamen maximæ cuiq; fortunæ minimè credendum sit: cū quid vesper feret, incertum sit. Vnde ut aduersas res*, sic secūdas im-² moderatè ferre maximæ leuitatis est. & rectè præcipere videntur, qui monent, ut quanto superiores simus, tanto nos submissius geramus. Sicuti enim equos, ut ait Cicero^b, propter crebras contentiones præliorum ferocitate exultantes, dormitoribus tradere solent, ut his facilioribus possint uti: sic homines secundis rebus effrenatos, sibiq; præfidentes, tanquam in gyrū rationis, & doctrinæ duci oportet: ut percipiant rerum humanarū imbecillitatem, varietatemq; fortunæ. nam non statuendo tandem felicitati modum, nec cohibendo effrentem se fortunam, quanto quis altius elatus fuerit, eo foedius corruet. Itaq; in victoriā*,³ quæ alioqui insolens & superba est, potissimum paci studendum: neque expectandum, donec (ut Demades de Atheniē. intempestiuo belligerandi studio deditis

deditis dicebat) atrati eādem petere cogamur^a. nusquam enim minus, quā in bello euentus respondet. Quare cū Mago nūcius victoriæ Annibalis ad Cānas, Carthaginem venisset, & senatu ei dato, res fratris in Italia amplissimis verbis extolleret, & quo propior spes belli perficiendi esset, eo magis omni spe iuandum Annibalē esse diceret: his nihil motus Hanno, quē semper belli suscepti aduersus Romanos pænuit, prudenter monuit, vt in secundis rebus fortuna vti vellent, & de pace potius, quā de bello cogitarent: Nam, inquit, si prætermittas
 » hoc tempus, quo magis dare quā acci-
 » pere possumus videri pacem, vereor ne
 » hæc quoque lætitia luxuriet nobis, &
 » vana euadat^b. cuius sententia tunc temporis spreta, postea sed serò nequicquam a senatu laudata fuit: cum eò adaçti essent, vt quas dare potuissent cōditiones pacis, postea sibi dari petentibus, denegatæ fuerint: & eo statu essent, quo de Latinis refert Liuius, vt neque pacem, neque bellum ferre possent, qui status rerum omnium miserrimus est. Idem euenit Antiocho, cui (iam Romanis in Asiam contra ipsum transuectis) de pace

^a Plus. de sen.
 nit. tut.

^b Liu. lib. 23

DE IVRE ET OFF. BELL.

componenda agentī, respondit Scipio, hoc prius faciendum fuisse; non iam, ubi frenum, sessoremq; rex accepisset^a. Non est itaque sapientis, pacem certam, quæ in victoris manu sit, fallaci spe incertæ victoriæ, quæ in fortunæ manu sit, redimere. Quare Hasdrubal Hoëdus Carthaginiësiū legat^o, cū de pace in senatu Romę ageret, dicebat, raro simul hominibus bonam fortunam, bonamque mētem dari, & populum Rom. eò inuictum esse, quòd in secundis rebus saperet, & consulere meminisset: si in secūdis rebus bonam quoque mentem donarent dii, non solum ea quæ evenissent, sed etiam ea quæ evenire possent, reputaremus. Et Cicero^b ad Marcellum scribens: Licet, inquit, omnia sint misera in bellis, miserius tamen nihil, quam ipsa victoriā^c: 4 quæ etiam si ad meliores venit, tamen eos ipsos ferociores impotentioresque reddit: ut etiam si natura tales non sint, necessitate tamen tales esse cogantur. Itaque Cęsar memor huius impotentię humani animi, hoc vnum esse tempus, de pace agendi cum Pompeio inquit, dum sibi vterque cōsideret, & pares ambo viderētur: si verò alteri paululum tribuisset for-

^a Plut. in a-
popb. App. de
bel. Syr. Liv.
lib. 37

^b epist. fam.
lib. 4. epist. 3.

set fortuna, non esse vsurum conditionibus pacis eum, qui superior videretur, neque fore æqua parte contentum, qui se omnia habiturum confideret.^a

^a Cas. de bel. civil. lib. 3.

Deuictis hostibus, qua potissimum ratione perpetua pace quieti obtineri possint.

- 1 *Non minor virtus parta tueri, quàm acquirere.*
- 2 *Consilium Herennij Pontij de Romanis ad Furas Caudinas inclusis.*
- 3 *Sententia Camilli de Latinis victis.*
- 4 *Iudicium senatus de Priuernatibus ad deditionem coactis.*
- 5 *M. Catonis sententia in rebellantes.*
- 6 *Romani non permiserunt sociis sine Romano duce bellum gerere.*
- 7 *Mos deducendi colonias.*

CAPVT XIII.

- 1 **C**VM non minor sit virtus *, quàm querere parta tueri: & victoria rectè uti, quàm vincere, (nā vt rectè Ouidius: *Casus inest illic, hinc erit artis opus:*) ideoq; bella geramus, vt in pace viuamus: deuictis hostibus tota cōsultatio esse debet, qua potissimum ratione in perpetuū a rebellando eos contineamus. Quid enim profuit Pyrrho, in deuincendis hostibus

DE IVRE ET OFF. BELL.

stibus magnū fuisse, cūm acquisita tueri
non potuerit: tanto melius studebat ac-
a Iust. l. 25. quirere imperia, quā retinere a. quam-
obrem collatus fuit ab Antigono indo-
cto lusori, qui cūm & multa & feliciter
edat, iis tamen nesciat vti. in quam rem
longè vtilissimum censeo consilium He-
rennij Pontij* C. Pontij patris. nam cūm 2
Samnites, duce C. Pontio, Romanos
fraude ad furcas Caudinas inter duos
saltus pertraxissent, & inopes consilij in
tam lætis rebus Herēnium Pontiiū con-
sulendum censerent, consultus a nuncio
filij Herennius, cēsuit omnes inde quā
primū inuiolatos dimittendos. quæ
vbi spreta sententia esset, & iterum ite-
rumque eodem remeante nuncio con-
suleretur, censuit ad vnum omnes inter-
ficiendos: indicans priore cōsilio, quod
optimum duceret, cum potētissimo po-
pulo, per ingens beneficium perpetuam
firmare pacem amicitiamque: altero in
multas ætates, quibus amissis duobus e-
xercitibus, haud facile receptura vires
Romana res esset, bellum differre: tertiū
nullum consilium esse. & cūm filius, alij-
que principes percūctando exquirerēt,
quid si media via consilium caperetur, vt
& dimit-

& dimitterentur incolumes, & leges iis
iure belli victis imponerentur : Ista, in-
quit, sentētia ea est, quæ neq; amicos pa-
rat, neque inimicos tolli, seruare modo
quos ignominia irritaueris . ea est Ro-
mana gēs, quæ victa quiescere nescit: vi-
uet semper in pectoribus illorū, quidquid
isthuc præsens necessitas iniunxerit, ne-
que eos ante multiplices poenas expeti-
tas a vobis quiescere sinet. At neutra sen-
tentia accepta fuit : sed Romanis sub iu-
gum missis, pax illa Caudina facta fuit:
qua postea spreta a senatu, quòd minus
ritè facta esset, deditis pacis auctoribus:
& Samnitibus pro superba pace infestis-
simum cernētibus renatum bellum, om-
nia quæ inde venerunt, non in animis
solum, sed propè in oculis erant : &
fero nequicquam laudata senis Pontij
vtraque consilia : inter quæ se inedia
lapsos victoriæ possessionem pace in-
certa mutasse, & beneficij & maleficij
occasione omisā, pugnatueros cum iis,
quos potuerant in perpetuum vel ini-
micos tollere, vel amicos facere ^a. a Lin. lib. 9.
prudentius verò Romani . nam cū
3 Camillus * victis & perdomitis Lati-
nis, ad senatum quid de iis fieri pla-
ceret,

DE IVRE ET OFF. BELL.

ceret, referret, ita locutus fuisse fertur: „
Reliqua consultatio est, quoniam rebel- „
lando sæpius nos sollicitant Latini, quo- „
nam modo perpetua pace quietos ob- „
tineamus. Dij immortales ita vos po- „
tentes huius consilij fecerunt, vt sit La- „
tium, deinde an non sit, in vestra manu „
posuerint. Itaque pacem vobis, quod ad „
Latinos attinet: parare in perpetuū, vel „
sæuiendo vel ignoscendo potestis. Vultis „
crudeliter consulere in deditos victos- „
que? licet delere omne Latium, & vastas „
inde solitudines facere, vnde sociali e- „
gregio exercitu, per multa bella magna- „
que sæpe vti estis. Vultis exemplo maio- „
rum, augere rem Romanam, victos in ci- „
uitatem accipiendo? materia crescendi „
per summam gloriam suppeditat. Certè „
id firmissimum longè imperium est, quo „
obedientes gaudent. sed maturato opus „
est, quicquid statuere placet. Tot popu- „
los inter spem metumq; suspensos ani- „
mo habetis: & vestram itaque de iis curā „
quàm primùm absolui, & illorū animos „
dum exspectatione stupēt, seu beneficio, „
seu pœna præoccupari oportet. hæc ille. „
cuius relationem de summa rerum sena- „
tus laudans, sed quòd aliorum causa alia „
esset,

esset, ita expediri posse consilium dicere, ut pro merito cuiusque statueretur, relatione habita de singulis populis. Quo facto ex decreto senatus, aliis ciuitas data, sacraque sua reddita: aliis ciuitas quam habebant seruata, crimenque rebellio- nis a publica fraude in paucos auctores versum: aliis muri deiecti, & alio habita- ri iussi^a. Est quoque in hanc rem memo-
abile iudicium senatus de Priuernati-
4 bus*, quibus ad deditionem coactis, & ex senatus decreto dirutis Priuerni mu- ris, Vitrubioque eorum ducem necato, cum sociis eius noxæ: cum Plācius cons. quid de reliqua multitudine fieri placeret, ad senatum referret: vnus ex Priuernaribus legatis, magis conditionis, in qua natus esset, quam præsentis necessitatis me- mor, interrogatus a quodam ex senato- ribus, quam poenā meritos Priuernates censeret: eam inquit, quam merentur, qui se libertate dignos censent. cuius fe- roci respōso cum infestos factos videret consul eos, qui Priuernatium causam impugnabant, ut ipse benigna interro- gatione mitius respōsum eliceret: Quid si poenā, inquit, remittimus vobis, qua- lem nos pacem vobiscū habituros spe-
remus?

a Lini lib. 9

DE IVRE ET OFF. BELL.

remus? si bonam dederitis, inquit, & fidam, & perpetuam; si malam, haud diuturnam. Quibus verbis concitatis nonnullorum animis, pars tamen melior senatus ad meliora responsa trahere, & dicere, viri & liberi vocem auditam: nec credi posse, vllum populum, aut hominē denique, in eā cōditione, cuiuseum præniteat, diutius quàm necesse sit, mansurum: ibi pacem esse fidam, vbi voluntarij pacati sunt: neque eo loco, vbi seruitutē esse velint, fidem sperandam esse. Itaque ex auctoritate patrum latum ad populū est, vt Priuernatibus ciuitas daretur^a.

^a *Liv. lib. 3.*

M. verò Cato* ita maximè rebellantes contineri in officio posse censebat, si effectum esset, ne possent rebellare. itaque arma omnibus cis Iberum Hispanis ademit, vna die muris omnium dirutis: quam rem adeo ægrè passi sunt, vt multi mortem sibi metipsis consciscerent: ferox gens nullam vitam rati sine armis esse^b. In quo Cato videtur secutus exemplum Cyri, qui Lydis iterum rebellantibus arma & equos ademit, iussitq; cauponias, ludicras artes, & lenocinia exercere. Qua ratione effeminati molli- tie, pristinam virtutem perdiderunt, & quos

^b *Liv. lib. 34*

quos ante Cyrum inuictos bella effecerant, in luxuriam lapsos ocium atque desidia superauit^a. Annibal autem Sagunto capto, signo dato, omnes puberes ^{a Iustiu. l. 1:} interfici iussit. quod imperium crudele, ut inquit Liuius^b, ceterum prope necessarium cognitum in ipso euentu est. cui enim parci potuit ex iis, qui aut inclusi cum coniugibus, ac liberis domos super seipso concremauerunt, aut armati nullum ante finem pugne, quam morientes fecerunt? Quò spectare videtur Agesilai dictum, difficile esse misereri simul & sapere^c. Hoc quoque consilio Romanis, ^{c Plut. in A: poph.} ut omnem rebellandi occasionem sociis

6 adimerent, non placebat^{*}, socios sine Romano duce exercituque propriis viribus consilioque bella gerere^d. Vnde ^{d Dion. Hal: l. 8.} cum Æqui Latinum agrum inuasissent, & oratores Latinorum a senatu peteret, ut aut mitterent subsidium, aut seipso tuendorum finium causa capere arma sinerent: tutius visum est defendi inermes Latinos, quam pati retractare arma^e. Mos ^{e Liv. l. 2} quoque; vetustus erat Romanis, cum quo nec foedere, nec æquis legibus esset amicitia, non prius imperio in eum tanquam pacatum uti, quam omnia diuina huma-

DE IVRE ET OFF. BELL.

naque dedisset, obsides accepti, arma adempta, præsidia vrbibus imposita forent^a. Fuit præterea mos Romanis, nunc hos nunc illos Italiæ populos subiugando, parte agri multare*, in eumque colonias ducere: aut in iam ante condita oppida novos colonos sui generis ascribere. hæ colonix tanquam præsidia, partis bello prouinciis imponebantur^b. Itaque prouidè Sylla, licet tyrannicè, armis oppressa republ. eos, quorum opera in eo bello vltus fuerat, colonos deduxit in agros & oppida eorum, qui illi restiterant: qui opportunis locis dispositi, in ipsius potestate continerent Italiã, translatis ad eos veterum possessorum prædiis: quo beneficio eos per totam vitam habuit obnoxios, & dominationem suã mirum in modum stabilivit. cùm enim res suas, nisi actis Syllæ ratis, tueri nequissent, propugnatores eius dignitatis fuerunt etiam post illius obitum: neque illi, quorum arces, mœnia, pecunias, immunitates sustulerat, propter inopiam nocere poterant^c. Perseo autem victo, & Macedonibus liberis esse iussis, regis amicos, purpuratosque, duces exercituũ præfectos nauium aut præsidorum, aliosque

^a Lili. lib. 8.

^b Dion. Hal. lib. 3. 4. 5. App. de bell. civil. lib. 1.

^c Appian. de bel. civil. lib. 1.

liosque ministros omnes , regi seruire humiliter, aliisque superbè imperare asuetos, Macedonia excedere Romani, & in Italiam migrare iusserunt : ne fortè quid noui in Macedonia molirentur^a. ^{a Liv. l. 45.}
Huc spectasse videtur Lycurgus in legibus suis, quas Retras vocant, quibus vetuit sæpius cõtra eosdem bellum gerere: ne i bellandi rationem discerent. Itaque Agesilao continenter cū Thebanis bella gerente, & in pugna quadam vulnerato, Antalcidam ei dixisse ferunt: Pulchram a Thebanis mercedem reportas , quos nescientes pugnare docuisti. nam reuera narratur , nunquam bellicosiores fuisse Thebanos, quàm tum temporis, ob crebras Lacedæmoniorum aduersus eos expeditiones^b. fortuna enim belli, ^{b Plut. in Apoph.}
vt inquit Q. Curtius, artem victos quoque docet.

161

DE IVRE ET OFFICIIS
BELLICIS, ET DISCIPLINA MI-
LITARI, LIBER TERTIVS.

DE DISCIPLINA MILITARI.

- 1 *Disciplina militaris magni est momenti.*
- 2 *Tyrones & imbelles disciplina militari
fiunt bellicosi.*
- 3 *Capuanæ deliciæ perdiderunt Annibalis
exercitum, alioqui invictum.*
- 4 *Neglecta vel retenta disciplina militaris
testimonium.*
- 5 *Mulieres castra sequi turpe.*
- 6 *Cura recidendorum impedimentorum.*
- 7 *Muli Mariani.*
- 8 *Exercitus unde nomen habeat.*
- 9 *Leges militares.*
- 10 *Tria curare debent milites.*
- 11 *Militaris disciplina.*

CAP. PRIMVM.

I Vantum momenti* in disci-
plina militari positū sit, do-
cēt nos historiæ, & ipsa quo-
tidiana experientia. & certè
nulla alia re populum Rom. sibi orbem
terrarum subegisse, nisi armorum exer-
citatione, disciplina castrorum, vsuque
X 3 militiæ,

DE IVRE ET OFF. BELL.

^a Vegetius de
milit. lib. 1.
Lus in proc.
hist.
^b in milite
Marian.

militiæ, satis constat^a, idq; pulchrè ex-
pressit Quintilianus^b cum ait: Si verè „
existimemus, imperium populi Rom. ad „
hanc diem militari disciplina stetit. non „
enim nobis aut multitudo maior, quàm „
Cimbris: aut maiores opes, quàm locu- „
pletissimis regnis: aut mortis contèptus „
facilior, quàm plerisq; barbaris, causam „
vite non habentibus. principes nos facit „
seueritas institutorū, ordo militiæ, amor „
quidam laboris, quotidianæ exercitatio- „
nes, assidua belli meditatio. Vnde Valeri^c „
Max^c. præcipuum decus, & stabilimentū
Romani imperij, disciplinæ militaris te-
nacissimum vinculū fuisse dicit: in cuius
sinu serenus, tranquillusque beatæ pacis
status acquiescit. Et quidem plures exer-
citus seruorum*, tyronum, & imbelliū, 2
sola disciplina & imperio inuictos, &
bellicosissimos factos fuisse legimus: &
econtra, plurimos exercitus veteranorū
militum, inuictos alioqui, sola licentia,
omnibus vitiis, neglecta disciplina mili-
tari, corruptos & consumptos fuisse, &
longè ante periisse, quàm hostem vidis-
sent. cuius rei fidē facit Tullus Hostilius
Romanorum rex, qui Romanos qua-
draginta iam annos in ocio agentes, ad
bellum

bellum exciuit, & belli expertes, sola disciplina optimos milites reddidit^a. & T. ^a *Liv. lib. 1.*
Sempronius Gracchus, cū ei seruorum exercitus datus esset, breui effecit exercitatione & ordine militis, vt nemo eorum generis ac sanguinis sui memor in acie esset, præsidio sociis, hostibus terrori essent^b. Sic quoque Pelopidas & Epaminondas, liberatis Thebis, a seruitute Spartanorum, facile eos institutis militaribus ex imbellibus optimos milites effecerunt: ita vt non solum pares essent Spartanis, sed etiam superiores. Scipio verò Æmilianus, optimus imperator, & qui imperatorias artes optimè callebat, vt Numantinæ vrbis magnos spiritus superiorum ducum culpa nutritos contunderet, collapsam militiæ disciplinam, vt primū castra intrauit, eiectis duobus millibus scortorum, & omnibus iis quæ voluptatis causa comparata erant, restituisse fertur. qua ratione acrem illam & animosam Numantiam, incendiis exustam, ruinisq̃ue prostratam, solo æquauit. ita vt neglectæ militaris disciplinæ iudicium, vt ait Valerius Max^c. Mancini miserabilis deditio, seruata mercēs, Scipio-

^b *Liv. lib. 21.*^c *lib. 2. c. 7.*

DE IVRE ET OFF. BELL.

nis speciosissimus triumphus exstiterit. quem secutus Metellus, cùm exercitum in Africa Iugurthino bello, nimia Sp. Albini indulgentia corruptũ accepisset, disciplinam militarem in statum suum redegit: & edicto primũ adiumenta ignaviæ sustulisse dicitur: atque præclaras ex hoste victorias adeptus est ^a. Et Scipio Africanus posterior, consul in Africam missus, videns corruptam disciplinam militum sub Pisone assuetorum ocio, rapinis & avaritiæ, & nunquam le deuietum hostes, ni suos in potestate haberet: castigatis graui oratione militibus, omnibusque, qui non militarent, exactis, disciplina militari stabilita, potentem illam Carthaginem Rom. imperij æmulã euertit ^b. Annibalis verò exercitum, aduersus omnia humana mala sæpe ac diu durantem, bonis inexpertum atque insuetum, quem nulla malivicerat vis, perdidere nimia bona ac voluptates immodicæ Capuanæ*. Somnus enim, & 3 vinum, & epulæ, & scorta, balneaque, & ocium cõsuetudine in dies blandius, ita enervauerant corpora, animosque, inquit Liuius^c, vt magis deinde præteritæ victoriæ eos, quàm præsentis tutarentur vires;

^a Valerius
Max. lib. 2,
ab. 7.

^b App. de bel.
pont.

vires: maiusque id peccatum ducis apud peritos artium militarium habitū, quàm quod non ex Cannensi acie protinus ad urbem Romā duxisset: illa enim cunctatio distulisse victoriā videri potuit: hic error vires ademisse ad vincendum. Itaque hercle, velut si cum alio exercitu a Capua exisset, nihil usquam pristinae disciplinae tenuit, nam & redierunt plerique scortis impliciti: & ubi primū sub pelibus haberi coepti sunt, viaque & alius militaris labor excepit, tyronum modo, corporibus animisque deficiebant: & deinde per omne æstiuorum tempus, magna pars sine comœatu ab signis dilabebantur, neque aliæ latebræ, quàm Capua desertoribus erat. Itaque M. Marcellus in aciem copiis suis eductis apud Nolas, ut suorum militum animos erigeret, hosti exprobrabat Capuam Annibali Cannas fuisse. ibi virtutē bellicam, ibi militarem disciplinam, ibi præteriti temporis famam, ibi futuri extinctam: atque ita prælio commisso hostes fudit. & quemadmodum Annibalis exercitui Capua, sic militibus Alexandri Babylonia plurimum nocuit, & disciplinam militarem admodum corripuit: usque adeo,

DE IVRE ET OFF. BELL.

a lib. 5.

vt Alexandrum ad discrimina, quæ postea sequebâtur, haud dubiè debiliorem futurum fuisse, si hostem habuisset, scribat Q. Curtius^a. Et vt breuiter dicam, nullum maius neglectæ, vel retentæ disciplinæ militaris testimonium * habere⁴ possumus, quàm de Romanis: qui cùm ante iusticiæ opinione, ac belli gloria omnes populos superarent: postea labente disciplina, ab omnibus superati sunt. Itaque Cato apud Sallustium: Nolite, inquit, existimare, maiores nostros armis rempubl. ex parua magnâ fecisse. si ita res esset, multo pulcherrimam eam haberemus: quippe sociorum atque ciuium, præterea armorum, atque equorum maior nobis cōpia, quam illis est. sed alia fuere, quæ illos magnos fecere, quæ nobis nulla sunt: domi industria, foris iustum imperium, animus in consulendo liber, neque delicto, neque libidini obnoxius. pro his nos habemus luxuriam, atq; auaritiam: publicè egestatē; priuatim opulētiam: laudamus diuitias; sequimur inertiam: inter bonos & malos discrimē nullum est. omnia virtutis præmia ambitio possidet. Scitè vero Fabricius, legat⁹ ad Pyrrhū profectus, cū apud eum

cum Cyneam Thessalum narrātem audisset, quendam Atheniēsem clarum sapientia, suadere, ne quid aliud homines, quā voluptatis causa facerent : pro monstro eam vocem accepit, continuo-
 que Pyrrho & Samnitibus hostibus istā sapientiam deprecatus est^a. Prudenter
 quoque Spartana ciuitas, diu ciuiū suorum oculos ab Asię aspectu retraxit, quia inde omnes manare delicias, certa corporis & animi venena perniciosissima cognoscebat, & plus similibus victoriis amitti, quā bello quæri^b. Hinc quoque
 § mulieres castra^{*} sequi apud maiores maximæ turpitudinis fuit, & seuerissimæ animaduersionis. & militi vxorem vel familiam apud se habere non conceditur, nisi cum venia principis^c. Et ne quidem
 in prouincia vxorē ducere militi licuit^d. Sed & procōsul tenetur de delictis vxoris, quam secum in prouinciam duxit^e.
 Melius quoque esse dicit Vlpianus^f, ut procōsul sine vxore in prouinciam proficiscatur. idque Seuerus Cæcina apud Tacitum^g censuit : inesse enim dicebat mulierum comitatu, quæ pacem luxu, bellum fōrmidine morentur, & Romanum agmē ad similitudinem barbari incessus

^a Val. Max.
lib. 4. cap. 2.

^b Val. Max.
lib. 2. c. 6.

^c L. quicumque. C. de romanis it. lib. 12.
d l et si cōtra.
C. de nupt. l. eos. ff. de ritu nupt.

^e l. 4. §. proficisci. ff. de off. proconsul.
^f in d. §. proficisci.

^g Aunal. l. 3.

DE IVRE ET OFF. BELL.

cessus conuertant. Olim quoque ex cō-
stitutione Constantini, abiectarum mu-
lierum coniunctiones, quibusdam mili-
tibus interdicebantur. quod tamen im-
perator Iustinianus correxit, concedens
militibus, vt quascunque vellent, modò
ingenuas vxores ducerent^a. Præcipuè e-
tiam ad disciplinam militarem spectat^{* 6}
cura recidendorum impedimentorum,
quibus maximè agmen grauari solet.
Vnde Philippus Macedo, cū primū
exercitum conscriberet, vehiculorum v-
sum interdixit: equitibus non amplius,
quā singulos calones habere permisit,
peditibus verò denis singulos, qui mo-
las & funes ferrent. Scipio culcitra
haberi prohibuit, primusque ipse culcitra
foenea vsus est: milites in itinere asinos,
aut mulos inequitare vetuit, dicens parū
ab eo homine in bello expectandū esse,
qui suis pedibus ire non posset^b. C. Ma-
rius recidendorum impedimentorū gra-
tia, vasa & cibaria militum in fasciculos
aptata furcis imposuit, sub quibus & ha-
bile onus, & facile esset: vnde & in pro-
uerbium tractum, Muli Mariani^{* 7}
& constitutionibus regni Hispaniæ cau-
tum est^c. Quò spectare videtur Cicero^d,
cū

^a Auth. vt li-
ceat mat. vel
auræ. §. illo
indubitanter.
l. a caligato.
C. de nupt.

^b Appian, de
bell. Hisp.

^c Reg. lib. 1.
tit. 22. par. 2
^d Tusc. quas.
lib. 2.

- 8 „ cū ait : Nostri exercitus* vnde nomen
 „ habent vides : deinde qui labor, quantus
 „ agminis : ferre plus dimidiati mensis ci-
 „ baria, ferre si quid ad vsum velint, ferre
 „ vallum. nam scutum, gladium, galeam,
 „ in onere nostri milites non plus nume-
 „ rant, quā humeros, lacertos, manus.
 „ arma enim membra militis dicunt : quæ
 „ quidem, inquit, ita ferunt aptè, vt si vsus
 „ foret, abiectis oneribus, expeditis armis,
 „ vt membris pugnare possent. Alexander
 verò cū graue spoliis apparatuque lu-
 xuriæ agmē vix moueretur, totius exer-
 citus sarcinis, exceptis admodum neces-
 sariis, conferre iussis, primū suis face sub-
 dita, ceteras incendi præcepit, vt potius
 sarcinarum, quā disciplinæ iactura fie-
 ret^a. Præterea quod ad militarem disci-
 plinam attinet, lege militari cautū fuit,
 9 ne* lixæ permixti cū equitibus vagētur,
 néue frumentum publicè datum miles
 vendat, aut prædas pecorum vel manci-
 piorum vino commuter, néue gregarius
 miles in acie, vel in castris seruum aut iu-
 mentum habeat, neu quis, vbi tribunus
 militum fuisset, postea ordinum ductor
 esset, neque qui ordines duxisset, miles
 postea fieret. Itaque refert Liuius^b, Vo-
 leronem

^a Q. Curtius
lib. 6.

^b lib. 2.

DE IVRE ET OFF. BELL.

leronem quendam de plebe hominem, qui superioribus expeditionibus ordines duxisset, inter gregarios ascriptum, recusasse militiā : quia negaret, eo quod ordines duxisset, se militem fieri debere, nullam ignominiam in militia meritū^a. Miles quoque qui suo tempore annonā non exegisset, ea fraudabatur^b. Docendos etiam milites monebat Cato, ut feroces aduersus hostes essent; humani erga ciues ac socios : timidi ad iniurias inferendas; prompti verò ad vindictam : utque nihil magis cuperent, quàm laudem & gloriam adipisci. Sedulò quoque olim cauebatur, ut primum vinculum militū putarent sacramenti religionem, secundum singulorum amorem, velut inexplicabilem nexum, tertium deserēdi nefas. L. Æmilius Paulus dicebat, vnū imperatorem in exercitu prouidere & cōsulere, quid agendum sit, debere, nūc per se, nunc cum iis quos aduocauerit in cōsiliū : qui non sint aduocati, eis nec palam, nec secretò iactare consilia sua : militem hęc tria curare debere^{*} : corpus, 10 ut quàm validissimum, & perniciosissimum habeat : arma apta : cibum paratum ad subita imperia : cetera scire de se, diis immor-

^a Dion. Hal. lib. 9.

^b fortissimi. l. nulli. C. de et g. mil. an. 110, lib. 12.

immortalibus & imperatori suo curę esse debere. in quo exercitu cōsul & imperator rumoribus vulgi circūageretur, ibi nihil salutare esse^a. Nam, vt inquit Tacitus, tam nescire quædam milites, quàm scire oportet. Ita se ducum auctoritas, sic rigor disciplinæ habet, vt multa per centuriones tribunosq; tantum iuberi expediat Parendo quoq; potius. quàm imperia ducū sciscitando, res militares continētur: & fortissimus in ipso discrimine exercitus est, qui ante discriminē quietissimus. Itaque Cæsar apud Auaricū temeritatem, cupiditatemq; militum reprehēdit, quod sibi ipsi iudicassent, quò procedendū, aut quid agendū videretur: neque signo receptui dato cōstitissent, neque a tribunis militū, legatisq; retineri potuissēt: & quātōpere eorū animi magnitudinē se admirari dicebat, q̃ non castrorū munitiones, nō altitudo montis, nō murus oppidi tardare potuisset: tātōpere licentiā arrogātiāq; reprehēdere, q̃ pl⁹ se, quā imperatorē, de victoria atq; exitu rerū sentire existimassēt: nec minus se in milite modestiā, & continentiā, quā virtutē atq; animi magnitudinē desiderare^b. Ceterū exstat apud Flauīū Vopiscū

^a Lin. lib. 44

^b Cæs. de bel. gal lib. 7.

Aure-

DE IVRE ET OFF. BELL.

Aureliani Cæsaris epistola ad tribunum
quendam : qua disciplina militaris * bre- II
uiter perstringitur, in hæc verba : Si vis „
tribunus esse, imo si vis viuere, manus „
militum cõtine : nemo pullum alienum „
rapiat, ouem nemo cõtingat, vuam nul- „
lus auferat, oleum, sal, lignum nemo exi- „
gat, annona sua contentus sit, de præda „
hostium, nõ de lacrymis prouincialium „
habeat : arma terfa sint, ferramenta san- „
nata, calciamenta fortia, vestis noua, ve- „
terem vestem excludat, stipẽdium in bal- „
teo non in popina habeat, torquem bra- „
chiale & annulum apponat, equum sa- „
ginarium suum defricet, animal non vẽ- „
dat, mulum centuriatum comiter curet, „
alter alteri quasi seruus obsequatur, a „
medicis gratis curetur, arusplicibus nihil „
dent, in hospitiiis castè se gerant, qui litẽ „
fecerit, vapulet. hæc ille. Sed & quò me- „
lius milites in officio contineantur, præ-
cipitur præsidibus prouinciarũ, per quas
fit militum transitus, vt in parato habeãt
vnde exercitus ali possit, sine querela
prouincialium : & expensæ eo nomine
factæ imputantur tributo, quod forte
principi debetur : milites quoque iubẽ-
tur iis cibariis contenti esse, quæ in sin-
gulis

gulis inueniuntur locis, nec alia exigere possunt^a: quod & cōstitutionibus Gal-
liæ statutum est.

^a Authen. de
transf. milit.
coll. 10.

De officio legati, tribuni & aliorum qui mi-
litibus præfunt.

- 1 *Præcipua militia munia apud Rom.*
- 2 *Legati qui.*
- 3 *Alia legati partes, alia imperatoris.*
- 4 *Mandati fines in bello non licet excedere.*
- 5 *Vtrum ex noua rei bene gerendæ occasione
a mandato recedi possit.*
- 6 *Officium regentis exercitum.*
- 7 *Commeatus parcè dandus militibus.*
- 8 *Milites pro meritis promouendi sunt.*
- 9 *Tribuni militum imperium habuerunt in
milites, iisdemque vites præferri solent.*
- 10 *Tribunorum munus.*
- 11 *Falsum numerum militum referens quo-
modo puniatur.*

CAPVT II.

I **Q**UÆ præcipua fuerint olim apud Ro-
manos^{*} militiæ munia, satis indi-
cât hæc Papyrij dictatoris verba a Liuiio
prolata^b, cum ait: Non miles centurio-
nis, non centurio tribuni, non tribunus
legati, non legatus consulis, nō magister
equitum

^b lib. 8.

DE IVRE ET OFF. BELL.

equitum dictatoris pareat imperio: non „
edicta imperatorum obseruentur. De „
officio autē imperatoris seu ducis exer-
citus, & eius potestate alibi diximus. Le-
gati verò erant* comites expeditionis & 2
adiutores negotiorum, qui consulibus,
& imperatoribus decernebātur, vt ipso-
rum vices gererent, & eorum cōsilio res
administrarent. consiliorum quoque, &
fortium factorum, ac meritæ virtutis &
ignauia cuiusque, qua cura, qua fide, &
diligentia, quaq; disciplina militari du-
ces exercitui & castris præessent, si quid
fictum vanumque, aut parum integra
veritate afferrent, locupletissimi testes e-
rant legati. quorū etiam auctoritas, tam
in administranda prouincia, quàm du-
cendo exercitu, acieque instruenda tanti
fuit, vt absentibus, vel impeditis consuli-
bus vel imperatore, summam imperij te-
nerent^a. Porro illud constat, alias esse le-
gati* partes, atque imperatoris, vt ait Cæ- 3
sar^b. alter omnia ad præscriptum agere,
alter liberè ad summam rerum cōsulere
debet. Ideoque Cæsar dicebat Syllæ, quē
decedens castris præfecerat, consilium
non reprehendendum videri, qui suos
longius Pompeianos persequentes re-
uocauit:

^a Alex. ab A-
lex gen. dic-
tū lib. 6. c. 3.
^b de bell. ci-
uil. lib. 3.

uocauit: quamuis tamen plerique existi-
 marent, si acrius insequi voluisset, bellū
 eo die potuisse finiri. Sylla enim a Cæsa-
 re castris tantum relictus, liberatis suis,
 hoc contentus fuit, neque prælio decer-
 tare voluit. Simili ratione Q. Titurius
 Sabinus, legatus Cæsar's, bello Gallico
 castris se continuit, hostibus iam ad vallū
 castrorum accedentibus: quòd cum tāta
 multitudine hostium, præsertim eo ab-
 sente, qui summam imperij teneret, nisi
 æquo loco, aut opportunitate aliqua da-
 ta, legato dimicādum non existimaret a. a Caesar de
 bel. gal. lib. 3.
 Et quidē quemadmodū Romani in im-
 peratores (quibus liberā de summa rerū
 consulendi potestatem concedebant) re-
 male gesta, remissi admodum fuere, vt a-
 lio loco dictum est: sic imperij sprete vel
 non seruati, in legatos, tribunos, & alios
 imperatore inferiores, asperi vindices
 4 exstiterūt. Mandati enim fines excedere*
 in re militari vitiosissimum semper ha-
 bitum fuit, & capite vindicatum, etiam
 re bene gesta b. Qua potissimū ratione,
 & veteri instituto vicit cōtentio Papyrij
 dictatoris, poscētis Q. Fabium magistrū
 equitum ad supplicium, quòd cōtra eius
 imperium exercitum eduxisset, quamuis

DE IVRE ET OFF. BELL.

fufis Sānitibus in castra redierat : intercedente etiam pro Fabio populo Rom. tribunisq̃ue plebis: quibus tandem oratione Papyrij victis, & ad preces & obtestationē versis, vt sibi pœnam magistri equitum remitteret, dictator concessit, testatus tamen, non noxæ eximi Q. Fabium, qui contra edictum imperatoris pugnasset, sed noxæ damnatum donari populo Rom. donari tribunitiæ potestati, precarium, non iustum auxilium ferenti : sibi sufficere vicisse disciplinam militarem & imperij maiestatem, quæ in

a *Li. lib. 8.* discrimine fuerat a. Sunt tamen qui existiment, si noua occasio rei bene* gerēdæ offeratur, recedi a mandato posse, si puta repentinus aliquis casus felicem successum & pæne certam victoriam polliceatur: ne oblata diuinitus rei bene gerēdæ

occasio amittatur b. quod tamen scrupulo non caret, præsertim si alicui Papyrio, Manlio, vel Postumio, hominibus duris & inexorabilibus ratio reddenda sit : qui existimauerunt corrumpi atque dissolui officium omne imperātis, si quis ad id, quod facere iussus est, nō obsequio debito, sed consilio non considerato respondet. Etenim diligenter custodiendi sunt

b *Argumento*
l. si hominem.
ff. mandati.
Latè Felinus
in c. 1. col. 14.
de consens. in
c. quod super.
col. 3. de maio.
¶ obed. Cre.
men. sing. 150
¶ Rochus
Curs. in c. ult.
de consens. col.
2.

sunt fines mandati, & nihil contra faciendum est, etiam si eo facto videri possit res euentura prosperius, exq; vtilitate eius, qui id tibi negotium mandauit^a. fuitque hæc quæstio etiam a philosophis variè tractata^b. Papyrij certè seueritas, alios a re bene gerenda, occasione oblata deteruit: atque ita M. Valerio legato, qui castris præerat, absente Papyrio, in oculis exemplū erat Q. Fabius, inquit Liuius^c, ne quam vim hostium magis, quàm truncem dictatoris iram timeret: itaque frumentatores cū circumuēti ex insidiis, cæsi loco iniquo essent, creditum vulgò est, subueniri eis a legato potuisse, ni tristia edicta exhorruisset. Porro officium^d regentis exercitum, non solū in dāda, vt Marcianus respondit, sed etiam in obseruanda disciplina consistit. & qui militibus præest, quàm parcissimè^e iis commeatum dare debet: vsque adeo, vt neq; piscatum, neque venatum liceat militem mittere: quod in disciplina Augusti cautum fuit^d. Et quidem, vt maximè omnia tuta sint, nō pluribus quàm triginta tribunus commeatum dare potest. si pluribus datus fuerit, eorum stipendia in fiscū deferuntur: iubeturque tribunus, qui

^a l. diligēter.
ff. mandati.

^b Aut. Cel.
noct. Aet. li. 1
cap. 13.

^c lib. 8.

^d l. officium.
§ 1. & l. ne
mo C. de re
milit. lib. 12.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a l. inbemus. § super his. § non dāda. C. de erog. mil. anno lib. 12. b l. 1. C. de comest. l. 12. **commeatum dedit, illa militibus refundere, ultra poenam amissionis cinguli^a. Tempore verò expeditionis, vel hostis imminētis, nulli omnino a signis abesse licet, & capitale erit commeatum dare^b. Adeo autem odiosum est, a signis abesse, ut miles, qui in commeatu agit, non videatur reipub. causa abesse^c. Non potest præterea is, qui exercitui præest, milites a numeris ad alios numeros pro libidine *transferre, nisi utilitatis publicæ causa⁸ princeps concesserit. Nam ut ait imperator^d, honoris augmentum, non ambitione, sed labore ad vnumquemque cōuenit peruenire : & non debet quis ad dignitatem suffragio, sed laboribus atq; ordine numerorum prouehi^e. Is namq; ceteros debet antecedere, quem stipendia longiora, vel labor anteire fecerit^f. Itaque Q. Metellus consul; quāuis nulla lege impediretur, quin filium contubernalem perpetuum haberet, maluit tamē eum in ordine merere. & egregio stratagemate vsus fuisse Theogenes Atheniēsis dicitur, qui cū exercitum Megaram duceret, perētibus militibus ordines respondit, ibi se daturum : deinde equites præmisit, eosque hostium specie impetū in suos**

a l. inbemus.

§ super his. §

non dāda. C.

de erog. mil.

anno lib. 12.

b l. 1. C. de

comest. l. 12.

c l. 1. ff. de re

milit.

d in l. contra

publicam C.

de re milit.

no. 12.

e l. 1. C. 2.

C. de of. mag.

off.

f l. 2. C. de

præf. præf. A.

fri.

in suos retorquere iussit. quo facto, quos
 tum habebat tanquam ad hostium oc-
 cursum præparatos, permisit ita ordinari-
 aciem, vt quo quisque voluisset loco cō-
 sisteret : & cū inertissimus quisque re-
 tro se dedisset, strenui autem in frontem
 prosiluissent, vt quemque inuenit stan-
 tem, ita ad ordines militiæ prouexit. Ve-
 teri quoque instituto ad tribunatū ne-
 mo admitti poterat, nisi prius alam du-
 xisset : neque alam ducere nisi cohorti
 præfuisset. fuitque antiqui moris, vt mi-
 les in castris ad centurionem, centurio
 ad tribunum mane salutatum iret, & ad
 edictum præsto esset. Hadrianus verò
 Cæsar, viros ætatis exactæ, & summæ pru-
 dentiæ, doctos etate & vsu ad tribunatum
 euexit, vetuitque edicto, ne imberbis a-
 dolescens tribunus fieret. & Alexander
 Macedo tanti tribunos & cēturiones fe-
 cit, vt neminem, nisi sexagenarium, or-
 dines ducere permiserit. constat tamen
 & olim nōnunquam in indignos, imo in
 impuberes has dignitates collatas fuis-
 se ^a. Fuit quoque lege militari cautum,
 ne quis vbi tribunus fuisset, postea ordi-
 num ductor esset. namque centurio, de-
 curio, & ordinum ductor tribuno infe-

^a l. si d. c. si
 miles. §. i. m.
 autem. ff. de
 excus. mil. C.
 l. si C. de
 test. milit.

DE IVRE ET OFF. BELL.

riores erant . id tamen non in fauorem
tribunorum, sed in odium P. Salonij, qui
alternis fere annis & tribunus militum,
& primus centurio erat ad postulationē
coniuratorum militum, lege sacrata mi-
litari cautum fuisse, auctor est Liuius ^a.
Ac licet tribunis, militum centuriones
& decuriones subsint, ipsi tamen legati
imperio parent. Porro tribunos militū,
qui castris & legionibus præerant *, im- 9
perium in milites habuisse, peruulgatū
est: iisque non virgas, vt consuli aut præ-
tori, sed ad terrorem audacię, vites licto-
res præferebant: contumacesque milites
Romani non virgis, sed vitibus per cen-
turiones; externos verò fustibus plecte-
bant. quę poena minus infamabat, quàm
quæ a licitore esset illata ^b. Sciendum est
tamen, non licuisse tribunis in caput ci-
uis Romani animaduertere, neque alte-
rius quidē militis, vt alio loco dicemus ^c.
Fuit quoque prisca moris, vt quū prin-
ceps ad tribunatum quēpiameueheret,
gladium illi in manu darēt: quo signifi-
cabatur in milites iure militari habere
imperium. Præcipuum verò tribunorū
inunus * fuit, castrorum & exercitus cu- 10
ram gerere, ne sine munimento, sine cu-
stodiis

^a lib. 7.

^b Plin. lib. 14
cap. 1.

^c §. de iudi-
cis militari-
bus.

stodilis sint : peruigiles excubias iubere, ne quid occultè hostes moliri possint: milites in castris habere dicto audientes, & intentos imperio, ad exercitationes ducere, in stationes mittere, claues portarum suscipere, vigilias circumire, frumentationibus cõmilitonum interesse, frumentum probare, mēforum fraudem coërcere, querelas militum audire, eorumque delicta, secundum suæ aucto-
 ratis modum castigare, valetudinarios inspicere, sauciorum curam gerere, in primisque milites ad solenni iusiuran-
 dum adigere^a. Præterea a tribunis, siue ^{a. l. officium.}
 in hostes ducere, siue castra metari, siue ^{§ officium.}
 in prima acie, & fronte locari, aut in sub- ^{ff. de re milit.}
 sidijs poni, vel in stationes, & vigilias ire conueniret, tesseram milites petebant: ipsi verò ab imperatore, quod dari oportebat signum, assumebant. Milites quoque in conflictu præliorum singulos & vniuersos hortari, et monere, atque incessantes animaduertere tribuni propriū munus erat. missionem quoque militibus perfunctis militia, si causam probarent, ex auctoritate & iussu consulum dabāt: propria verò auctoritate hoc facere tribunis non licuit. Itaque Q. Fuluius

DE IVRE ET OFF. BELL.

Flaccus censor, Fulvium fratrem, quòd cohortem legionis, in qua tribunuserat, iniussu consulis missam fecerat, senatu mouit^a. Denique ducibus, tribunis & centurionibus olim præcipuè curādum erat, in locis ubi æstiva habebant, cogere tyrōnes milites, cūm primum merere coepissent stipendia, per turmas hinc inde crebro concurrere, decurrere, clamare, locum tenere, imperium facere, iussa exequi, seque in orbem colligere, cuneum facere, & phalangem, & sequi signa, & pati tædium, æstus ac vigilias assuescerent: ne sine consilio, sine imperio in hostes tenderent, ne pulsi loco cederent, & ut in acie quisque agnosceret ordines suos, ita ut usu quotidiano, non minus ipsi sibi præscriberent, quid facto opus foret, nec hoc incitante ullo, nec imperante quoquam ab aliis discederēt. Quæ disciplina præcipua Iphicrati traditur, ut sine ducis opera, milites ita institueret in acie consistere, ut peritissimè dispositi viderētur. Ceterum tribunus*, II vel centurio, vel alius, qui refert falsum numerum militum, stipendia intercipiens, condemnatur in quadruplum, & dignitate priuatur^b: ex constitutionibus verò

^a Val. Max.
lib. 2. cap. 7.
Liv. lib. 31.

b l. ult. §. pro
hominibus C.
de off. pref.
Afric.

verò Gallia capite punitur. Item lege Julia repetundarum tenetur, qui ob militem legendum mittendūve pecuniā acceperit^a: ideoque exilio, vel etiam gravius puniri solet^b. & tyrocinij causa datum, repeti potest, tanquam datū ob turpem causam^c. Porro qui occasione transitus, ab urbibus vel prædiis per concussionem quid accipit, tenetur in duplū^d. qui verò prouinciam nudauit, solet eo remitti, & quadruplū restituere iuberi^e.

^a l. eadē lege.

^b l. lege Julia.

^c ff. ad leg. Jul.

^d repet.

^e l. lex Julia.

^f hodie. ff.

ad leg. Jul. repet.

c l. 3. C. de

cond. ob turp.

caus.

d Auth. de

transf. milit.

col. 10.

e l. 1. C. ad

leg. Jul. repet.

DE METATORIBVS SIVE MENSORIBVS.

- 1 Metatores siue mensores qui.
- 2 Hospitia quomodo designentur militibus.
- 3 Quilibet sint a molestia accipiendi hospitio.
- 4 Solum hospitium militibus concedendum.
- 5 Metatorum qui ab hospitibus pecuniam accipiunt, pœna.

CAPVT III.

1 **M**etatores, siue mensores*, non solum illi dicti, qui castris ponendis, tentoriis ac tabernaculis collocandis locum deligunt, ac metas præfiniunt: quae de re pulchrè Polybius^f: sed etiam qui hospitio excipiendis militibus, in urbibus domos designaturi præcedunt, & notas

^f de Rom. mi.

lit. & castro.

met. & Vege-

tius lib. 2. c. 7.

DE IVRE ET OFF. BELL.

& notas præfigūt, adiecto nomine eius,
 qui in quaque domo hospitio accipien-
 dus est: quas qui delere ausus fuerit, vt
 a l. 1. C. de falsi reus cōdemnatur^a. Porro ex relcri-
 ptis imperatorū Arcadij & Honorij^b, do-
 mo in tres partes diuisa, * tertia pars mi-
 liti deputata fuit: ita tamen vt dominus
 primam haberet eligendi facultatem, se-
 cundā hospes, tertia rursus domino re-
 linqueretur. Tabernæ quoq; mercibus
 deputatę, liberę ab hac diuisione manere
 solēt: nisi fortē stabulum militi in tertia
 dom^o parte deesset. Illustribus autē viris,
 nō tertia pars dom^o, sed dimidia deputa-
 ri solet: hac videlicet conditione, vt alter
 eligeret, alter æquis partibus diuideret^c.
 Antigonus verō edixit, ne quis minor
 quinquaginta annis hospitio matris fa-
 milias vteretur: & cū filiū diuertisse au-
 disset in domum cuiusdam, cui tres filię
 insignes specie essent: Audio, dicebat, fi-
 li, angustē habitare te, pluribus dominis
 domū possidentibus, hospitium laxius ac-
 cipe: & cōmigrare iussit. Miles præterea,
 qui in ea vrbe domum habet, non potest
 petere aliam sibi hospitij gratia designa-
 ri^d. Sunt autem liberi* ab hac hospitio
 accipiendi molestia, medici sacri palatij,
 & vrbis

a l. 1. C. de
 falsi reus cōdemnatur^a.
 b in l. 2. C.
 d. 2.

c d. l. 2.

d l. omnes. C.
 de metat. &
 et ad lib. 12.

& vrbis Romæ magistri liberalium artiū,
 & pictores ingenui^a. vacant quoque ab
 hac molestia consulares, patricij, consu-
 les, eorumque heredes, & alij qui digni-
 tate præfulgent : quibus omnibus ma-
 gnā immunitatem tribuit Arcadij im-
 peratoris constitutio^b. & Claudius im-
 perator patrū decreto prohibuit milites
 domos senatorias etiam salutandi causa
 ingredi^c. Tenuēs quoque vitæ homines
 cogi non debent ad suscipiendos hospi-
 tio milites^d. Ceterū in vrbibus vbi sunt
 4 milites^e, solum hospitium illis concedi-
 tur: ita vt nihil ab hospite, quod vel ipsis,
 vel animalium pastui necessarium sit, pe-
 tere possint, nec quidem volentibus ho-
 5 spitibus accipere^f. Metatores verò^g qui
 ab hospitibus per concussionem pecu-
 niam acceperint, duplum eius reddere
 cogentur, & exilio plectentur^h: & consti-
 tutionibus quidem Galliæ capite pu-
 niuntur.

^a l. Archia-
 tros. C. d. tit.

^b in l. hac les-
 ge. C. d. tit.

^c Suet. in vi-
 ta Claud.

^d l. illicitas.
 §. tenuis. C.
 de off. præf.

^e l. deuotum.
 C. de metat.
 & epid. li. 12
 l. vii. C. de
 falga. hosp.
 non præb. l. 12
 l. 3. C. de ero.
 mitit. anno.
 lib. 12.

^f authen. de
 trans. milis.
 col. 10.

DE MILITIBVS, ET QVI MILI- TARE POSSVNT.

- 1 *Militare non est peccatum.*
- 2 *Militi permissum hostem occidere.*
- 3 *Milites qui dicantur.*
- 4 *Clerici in militiam non sunt recipiendi.*

5 *Nec*

DE IVRE ET OFF. BELL.

- 5 *Nec coloni.*
- 6 *Nec serui.*
- 7 *Nec capitalis criminis rei.*
- 8 *Nec hæretici.*
- 9 *Nec infamia laborantes.*
- 10 *Nec membris debilitati.*
- 11 *Milites prohibentur agriculturã exercere.*
- 12 *Duas militias diuersi generis nemo habere potest.*
- 13 *Miles non potest esse procurator.*
- 14 *De aetate militari.*
- 15 *Veterani legendi.*
- 16 *Proprio milite potius quàm externo utendum.*
- 17 *Romani quamdiu suo sumptu meruerint.*
- 18 *Stipendium militum Rom. quantũ fuerit.*

CAPVT IIII.

Militare in bello * iusto delictum nõ 1
 est, vt alibi ostēdimus: sed propter
 prædam militarem peccatum est ^a. vnde
 vir ille Deo acceptissimus Ioānes, roga-
 tus a militibus de salute sollicitis, quid
 facerēt: non prohibuit illis militare, sed
 dixit, Neminem concutiatis, neq; calū-
 niam faciatis, sed estote contenti stipen-
 diis vestris ^b. Itaque tam lege canonica,
 quàm ciuili permissum est militi * hostē 2
 in bel-

^a c. militare.
23. qu. 1.

^b Luce 12.
e. paratus. 6.
nam si Chri-
stiana. 23. 5
q 1.

in bello occidere^a: imo nisi fecerit, reus
 erit imperij deserti vel contempti^b. Mi-
 3 lites autem hi demum dicuntur*, qui sa-
 cramento rogati, adactique, & in nume-
 ros relati sunt. sed & in classibus nautę, &
 remiges sunt milites^c. Porro non quiuis
 ad militiam recipiendi sunt, neque qui-
 4 cunque cogendi. nam clerici* in primis
 militiæ vacationem habent: quod olim
 Druidibus apud Gallos, qui rebus diui-
 nis intererant, concessum fuit, qui om-
 nium rerum immunitatem habuerunt^d.
 Sacerdotes quoque, quos Romulus cō-
 stituit, a bellicis muneribus liberi fue-
 re^e. Cui tamen legi post captam a Gallis
 urbem, adscriptum fuit: ita sacerdotibus
 militiæ vacationem esse, nisi bellū Gal-
 licum oriretur^f. Cicero verò & dicit bel-
 lo Gallico vacationes valere solitas, tu-
 multu verò Gallico & Italico nō valuis-
 se. vnde etiā infert grauius esse tumultū,
 quàm bellum. Sed & prohibētur clerici
 militare, de quibus & de seipso dicebat
 Ambrosius: Non pila quęrant ferrea, nō
 arma Christi milites, sed dolor, fletus, la-
 crymę, & orationes fuerunt mihi arma
 aduersus hostes^h. Nemo enim, vt inquit
 Apostolusⁱ, militans Deo implicare se
 debet

a c. miles. c. si
 homicidium.

23. q. 5. l. 3.

ff. ad l. Corn.

de sicar. l.

proditores ff.

de re milit.

b d. c. miles.

c l. vn. §. pe.

nult. ff. de bō.

poss. ex test.

milit.

d Caesar de

bel. gal. lib. 6.

e Dion. Hal.

ant. Ro. lib. 2

f App. de bel.

ciuil. lib. 2.

Plut. in vita

Marcel.

g Philip. 5. et

8.

h c. non pila.

23. q. 8. c. si

quis vult. 26.

dist. c. 1. c. si

quis episco

pus. 6 si

lis. 23. q. 1.

i ad Ten.

DE IVRE ET OFF. BELL.

debet negotiis secularibus. Quod si ve-
a c. clerici. c. statum. 23. quasi. 8. rò clericus, militauerit, amittet gradū^a:
in minoribus tamen cōstitutus, in bello
iusto pugnans, nisi quem occiderit, aut
b c. petitio. de homicid. glos. in c. scif. citatis. 7. q. 1. vulnerauerit, non fit irregularis^b. Præ-
terea coloni^{*}, nec vltro se offerentes, ad
5 militiam admittendi sunt, neque cogēdi
inuiti^c. Non enim minus e repub. est, vt
c l. 3. C. Qui milit. pos. lib. 12. l. colonos. C. de agric. et cens. lib. 11. d l. origina- rios. C. de a- grico. C. cēs. lib. 11. sint qui agros colant, quam qui bella ge-
rant^d. Hinc edictum est, vt coloni, qui se
militiæ dederunt, ad priorem conditio-
nem reuocentur^e. etenim agrorum sor-
des cū decore militiæ non cōueniunt^f.
6 Qua ratione quoque seruos^{*} ab omni
militia arceri Marcianus voluit: alio-
quin capite puniri^g. Refert tamen, ex
rescripto Traiani, voluntarij se obtule-
rint, an lecti sint, vel etiam vicarij dati.
lecti enim si sint, inquisitor peccauit: si vi-
carij dati, penes eos culpa est, qui dede-
rūt: si ipsi cū haberēt conditionis suæ cō-
scientiā, venerunt, aduertendū in illos e-
rit^h. Et quidem si sciente domino, serui
obtinuerint militiam, priuabitur domi-
nus & dominij & patronatus iureⁱ. Por-
rò primū M. Iunius dictator, & T. Sē-
pronius magister equitum, post Can-
nēsem cladem, delectu edicto, necessitate
cogen-

cogente, octo millia iuuenū validorum
 exseruitiis, sciscitantes singulos, vellent
 ne militare, vnde volones dicti, publicè
 empta armauerunt^a: eosdemque postea ^a *Lin. lib. 22*
 disciplina & imperio optimos milites
 effecere. & idem T. Sempronius consul
 factus, legatis tribunisque præcepit, ne
 qua exprobratio cuiquam veteris fortu-
 næ, discordiam inter ordines seieret. vt
 vetus miles tyroni, liber voloni sese ex-
 quari sineret: omnes satis honestos ge-
 nerososque ducerent, quibus arma sua
 signaq; populus Rom. commisisset: quæ
 fortuna coëgisset ita fieri, eādem cogere
 tueri factum^b. Neque solū serui, sed ^b *Lin. lib. 23*
 qui status controuersiam patiūtur, pro-
 hibentur per id tempus, nomen militiæ
 dare: licet reuera sint liberi. Item nec in-
 genui qui bona fide seruiunt, nec qui ab
 hostibus redempti sunt, priusquam se
 luant, inter milites recipiendi sunt^c. Le- ^c *l. qui sta-*
 gimus quoque olim populum Rom. de- *tus. ff. de re*
 disse operam, ne imperatoribus capite *mi. it.*
 censos sacramento rogare necesse esset,
 quorū nimia inopia suspecta erat: ideoq;
 his publica arma non committebantur:
 & primus C. Marius hanc diutina vlur-
 patione firmatam cōsuetudinem, capite

DE IVRE ET OFF. BELL.

a *Var. Max. lib. 2. cap. 3.* censum legendo militem abruptit^a. Præ-
 terea rei capitalis * criminis, voluntarij 7
 b *l. qui cum. §. reus. ff. de re milit.* milites capite puniuntur b. Similiter &
 ij qui ad bestias dati, vel in insulam de-
 portati militiæ se dederint, lectiue dissi-
 mulauerint^c. Ad tēpus verò relegatus,
 c *l. qui cum. §. ad bestias. §. in insulā. ff. d. tit.* si expleto spacio fugæ, militiæ se dedit,
 causam damnationis quærendā respon-
 dit Arrius Menander: vt si contineat in-
 famiam perpetuam, sacramēto soluatur:
 alioquin in ordinem redire, & honores
 d *d. l. qui cū. §. ad tempus.* militiæ petere non prohibeatur^d. Sed &
 is qui cum adulterio vxoris suæ pactus
 erit, sacramento solui deportariq; iu-
 e *l. miles. ff. ad leg. lul. de adul.* betur^e. nihilominus tamen M. Iunius
 dictator, post Cannensem cladem, cū
 populus bellis attritus, milite indige-
 ret, edixit, vt qui capitalem fraudē ausi,
 quiq; pecunia iudicati in vinculis essent,
 qui eorum apud se milites fierent, eos
 f *Liv. lib. 23. g l. quicunq; C. de heret. Or Ma. h l. 2. §. mi- les. ff. de his qui not. infā. i l. qui cum. §. ignominia ff. de re milit. k l. 2. C. Qui milib. pos. li. 12* noxa pecuniaq; exolui iussurum^f. Pro-
 hibentur præterea militare hæretici * g 8
 & omnes infamia laborantes * h. Vnde 9
 ignominia missi in milites recipiendi nō
 suntⁱ. Item in fraudem ciuiliū mune-
 rum, nemo armatæ militiæ nomen assu-
 mere potest^k. & qui litis causa militiam
 appetierit, postulante aduersario solui
 sacra-

sacramento debet^a. Sic & qui metu criminis, in quo reus fuerat postulatus, nomen militiæ dederit, statim sacramento soluendus est^b. Vagus quoque & veteranus non debet in tyrocinium assumi^c, indignus etiam militia iudicandus est, qui parētes, a quibus educatus est, maleficos
 10 appellauerit^d. Porro mēbris debilitati^e, ita vt inhabiles militiæ sint, in milites recipiendi non sunt^e. Quo numero nō est habendus, qui cum vno testiculo natus est, quīue amisit. nam iure militabit, secundum Traiani rescriptum. Sylla enim, & Cotta duces memorantur eo habitu fuisse naturæ^f. Legimus quoque Narsete eunuchū a Iustiniano exercitui prepositum fuisse, qui bello Ostrogotorum in Italia finem imposuit. Neque enim morbosus vel vitiosus est, qui vnum tantum testem habet, cum generare possit^g. Cyrus autē custodes corporis eunuchos habuit, quo magis in officio essent, eos præter illecebras voluptatum firmissimum præsidium ratus^h. Ceterum ne omissio armorum vsu, ad aliud opus se cō-
 11 ferant milites, prohibentur^{*} agriculturā vel mercaturam exercere, aut quæcunq; negotia gerereⁱ. Nam vt Plato in sua re-

a l. i. c. Qui

mil. pos. li. 12

l. qui cum. §.

nō omnis. ff.

de re milit.

b l. ult. ff. de

re milit.

c l. i. c. de

tyro. lib. 12.

d l. i. in ff.

de obse. lib.

e l. qui cum.

§. qui filium.

ff. de re milit.

f l. qui cum

vno in pr. ff.

de re milit.

g l. Pompo-

nius. §. ult.

ff. de Aedil.

edict.

h Xeno in

ped. Cyril. 7.

i l. vni. c. de

erog. mil. an-

no lib. 12. l.

officium §. i

ff. de re mi it.

l. nemo miles.

C. de re mi it.

lib. 12. l. mi-

lites. l. ult. C.

locat.

DE IVRE ET OFF. BELL.

publ. constituit, singulos singulas artes
exercere conuenit. vnde etiam miles a-
grum in prouincia comparare non po-
test, ne studio agriculturæ militiā negli-
gat^a. hinc quoque duas^{*} militias diuersi¹²
generis, aut dignitatem & militiam eo-
dem tempore quis habere non potest^b.
& ex eadem causa miles procurator^{*} esse¹³
non potest, ne quidem pro patre, vel
matre, vel vxore, sed tantum in rem suā^c.
Et quidem ratione possessionum, quas
sibi donatas asserit, si iudicij mutandi cau-
sa donatio facta fuerit, agere miles non
potest^d: sed prior dominus debet ex-
periri, ne magis litem, quam rem in mi-
litem transtulisse videatur^e. Prohiben-
tur denique milites accusare^f, nisi in cri-
mine læsæ maiestatis^g, vel suam vel suo-
rum iniuriam prosequantur^h. Qui verò
milites priuatis negotiis implicarint, &
reipub. subtraxerint, eos Iustinianus pu-
blicatione bonorum plecti voluitⁱ. Re-
liquum est, vt de ætate^{*} militari aliquid¹⁴
dicamus: & quidē Romanos haud fere
quenquam minorem septem & decem
annis, aut sex & quadraginta maiorem,
tyrocinio ascribi voluisse constat. idque
a Seruio Tullio vetere censione cautum
fuisse

a l. miles.
ff. de rem. it.

b l. 5. c. Qui
mili. pos. l. 12

c l. militem.
l. qui stipēdia
C. de procur.

d l. pœn. ff. de
alie. iud. mut.
causa.

e l. vlt. C. ne
lic. pot.

f l. qui accu-
sare. ff. de
accus.

g l. famosi. ff.
ad leg. iul.
maiest.

h l. non pro-
hibentur. C.
Qui accus. nō
poss.

i Nouel. 116.
de militib.

fuisse prius: quod ævo subsequente a C. Graccho lege sacrata sancitū fuit ^a. La- ^{a Plut. in vi-}
 borantibus tamen Romanis contra Ve- ^{ta Graccl. i.}
 ios, delectu habito, non modò iuniores
 conscriptos refert Liuius ^b, sed etiam se- ^{b lib. 5. & 6.}
 niores coactos nomina dare, vt vrbs in-
 terea custodiam facerēt, quod & Camil-
 lus iussit. Rursumque post Cannensem
 cladem Decius Iunius dictator, iunio-
 res decem & septem annis, imo & præ-
 textatos militiæ asscripsit, notatiq; sunt,
 qui maiores annis sexdecim illo bello nō
 militassent ^c. Phociō verò, vt Athenien- ^{c Linn. lib. 32.}
 ses nimis bellicosos, a belli furore, dele-
 ctu acerbo cohiberet, lecta iuuentute, e-
 tiā octogenarios emeritis stipēdiis coē-
 git nomina dare. Exstat tamen constitu-
 tio Frederici imperatoris ^d, quæ dicit de ^{d in §. con-}
 duello agens, maiorem sexaginta annis, ^{stitutione m.}
 & minorem viginti quinque non teneri ^{de qual. &}
 per seipsum pugnare. Historia verò sa- ^{etat. pug. in}
 cræ dicit, Dominum præcepisse Moyfi, ^{f. m. v. sib. seu.}
 vt omnes Israëlitas vigesimum ætatis an-
 num excedentes, militiæ asscriberet. quā
 ætatem etiam idoneam militiæ censuit
 Plato. Vt vt sit, bene præcipitur, vt tyro-
 nem quærat, qui veteranum non habet.

15 Longè *enim pluris faciēda est exercita-

DE IVRE ET OFF. BELL.

torum veteranorū parua manus, quā indocta & belli expers multitudo, quæ cædi exposita minima quæque formidat, & fugam magis quā gloriam meditat^{ur}^a. Itaque Alexander, mortuo patre Philippo, cum quadraginta millibus veteranorum, quos illi pater optimè eruditos, & rei bellicæ peritos reliquerat, varias innumerabilesque hostium copias superavit, & plurimas orbis terrarū provincias subegit, & idem ducturus contra Darium veteranos peritos belli, magna cura militiæ ascripsit, & parua manu ingentem Persarum numerum fudit, fugavitque. Solēt quoque veteres ex corporis habitudine, si apti militiæ, si lato pectore, si ceruice erecta, si fortes, si strenui, quæ species, qualisque vigor, & quod robur virium foret, internoscere, ut illorum forti fidelique opera respubl. uti posset. Vnde Cato pinguē militem, velut reipubl. inutilem censuit, cuius inter guttur & inguen cuncta sub ventris dominio forent. Admonendi quoque sunt principes, ut potius proprio milite*, quā externo, qui non tam proglo- 16
ria, quā stipendio militant, in bello v-
tantur: exemplo Tulli Hostilij: qui cū
Romani

Romani quadraginta annis in pace & otio vixissent belli expertes, & bellum gerere instituisset, aspernatus externa auxilia, suos tantum ad arma exciuit, & breui tempore disciplina optimos milites effecit. Longè enim tutissima sunt domestica præsidia, & longè aptiora sunt propria arma, quàm aliena. quod nobis quoque ostēdisse videtur historia sacra. nam David cum se offerret ad singulare certamen cum Goliath Philistæo: & Saul, ut illi animum adderet, suis armis illū armasset: David noluit iis uti, quod iis impediretur, sed propriis tantum, funda scilicet, & baculo congressus hostem prostravit^a. Et quidē si omnino externis ^{a Reg. I. c. 15} auxiliis dux belli uti velit, aut necessitas cogat: illud cauendum præcipuè, ne ita illis credat, ut non plus sui roboris, suarumque virium in castris habeat: ne meritò ei eueniat, quod Cn. Scipioni in Hispania cum Asdrubale bellum gerenti, nam Asdrubal, animaduertens exiguum Romanorum exercitum in castris Cn. Scipionis, & spem omnem in Celtiberorum auxiliis esse, per occulta colloquia cum Celtiberorum principibus conuenit, magna mercede, ut copias inde ab-

Z 4 ducerent,

DE IVRE ET OFF. BELL.

ducerent, néue bellum gererēt: nec metus a Romanis erat, quippe tam paucis, ne se retinerent. Quod exemplum pro documento habendū Romanis ducibus suadet Liuius ^a. Constantinopolitanus autem imperator, cū propriis armis careret, accercitis auxiliis Turcarum, ut se a vicinis tueretur, eosdem finito bello expellere nō potuit. vnde vniuersa Græcia Turcarum dominio subacta est. Non itaque Cyri consilium probo, qui non ex ciuibus legendos milites, sed velut optimos equos e longinquo quæri oportere dicebat: neque Alexádrinorum vetustum morem, qui nullos milites nisi peregrinos admittebant. Rectius Romani qui quò milite proprio abundarēt, in foedere quod cum Antiocho percusserunt, cauerūt ne milites sub ditione populi Rom. conducere, aut volūtarios habere liceret ^b: & cū bello cum Pyrrho contenderent, quamuis bis prælio victi, auxilia tamen a Carthaginensibus missa remiserunt ^c. Ceterum notatu dignum est, milites Romani nominis ^d, a ¹⁷ condita vrbe, per annos fere trecentos quinquaginta, suo sumptu & impensa meruisse. partem enim anni sub pèllibus milita-

^a lib. 25.

^b Liui. lib. 38
App. in bello
Syri.

^c Iust. lib. 18.

militabant; partem verò liberis, vxori, &
 penatibus, sibi que ac familiæ, agrum co-
 lendo & rei rusticæ nauâdo operam pa-
 rabât. Quo autem tempore de bello in-
 dicendo Veijs agebatur, vbi diutina &
 difficili obsidione opus erat, & hyeman-
 do continuare bellum, Romani vtili &
 necessario exēplo docti, senatus decreto
 militibus stipendium de publico collata
 stipe statuere: cū ante id tēpus de suo
 quisque functus eo munere esset^a. Por- ^a *Liui. lib. 4.*
 rō post Cannensem clade in illatam, tāta
 inclinatio animorum fuit, ad sustinendā
 inopiam ærarij, vt non eques, non cen-
 turio, stipendium acciperent: mercena-
 riumque increpantes vocarent, qui ac-
 18 cepisset^b. Stipendium verò * militum ^b *Liui. lib. 24.*
 Rom. fuisse decem asses diurnos indicat
 Tacitus^c, cū ait: Milites in illa seditione ^c *ab*
 Pannonica inter alia cōquestos, denis in ^c *excess. Aug.*
 diem assibus animam & corpus æstima- ^c *lib. 1.*
 ri: hinc vestem, arma, tentoria, hinc sæ-
 uitiam centurionum, & vacationes mu-
 nerum redimi: itaq; petiisse vt singulos
 denarios mererent. Ex quibus apparet
 quod quamuis denarius primum æsti-
 matus fuerit decem assibus, quapropter
 & decusse x. signabatur: tamen postea

DE IVRE ET OFF. BELL.

temporibus auctam fuisse denarij æsti-
mationem. Itaque Q. Fabio Max. dicta-
tore, cum Annibal premeret rempubl.
denarium xvj. assibus permutatū fuisse
scribit Plinius: qui tamen in militari sti-
pēdio denarium pro decem assibus sem-
per datum fuisse asserit^a. prætorianæ ve-
rò cohortes binos denarios accipiebāt^b.
Hunc verò denarium si cum nostri tem-
poris moneta conferamus in pondere &
valore, fere æqualem fuisse regali Hispa-
nico post Endæum & alios apertè osten-
dit Couarruuias^c: ita ut stipendium no-
strorum militum, nihil aut parum a Ro-
mano stipendio differat^d. Stipendium
verò equitum Rom. quantum fuerit, nō
satis constat, quàm quòd assignabantur
illis equi publici, & in prædæ diuisione
nonnunquam triplum, nonnunquā du-
plum eius quod pedites ferrent. Itaque
ex præda, quam L. Æmilius Paulus fece-
rat, Perseo victo, pediti, inquit Liuius^e,
in singulos centeni dati, duplex centu-
rioni, triplex equiti, ex quo nonnulli de
stipendio equitis coniecturam faciunt.
sed alio loco idem Liuius^f, ex præda E-
piri ciuitatum, quæ ad Persea defecerant,
tantum fuisse, ut in equites cccc. denarij,
pediti-

^a lib. 33. c. 3

^b Tacitus
Anna. lib. 1.
c de vese. col.
num. cap. 2.
Hadr. in na-
mencl. rei
milit.

^d Alc. in
Tac.

^e lib. 55.

^f lib. 55.

peditibus duceni diuiderentur. Itaque nihil certi hac de re affirmare ausim. illud certè cōstat, equites in maximo honore apud Romanos fuisse.

DE SACRAMENTO MILITARI.

- 1 *Militia sacramento non ascriptus militare non poterat.*
- 2 *Sacramentum quomodo præstari solitum.*
- 3 *Varia formula iurandi.*
- 4 *Quale iuramentum apud Lacedæmonios præstari solitum.*
- 5 *Quo ritu Sannites iurarent.*
- 6 *Iusiurandum puberum Atheniensium.*

CAPVT V.

INEMINI apud Romanos * militare permissum fuit, nec quidem hostē gladio petere, qui sacramento militari non esset ascriptus: perindeque in eum militaris animaduersio fuit, qui hostem militiæ sacramento non ascriptus occideret, quàm qui ciuē aut socium iniuria affecisset. itaque cū Pompilius, vel ut alij legunt, Paulus Æmilius, vnam legionem, & Catonis quoque filium, qui in eadem legione militabat, dimisisset, & Catonis filius ardore pugnandi in exercitu

DE IVRE ET OFF. BELL.

citu mansisset: Cato ad Pompilium scripsit, uti, si eum pateretur in exercitu manere, secundo eum obligaret militiæ sacramento: quia priore amisso, iure cum hoste pugnare non posset. Idem quoque scribebat ad filium, ut caueret, ne præliū iniret, negans ius esse, qui miles non sit, pugnare cum hoste^a. Sed prius^{*} sua spō-² te decuriati equites, centuriati pedites, sacramenta mutuò præstabant. Paulo deinde Æmilio & Terentio Varrone cōsulibus, primū, quod nunquam ante factum erat, milites a tribunis militum, a voluntario sacramento ad legitimū iusiurandum adacti fuere. Quod quidem imperator præstare tenebatur primus, suo mox ordine subsequebantur legati, deinde tribuni, deinde centuriones, postea decuriones, mox præfecti castrorū, demum milites: quod singulis annis, calendis Ianuariis denuo præstabatur. Iurabant autem per deos^{*} solenne iuramentum, se iussu consulum conuenturos, neque iniussu abituros: sese fugæ neque formidinis ergo non abituros, neque ex ordine recessuros. nisi teli sumendi, aut petendi, aut hostis ferendi, aut ciuis seruandi causa^b. Posterioribus verò tēporibus, ut re-

^a Cic. offic.
lib. 1.

^b Liv. lib. 22

ut re-

vt refert Vegetius^a, iurabant milites per Deum, & Christum, & Spiritum sanctū, & per maiestatem imperatoris (cui, inquit, tanquam corporali deo fides & deuotio præstanda est) se omnia strenuè facturos, quæ imperator iuberet, militiam nunquam deserturos, neque mortem recusaturos pro Rom. rep. Nonnunquam verò cum ingens subeūda dimicatio esset, & in extremū discrimen res venisset: milites nisi victis, debellatis, fuscisq; hostibus victores forent, se in castra nunquam redituros, iurare solitos fuisse legimus. Quod M. Fabio & Cn. Manlio consl. bello cōtra Veientes & Hetruscos factum fuit. nam cum consules castris se tenerent, neque militi arma crederent: (quod priore anno odio Cæsonis Fabij consulis, fuscos hostes ab equitatu pedes insequi noluiisset, iniussuque consulis signa in castra retulissent) primus M. Flauolenus, ardore pugnae: Victor, inquit, M. Fabi reuertar ex acie: si fallat, Iouem patrem, gradiumque Martem, aliosque iuratos inuocat deos: & idem deinceps omnis exercitus in se quisque iurabat^b. ^b *Lim. lib. 2.*

Similiter cum prope Dyrrachium Pōpeius constitisset, castraque metari iussisset,

DE IVRE ET OFF. BELL.

fisset, perterritito exercitu, Labienus ut exercitum cōfirmaret, princeps iurabat se Pompeium non deserturum, eūdemque casum subiturum, quemcunque ei fortuna tribuisset: hoc idem reliqui iurabant legati, hoc tribuni militum, centurionesque sequebantur, atque idem omnis exercitus iurabatur^a. Et idem Labienus, cū Pompeius prælio decertare cum Cæsare cōstituisset, primus iuravit, se nisi victorem in castra nō reuersurum, reliquosque ut idem facerent, hortatus est. hoc laudās Pompeius, idem iuravit, nec ex reliquis fuit quisquam, qui iurare dubitaret^b. Petreius quoque legatus Pompeij, suis de transitione ad Cēlarem per colloquia agētib; ab omnibus iusiurandum exegit, se exercitum, ducesque non deserturos, neque prodituros, neque sibi separatim a reliquis cōsiliū capturos: & princeps in hæc verba iurabat ipse, & ad idem iusiurandum adegit Afranium: subsequēbantur tribuni militum, centurionesque: centuriatim producti milites idem iurabant^c. Alexandri verò milites in verba ipsius ipso præeunte iurabant, eosdem se inimicos amicosque abituros, quos ipse habuisset^d. Hoc etiam

^a *Cas. de bel. civil. lib. 3.*

^b *Cas. de bel. civil. lib. 3.*

^c *Cas. de bel. civil. lib. 1.*

^d *Q. Curtius lib. 7.*

- 4 etiam iuramentū apud Lacedæmonios*
 præstare soliti sunt milites, eosdē scilicet
 cum imperatore amicos inimicosq; ha-
 bituros: utque bonorum, malorumque
 firma cōsensio inter eos & fœderatio ef-
 5 set. At Samnites* in magno discrimine,
 ritu quodam sacramenti vetusto, velut
 initiatis militibus, delectum habebant;
 & sacrificio solenni more perfectō, per
 viatorem imperator acciri iubebat no-
 bilissimum quemque genere, factisque,
 & circumstantibus cēturionibus, strictis
 gladiis, admovebatur altaribus miles,
 magis ut victima, quàm ut sacri parti-
 ceps: adigebaturque iureiurando, quæ
 visa auditaque in eo loco essent, non e-
 nunciaturum: deinde iurare cogebatur,
 diro quodam carmine in execrationem
 capitis, familiæ & stirpis composito, nisi
 isset in prælium quò imperatores duxis-
 sent: & si aut ipse ex acie fugisset, aut si
 quem fugientem vidisset, non extemplo
 occidisset. idque abnuentes iuratueros se
 obtruncabantur circa altaria: iacentes
 deinde inter stragem victimarum, docu-
 mento ceteris fuere ne abnuerent^a. Ius-
 6 iurandum autem* puberum Athenien-
 siū, ex Æschino tale fuisse constat: Arma
 sancta

^a Liv. lib. 10

DE IVRE ET OFF. BELL.

sancta neutiquam cum dedecore tractabo, commilitonem, quicumque mihi in acie adiunctus fuerit, in periculo nō deseram. pro aris & focis, tam solus quam cum multis strenuè pugnabo. patriam, qualem & quātam inuenero, neque minorem, neque deteriorem, sed & maiore & meliorem relinquam. Memoriae quoque proditum est, Atheniēses, cū propter quotidianas contentiones, & violatum ius gentium, infēsi Megarensibus, & animo hostili essent : quoties milites solito militari sacramēto adigebant, hoc etiam iusiurandum illos subire coēgisse, se intra militiae tempus, quotannis quoquo modo possent, Megarensium agros, finesque infesto exercitu inuasuros, & peruastatis agris, nihil intactum relicturos, atque in eos omni clade belli grassaturos. Ceterum illud notandū est, quod si ab vniuerso exercitu Romano iusiurandum consuli praeſtādum esset, satis fuisse si centurio, vel tribunus, exercitus nomine, conceptis verbis sublimi voce iuraret : omnisque multitudo, & singuli milites communi conspiratione, & consensu in eadem verba silentio in se quisque iuraret : hocque iusiurandum, ac si concepta

cepta verba singuli expressissent, perinde tenebat, atque sanctum & illibatum habebatur. Non omittendum quoque solere tribunos conuenientes, vbi castrametati essent, ab omnibus, qui in castris essent, liberis pariter & seruis, singulatim iusiurandum exigere, se nihil e castris furto ablaturus: imo si quis etiam inuenisset quippiam, id allaturum ad tribunos^a.

^a Polyb. de Rom. castr.

DE MISSIONE.

- 1 *Militia semel ascriptus deleri nequibat.*
- 2 *Miles a signis abesse non potest.*
- 3 *Tria missionum genera.*
- 4 *Honestamissio.*
- 5 *Causariamissio.*
- 6 *Ignominiosamissio.*
- 7 *Ignominia differt ab infamia.*
- 8 *Qui ignominia mitti possint.*
- 9 *Quartum missionis genus.*
- 10 *Solus imperator missionem dare potest.*

CAPVT VI.

- 1 **M**ilitiæ semel ascriptus*, nisi propter demerita exauctoratus foret, ipso nolente deleri nequibat. fuit enim lata lex sacrata militaris, M. Valerio Coruino dictatore, ne cuiusquam militis
- a scripti

DE IVRE ET OFF. BELL.

Scripti nomen, nisi ipso volente, delere-
 tur^a. Sed nec miles*, donec sacramento²
 solutus esset, a signis abesse, vel militiam
 deferere poterat^b. Fuere autem tria* mis- 3
 sionum genera, quibus miles exauctora-
 batur, & sacramēto soluebatur: honesta,
 causaria, & ignominiosa^c. honesta*, quæ 4
 emeritis stipendiis, & functis commodis
 missionum, vacationis munere donaba-
 tur. quo tempore scuta, gladios, & arma
 dicare solent Laribus, sicut gladiatores
 Herculi: quòd diis iuvantibus perfuncti
 militia, rudem accepissent, quod missio-
 nis tempus militi quinquagenario fuit
 definitum. Augustus tamen his, qui ma-
 iores quinque & quadraginta annis e-
 quum retinere nollent, reddendi equi
 gratiam fecit, illosque velut emeritis sti-
 pendii dimisit. Alij nisi decennio stipē-
 dia meruisset, missionem petere neminē
 putarunt posse. More tamen Romano
 militare sacramentum in vndecimū dif-
 fundebatur annum, quo exacto, militia
 perfunctis missio dabatur. Deinde vt de-
 cimus sextus annus stipendij finem face-
 ret, Tyberio imperante cautum fuit, qui
 etiam militiæ tempus ad vigesimum an-
 num produxit: cavitque vt nisi post vi-
 gesimum

a *Li. lib. 7.*

b *l. pen. ff. ex quib. caus. ma. l. nō om- nes. ff. de re milit.*

c *l. milites a- grum §. mis- sionum. ff. de re milit. l. 2. ff. de his qui not. infra.*

gesimum annum missio militi daretur,
 quod iuri nostro conuenit^a. & ita missus
 habet a ciuilibus muneribus vacationē,
 & plurimis priuilegiis gaudet^b. *Causaria*
 5 verò^{*} missio dicitur, cum senectā, aut va-
 letudine aduersā, vitiōue corporis, mi-
 nus idoneus militiæ quis renunciatur.
 Quæ non facilè concedi solet, nisi renū-
 ciantibus medicis, & iudice diligenter
 examinante vitium: & semel concessa,
 nō solet missus iterum admitti prætextu
 recuperatæ valetudinis^c. sed & ex qua-
 cunque causā missus, denuò in militiam,
 sine mandato principis, admitti non po-
 test^d. & quidem ex his causis missus, ha-
 bebit quoque vacationem a muneribus,
 quamuis non perpetuam^e. nec enim iis
 priuilegiis fruitur, quibus ij, qui imple-
 tis stipendiis missi sunt: aliis tamen ve-
 teranorum priuilegiis gaudebit, & præ-
 mia veteranis concessa percipiet^f. *Cau-*
saria enim missio, nullam existimationis
 maculam aspergit^g: & honesta quoque
 missio dicitur^h. Ita verò missos vocat Li-
 uiusⁱ *causarios*, cum ait: Tertiū exerci-
 tus ex *causariis* senioribusq; a T. Quin-
 tio scribatur, qui vrbi mœnibusque præ-
 6 sidio sit. Ignominiosa verò^{*} missio, quæ

^a l. sed et mil-
 liter. §. quan-
 doque. ff. de
 excus. tut. l.
 ult. C. de his
 qui non impl.
 stip. fac. mis.
 sunt, lib. 10.
^b d. §. quan-
 doque. Et l.
 pan. C. d. tit.
 de his qui nō
 implet.

^c l. semel. C.
 de re mil. l. 12

^d l. 2. C. de
 diuer. off. l. 12

^e d. l. sed et si
 miles. §. quā-
 doq; cum seq.
 ff. de excus.
 tut.

^f l. milites a-
 grum. §. illud
 ff. de re mil.
^g l. causaria.
 C. de re mil.
 lib. 12.

^h in d. l. sed
 et si miles. §.
 qui autē, ff.
 de excus. tut.
ⁱ lib. 7.

DE IVRE ET OFF. BELL.

& probrosa dicitur, est cum miles obde-
lictum, vel crimen sacramento soluitur.

& ita missus ex edicto prætoris fit infa-
mis^a: & dignitatē consequi non potest^b:

nec in vrbe cōsistere potest, nec alibi vbi
princeps est^c. Et quidem sine ignominia

mentionem missus, nihilominus ignomi-
nia missus intelligitur, vt Marcianus vo-

luit^d. Vlpianus tamē causam ignominia
addendam missioni censet^e. Ad tempus

verò missis, tempore impleto non por-
rigitur infamia^f. Sciendum autem est^{*}

ignominiam ab infamia differre, vt ex
Cicerone satis cōstat^g: qui dicit animad-

uersionem censoris non eam vim, quam
res iudicatæ habere. censoris enim iudi-

cium nihil fere damnato adferre, quàm
ruborem, & ignominia notare: quæ in

nomine tantummodo versatur: & sic
notatis ad honorem aditum, & in curiā

reditum esse: alias verò turpi iudicio dā-
natos, in perpetuum omni honore ac di-

gnitate priuari, & infamia notari. infa-
mia enim non nisi per sententiā inferri

potest^h. Sic ignominia missi olim non
erant infames, donec prætoris edicto ef-

fecti essent infamesⁱ. Itaque ignominia
illa dici potest, quam interpretes nostri

vocant

a l. 1. ff. de
his qui not.
inf.

b l. 3. C. de
re milit. l. 12
l. 1. C. de his
qui non impl.
stip. lib. 10.

c l. milites a-
grum. §. mis-
sionum. ff. de
re milit. l. 2.

§ ignominia.
ff. de his qui
not. inf. l. 2.
C. de re milit.
lib. 12.

d in d. l. mi-
lites agrum. §.
missionum. ff.
de re milit.

e in d. l. 2. §.
ignominia.
ff. de his qui
not. inf.

f l. 1. C. de
his qui in ex-
il, dati sunt.
lib. 10.

g de rep. lib. 4
apud Non. &
in oratione
pro Cluent.

h l. infamem.
ff. de pub.
iud.

i l. 1. ff. de his
qui not. inf.

vocant infamiam facti: infamia verò, quā infamiam iuris appellant. Non ignorandum quoque est*, non solum gregarium militem, sed etiam centurionem, tribunum, imo etiam qui exercitui præest, licet consularibus vtatur insigniis, ignominia causa ab imperatore mitti posse, & ita missum nota infamiae laborare ^a. Itaque C. Cæsar C. Anienum tribunum decimæ legionis in præsentia exercitus cum ignominia dimisit, his verbis: C. Aniene, quod in Italia milites populi Ro. contra rempubl instigasti, rapinasq; per municipia fecisti, quodque mihi, rei que publicæ fuisti inutilis, tuaque opera militibus tempore necessario resp. careat, obeas res, causa ignominia, ab exercitu meo teremoueo, hodieque ex Africa abesse, & quanto longius potes, proficisci iubeo ^b. Ultra hæc tria missionū genera, quæ enarrauimus, Vlp. adiecit* quartū ^c. Si quis enim euitandorum munerū gratia militiam subiit, exauctorari iubetur; quæ missio existimationem non lædit ^e. Ceterum solus imperator*, vel dux exercitus missionem dare potest ^f. Vnde Q. Fulvius censor Fulvium fratrem cohortem legionis, in qua tribunus militum

^a l. 2. in pr.
ff. de his qui
not. inf.

^b Ant. Hir.
lib. 5. de bell.
Hisp.

^c in d. l. 2. §.
ignominia ff.
de his qui
not. inf.

^d d. §. igno-
minia. Et l.
qui cum uno.

^e non omnis.
ff. de remiit.

^f d. §. igno-
minia, et d. l.

qui cū. §. ex-
auctoratus.

ff. de re milit.

l. 1. ff. de
his qui not.
inf.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a Val. Max.
lib. 2. cap. 7. erat, iniussu cōsulis domum mittere au-
sum, senatu mouit^a.

DE PRIVILEGIIS MILITVM.

- 1 Miles ex causa aris alieni in carcerem duci non potest.
- 2 An nobiles idem priuilegium habeant.
- 3 Priuilegium ne quis cōueniatur, nisi quatenus facere potest, quale sit.
- 4 Militis absentis bona creditoribus addicere non possunt.
- 5 Miles excusatur a tutela & a dicendo testimonio.
- 6 Res militis non cadit in commissum ob nō solutum vectigal.
- 7 Res emptæ pecunia militis, est militis.
- 8 Miles transfert onus probandi indebitum in aduersarium.
- 9 Militi non nocet iuris ignorantia.
- 10 Iuris ignorantia in delictis non excusat.
- 11 Miles non subijcitur quaestioni nec plebeiorum pænis.
- 12 Militia non liberat filiū a patriapoteestate.
- 13 Filiusfamilias miles, quoad castrense peculium, pro patrefam. habetur.
- 14 Quid censeatur castrensis esse peculij.
- 15 De testamentis militum.
- 16 Ex militari delicto capite damnatus testamentum

mentum condere potest.

- 17 Bona militis, qui successorem non habet, deferuntur legioni.
- 18 Miles qui inconsulto adiit hereditatem, non tenetur ultra vires hereditarias.
- 19 Mulieri concubina donare non potest.
- 20 Mortuus in bello in aeternum vivere intelligitur.
- 21 Miles in bello mortuus prodest patri ad ius trium liberorum.
- 22 Privilegia militum ad aliorum iniuriam non porriguntur.
- 23 Præmia mortuis debita, dantur filiis.
- 24 Militaria privilegia iis tantum, qui strenuè militant præstantur.
- 25 Non solum militibus, sed etiam aliis qui castra sequuntur, quadam privilegia militaria conceduntur.
- 26 Mulieres quæ castra sequuntur, quæ privilegia habeant.
- 27 An milites nostri temporis gaudeant privilegiis militum.

CAPVT VII.

CVM, vt rectè Cicero ait ^a, honos alat ^{a Tuscul.}
 artes, & omnes incendamur ad stu- ^{quæst. lib. 1.}
 dia gloriæ, iaceantq; ea semper, quæ apud
 quosque improbantur: prudenter pro-

DE IVRE ET OFF. BELL.

a l. miles. l. i. ff. de re iud. b Dio. sicul. lib. 2. c in §. sunt prater. inst. de actioib. d l. in condē- matione. ff. de reg. iur. l. in ter eos. ff. de re iudic. e in d. l. mi- les. et Bald. in d. l. i. in fi. C. Qui bo- ced. poss. Alex. in l. centurio. col. 5. imp. ff. de vulg. et pupil. f gloss. et DD. in d. l. miles et facit text. in l. ult. C. de test. mil. g l. ult. C. ad S. C. Maced. h l. alia cau- sa §. elegan- ter. et ibi A- lex. ff. sol. mat. i Dec. in l. Dimus. n. 8. ff. de reg. iur. k Bald. in l. i. in fi. C. Qui bon. ced. poss. Alex. in l. Cē- turio. ff. de vulg. et pup. sub. l. i. in d. l. miles. ff. de re iud. l. Reg. l. 4. et 5. tit. 2. l. 4. ord. et l. 69. Tauri.

fecerō Romani (qui belli gloria præcipuè ad tantum fastigium peruenere) magno in honore disciplinam militarē habuere: unde etiam militibus plurima & amplis- sima priuilegia concessere, quorū sum- ma tātūm capita breuitatis causa hic per- stringemus. Et in primis miles* ex causa æris alieni in carcerem duci non potest: & non nisi quatenus facere potest, cōue- niri^a. quod & apud Egyptios lege cautū fuit^b. non conuenitur, inquam, nisi qua- tenus potest, id est quatenus facultates eius patiuntur, vt ait Iustinianus^c: habita scilicet ratione ne egeat^d. unde bonis cedere nō tenetur, vt est communis do- ctorum opinio^e. Quod tamen ita pleri- que procedere arbitrantur, si debitum sit cōtractum in castris & ex causa militiæ^f. quod in dubio præsumitur^g. Et quidem huic priuilegio renunciari non potest^h, cū personæ cohæreat, non cōtractuiⁱ. Idem putant esse plerique in priuilegio eorum, qui^j nobilitatis dignitate deco- rantur^k. Quod licet iure communi du- bium sit, regia tamen Hispaniarum lege constitutum est in his, quos Hidalgos vocant^l. Sed nec iure communi, nec Hi- spano, hi nobiles habent priuilegium ne conue-

conueniantur vltra, quàm facere possunt, cùm id nullibi expressum sit: sed tantùm ne ex causa æris alieni in carcerem ducantur^a. Arma tamen, & equi, & domus vbi hi nobiles habitant, oppignorari, vei in causam iudicati accipi nō possunt^b: nisi forte regi quid debeat^c. Iure quoq; communi, arma militū in causam iudicati accipi nō possunt^d: idq; meritò: arma enim veteres mēbra militum esse dicebant. Sed nec in stipendia militum fieri debet executio, si aliūde potest creditor satisfieri^e. Sciendum verò istud priuilegium, ne quis conueniatur nisi quatenus facere potest, non esse obligationis, nec actionis, nec iudicati. nā actor potest solidum petere, sed iudex cōdemnabit tantum in id, quod facere potest^f. Et quamuis iudex per errorem condemnauerit in solidum, non potest actor iudicatū exequi, nisi quatenus reus facere potest^g. eoq; sensu dicitur spectari tēpus rei iudicatæ^h. Vnde quamuis tempore sententiæ fuerit reus soluēdo, proderit nihilominus exceptioⁱ. Porro fauore militiæ non solum milites, sed nonnunquam etiam militare volentes, carcerē soluti fuerunt. nam P. Seruilius cō-

^a Cinn. &
alij in d. l. mō
les. & in d. l.
centurio.

^b Reg. l. 3. c.
s. tit. 2. lib. 4.
ord.

^c Reg. l. 24.
cū addit. tit.

21. part. 2.
^d A. c. &

Alc. in l. nepes
Procuro. ff. de

verb. signific.
Bald. in Rub.

C. qui bo ced.
poss. Cyn. &

Salk. in l. 1.
C. d. t. col. 13

e l. suspendis.
C. de exec. rei

iud.
f. l. maritum.

ff. sol. mat. l.
verum. vers.

condemnari.
ff. pro socis.

gl. Nescimus
ff. de re iudic.

h l. rei iudi-
cata. ff. sol.

matrim.
i l. verum. §.

tēpus. ff. pro
socis.

DE IVRE ET OFF. BELL.

ful, Volscis bellum inferentibus, edixit, ne quis ciuem Romanum vinctum, aut clausum teneret, quo minus in nominis edendi apud consules potestas fieret^a. & deinde M. Iunius dictator, post Cannensem cladem edixit, vt qui capitalem fraudem ausi, quiq; pecunia iudicati, in vinculis essent, qui eorum apud se milites fierent, eos noxa pecuniaque se exolui iussurum^b. Superiori primæ legi affine est & istud*, quod scilicet, si non defen- 4
datur miles absens reipublicæ causa, possideri quidem eius bona ex causa iudicati possint, non tamen omnino creditoribus addici^c. & siquidem creditores militis bona distraxerint, iure pignoris, secundum normam^d restituetur miles, persoluto debito, vel refuso pretio vëditionis, si fortè minoris veniit pignus quàm sit debitum^e. miles enim dum reipublicæ operam suam præstat, quomodocunque læsus, in integrum restituitur^f. Itaque P. Seruilius consul, bello Volscico edixit, ne quis militis, donec in castris esset, bona possideret, aut venderet^g. Præterea miles excusatur a tutela^h, & ab aliis muneribus publicisⁱ. miles quoque non cogitur inuitus testimonium dicere^k: ne propter priua-

^a Liv. lib. 2.

^b Liv. lib. 23

^c Ignorare. C. de rest. milit.

^d l. ult. C. de iur. dum. nup.

^e l. si cum militibus. C.

de rest. milit.

^f latè in tit. C. de rest. milit.

^g C. de rest. milit. & C. de

scip. in integ. restit. & C.

Qui non ob l. g. t. p. pref.

^h Liv. lib. 1.

ⁱ S. idem & in milite inst.

de excus. iur. i l. 3. S. huius

qui ff. de mun. et honor.

^k l. 3. S. ult. l. inuiti. ff. de testib.

priuatam vtilitatem cogatur abesse a signis, vbi tuetur rempublicā vniuersam.

- 6 Item quamuis miles non sit liber * a vectigalibus^b: non tamen cadent res suæ in commissum, ex eo quòd nō profiteatur, neque soluat vectigal^c. Et quamuis res empta pecunia mea non sit mea^d: res tamen empta^e pecunia militis, potest a milite vèdicari^e. Et licet ei qui se indebitas pecunias soluissè cōtendit, probatio incumbat, miles tamen * eo onere leuatur, quod in aduersariū transfert, qui se bene accepisse probare debet^f. quod ita verū est, si totam summam indebitam esse cōtendat miles, non etiam si partem tantum^g. Est quoque inter priuilegia militaria, quod militi^h non nocet iuris ignorantia, magis enim arma scire tenetur, quàm leges^h. vnde permittitur militi, si exceptionem peremptoriam per iuris ignorantiam non obiecit, vt eam post sententiam possit opponereⁱ. idem constitutionibus regni Hispaniæ cautum est^k. non tamen excusat iuris ignorantia in delictis^l: a quibus natura duce abstinendum est. in eo tamē fauetur militi, quòd non subiiciatur quæstioni^m, nec plebeiorum poenis, etiam si emeritis stipendiis

a l. miles.
C. locati.

b l. ex præstatione. C. de vectigalib.

c l. 1. C. de vectigal.

d l. si ex ea. C. de rei ven.

e l. si ut proponis. C. de rei vendicat.

f l. cum de debito §. si autem is. ff. de cōd. indeb.

g d. §. si autem.

h l. regula. ff. de iur. & facti ignorat. l. ult. ff. eodē.

i l. 1. C. de iur. & facti ignorantia.

k Reg. l. 24. tit 21 part 2

l l. 2. ff. de re milit. l. miles.

m in principio. ff. ad leg. iul.

de adulter.

missus

à l. miles. C. de question. l. nullus. C. missus sit^a. itaque nec ad bestias, nec in
 ad l. lul. ma- furcam damnari potest^b. Idem in nobi-
 iest. e. miles de libus locum habere voluit cōstitutio re-
 pace tenend. gni Hispaniæ^c. quod & in filiis militum,
 b l. 3. §. is qui. ff. de re & veteranorum locum habet^d. Imo vsq;
 milit. ad nepotes exteditur, eorum scilicet qui
 c Reg. l. 24. ad summum gradum militiæ peruene-
 tit. 21. part. 2 runt^e. Non erit autem locus huic priui-
 d l. 1. et 3. ff. legio, si agatur ex causa criminis læsæ
 de primil. vet. maiestatis^f, proditiōis^g, maleficii^h, fal-
 e l. Diuo siⁱ, vel priuati carceris^k. Porro quamuis
 Marco. C. de militia non liberet filium^{*a} patria pote- 12
 question. state^l: tamen quod ad castrense peculiū
 d. l. nullus. attinet^{*}, habetur pro patre familias^m: in 13
 g l. 3. §. is qui. ff. de re quo nihil iuris pater habetⁿ. vsque adeo,
 milit. vt inter patrem & filium militem, quem
 h l. et si exce- in potestate habet (inter quos alias nulla
 pta. C. de ma- lis esse potest) ex causa castrensis peculij
 les & Matb. sit actio^o. Qua ratione etiam filius fami-
 i l. si quis de- lias miles, ex quacūque causa pecuniam
 curio. C. de creditam acceperit, non iuuatur S. C.
 fals. Macedoniano p. hinc quoque, quamuis
 k l. 1. C. de inter patrem & filium, quē in potestate
 priuat carc. habet, donatio non consistat: q donatio
 l §. filius fa- tamen a patre filiofamilias causa militiæ
 milias. instis. facta valet, & datum efficitur castrensis
 Quomodo iuu- peculij.
 patr. potest. sol. l. erat. C. de castris. pe-
 cul. lib. 12. m l. vi. C. de
 inoff testam. n l. miles præ-
 cipuz. l. ex nota. C. de
 cast. pec.

o l. lis nulla. ff. de iud. p l. vi. §. penult. C. ad S. C. Maced.
 q l. 2. l. donationes. §. pater. ff. de donat.

peculij^a. & ex eadem causa donatio inter
 virum & vxorem, quæ alioquin non va-
 14 let^b, consistit^c. Castrensis verò peculij^d
 censetur, quidquid filiusfamilias occa-
 sione militiæ acquisiuit^e. Sed & heredi-
 tas vxoris, ex rescripto D. Hadriani mi-
 litis affectione marito filiofamilias reli-
 cta, castrensis peculij erit^f. quod tamen
 secus est in dote marito data, vel promif-
 sa, quæ cohærens matrimonij oneribus,
 liberis communibus, qui in aui sunt po-
 testate, confertur^g. Fratris quoque pa-
 truelis, vel alterius commilitonis here-
 ditas commilitoni delata, iure castrensis
 peculij habetur^h. Quod ita verum est, si
 in eadem prouincia militauerint, vel af-
 fectione militiæ relinquatur: alias se-
 15 cuseⁱ. Porro quod ad testamēta^k militum
 attinet, tam larga illis testandi facultas
 permittitur, vt omnes omnino solenni-
 tates, in testamentis requisitæ, illis remis-
 sæ sint. Nam D. Traianus permisit mili-
 tibus, vt quoquo modo vellent, facerent
 testamenta, sufficereq; nudā voluntatem
 voluit^l. vnde Papinianus respōdit, mili-
 tis voluntatē esse testamentū^m. Quod ita
 demum verum est, si dum in expeditio-
 ne agunt, testenturⁿ: & duobus ad hoc

vocatīs

^a l. si mulier.^b miles præci-^c pua. l. castre-^d se. ff. de cast.^e pecul.^f b toto tit. de

donat. inter

vir. & vxor.

^g c l. si mulier. l.

si forte. ff. de

cast. pecul.

^h d l. castre se.

ff. de cast.

ⁱ pecul.^j e l. diuus. l.

dotem. ff. de

cast. pecul.

^k f d. l. dotem.^l g l. cum alle-

gas. C. de ca-

strens. pecul.

^m lib. 12. l. miles

filium. in fin.

ff. de castres.

ⁿ pecul.^o h d. l. dotem.

in si. ff. de ca-

strens. pecul.

^p i in l. 1. ff. de

test. mil. §. 1.

inst. de milit.

test.

^q k l. eius mili-

tis. ff. de test.

milit.

^r l. d. §. 1. et l.

penult. C. eo-

dem tit.

a §. cateri.
satis. de mi-
lit. testa. l. di-
uus l. Lucius.
ff. de test. mil.
b l. mulier.
ff. de test. mi-
lit.
c §. illi au-
tem. inst. de
milit. testa.
d Reg. l. 4.
et. l. par 6.
e § post mis-
sionem insti-
da milit. test.
l. testa. eorū.
ff. eodem tit.
f l. si miles v-
mō. ff. de test.
milit. l. 1. et 2
C. eod. titulo.
g l. in fran-
dem. §. miles.
l. miles ita. ff.
de milit. test.
h l. si duo-
bus. l. ex mili-
tari. §. filius.
ff. de mil. test.
i l. sicut cum.
l. sequ. C. de
milit. testa. l.
qui iure mila-
l. militis. §.
miles. D. eod.
k l. 2. § he-
reditas. D. de
iure codicil. l.
hereditatem.
C. de codicil.
§. codicillis
autē insti de
codicil.
l. l. militis co-

DE IVRE ET OFF. BELL.

vocatis testibus voluntas militis probe-
tur, quod in fauorem eorum inductum
est². in ipso tamen prælio testamentum
militis factum valet, etiam nullo vocato,
& sufficit si in clypeo, vel in puluere he-
redem scribat^b. sed citra expeditionis ne-
cessitatem, tenetur miles iure communi
testari^c. quod & regia Hispaniarum lege
decisum est^d. In expeditione verò testa-
mentum iure militari factum, valebit vs-
que ad annum post missionem^e. in quo
tam laxa illi testandi, prout vult, permessa
est facultas, vt pro parte testatus, pro par-
te intestatus possit decedere^f, & ad certū
tempus possit heredem instituere, & po-
stea hereditatem adimere, & alij directo
dare, & si neminem vocauerit, legitimi
heredes hereditatem capient^g. neque
iuri accrescendi locus erit in testamento
militis^h. Potest quoque miles filium si-
lento præterire in testamento, cuius
præteritio pro tacita exheredatione erit,
modo prudens id fecerit: vnde & agna-
tione filij testamentum militis nō rum-
pitur, si de mēte eius constetⁱ. Et quam-
uis in codicillis directo relinqui heredi-
tas non possit^k: militi tamen id permis-
sum est^l. Miles quoque incertus de statu
suo

suo rectè testari potest ^a. & testamentum a pagano iure militari factum valet, si miles decedat ^b. Licet quoque nuda voluntate, vel coëpto tantū & non perfecto testamento non rumpatur testamentum pagani ^c: militis tamen testamētum nuda voluntate facile rumpitur ^d: licet etiā duob⁹ testamētis validis miles decedere possit ^e. Præterea ultra dodrantē miles legare potest, & eius legata non minuūtur per Faicidiam ^f. Mutus quoque & surdus miles testamentum rectè facit ^g. & filiusfamilias miles de castrensibus iure testabitur ^h. quod etiam ad inermem militiā extenditur ⁱ. & testamenta militum non subiacent querelę inofficiosi ^k. neque solum sibi testamentum facere filiusfamilias miles poterit, sed etiam filio pupillares tabulas de castrensibus ^l. hoc tamen priuilegium testandi filiofamilias militi concessum, ad impuberes extendi non debet, qui forte fauore in militiā recepti sunt, quod fieri quandoque solet ^m. huic enim impuberi testari non licēbit, neque communi, neque militari iure, propter

lubricum

dicillia. in
prin. i. quare
basur. D. de
milita. testa.

a l. ex milita-
ri. § miles.
D. de testa.
mil.

b l. in frau-
dem § testa-
mentum. D.
d. tit.

c § ex eo. in-
stit. quib. mo.
§ l. in fir. l. 2.
D. de inuisto
rup. vnu. test.

d l. heres § si
quid post D.
de testament.

e l. in frau-
dem. § sicut
cū. § seq. D.
de mili. testa.

f l. 1. et 2. D.
de inuist. rup.
& vnu. testa.
l. quarebatur.

g l. in prin. D. de
mil. tes.

h l. si certarō.
§ vlt. cum l.
seq. D. de test.

i l. in te-
stamento mi-
litis. C. odē.

k l. 1. D. ad l.
Faicidiam.

l. iure mili-
tari. D. de te-

stam. mil. §. quinimō instit. de milit. test. h l. ex militari. §. de

testam. milit. i l. vlt. D. de inoff. testa. k l. testamentum.

l. vlt. C. de inoff. test. l. l. cūm filiusfamilias miles. l. in fraudem.

§. miles. D. de test. vult. m l. id & milites. D. de excus. tut.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a l. ult. C. de testa. milit. lubricum illius ætatis consilium, quæ de
b l. ult. inst. de pupil. sub. sit. causa Iustinianus ius antiquum, quo id
c l. centurio. ff. de vulg. & pupil. l. in te- stamento. C. de milit. test. l. 5 §. miles i- ta heredē. §. exheredato. D. eodem. licebat, correxit^a. Præterea licet paga-
d l. ex mili- litari. D. de testa. milit. l. si quis filio. §. sed et si quis fuerit. D. de inust. rup. irrit. fac. test. c l si quis. §. miles. D. de leg. 3. l. cum hic. §. si miles D. de don. in- ter vir et vx. f l. eius qui. §. 1. C. ult. D. de testa. g l. 1. & 2. D. de vet. mi- lit. suc. h l. si quis fi- lio. §. eius qui D. de inust. rup. irrit. l. 2. C. de hered. decu. i l. ult. in fi. C. de iure de- lib. nus extraneo, vel filio puberi heredi in-
 stituto ita substituere directo nō possit,
 si heres exstiterit, & intra aliquod tēpus
 decesserit, alius ei sit heres: sed tantūm
 per fideicommissum testator heredē ob-
 ligare possit, hereditatem vel totam vel
 partem restituere^b: id tamen militi con-
 cessum est^c. Porro ex militari delicto ca-
 pite^{*} damnatis testamentum condere li-
 cet, de bonis scilicet castrensibus, & ita si
 sacramenti fides rupta non sit^d: & per-
 mittente in sententia eo qui damnauit^e.
 quod secus est in pagano^f. Et quidem ex
 militari delicto damnati, si intestati de-
 cedant, succedent proximi ab intestato
 excluso fisco^g, bona verò militis^{*}, qui
 successorem non habet, deferuntur le-
 gioni non admissio fisco^h. Miles denique
 qui inconsultò adiit hereditatem^{*}, non
 tenetur ultra vires hereditariasⁱ. Ceterū
 fauor militum non semper in extendēda
 testandi facultate, sed aliquando etiam
 in restringenda consistit. Itaque quam-
 uis concubinæ vel meretrici testamento
 quid relinquere vel donare permissum
 sit:

16
17
18

- sit^a: miles tamen mulieri, in quam turpis
 19 cadit suspicio*, nihil donare vel testamē-
 to relinquere potest^b. Militis quoq; di-
 spositio, quæ vel turpis, vel bonis mori-
 bus contraria est, nihilò magis quàm a-
 licuius pagani valebit^c. Superioribus
 adde singulare & præclarū militare pri-
 20 uilegiū, quòd scilicet mortuus in bello *
 pro repub. per rerum gestarum gloriam
 in æternum viuere intelligitur: modo in
 acie & in conflictu moriatur; non etiam
 in obsidione, vel alias ex causâ belli. itaq;
 filius familias miles, qui in acie pro re-
 pub. pugnâs cecidit, prodest patri ad ius
 21 trium liberorum*, quòd eum a tutela ex-
 cusat^d: & aliorum munerum excusatio-
 nem præbet^e. Itaque cùm lege Iulia de
 maritandis ordinibus cautum esset, vt
 priori ex consulibus fasces sumendi po-
 testas esset, qui plures liberos quàm col-
 lega in potestate haberet, eorum quoq;
 ratio habita fuit, qui bello amissi essent^f.
 idq; ad multa alia adaptari posse videtur.
 atque ita si forte statuto cautum sit, vt
 certè multis locis est, vt filius secundò
 genitus patri superstes, in successione e-
 iusdem patris præferatur nepoti ex filio
 primogenito mortuo ante patrē: si filius

a l. affellio-
 nis. l. donatio-
 nes. D. de do-
 nat.

b l. miles. §.
 mulier. D. de
 milit. testa-
 l. mulierē. D.
 de his quib. vt
 indig. l. i. C.

c l. si a milite
 §. editū præ-
 toris. D. de
 milit. testa-

d. l. bello a-
 missi. D. de
 excusat. tut. §.
 filij autē. in-
 stit. de excus.
 tut.

e l. ult. D. de
 vac. et excus.
 mun.

f Gell. l. 2. c. 15.

b ille

DE IVRE ET OFF. BELL.

ille primogenitus in acie pro repub. cecidit, putarem hoc casu nepotem præferendum: quia scilicet pater eius censetur in æternum vivere, cui successio aui iure primogenituræ debetur. & ita in prorsus simili facti specie iudicatum fuisse accepi. non obstat quòd priuilegia militum * ad alienam iniuriam porrigi non 22

a l. impuberi.
D. de adm. & per tut.

b l. sed cum.
D. ad S. C. Treb. l. nec a-
um. C. de e-
manc. l. re-
scripta C. de
prec. imp. off.
l. imperatores
D. de ser. rus.
pre.

c l. nō vidē-
tur. D. de reg.
tur.

d l. nō potest.
D. de reg. iur.

e in l. non
fraudentur.

D. de reg. iur.
l. qui autem.

in princ. D.
qua in frau-
credito.

f d. l. impu-
beri. D. de
adm. & per
tut.

debeant a. & beneficia in damnū alterius neque porrigi, neque conferri solent b. nam nulla iniuria hic infertur filio secū- dō genito, cui nihil adimitur, sed tantū non acquiritur. non enim, vt Vlpianus respondit, vidētur rem amittere, quibus propria non fuit c. & ex regula Pauli, nō potest videri desuisse habere, qui nunquā habuit d. Quò spectat quod Vlpianus ait, non fraudari creditores, cū quid nō acquiritur a debitore, sed cū aliquid de bonis suis diminuitur e. Sed & quod Papinianus respondit, militum priuile- gia ad alienam iniuriam non porrigi, nō ita huc facit: nam loquitur in casu, ad quem militis priuilegium non extendi- tur, & quo euident fieret iniuria alteri f. Itaque in proposita facti specie nepotem patruo in successione aui, non obstante statuto, præferendum existimo: cū & iure

- iure communi nepos in parentis sui locum, etiam extra bellum mortui, succedat^a. vnde etiam statutum iure cōmuni contrariū quān strictissimè intelligi debet^b. His adde lege regia Hispaniæ statutum esse, vt præmia^{*}, quæ forte quis meruit ob egregiam operam in bello præstitam, eo mortuo debeātur filiis & proximis agnatis^c. quod & a Romanis observatum fuit, & lege Solonis apud Athenienses cautum fuit: vt illorum filij, qui occubuissent in bello, publicè alerentur, & bonis disciplinis imbuerentur. Constātinus verò filios in paternam vocari militiam voluit^d. Sciendum porrò
- 24 militaria hæc priuilegia^{*} non aliter concedi militibus, quān si fortiter & strenuè militent^e, & ad veteranos non extendi^f: quamuis & veterani sua habeāt priuilegia^g. In classibus verò remiges & nautæ sunt milites, & militari priuilegio fruuntur^h. Præterea nō solū militibus,
- 25 sed etiam aliis^{*}, qui castra sequuntur, militaria quædam priuilegia conceduntur. & in primis omnibus omnino qui sunt eius gradus, vt iure militari testari non possint, si in hostico deprehendantur, quomodo velint & quomodo possint

b 2

testa-

de exc. tut.

h l. unica. §. in classib. D. de bon. poss. ex test. milit.

lius. inst. de hered. qua ab intest. defe.

b Panor. in c. ex parte. ex. de decum. tex. in c. 1. in fin. de filij presbyt. lib. 6.

c Reg. l. 5. tit. 27. par. 5.

d l. 1. C. 2.

C. de filij, off. milit. l. 12

e l. vii. C. de

restitu. milit. l. cum de indebito. §. sin

autem. D. de probat.

f l. idem est, et si testamēto. c. in l. seq.

in prin. ff. de milit. testa. l. vii.

§. quia militibus. C. de inof. testa.

l. ad veterani D. ad l. Falc.

l. filius. §. veterani. cū §. sequ.

D. de proc.

g tit. D. de priuileg. veter. l. 1. et 2.

D. de vet. mil. succ. l. 1. 2. 3. 4. C.

de vetera. l. 12

§. illis. inst. de mil. test. l. sed

& milites. D.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a l. ult. D. de *testabuntur*^a. Itē mulieribus*, quæ cum 26
milit. testæ. maritis absunt in bello reipubl. causa, in
actionibus temporalibus, si exclusæ fue-
rint, ad exemplum militum subueniri so-
lere Alexander rescripsit^b. & Diocletia-
nus & Maximinianus mulieri, quæ in ex-
peditione fuit cum marito, non officere
lōgi temporis præscriptionem rescripse-
runt^c. Quò spectat quod Vlpianus re-
spondit, bello amissos ad tutelæ excusa-
tionem prodesse, cuiuscunque sexus vel
ætatis sint, modò in acie perierint. ete-
nim mulieres in acie versari solitas, & e-
gregiam nonnunquam in bello operam
præstitisse in veterum historiis satis ob-
uium est. itaque bello Sabino mulieres
Sabinæ, quæ Romę erant, quarum ex in-
iuria bellum ortum erat, crinibus passis,
scissaque veste, victo malis muliebri pa-
uore, ut inquit Liuius^d, ausæ se inter tela
volitantia inferre, ex transuerso impetu
facto, dirimere infestas acies, dirimere i-
ras. Estque memorabile, quod de Cim-
bricis mulieribus memoriæ proditū est,
cum quibus non minor quàm cum ma-
ritis eorum Mario pugna fuit: & specio-
rior mors earum fuit, quàm pugna. nam
cū missa ad Marium legatione, liber-
tatem

b l. i. C. de
uxo. milit.

c l. 2. C. de
uxor. milit.

d lib. i.

LIBER TERTIVS.

193

tatem non impetrassent, suffocatis elisis-
que passim infantibus, mutuis vulneri-
bus conciderunt, aut vinculo e crinibus
suis facto, ab arboribus iugisq; plaustro-
rum pependerunt ^a. Apud Germanos
verò feminæ nō semel inclinatam aciem
restituissē feruntur ^b. Ceterum licet a
plerisque dubitatum sit, vtrum milites
27 nostri temporis * gaudeant hisce priui-
legiis militaribus, tamen verius est, mili-
tibus, qui in numeros sunt relati, & for-
titer & strenuē militant, hæc priuilegia
concedi, saltem ea quæ vsus nō coarguit.
neque refert, quod quædam solēnitates,
quibus olim milites sacramento militiæ
asscribebantur, exoleuerint. Nam simili-
ter videmus solennitatem actionum an-
tiquam nostra tempestate nullam esse ^c:
cū tamē eiusdem nihilominus sint ef-
ficaciæ ^d. Causa quoque & ratio conce-
dendi militibus tā ampla priuilegia fuit,
vt pro tutela & defensione Romani im-
perij omnibus soluti curis expeditissimi
operam armis darent ^e, quæ & nostris
militibus conuenit: ergo idem ius quo-
que manere debet ^f. & hæc sententia etiā
viris doctissimis probatur ^g.

a l. Flo. de
gest. Rom. l. 3
cap. 3.
b Crinit. de
honest. disc.
lib. 12 c. 8.
c l. 2. §. de in-
de ex his l. gi-
gib. D. de o-
rig. iur. l. 1. &
2. C. de form.
& imper. sub.
d l. actio. D.
de neg. gesti-
facit l. ordo.
D. de publ. in-
dic. l. decreto.
C. ex quibus
caus. inf. erro.
e l. advocati.
C. de aduo.
diuers. iud. l.
militem. in fi.
C. de proc. l. c
D. de mil. test.
l. milites. C.
locati.
f l. illud quæ
situm. in prin.
D. ad l. Aquil.
g Iacob. de
Rauen. Cyr.
Bald. Bart.
Salicet. & a-
lij in l. 1. C.
de iur. & fac.
igno. A. d. m. l.
militem. C. de
proc. Rom. 2.
ui. 43. & c.
cit. 506. Ale-
xander in l.

b 3

DE IV-

centurio. nu. 23. D. de vul. & pup. Decius in Rubr. C. de mi u test.
quos refert Francis. Zoannet. de Roma. imp. nu. 80.

DE IVRE ET OFF. BELL.
DE IVDICIIS MILITARIBVS.

- 1 Miles non nisi ante suum iudicem conueniri potest.
- 2 Fallit in milite desertore.
- 3 Item in eo qui pactus est se non usurum fori præscriptione.
- 4 Item in eo, qui postquam in ius vocatus est, miles esse cæpit.
- 5 Item in eo qui falsum testimonium dixit.
- 6 Item in milite negociatore.
- 7 Consules Romani, non nisi in castris in caput ciuis Rom. incōsulto populo, animaduertere poterant.
- 8 Tribuni non habuerunt vita necisq. potestatem in milites.

CAPVT VIII.

Milites* non nisi ante suum iudicem 1
conueniri possunt, nec si in culpa
sint, coërceri^a. vnde capti a præside ad
proprium iudicem remitti debent^b. nisi
forte in desertione agens* miles com- 2
miserit delictum valde enorme, de quo
præses prouinciæ cognoscere poterit, &
punire militem in loco delicti^c. alioqui
verò neque dux exercitus, vel magister
militum in prouinciales, neque præses
prouinciæ in milites vllam iurisdictionē
habent.

^a l. magiste.
C. de iurif.
omn. iud. l. 1.
C. de exhib.
reo.
^b d. l. 1.
^c l. desertorē.
D. de re iur.
l. 1. C. vbi se
nat. vel clar.
l. vlt. D. de
accus. l. mili-
tibus. D. de
cust. reo. l. 1.
C. de fals.
more.

- habent. si tamen miles in instrumento
 3 professus fuerit*, se non vsurum fori præ-
 scriptione propter cingulum militiæ, pa-
 ctum seruandum erit^a. Sed & si quis, po-
 4 steaquam* in ius vocatus est, miles esse
 coepit: in ea causa est, vt ius reuocandi
 forum non habeat, quasi præuentus^b.
 nam vbi lis coepta est, ibi finiri debet^c.
 5 Præterea miles*, qui falsum testimoniū
 dixit, subiicit se iurisdictioni illius iudi-
 cis, etiam si paganus sit^d. Miles quoque
 6 negociator* subest iudici illius negocia-
 tionis^e. Porro vnusquisque super causis
 publicis, quas dum militaret exercuit, &
 super ratiociniis militaribus in militari
 iudicio respondere debet, nec fori præ-
 scriptione vti potest: etiam si militiæ cin-
 gulum deposuerit^f. & capitalis criminis
 reus, volūtarius miles (qui ex D. Traiani
 rescripto capite puniendus est) non est
 remittendus eò, vbi reus postulatus fuit,
 sed vbi accedente causa militiæ audiendus
 est, puniri debet^g. Sciendum autem est,
 quamuis lege Valeria, quā Valerius pu-
 blicola tulit, & L. Portia cōsulibus pro-
 7 hibitum esset*, ne in caput ciuis Romani
 iniussu populi animaduertere possent, &
 solū illis relictū esset, vt coërcere pos-
 sent,

^a l. si quis,
C. de pact.

^b l. si quis
postea. D. de
iudic.

^c l. vbi coe-
ptum. D. de
iudic.

^d l. nullū. C.
de testam.

^e l. ult. D. de
iuris. om. iud.

^f l. 2. C. vbi
de ratio. tam
pub. quā priu.

^g l. qui cum
vno. § reus.
D. de re iudic.

DE IVRE ET OFF. BELL.

a in l. 2. §. in initio. D. de o- rig. iur. Dion. Hal. lib. 10. b Poly. lib. 6. de remilit. ac domest. Rom. c Livius l. 2. §. 4. Cicero Philip. 3. d l. de militib. D. de cust. et exhib. reo. e Auth. quib. mod. nat. eff. legit. §. quis quis. f in l. officiū. in fin. D. de re milit. g annal. l. 1.
 sent, & in vincula publica duci iubere ^a; in castris tamen ius habebant arbitrato suo supplicium sumere ^b. quod & prætoribus, aliisque ducibus exercituum permissum fuit ^c. id tamen Venuileius I. C. ad milites caligatos tantum restrinxisse videtur ^d: qui erant abiectiones & viliores ^e. Vnde videtur inferri, quod in alios incōsulto principe animaduerti nō possit. & quidem tribuni*, aliiq̃ue duce inferioriores, vitæ necisque potestatem non habuerunt in milites, sed tantum levis coëctio illis permissa est. id quod Marcianus satis indicasse videtur ^f, cum ait: Tribuni officium esse delicta secundum suæ auctoritatis modum castigare: cui cōuenit, quod Tacitus ait ^g de seditione illa Pannonica, scribens, Municipiū præfectum castrorum, penes quem erat tum summa rerum, absente duce, coëptam seditionem sedasse, duorum militum supplicio: bono magis exemplo quàm concessio iure. Ceterum quod ad militaria iudicia attinet, ex D. Traiani rescripto etiam diebus feriatis peragi possunt ^h.

DE POENIS MILITVM.

1 Duplex causa in puniendis peccatis.

2 Pœna

- 2 *Pœna militares.*
- 3 *Militum delicta aut propria, aut cōmunia.*
- 4 *Fustuarium quid.*
- 5 *Decimatio.*
- 6 *Romani militaribus pœnis asperi.*
- 7 *Capitalis pœna per vinum aut lasciviam lapsis remittitur.*
- 8 *Romani in iudicādo beneficia cum delictis non compensabant.*
- 9 *Contrā Persæ.*

CAPVT IX.

- 1 **D**Vplicem* in puniēdis peccatis causam esse cēset Plato in Gorgia, vt refert Gellius^a: vnā castigādi & corrigēdi cum qui peccauit, quò attentior fiat, & ad bene viuendum promptior. quòd in minoribus delictis fieri solet pecunia, vel leui coërcitione, multa dicta. alteram exempli causa, vt alij a similibus delictis metu pœnæ deterreantur: quod in grauioribus delictis fieri publicè interest.
- 2 Itaque pœnæ militares* nonnullæ maiores, quæ capitis supplicio luebantur: aliæ minores, prout grauiter aut leuiter delictum esset, delinquentibus militibus, necessariò ad disciplinam militarem stabilendam, a ducibus inferri solent. mi-

a noſt. Att. l.
6. cap. 14.

b 5 litum

DE IVRE ET OFF. BELL.

litum autem delicta * aut propria sunt, 3
aut communia. Proprium militare de-
lictum est, quod quis ut miles admittit^a:
si puta aliter faciat, quàm disciplina mi-
litaris exigit^b. Poenæ verò militares, ut
ait Modestinus^c, sunt huiusmodi: casti-
gatio, pecuniaria multa, munerum indi-
ctio, militiæ mutatio, gradus deiectio,
ignominiosa missio, in metallum autem
non dantur, nec torquentur, nec ad be-
stias, nec in furcam damnantur^d, nec ple-
beiorum poenis subijciuntur^e. At ex gravi
delicto solent milites capite puniri^f, aut
fuisse percuti. id supplicium^g huiusmodi 4
erat, ut refert Polybius^h, accepto fuste
tribunus vix tantum attingebat damna-
tum: quod ubi factum erat, omnes qui in
castris erant, cædentes fustibus, lapidi-
busque, plerosque in ipsis castris confi-
ciebant: at si qui euassissent, ne sic quidem
servari poterant, quibus nec in patriam
redire licebat, neque aliquis ex necessa-
riis domi eum recipere audebat, unde
penitus peribant, qui in talem calamita-
tem incidissent. hoc genus animaduer-
sionis fustuarium dicebatur, teste Cice-
rone^h, cum ait: Fustuariū meruerunt le-
giones, quæ consulē reliquerunt. Simile
poenæ

a l. 2. D. de
re milit.

b l. omne de-
lictū. D. de re
milit.

c in l. 3. Po-
ne. D. de re
milit.

d d. l. 2. §.
pena. & §. in
quis. D. de re
milit.

e l. moris. §.
ille. D. de po-
l. honor. C. de
pen. & l. 5. de
privat. militū.

f d. l. 3. §. in
bello. D. de re
milit.

g de Rom.
castris.

h Philip. 3.

poenæ genus etiam num hodie in castris
 in vsu est. De hac poena censent I. C. cum
 dicunt, fuste percuti, occidi, animaduertia,
 Alioqui verò, cum dicunt fustibus cædi,
 castigari, admoneri^b: non de capitali,
 sed de leuiori poena agunt. nam multo
 leuiorem esse fustium, quàm flagellorū
 poenam iudicat Marcellus^c, Calistratus^d,
 & Hermogenianus^e: vt annotauit Hie-
 ronymus Verrutius^f. Porro si multi mi-
 lites in aliquod flagitium conspirent, vel
 si legio deficiat, exauctorari solent^g. nō-
 nunquam auctores barbarum ad palum
 deligare, aut securi percutere, reliquæ ve-
 ro multitudinis decimum quemq; sorte
 5 ductum* ad suppliciū petere peruulgata
 poena fuit. quod ex verbis Ciceronis
 pro Cluētio intelligi potest, vbi inquit:
 Statuerunt maiores nostri, vt si a multis
 esset flagitiū rei militaris admissum, sor-
 titione in quosdam animaduenteretur,
 vt metus videlicet ad multos, poena ad
 paucos perueniret. Inter alias quoque
 poenas militares fuerunt hæ: stipendium
 anni differre militibus, neq; his æra pro-
 cedere, qui ære diruti dicebantur, aut in
 politia, aut in frequentia notare, vel citra
 comoda stipēdiorum exauctorare, lo-
 cum in

a vt in l. 7.

§. 1. D. ad l.

Aquil. l. 1. §.

occisorum. D.

ad S. C. Syl-

lianum. in l. 8.

§. 1. D. de

pen.

b vt in l. 1. §.

c in patro

nus D. de cf.

fic. pref. urb.

l. ult. D. de

iniuriis. l. 7.

D. de pen. l. 3

§. 1. & l. ult.

D. de offic.

pref. vig. l.

10. & l. 28.

§. 1. D. de

pen. l. 3 §. in

bello. D. de re

milit. l. 1. C.

de his qui

not. in fa.

c in l. in seruo

rū D. de pen.

d in l. capita-

lū §. nō oēs.

D. de pen. l.

e in l. ult. D.

de inur.

f de verb. si-

gnif. lib. 6.

g l. 3. in fin.

D. de re milit.

DE IVRE ET OFF. BELL.

cum in quo tenderent in castris adimere, ut humi ac sub dio accubarent, extra vallum sine tentoriis relinquere, viribus cedere, hastas dare iubere, quæ censio hastaria dicebatur, quæ non pro leui noxa, sed pro graui delicto animaduersionis loco a ducibus inferri solita est. Hastas autem dare iubebantur milites, quibus propter probra ignominia & luxurie hasta adimebatur. etenim sicut glorie causa, fortes viri donabantur hasta pura, hi qui primū victores in prælio fuissent: ita ignauis & cōtumacibus adimebatur. hoc notabat, tanquam spes merendi illis adempta foret. in politia & in frequētia notabantur hi, qui rudibus, aut parum nitidis armis, vel strigosiore equo, & macie confecto utebantur, qui quæ prædicto ad pugnā die, occasionibus quæsitis contumacius parerent^a. Fuit quoque antiquitus militaris animaduersio, iubere ignominia causa venam militi solui, & sanguinē mitti. quod A. Gell^b, primū in militibus stupentis animi, atque a naturali habitu declinantis (ut non tam poena, quàm medicina videretur) factū fuisse credit: postea verò etiam ob pleraque alia delicta factitatum esse per consuetu-

^a Alex. 1b A.
lex. lib. 2. ge-
nial. dic. c. 13

^b noſt. Attic.
lib. 10. cap. 8

suetudinem : quasi minus sani viderētur omnes qui delinquerent. Ceterum, quāvis alioqui Romanis mitiores poenę placuerint : apud quos antiquitus cautum fuit, ne quis multam indicendo, bouem priusquam ouem nominaret, grauiorū enim multarū aestimatio bos erat vnus, vel plures; minorum verò ouis: in militaribus tamen poenis seueriores semper ⁶ fuere*, quòd aspero & abscisso castigationis generē disciplina militaris indigeat. Vnde quamuis consulibus prohibitum esset, ne possent animaduvertere in caput ciuis Romani, in castris tamen poterant pro arbitrato suo supplicium sumere: vt alibi diximus^a. Hinc quoque ^{a 3. de ied. milit.} perrarò bis delictum imperatores venia dignum putauere. Nam, vt M. Cato in libro de re militari scripsit, aliis in rebus errata postmodum corrigi possunt; in bello autem delicta emendationem non accipiunt : quippe cū poena ipsa e vestigio errorem sequatur, præsto enim est ignauię, aut imperitię vltor, qui nunquā delinquenti hosti indulget. & Lisimachus summus dux dicere solet, non esse in bello bis errare, vbi si quid offenditur perperam temeritate, vel inscitia, emendari

DE IVRE ET OFF. BELL.

uari non potest. nam parua in bello of-
fensa, magnarum sæpe rerum momenta
facit. Nihilominus tamē quædam delicta
pagano aut nullam, aut grauiorem pœ-
nam irrogāt : militi verò grauiorem, aut
leuiorem : vt Marcellus respondit ^a. &
quidē constat, nonnulla militaria delicta
capite puniri, quæ non nisi culpa contra-
huntur ^b. Capitalis tamen pœna per vi-
num, aut lasciuiam lapsis ^{*} remittitur, & 7
militiæ mutationem irrogat ^c. voluntas
enim & iudicium, quod nullum in ebrio
est, distinguit maleficia ^d. Itaq; Pyrrhus
adolescētes, qui inter bibendū regē con-
uiciis & maledictis onerauerāt, ingenuē
id fatentes, & culpam omnem in temu-
lentiam coniicientes, cū dicerent se
longē plura dicturos fuisse, si plus vini
habuissent, imo ipsum regē interfectu-
ros, nisi lagena defecisset, innoxios dimi-
sit ^e. Carolus tamen V. imperator edicto
cauit, ne cui ebrietas in delictis excusa-
tionem præberet, propter nimīā in hisce
regionibus inebriandi frequentiam. &
Pittacus legem tulit, qua ei, qui per e-
brietatem deliquerat, duplam eius, quæ
^{in con.} sobrio infligeretur, pœnam constituit ^f.
Est porrò valde memorabile, quod Ro-
mani,

^a in l. quedā
delicta. D. de
pœnis.

^b vt in l. om-
ne delictū. §.
1. cum duob.
seqq. l. qui cō-
meatus. §. 1.
D. de remilit.

^c d. l. omne
delictū. §. per
vinum.
^d l. 1. D. ad l.
Corn. de sica.

^e Val. Max.
lib. 5. cap. 1.

^f in con.

mani, qui alioqui maximam meritorum
cuiusque, & virtutis rationem habuerūt,
8 in iudicando tamen * non solent, etiam si
maxima rei in remp. exstitissent merita,
vero crimini indulgere, aut beneficia cū
delictis compensare. cuius rei fidem facit
in primis P. Horatius, qui trigemina
spolia Cuiatiorum victor præ se gerens,
quique imperium populo Rom, solus
sua virtute pepererat, perduellionis reus,
quod sororem ob mortem spōsi Cuiatij
flentem transfixerat, in maximo discrimi-
nine fuit: plusque ad salutē ipsius pro-
fecerūt preces, & miseratio patris, quàm
recens rei beneficium^a. Item M. Manlius ^{a Liviū lib. 1}
Capitolinus regni affectati reus, quāvis
defenso Capitolio Romam servasset, &
prope cccc. produxisset, quibus sine fœ-
nore expensas pecunias tulisset, quorum
bona venire, quos duci addictos prohi-
buisset: ad hæc hostium cæforum spolia,
dona imperatorū plurima conspicienda
protulisset, & ea quæ bello gessisset ora-
tione magnifica facta dictis æquādo me-
morasset: nihilominus tamen crimē va-
luit, inquit Linius^b, & populi iudicio dā- ^{b lib. 6.}
natus Manlius, de saxo Tarpeio deiectus
9 est. Contrà Persę* nunquam quemquam
condem-

DE IVRE ET OFF. BELL.

condemnabant, nisi reus conuinceretur
 plus mali quàm boni fecisse reipub.²

a Diod. Sicul.
 lib. i.

DE CONTVMACIBVS ET DV-
 CVM DICTO NON PARENTIBVS
 eosq; non protegentibus.

- 1 *Qui edicto non paret, capite punitur.*
- 2 *Miles qui tribuno, vel centurioni castigare volenti resistit.*
- 3 *Tribuno non licet modum in castigando excedere.*
- 4 *Qui præpositum defendere noluerunt, vel deseruerunt.*
- 5 *Qui rem a duce prohibitam facit.*
- 6 *Disciplina castrorum Romanis antiquior, quàm charitas liberorum.*

CAPVT X.

AD stabiliendam disciplinam militarem in primis spectat, vt exercitui & militibus præpositi, habeant milites dicto audientes. Itaque qui edicto minus paret*, capite puniri iubetur b. Aug. I
 gustus verò decimam legionem contumacius parētem, cum ignominia totam dimisit. Porro vt ordine, ac sine tumultu omnia in agmine, ad nutum imperiumque ducis fierēt, optimè prouidit L. Æmilius Paulus, in Macedoniam missus.
 nam

b l. 3. §. in bello. D. de re milit.

nam cum omnibus simul pronunciaretur, si quid agendum esset, neque omnes exaudirent, & incerto imperio accepto, alij plus eo quod imperatum esset, alij minus facerent, clamores quoque dissoni orirentur omnibus locis, & prius hostes quam ipsi, quid pararetur, scirēt: placuit trib. militum primo pilo legionis secretum edere imperium: illum, & deinde singulos proximo cuique in ordine centurioni dicere quid facto opus esset: siue a primis signis ad nouissimū agmē; siue ab extremis ad primos perferēdum imperium esset^a. At verò tribuno, & centurioni permissam fuisse castigationem^b in milites alibi diximus^c. Itaque miles*, qui tribuno vel centurioni castigare volenti resistisset, probro notabatur: qui verò probro notabatur, eū nemini igne, nemini alloquio impartire licebat. qui vero vitem tenuisset, militiam mutabat: si ex industria fregisset, capite plectebatur^c. Tribunis autē vites praelatas fuisse, non virgas alibi ostendimus. Cauēdum^d tamen tribuno*, ne modum in castigando excedat^d, & si iniustē militem inuadat, & non castigandi animo ob crimen aliquod metas officij sui excedat, puto

^a Liv. lib. 34

^b §. de offic. tribu.

^c l. miles. §. irreuerens. D.

de re milit.

^d l. officium.

in fin. D. de

re milit. l. itē

queritur. §.

item lulsans

D. locati.

c

militi

DE IVRE ET OFF. BELL.

a argumento
l. prohibuit.
C. de iur. fisc.
lib. 10.
b c. qui resi-
stis. 2. qu. 3.
c l. omne. §.
contumacia.
D. de re milit.
d l. omne. §. 1.
D. de re milit.
e l. 2. in fin.
f d. l. omne.
in fin. D. de re
milit.
g Reg. l. 3. tit.
19. par. 2. militi defensionem esse licitam^a: alioqui
verò non erit resistendum^b. nam omnis
contumacia aduersus ducem vel præsi-
dem, capitalis est^c. Neque solùm capita-
lis poena statuta est in eos, qui manus in-
tulerunt præposito^d: sed etiam in eos,
qui eum defendere noluerunt^e, vel de- 4
seruerunt, occidiq̃ue passi sunt^e. idemq̃;
regia Hispaniarum lege constitutum est
in eos, qui regem suum deseruerunt^f.
Senatus autem Romanorum quàm gra-
uissimè tulit, quòd Q. Petilium consulē
fortissimè aduersus Ligures pugnātem,
occidi milites passi essent, & legioni ne-
que stipendium anni procedere, neque
æra dari voluit: quia pro salute impera-
toris hostium telis se non obtulissent^g.
Celtiberi verò nefas esse duxerūt prælio
superesse, cū is occidisset, pro cuius sa-
lute spiritum deuouissent^h. Cuius con-
ditionis homines fuisse apud Gallos,
quos illi Soldurios appellabant, refert
Cæsarⁱ. Porro vsque adeo seuerè imperio
ducis pareri, eiusq̃ue edicta obseruari
præcipitur, vt capitis poenam subeat, qui
rem a duce prohibitam fecerit^k, aut mā- 5
data eius nō seruauerit, etiam si res bene
cesserit^k. Cuius disciplinæ seuerissimi
custodes

g Val. Max.
lib. 2. cap. 7.

h Val. Max.
lib. 2. cap. 6.

i de bel. gal.
lib. 3.

k l. 3. §. in
bello. D. de re
milit.

custodes fuere Postumius, Tubertus & Manlius Torquatus: quorum alter filiū, quia non suo iussu, sed sponte, præsidio progressus hostes fuderat, victorē securi feriri iussit. alter verò, cui Imperioso postea cognomen fuit, filium, quòd prouocatus a Geminio Metio duce Tusculanorum, ad dimicandum contra edictum patris descenderat, gloriosam victoriam, & speciosa spolia referentē, in conspectu exercitus virgis cæsum securi percussit. & Manlius filius exercitu pro se aduersus patrem seditionem parante, negauit tãti esse quemquam, vt propter illum disciplina corrūperetur, & obtinuit vt ipsum puniri pateretur^a. Vnde Paulus ait, disciplina^{*} plinā castrorū antiquiorem Romanis fuisse, quàm charitatem liberorum^b. Nec minori seueritate Papyrius dictator Q. Fabium magistrum equitum, quòd cōtra eius imperium exercitum eduxisset: quāquam fufis Samnitibus in castra redierat, neque virtute eius, neque successu, neque nobilitate motus, nudatum, virgisq; cæsum securi percussurus, apopulo Rom. tribunisq; plebis, qui pro eo intercedebant, constanter poposcit^c. Perinde autē in eum militaris animad-

^a *Linus l. 4.
& 8. Valer.
Max. l. 2. c. 7.
Gell. l. 9. c. 13
b in l. postl.
minium. §. si-
lus quoque.
D. de capti. et
postl. reuers.*

^c *Linus lib. 8
Val. Max. lib.
2. cap. 7.*

DE IVRE ET OFF. BELL.

uersio fuit, qui extra ordinem etiam in prouocantem, cōtra imperium pugnas-
set, aut classico reuocatus, tardius paruif-
set, quàm si ciuem aut socium iniuria af-
fecisset. Itaque Cyrus laudasse dicitur
militem, qui cūm hostem interfecturus
gladium eduxisset, classico receptui au-
dito ictus cohibuit, hostemque dimisit.

DE EMANSORIBVS.

- 1 *Sine commeatu miles a signis abesse non
potest.*
- 2 *Qui agmen excessit fustibus caditur.*
- 3 *Emanfor quis, & quomodo punitur.*
- 4 *Qui valium transcendit.*
- 5 *Qui ad commeatus diem non redit.*

CAPVT XI.

IVre militari apud Romanos cautum
fuit, ne miles sine commeatu* ab signis 1
abeat, néue prælio decedat, néue locum
relinquat, aut e castris fugiat, néue dece-
dat longius, sed explorato, & sub signis
atque subsidiis positis, non modo in acie
procedat, sed & lignatum aut populatū
vadat, omnia denique, veluti si coram
hoste cauta præuisaque essent. qui verò
longius a tubæ auditu, nisi imperatoris
aut tribuni iussu, extra munimenta abiis-
set, in

fet, in eum militaris animaduersio erat:
 ne scilicet vagi milites solutiore cura ob-
 ambulantes, in hostili loco temerè pro-
 gressi cædibus essent & periculis obno-
 xij: tum etiam vt a rapina continerètur:
 2 vnde qui agmen excessisset*, ex causa vel
 fustibus cædebatur, vel mutare militiam
 solet^a. Lyfander Lacedæmonius egres- a l. 3. §. sed
qui. D. de re
milit.
 sum via quendam castigabat, cui dicenti
 ad nullius rei rapinam se ab agmine ex-
 cessisse, respondit: Ne speciem quidem
 rapturi præbeas volo. Alexander Seue-
 rus, si quis de via in alicuius possessione
 deflexisset, eum fustibus cædi iubebat, &
 dum castigaretur, per præconem procla-
 mari & edici: Quod tibi fieri non vis, al-
 teri ne feceris. quod a Christianis ali-
 quâdo audiuerat. Pompeius verò missus
 in Siciliam legatus, cùm audiret milites
 in itinere faciundo sæpe euagari, vimque
 hominibus facere, & prædas auertere,
 eos qui temerè oberrabant, suppliciis
 compescuit: a se autem missorum gladiis b Plut. in a-
poph.
 sigilla imposuit^b. Porro qui diu vagatus c l. 3. §. emã-
sionis. D. de ra-
milit.
 sine cõmeatu ad castra regreditur, eman-
 3 for* dicitur: cuius crimè leuius est, quàm d l. fugitiuus
D. de uerbor.
sign.
 desertoris^c: vt erronis leuius est in seruo,
 quàm fugitiui^d. Examinantur autem

DE IVRE ET OFF. BELL.

causæ emanationis, & cur, & ubi fuerit, & quid egerit, & datur venia valetudini, affectioni parentum & affinium, & si servum fugientem persecutus est, vel si qua huiusmodi causa sit: sed & ignoranti adhuc disciplinam tyroni ignoscitur^a. Hostibus tamen imminetibus, qui in exploratione emanet, aut a fossato recedit, capite punitur^b. similiter & is qui vallum transcendit^{*}, aut per murum castra ingreditur^c. muri enim sacrosancti semper habiti fuerunt^d. Is quoque qui commeatu^{*} accepto ad diem commeatus non rediit, perinde in eum statuendum Modestinus respondit, ac si emanisset, vel deseruisset pro numero temporis: facta prius copia dicendi, num fortè casibus quibusdam detentus esset, propter quos venia dignus videatur^e. Vsq; adeo verò odiosum fuit a signis abesse, ut miles qui in commeatu agit, non videatur reipub. causa abesse, ut Vlpianus respondit^f: si puta vageretur, aut domi suæ ocieretur, ut Iabolenus sensit^g. nam ut Vlpianus ait^h: Ij tantum reipub. causa abesse intelliguntur, qui non sui commodi causa, sed coacti absunt. at commeatum quā parcissimè dari debere militibus, alio loco diximus.ⁱ

a l. qui cum.
in fin. D. de re
milit.

b l. 3. §. si
qui. D. de re
milit.

c l. 3. §. in
bello. D. de re
milit.

d §. sanctè.
inst. de rer. di-
vis.

e l. 3. §. si ad
diem. l. qui
commeatus.

D. de re milit.

f in l. 1. D.

de re milit.

g in l. miles.

D. ex quibus

caus. maio.

h in l. reipub.

D. ex quibus

caus. maio.

i §. de offic.

tribuni.

DE DE-

LIBER TERTIVS.
DE DESERTORIBVS.

202

- 1 Desertor quis & quomodo punitur.
- 2 Qui desertorem occultant.
- 3 Desertor restitutus non accipit stipendia temporis quo in desertione fuit.
- 4 Qui filium militia subtrahit.

CAPVT XII.

I Desertor* in iure dicitur, qui per lō-
gum tempus vagatus reducitur a. a l. desertorē.
§. desertor. D.
de re milit.
Semel autem militiæ ascriptus, nisi de-
bitè missus, eam deserere non poterat:
quod grauissimum crimē habitum fuit.
non tamen omnes desertores similiter
puniendi sunt. nam habetur ordinis, &
stipendiorum ratio, & anteaetæ vitæ. re-
fert etiam num solus, vel cum pluribus,
semel, aut iterū quis deseruerit. aliūdue
crimen desertioni adiunxerit. item tem-
poris ratio habetur. nam qui in pace de-
seruit, eques gradu pellēdus est, & pedes b l. nō omnes.
D. de re milit.
militiam mutat. in bello idē admissum,
capitale est^b. Grauius quoque in eo sta-
tutum fuit, qui post desertionem in aliā
militiam se dedit, legiue passus sit^c. Im-
peratores verò permiserunt cuilibet de-
sertorem opprimere^d. quod Leo impe-
rator ita restrinxit, si inuentus restiterit^e. c l. qui cum
uno. §. qui
post. D. de re
milit.
d in l. ult. C.
quād. lic. vn.
sine iud.
e l. 2. C. de
desert. lib. 12.

c 4 Defun-

DE IVRE ET OFF. BELL.

Defunctorum autem in desertione bo-

a l. defunctorum. C. de re mil. lib. 12.

na publicantur^a. Neque solùm ipsi desertores puniendi sunt, sed etiam ij qui eos occultant*. item iudex, qui gratia, 2

b l. 1. C. de deserto. lib. 12.

c d. l. 1.

d l. nō omnes.

§. qui in de-

sertione. l. qui

cum vno. §.

edictum. D.

de re mil.

e l. milites a-

grum. in fin.

D. de re mil.

f l. cū allega-

zis. C. de re

mil. lib. 12.

l. penult. D. de

re mil.

vel dissimulatione poenam desertori ir-

rogare neglexit^b. qui verò desertorem

prodit, præmio afficitur^c. desertori tamē

qui se obtulit, indulgeri solet^d. nisi fortē

quis post quinquennium se obtulerit,

qui deportari iubetur^e. Et quamvis de-

sertor* ex indulgentia fuerit restitutus, 3

non tamen stipendia eius temporis, quo

in desertione fuerit, exigere poterit^f.

Non minus graviter quàm in desertorē,

statutum est in eum, qui filium suum mi-

litiæ subtraxisset*. nam si id belli tēpore 4

fecisset, exilio & parte bonorum multa-

batur: si in pace, fustibus cædi iuebatur,

& requisitus iuuenis in deteriorem mili-

tiam dabatur. & qui filium debilitavit

delectu indicto, vt inhabilis militiæ esset,

deportari ex rescripto D. Traiani solet^g.

g l. qui cum

vno. §. filiū.

D. de re mil.

Cæsar autem cū conveniret, in ceteris

seditiosorū & desertorum acerrimus in-

quisitor & punitor dicitur fuisse maxi-

mus. & Aufidium Cassiū memoriæ pro-

ditum est, nouo exemplo multis deser-

toribus manus detruncasse & pedes, as-

serens

ferens maiori disciplinæ fore miserabiliter criminofum viuere, quàm occidere.

DE TRANSFVGIS ET PRODI-
TORIBVS.

- 1 *In transfugas acerrimè animaduersum.*
- 2 *Qui cum potest redire, & non redit, pro transfuga habetur.*
- 3 *Exploratores quomodo puniendi.*
- 4 *Arcana consilia non sunt euulganda.*
- 5 *Speculatores hostium.*
- 6 *An sit nobili viro dignum speculatorem esse.*
- 7 *Minimè tutum perfugis credere.*

CAPVT XIII.

IN transfugas*, velut maiore crimine obnoxios, & patriæ acciuium proditores, acerrimè semper animaduersum fuit, & venia indigni fuere. nam vt Paulus ait: Transfuga, qui malo consilio & proditoris animo patriam reliquit, hostium numero habendus est, & capite punitur^b. & vbicunque inuentus, quasi hostis interfici potest^c: ac legis Iuliæ maiestatis reus est^d. torqueri quoque, & ad bestias, vel in furcam cōdemnari potest, quamuis milites nihil eorum patiātur^e.

a in l. postli-
minium. §.
trās fuga. D.
de capt. &
postli. reuers.
b l. prodito-
res. D. de ro
milie.

c l. 3. §. ult.
D. ad l. Corn.
de sica.

d l. 2. D. ad
l. Iul. ma.

e l. 3. §. si qui
D. de re milie.

c 5 Is etiam,

DE IVRE ET OFF. BELL.

—Is etiam, qui volens transfugere depre-
 a l. desertorē. hensus est, capite punitur^a. Itaque Ful-
 §. is qui ad uium senatoris filium ad Catilinam pro-
 hostes. D. de ficiscētem retractum ex itinere iussit pa-
 re milit. rens necari^b. P. autem Scipio Africanus,
 b Sallust. in aliouin mitissimi ingenij, in perfugas
 comurat. Ca- & fugitiuos acerbus fuit: si quidē deuicta
 til. Carthagine ad firmandam disciplinam
 militarem, ex Romanis, qui rupto impe-
 rio ad hostes transfugerant, in crucem
 c Liv. lib. 30. efferri, nominis verò Latini securi per-
 Val. max. l. 2 cuti iussit^c. & posterior Africanus trans-
 cap. 7. fugas bestiis obiecit^d, Paulus Æmilius
 d Val. Max. elephantis. M. Marcellus Leontinis ca-
 lib. 2. cap. 7. ptis, ad duo millia transfugarum securi
 e Liv. lib. 24 percussit^e. Metium verò Suffetium pro-
 f Liv. lib. 2. ditionis reū, quadrigis in diuersum actis
 discerptum fuisse legimus^f. Et ccclxx.
 perfugæ, qui ad Annibalem transfuge-
 rant, recepti a Q. Fabio Romam missi,
 g Liv. lib. 24 virgis in comitio cæsi omnes, ac de saxo
 deiecti sunt^g. Idem tamē Fabius Maxim.
 mitius agens, illorum qui contra reli-
 gionem iurisiurandi transfugerant, de-
 xtras amputari mandauit: vt trunca præ
 se brachia gestantes, defectionis metum
 h Val. Max. reliquis iniicerent, & ceteris, ne idem
 lib. 2. cap. 7. cōmittere auderent, documēto essent^h.

Apud

Apud Athenienses verò proditionis reū
sepelire nefas fuit. eumque cum tota po-
steritate inter infames referebant^a: & ca-
dauera eorum extra fines patriæ depor-
tari iusserunt^b. ei tamen, qui transfugit,
& postea multos hostes apprehendit, &
transfugas demonstrauerit, posse parci
D. Hadrianus rescripsit^c. Habetur etiam

² pro transfuga is, qui cū posset * redire,
non rediit^d. Et quidem ab hostibus re-
missi milites, non aliter restituendi sunt,
quā si constiterit eos captos fuisse, nō

³ transfugisse^e. Porro exploratores*, qui
secreta hostibus nunciant, proditorum
loco habentur, & capitis poenas luunt^f:
& viui exuri, aut furca suspendi solent^g.

Apud Carthaginenses verò quodā po-
tentissimo ea tempestate Poenorū pro-
ditionis damnato, quod odio Hannonis
ducis belli Græcis litteris Dionysio ty-
ranno aduentum exercitus, & segnitiam
ducis prænunciasset, S. C. factum est, ne
quis postea Carthaginensis aut Græcis
litteris, aut Græco sermoni studeret: ne
aut loqui cum hoste, aut scribere sine in-
terprete posset^h. Neque solū poena di-
gni fuerunt, qui hostibus secreta nuncia-
rent: sed etiam iij, qui apud suos ea euul-

garent.

^a Plut. in viti-
ta de c. Rhet.
^b Plut. de se-
ra iure. viti-
^c l. nō omnes.
in fin. D. de
re milit.

^d l. non om-
nes. §. qui ca-
ptus. D. de re
mil.

^e l. nō omnes.
§. a barbaris.
cū §. seq. D.
de re milit.

^f l. omne. §.
exploratores.
D. de re milit.

reg. Hisp. l. 2.
iii. 28. par. 2.
et Reg. l. 24.
tit. 21. par. 2.

^g l. si quis a-
liquid ex me-
tallo. §. transf-
fuga. l. aut
damnum §.
hostes. D. de
poenis.

^h Iustit. l. 20

DE IVRE ET OFF. BELL.

garent^a. Itaque apud Ægyptios legem ⁴
litari cautum fuit, ut qui ducis cōsiliū
^{a Diod. Sicul. lib. 2.} palam fecisset, lingua multaretur^a. Perse
^{b Q. Curt. lib. 4.} verò veteri eorum disciplina arcana regū
vitę periculo custodiri sanxerūt^b. Et me-
morix proditum est, multis seculis P.
conscripctorum arcana consilia a nemine
senatorum fuisse euulgata. Itaque Q. Fa-
bius Max. quòd de bello Punico indicē-
do, de quo secreto in curia actum erat, P.
Crasso narrauit, quamuis per imprudē-
tiam, memor eum triennio ante quęsto-
rem factum, ignarusque nondum a cen-
soribus in ordinem senatorum allectum,
vehementer a cōsulibus obiurgatus fuit.
^{c lib. 2, c. 2.} Nunquam enim, ut ait Val. Max^c, taci-
turnitatem, optimum ac tutissimum re-
rum administrandarum vinculum, labe-
factari volebant. Sicque cū Asiæ rex
Eumenes amantissimus Romanorū bel-
lum a Perse aduersus populum Roman.
comparari senatui nunciasset, non ante
sciri potuit, quid aut ille locutus esset,
aut patres respondissent, quā Perse
^{d Val. Max. lib. 2, cap. 2.} captum cognitum esset^d. Prudēter verò
Cecilius Metellus tribuno militum per-
cunctanti quid esset factururus: Si eius, in-
quit, rei scirem mihi tunicam consciam,
exutam

exutam in ignem conijcerem. indicans ducū consilia non esse euulganda. Porro proditoribus annumerari possunt, qui ad hostes tela armæue deferunt: quod capitale est, bonis eorum publicatis^a. Et

Paulus respondit, ferrum hostibus vendare sine capitis periculo nō licere^b.

qui verò operam dabant, vt barbari Romanos deprædarentur, & prædam cum hostibus diuidebant, viui exuri solent^c.

5 Ceterum hostiū speculatores* apud nos forte deprehensos, non tanto odio dignos esse, quanto ij qui ad hostes transfugiunt, & secreta hostibus nūnciant, ratio ipsa satis indicat, quippe qui nulla perfidia notantur. Vnde speculator quidam Carthaginienſis, qui per biennium fefellerat, Romæ deprehensus, præcis tantū manibus dimissus est^d. Solet hic

6 quæri, an sit nobili viro dignum* speculatorem esse, & explorare hostium consilia & facta. Et certè ex professo hanc artem exercere mercedis gratia, nō puto viro nobili honori esse, neq; citra ignominia notam licere: vt colligere licet ex iis quæ de nobilibus latè tradit Tiraquelus. Si quis verò amore reipub. & pro salute communi & publica hoc faciat, non

solum

^a l. i. C. quo
res expor. non
deb. l. 4. D. ad
l. iul. mo.
^b l. eodem. D.
de public.

^c l. in qui. C.
de re mil. l. 12

^d Liv. lib. 22

DE IVRE ET OFF. BELL.

solum nō indignum viro nobili, sed etiā maximè gloriosum iudico. nam & Dominus pręcepit Moyſi proficiſcenti cum Iſraēlitis in terram promiſſionis, vt pręmitteret ſingulos de ſingulis tribubus ex pręcipuis in terram Chanaā, qui conſiderarent, qualis quantaque eſſet, & vtrum fortis populus, an infirmus, pauci numero, an plures, ipſa terra bona, an mala, vrbes munitę, nec ne, ceteraque omnia explorarent^a. Et Iosue duos exploratores miſit in urbem Iericho, antequam eam oppugnaret^b. Itaq; Sex. Tarquinius, ſimulata patris ſæuitia & odio Gabios profugit: quo aſtu dux ab illis electus, vno aut altero pręlio proſperè regeſta, cū vniuerſa res Gabina illi credita eſſet, ſublatis de medio primoribus ciuitatis, ſine certamine oppidum patri, qui illud oppugnabat, in manus tradidit^c. Et Zopyrus homo nobilis, Darij Perſarum regis amicus, cū videret regē longa obſidione Babylonis deſeſſum, & difficilem admodū expugnationem fore, truncatis ſibi ipſi naſo & auribus, lacero corpore ad Babylonios transfugit, ſimulās ſe a Dario tam ſcēdē cęſum, quare credita benignè ab hoſtibus exceptus,

turmis

^a Num. 13.

^b Iosu. cap. 2.

^c Liv. lib. 2.

turmisequitum præfectus, vno aut altero prælio re bene gesta, tandè dux totius exercitus constitutus, urbem atque exercitum Dario tradidit ^a. Araspa quoque ^{a Iustim. lib. 2} nobilissimus Medus, ex Cyri comitibus, iussu eius ad Assirium regem transfugit, & exploratis hostium copiis & consiliis ad Cyrum reuersus, in publica concione ab eo laudatus est ^b. Quibus etiam exemplis docemur, quam minimè tutum sit ^{b Xeno. in pad. Cyri l. 6} perfugis credere*, quibus certè, etiam si sine dolo & fraude ad nos profugiant, & suos prodant, non multum fidei habendum erit. quomodo enim sperari potest in alienos fidũ fore, qui in suos perfidus existit? Itaque Antigonus dicere solet, se proditores amare dũ proderẽt, vbi verò prodidissent, eos omni odio persequi. quò spectat Augusti dictum: Proditionem amo, proditorem non laudo ^c. Et ^{c Plus. in apoph.} facetè Philippus Macedo, quãquam decepto hoste semper gauderet, conquerenti cuidam, quòd milites eum proditorem vocarent, eo quòd patriam Philippo prodidisset: Noli mirari, inquit, hebetes enim ingenio sunt Macedones, & agrestes admodum, vtpote qui scaphã scapham vocant: his verbis docens, proditores

DE IVRE ET OFF. BELL.

ditores omnibus ludibrio esse debere: Romanis certè veteribus illis, insitum fuit Romanis, ut ipsi dicebant, artibus, id est, virtute, opere, armis potius vincere, quàm aliena iniquitate, ut alio loco ostendimus.^a

^a i. de infid.
& fraud. ho-
stili.

DE SEDITIOSIS.

- 1 *Intestina seditioes perniciose.*
- 2 *In seditiosos acriter animaduersum.*
- 3 *Non temerè experiendum imperium.*
- 4 *Luxus & licentia maxime fouent seditioes.*
- 5 *Seditio mira dexteritate sedata.*
- 6 *Aliter in bello, aliter in pace agendum.*
- 7 *Prius lenienda seditio, quàm in auctores animaduertatur.*
- 8 *Quomodo compescatur seditio.*

CAPVT XIII.

Quàm perniciosæ sint* intestinæ dis-
sentiones, disertè Menenius Agrip-
pa orator, ad populum, qui in sacrum
mōtem secesserat, apologo suo de mem-
brorum humani corporis dissentione,
^b Linus 1,2 ostendit ^b: & Scylurus fasce suo hastarū,
quem filiis suis, quos octoginta habebat,
confringendum exhibuit. Etenim haud
pauciores exercitus discordia & seditio-
ne, pro-

ne, propriis viribus consumptos, quàm ab hostibus prostratos fuisse satis cōstat.

- 2 Vnde in seditiosos*, & seditionū auctores acriter semper sæuitum est, tanquam in criminis læsæ maiestatis reos^a. itaque ^{a l. 1. D. ad l. l. l. maiest.} capite puniri Modestinus respōdit eum, qui atrocem militum seditionem concitauit: sin verò intra vociferationem & leuem querelam seditio mota esset, gradu militiæ deijci^b. & Paulus seditiosos, ^{b l. 3. in fin. D. de remilit.} pro qualitate dignitatis, in furcam tolli, aut bestiis subijci, aut in insulam deportari voluit^c. Ex cōstitutionibus quoque regni Hispaniæ, pro qualitate delicti, & personæ, puniri iubetur. & siquidem eo animo seditionem mouerint, vt impeditur occasio rei bene gerendæ, erutis oculis in carcerem conijciuntur, donec occasio rei gerendæ transferit: & quidem si sint ex dignioribus, captiui constituuntur, & postea in exilium mittuntur^d. ^{d Reg. lib. 4. c. 5. tit. 28. par. 2.} Cæsar autem cū in ceteris criminibus commueret, in seditiosos accerrimus vindex fuit, & ex causa seditionis, in tumultu ciuiliū armorum, ac tum maximè tumentibus animis, legionem totam exauctorauit, auctoribus seditionis securi percussis: sed mox eos quos exauctora-
- d uerat,

DE IVRE ET OFF. BELL.

uerat, ignominiam deprecâtes restituit,
& optimos milites habuit. Cn. Pōpeius
minitantibus direpturos pecuniam mi-
litibus, quæ in triumpho ferebatur, Ser-
uilio & Glaucia hortâtibus, vt diuideret
eam, ne seditio fieret, affirmavit non
triumphaturum se, sed potius moriturū,
quàm licentię militum succumberet, ca-
stigatisq; oratione graui militibus, lau-
reatos fasces obiecit, vt ab illorum inci-
perent direptione, eaq; muidia redegit
eos ad modestiam. Monendī tamen sunt
duces belli, ne temere experiantur im-
perium^a, cuius vis omnis in consensu o-
bedientium est, ū forte periculum sit, nō
fore dicto audientes milites: vt prudēter
legati App. Claudium monuerunt, sæ-
uire volentem in milites, qui odio eius
in aciem producti, turpi fuga petierant
castra^a. Porro Gemitius consul millia
hominum quattuor exauctorauit, & in
foro percussit, quòd licentia corrupti
Rhegium, in cuius præsidio erant, occu-
pauerant, & eorum corpora sepulturæ
mandari, mortemque lugere vetuit^b.
Atquī in compescendis cohibendisq;ue
militum seditionibus magna requiritur
ducis prudētia, qui in primis scire debet,
luxum

^a Liv. lib. 2.

^b Val. Max.
lib. 2. cap. 7.
Liv. lib. 28.

4 luxum & licentiam* ex ocio, vt fit, colle-
 ctam maximè fouere istiusmodi militū
 consilia: vt Liuius in sua historia satis o-
 „ stendit^a, cū ait: Iam tum minimè salu- ^{a lib. 7.}
 „ bris militari disciplinæ Capua, instru-
 „ mento omnium voluptatum delinitos
 „ militū animos auertit a memoria patriæ,
 „ inibanturque consilia in Hibernis, eodē
 „ scelere adimendę Campanis Capuæ, per
 „ quod illi eam antiquis cultoribus ade-
 „ missent. Ceterum in hac coniuratione
 Capuana compescenda, laudanda pru-
 5 dentia C. Martij Rutilij cons.* qui & æ-
 rate, & vsu doctus, optimum ratus diffe-
 rendo spem, quodocunque vellent, cō-
 silium exequendi militarem impetū fru-
 strari, rumorē dissipat in iisdem oppidis
 & anno post præsidia hibernatura, diuisa
 enimerant per Campaniæ vrbes. eoque
 laxamento cogitationibus dato, quieuit
 in præsentia seditio: & consul educto in
 æstiuam militem, dum quietos Samnites ha-
 bebat, exercitū purgare missionibus tur-
 bulētorum hominum, mira dexteritate
 instituit, alios aliis ex causis^b. Neque e- ^{b Liuii l. 7.}
 nim semper conuenit imperiū experiri.
 sæpe enim, vt Tacitus ait, quod in pacis
 ocio vindex disciplina persequitur; inter
 d 2 gladios

DE IVRE ET OFF. BELL.

gladios & turbas cauta toleratur patientia. & vt Fabius Max. dicebat, aliter in medio ardore* belli; aliter in pace tranquilla arbitradum & agendum esse, vtabi ostendimus^a. Hinc quoque graui aliqua seditione exorta, candem, quacunque ratione, leniendam*, & tum demum in auctores animaduertendum censeo, ne alioqui magis irritetur & accendatur, quam sedetur aut extinguatur militaris furor: exemplo Scipionis, qui in castris ad Sucronē in Hispania seditione orta, inter suos milites septē tribunos ad eos misit, qui placido sermone permulcētes lenirent militum animos, & edicto proposito, vt ad stipendium petendum conuenirēt, Carthaginem pertraxit: vbi circumfuso omni exercitu graui oratione castigatis militibus, metu torpentibus, auctores seditionis in mediū protractos, nudos deligatos ad palum virgis cæsos securi percussit: cumque certatum fuisset sententiis, vtrum in auctores tantum seditionis animaduerneretur, an plurium supplicio vindicanda tam fœdi exempli defectio magis, quam seditio esset: vicit sententia lenior, vt vnde orta culpa esset, ibi poena consisteret^b. his adde quod

Tacitus

^a i. Temporis
rationem ha-
bendā, lib. 2.

^b *Lin. lib. 23.*

Tacitus ait^a, saluberrimum esse ad con-^{a annal. lib. 1}
 tinendam militarem fidem, vbi seditio
 8 timetur*, vt longis spatiis distineatur e-
 exercitus, ne viribus & vitiis milites mis-
 ceantur. sed & cū ocium militarem se-
 ditionem maximè foueat, illud bello, A-
 lexandri exemplo, interpellare cōuenit.
 Prudenter verò Cæsar bello ciuili, vt sibi
 exercitum deuinciret, a tribunis militū,
 centurionibusq; mutuas pecunias sum-
 pfit, quas exercitui distribuit. quo facto
 duas res consecutus est, quia pignore a-
 nimos centurionum deuinxit, & largi-
 tione redemit militum voluntates^b. Est<sup>b Cæsar de
bel. ciuil. lib. 1</sup>
 autem memorabile, quod de Annibale
 tradunt historiæ: quippe qui cū in ho-
 stiū terra per annos tredecim, tam pro-
 cula domo, varia fortuna bellū gereret,
 exercitu non suo ciuili, sed misto ex col-
 luuione omnium gentium, quibus non
 lex, non mos, non lingua communis; a-
 lius habitus, alia vestis, alia arma, alij ri-
 tus, alia sacra, alij prope dii essent, ita
 quodam vno vinculo copulauerit eos,
 vt nulla nec inter ipsos, nec aduersus du-
 cem seditio existeret, cū & pecunia sæ-
 pe, & stipendium, & commeatus in ho-
 stium agro deesset^c. Idem de Viriato le-^{c Lin. lib. 27}
 d 3 gimus,

DE IVRE ET OFF. BELL.

gimus, qui per octo perpetuos annos, quibus bellū cum Romanis gessit, exercitum ex omni hominum genere conflatum, sine seditione obsequentissimum habuit^a. quod certè non sine admiranda quadam virtute ducis fieri potuit. Scipio verò alioqui summus imperator, nimia lenitate sua militibus ansam ad seditionē præbuit. quo nomine Q. Fabius Max. eū ad corrumpendam disciplinam militarem natum arguebat, & plus prope in Hispania culpa Scipionis per seditionem militum, quàm bello amissum esse. Adeo natura insitum quibusdam est, ut magis peccari nolint, quàm satis animi ad vindicanda peccata habeant.

^a Appian. de
bel. hisp.

DE IIS QVI IN ACIE LOCO CEDUNT, AUT VICTI SE DEDUNT.

- 1 *Imperator magis quàm hostis timendus.*
- 2 *Qui in acie prior fugit, capite punitur.*
- 3 *Seueritas ad rem bene gerendam prodest.*
- 4 *Qui se hostibus dedunt, carè postliminio.*
- 5 *Qui metu hostium languorem simulat.*

CAPVT XV.

CLearchus Lacedæmoniorum dux exercitui dicere est solitus, imperatorem

1 **tor**em potius* quàm hostem metui debere, significās eos, qui in prælio dubiam mortem timuissent, certum, si deseruissent, manere supplicium: vt scilicet institutum esset militibus, aut vincendum, aut moriendum esse. Quæ certe necessitas in virtutem verti solet. de quo alio loco diximus^a. Vnde iure militari cautum est,

2 vt qui in acie prior fugam fecerit*, capite puuiatur^b. Idem in nobili fugiēte, regia

Hispaniæ lege statutum est^c: at iure canonico fit infamis^d. lege verò diuina timidi iubebantur reuerti in domum suā,

ne aliis timorem incuterēt^e. App. Claudius ex his, qui bello Volscō loco cesserant, decimum quemque sorte ductum

ad suppliciū legit^f. idem fecit Antonius bello Parthico g. P. Cornelio Nasica, Decimo Iunio consl. qui exercitum deseruerant, damnati virgis cæsi, publicè vā-

nierūt. Attilius regulus cū ex Samnio in lucernam transgrederetur, exercitusque eius obuiis hostibus aduersus esset,

opposita cohorte iussit fugiētes pro defectoribus cædi. Camillus dictator Veiēti bello dictus omnium primum, in eos,

qui a Veiis proximo prælio pauore fugerant, more militari animaduertit, effe-

ditque

citque

citque

citque

a *ī. necessitate pugnandi. lib. 2.*

b *l'omme. §. qui prior D. de re milit.*

c *Reg. l. ult. tit. 21. par. 2.*

d *c infamis.*

e *quest. 1. c. Dest c. 20 & l. d. c. 7*

f *Liuius l. 3.*

g *Appian. de bello Part.*

DE IVRE ET OFF. BELL.

citque ne hostis maximè timèdus militi
^a *Liv. lib. 5.* esset^a. T. Scaurus filium, quòd in saltu
Tridentino hostibus cesserat, in conspe-
ctum suum venire vetuit: quare adoles-
cens verecūdia ignominiaē pressus, mor-
tem sibi cōsciuit. Marcellus verò mitius
agens, milites a quibus orta fuga esset,
qui que pauore signa reliquissent, sequē-
ti pugna inter primas acies frequentes
induxit, ut quod ignominiaē acceperant,
^b *Val. Max. lib. 2. cap. 7.* aliis prēliis periculo expiarent^b. Senatus
autem Romanus eos, qui commilitones
suos pugnantes apud Cannas deserue-
rant, graui decreto vltra mortuorum
cōditionem in Siciliam relegauit, & ac-
ceptis a Marcello litteris, ut eorū opera
ad expugnationem Syracusarum vti li-
ceret, rescripsit indignos esse, qui in ca-
stra reciperentur, nec rempubl. iis com-
mittēdam esse: ceterum se ei permittere,
ut faceret quod reipub. expedire iudica-
ret: dum ne quis ex eis munere vacaret,
aut dono militiaē donaretur, aut in Ita-
liam, donec hostes in ea essent, accede-
^c *Liv. l. 25. Val. Max. l. 2 cap. 7.* ret^c. idem decretum fuit in eos, qui de
exercitu Cn. Fuluij pratoris in Apulia
foede cæsi, fugati que supererant: addi-
tum que ignominiaē, ne in oppidis hiber-
narent,

narent, néue hiberna propius vllam vr-
 bem decē millibus passuum ædificarent.
 & Cn. Fulvius capitis accusatus, in exi-
 lium abiit^a. Scipio tamen cū in Africā ^{a Livii l. 26}
 transfiret, non est aspernatus milites, qui
 ex Cannensi clade supererant, vt qui ne-
 que ad Cannas ignavia eorum cladē ac-
 ceptam sciret, sed culpa ducis, neq; vllos
 æquē veteres milites in exercitu Roma-
 no esse, expertosque non variis præliis
 modò, sed in vrbibus etiam oppugnan-
 dis^b. Porro quantum huius disciplinæ ^{b Livii l. 29}
 seueritas ad rem bene gerendam profe-
 3 cerit*, multis exemplis docemur. itaque
 Licinius Crassus contra Spartacum gla-
 diatorem (qui cum magna manu fugiti-
 uorum & suæ cōditionis hominum Ro-
 manis bellū inferebat) aliquot victoriis
 ferocē profectus, legionibus decimatis,
 quod male pugnassent, effecit, vt magis
 ipse, quā hostis timeretur: & denuò in
 aciem suis productis, quamuis hac deci-
 matione multum imminuto exercitu,
 magna strage hostiū facta, egregiē Spar-
 tacum vicit^c. Similiter L. Apronius, suis <sup>c Appian. de
bel. ciuil. l. 1.
in fine.</sup>
 acie fugatis, a Tacfarinate magis decore
 suorum, quā gloria hostis anxius, raro
 ea tēpestare, inquit Tacitus^d. & e vetere ^{d annal. l. 3.}

DE IVRE ET OFF. BELL.

memoria, facinore, decimum quemque
ignominiosæ cohortis sorte ductos fuisse
necat: tantumque seueritate profectum,
vt vexillum veteranorum non amplius
quingenti numero, eadem Tacfarinatis
copias fuderint. Ceterum non solum
loco cedere, & fugere apud Romanos
turpe fuit, & animaduersione dignum,
sed etiam per deditiōem in potestatem
hostium venire. itaque eos, qui armis
victi se hostibus dedunt, postliminio ca- 4

a. in l. postli-
minium. D.
de captiv. &
postl. revers.

rere Vlpianus respondit^a. Et quidem T.
Vespasianus tam seueræ disciplinæ fuisse
traditur, vt militem ab hostibus captum,
qui solutis vinculis ad castra refugerat,
ultrā militare non siuerit, nec illi arma
crediderit, quod viuus se ab hostibus ca-
pi permisisset. & senatus vel maximè at-
tritis reip. viribus, cū magnum seruo-
rum numerum a Pyrrho rege ultro mis-
sum recepissent, decreuit ex sententia
App. Claudij, vt ij qui equo meruerant,
peditum numero militarent: qui pedites
fuerant, in funditorum auxilia transcri-
berentur, neue quis eorum intra castra
tēderet, neue locum extra castra assigna-
tum vallo aut fossa cingeret, neue tento-
rium ex pellibus haberet: & ita demum
eos in

eos in pristinum militiæ ordinē restitui
 placuit, si bina spolia ex hostibus retulif-
 sent^a. Pari seueritate senatus, cū ei An-
 nibal octo millia Romanorum, qui in <sup>a Val. M.
lib. 2, cap.</sup>
 castris relictī post Cannensem cladem, se
 Annibali dediderant, redimēdorum po-
 testatem faceret, conditionem spreuit, &
 in eorum locum octo millia seruorū pu-
 blicē empta armauit : qui miles magis
 placuit: cū tamen precio minore redi-
 mendi captiuos copia fieret : memor tā-
 tam multitudinem armatorū iuuenum,
 si honestē mori voluissent, turpiter capi
 non potuisse : vt insitum esset Romanis,
 aut vincere, aut emori. qua quidē audita
 re fractum animum Annibalis ferunt :
 quod senatus populusque Rom. rebus
 afflictis tam excelso animo esset^b. Deni-
 que ij quoque, qui metu hostium lan-
 5 guorem^c simulant, capite puniri iubentur^c. Est verò notatu dignum, quod Sal-
 lustius de veteribus illis Romanis refert,
 quod in bello sæpius vindicatum fuerit
 in eos, qui contra imperium in hostem
 pugnauerant, quia tardius reuocati præ-
 lio excesserāt, quàm qui signa relinque-
 re, aut pulsī loco cedere ausi erant.

^b Liu. l. 22.

Val Max l. 2

^c 7 Cicer. of-

fic. lib. 3.

^c l. omise. S.

folet. D. de re

milit.

DE IVRE ET OFF. BELL.
DE IIS QVI ARMA ALIENANT
VEL AMITTUNT.

- 1 *Arma in bello amittere vel alienare graue crimen.*
- 2 *Arma postliminio non redeunt.*
- 3 *Qui scutum vel gladium in acie amittit.*

CAPVT XVI.

ARma veteres membra militum esse voluerunt : itaque graue crimē habitum fuit in bello arma amittere, vel alienare*, & capite punitum^a. & crimen¹ istud desertioni æquiparatur, si quidem tota quis alienasset, vel etiam si partem tantum: nisi quod interest. nam si tibiale vel humerale amisit, vel alienauit, verberibus castigari solet: si verò loricam, gladium, scutum, desertori similis est: nisi quod tyroni facilius parcitur^b. Hinc est quòd arma non redire postliminio* re-² spondit Marcellus, quòd turpiter amittantur^c. quare mirum quòd constitutio regni Hispaniæ arma in bello amissa ex præda forte facta refarciri iubeat^d. Eadem tamen constitutio nobilibus ex hac causa infamiæ notam inurit, & nobilitatis prærogatiuam adimit^e. Et certè arma in bello amittere, ignominiosissimum semper

^a l. 3. §. miles. D. de re milit.

^b l. qui commentatus. §. arma. D. de re milit.

^c l. 2. in fin. D. de capt. & postl. reuers.

^d Reg. l. 4. et §. tit. 25. p. 2.

^e Reg. l. ult. de al. par. 2.

semper fuit. itaque M. Cato Censorij filius, in acie cadente equo prolapsus, cum se recolligeret, animaduerneretque gladium excidisse vagina, veritus ignominiam, in confertissimos hostes se immit- tens, aliquot vulneribus acceptis, recuperato gladio rediit ad suos. quo spectaculo attoniti hostes, postero die ad eos supplices pacem petentes venerunt^a. L. autem Calpurnius Piso cons. C. Titium præfectum equitum, quod fugitiuorum multitudine circumuentus, arma hosti cum suis tradidisset, toga laciniis abscissis amictum, distincta tunica & nudis pedibus ad principia per omne tempus militiæ adesse iussit^b. App. Claudius a Volscis exercitu eius fugato, inuectus in proditorē exercitum militaris disciplinæ, desertorem signorū, ubi signa, ubi arma essent, singulos rogitās, inermes milites, signo amisso signiferos, virgis cæfos, securi percussit^c. Lacedæmonij verò Archilochum poëtam vrbe exegere, quod carmē scripserat, in quo suadere vi- sus fuit, satius esse arma amittere, quam vitam. At Spartanę mulieres exituros in militiam filios monebant, vt aut viui cum armis in conspectum suum redirēt,
aut

^a Val. Max.
l. b. 3. c. 2. l. m.
sum. lib. 33.

^b Val. Max.
lib. 2. cap. 7.

^c Liniu l. 2
Dion. Hal.
lib. 9.

DE IVRE ET OFF. BELL.

aut mortui cum armis referrentur. Ceterum apud Græcos militari lege cautum erat, ut miles, qui scutum in acie amisisset*, capite lueret; qui verò gladium, leviori poena plecteretur: quia maioris disciplinæ se ab hostibus tueri & præstare incolumem, quàm cum sua pernicië hostem perdere summi duces existimauere. Quo spectat Scipionis Æmiliani dictum, Malle se ciuë seruare, quàm multos hostes perdere. Itaque Epaminondas traiecit hastam, moribundus, primum an clipeus suus saluus esset, deinde an penitus fusi hostes forent, interrogauit, quæ postquam ex animi sententia comperit, lætus obiit, inquit: Nunc vester Epaminondas nascitur, quia sic moritur^a.

^a Val. Max.
lib. 3. cap. 2.

DE IIS QUI EXCVBIAS DESERVUNT, VEL MINVS RECTE AGUNT.

- 1 *Excubia diligenter agenda.*
- 2 *Qui excubias palacij deseruit, capite punitur.*
- 3 *Dormientes in statione quo modo puniendi.*
- 4 *Captiuicustodia militum commissi si euaserint.*

CAPVT XVII.

NON minima disciplinæ militaris pars est vigilias bene disponere, & excubias

bias maxima cura agere : quarum negli-
 gentia plurimos exercitus cēfos, prostra-
 tosque, & multa castra capta, ac oppida
 occupata legimus. Itaque Thomyris re-
 ginæ filius somno vinoque sepultus, cū
 toto exercitu a Cyro oppressus interiit^a. a Iust. lib. 1
 & L. Marcius, cum reliquiis exercituum,
 extinctis Scipionibus, in Hispania bina
 castra Pœnorum, vbi omnia victoria ne-
 glecta solutaque inuenit, vna nocte cæsis
 1 hostibus cepit^b. In vigiles igitur, quorū b Liv. lib. 23
 diligentia freti reliqui dormiūt, qui mi-
 nus officio functi essent, meritò animad-
 uersum fuit. Itaque Paulus eum, qui ex-
 2 cubias palacij deseruit*, capite puniri re-
 spondit^c. & Modestinus eum, qui statio-
 nis munus reliquit, plusquam emanforē
 esse, atque pro modo delicti aut castigari,
 aut gradu deiici : qui verò ab excubatio-
 ne præsidis, aut cuiusvis præpositi deces-
 sit, peccatum desertoris subire dixit^d. d in l. deser-
torem. §. qui
stationis. cum
§. seq. D. de
re mil.
 Cū Galli in summum capitolij euasis-
 sent, incuria vigilum, qui tandem benefi-
 cio anserum excitati sunt, P. Sulpitius
 tribunus militū, in vigiles eius loci, quos
 fefellerat ascendens hostis, more militari
 se animaduersurum pronunciauit : sed
 consentiente clamore militum, in vnum
 vigilem

DE IVRE ET OFF. BELL.

vigilem conijcientium culpam, deterri-
tus, a ceteris abstinuit, & reum haud du-
bium eius noxæ approbantibus cunctis,
a *Liv. lib. 5.* de saxo deiecit^a. Epaminondas verò cum
custodias stationesque circumiret, ut di-
sciplinam exéplis stabiliret, sopitum mi-
litem gladio transfixit^{*}, asserens, quod **3**
b *Plut. in a-* qualem inuenerat, talem reliquerat^b. &
pop. b. Augustus manipulares milites statione
deserta, & centuriones morte multavit.
Porrò ex constitutionibus regni Hispa-
niæ, solent dormientes in statione, tertio
demum admoniti præcipitari de saxo, vel
c *Reg. lib. 9.* muris arcis, in quo fortè excubabant^c.
tit. 18. par. 2. Qua autem ratione castrenses excubiæ
constituerentur apud Romanos, quod
officium circuitorum, qui vigilias circū-
ibant, quæque poena in eos, qui negligen-
tiores essent, tradit Polybius^d. Ceterum
d *de Rom.* Paulus Æmilius, ut attentius custodiæ
Castram. contra somnum pugnaret, vigiles nouo
more scutum in vigiliam ferre vetuit: nō
enim in pugnam vigilem ire, ut armis v-
tatur, sed ad vigilandum, ut cum senserit
hostium aduentum, recipiat se, excitetq;
e *Liv. l. 44.* ad arma alios^e. Epaminondas Thebanis
diem festum agentibus, omnibusq; vino
& conuiuio deditis, solus squalidus &
cogi-

cogitabundus ciuitatem obambulauit,
 & familiari suo miranti, querētiq̃ue cau-
 sam: Vt vobis omnibus liceat potare, &
 animo esse ocioso, respōdit^a. Prudenter ^{a Plut. in a-}
 quoque Cambyfes Cyri pater, interro- ^{poph.}
 gatus quonam pacto vrbes optimè cu-
 stodirentur, respondit: Si custodes nun-
 quam sibi satis cautum ab hoste esse ar-
 bitrarentur. Solent etiam militum cu-
 4 stodiæ committi captiui*, qui si custodiā
 eorum euaserint, pro modo culpæ casti-
 gantur, aut militiam mutant^b. exquirē- ^{b l. milites. l.}
 dum tamen esse, an nimia negligentia ^{ult. D. de cu-}
 militum euaserint, an casu D. Hadrianus ^{stod. reo.}
 rescripsit.^c ^{c d. l. miles.}

DE EO QVI ARCEM, VEL OP-
 PIDVM, CUIVS PRÆSIDIO IMPO-
 situs est, amittit, vel hostibus dedit.

- 1 *Qui arcē nō tenuit, læsæ maiestatis reus.*
- 2 *Pro arcis defensione mors recusanda non est.*
- 3 *Si præfecto arcis ab hoste captæ nulla culpa imputari possit, an puniri debeat.*
- 4 *Præfectus quando non teneatur arcem defendere.*
- 5 *Arci male munitæ præfectus.*
- 6 *Vix est ut citra ignominiam arx hosti tra-*
datur.

c

7 Boni

DE IVRE ET OFF. BELL.

- 7 *Boni ne an mali plus adferat reip. arcis
exstructio.*
- 8 *Extraneis non facile accessus ad arcem cō-
cedi debet.*

CAPVT XVIII.

SI serui dominis periculo capitis cu-
stodiam domus, tam a domesticis,
a l 1. in pris.
D. ad S. C.
Syllan. quàm ab extraneis præstare coguntur^a:
quanto magis illi, quibus custodia arcis
vel oppidi, & publica salus commissa est:
pro qua tuenda nullum periculum, nul-
los cruciatus, nec mortē denique ipsam
quisquam recusare debet: quare exactis-
sima diligētia præstari debet in arcis cu-
b argumento
l. 1. §. quia
sciendū. D. de
præse vigil.
c l. 3. D. ad l.
Iul. maiest. stodiab. Itaque lege Iulia maiestatis tene-
tur^{*}, qui arcem non tenuit, aut castra ho-
c l. 3. D. ad l.
Iul. maiest. stibus concessit^c. Itaque L. Rupilius cō-
sul eo bello, quod cum fugitiuis gessit in
Sicilia, Q. Fabium generum suum, quia
negligentia Tauritanam arcem amiserat,
d Val. Max.
lib. 2. cap. 7. prouincia iussit excedere^d. C. Corta P.
Aurelium Pecuniolā sanguine sibi iun-
ctum, quem Liparitanæ obsidioni, ipse
ad auspicia repetenda Messanam transi-
turus, præfecerat, virgis cæsum gregalis
militiæ munere inter pedites fungi coē-
git, quòd eius culpa agger incensus, &
pæne

pæne castra fuerant capta^a. M. Antonius, ^{a Val. Max. lib. 2. cap. 7.} cùm agger ab hostibus incensus esset, ex his qui in opere fuerant, duarum cohortium legiones decimavit, & in singulos decuriones animadvertit, legatum cum ignominia dimisit, reliquis ex legione hordeum dari iussit^b. T. Turpilius Syllanus Vaccæ oppidi præfectus, quòd vnus ex omnibus profugisset, omnibus suis militibus, qui in præsidio erant, per fraudem obtruncatis, iussus a Metello causam dicere, postquam se parum expurgat, cõdemnatus, verberatusque pœnas capite soluit^c. Q. Cincinnatus dictator, eo tempore, quo devicti Æqui, & sub iugum missi, L. Munitium, quem ab obsidione hostium liberauerat, cõsulatum deponere coëgit, & omnium rerû prædâ suo tantum militi dedit, indignum enim maximo imperio credidit, quem nō sua virtus, sed fossa vallumque tutum præstiterat, cuique verecundia non fuerat, arma Romana metu trepida clausis portis contineri^d. Porrò Alexander Macedo ^{d Liv. lib. 3.} quendam castelli custodiæ præpositum ob desertam stationem nece multavit. & Carthaginenses, cùm Mamertini a Romanis præsidium accepissent, Carthagi-

e 2 nienfium

DE IVRE ET OFF. BELL.

nienſium præſidio expulſo, præfectum præſidij, quòd formidine atque ignavia arcem amiſſiſſet, cruci affixerunt^a. Veriſſimè certè Alexander audiens Aornum, ſaxum in India, natura loci inexpugnabilem eſſe, ſed a formiduloſo homine teneri: Hoc facit, inquit, vt locus iſte iam facilis captu ſit^b. Et præclarè Lacedæmonius quidam nobilis, Philippo minitâti multis ſe prohibiturum, niſi ciuitas ſibi traderetur: Num, inquit, & pro patria mori prohibebis? Fortiter quoque & prudenter L. Pinarius Ænnæ in Sicilia præfectus præſidij, quod in arce erat. nam Ænneſium principibus, qui de proditiõne præſidij pacti erant cū Himilcone, cū nulla occaſio fraudis pateret, propalam agentibus urbem, arcemque ſuæ poteſtatis eſſe debere, & claues portarū ſibi reddi cõtendentibus, eo quòd liberi in ſocietatem, nō ſerui in cuſtodiam traditi eſſent Romanis: ita Pinarius reſpondit: Se in præſidio impoſitum eſſe ab imperatore ſuo, clauesque portarum & cuſtodiam arcis ab eo accepiſſe, quam nec ſuo, nec Ænneſium arbitrio haberet, ſed eius qui commiſſiſſet. præſidio excedere apud Romanos capitale eſſe, & ne libero-

^a Polyb. l. 1. hiſt.

^b Plut. in æ. poph.

liberorum etiam suorum causa parentes
 sanxisse. consulem Marcellū haud procul
 esse: ad eum mitterēt legatos, cuius iuris
 atque arbitrij esset. Ænnensibus verò
 negantibus se missuros, testātibus si ver-
 bis nihil agerent, vindictam aliquam li-
 bertatis suę quęsituros: Pinnarius saltem
 populi consilium sibi dari postulavit, vt
 sciret vtrum paucorum ea denunciata,
 an vniuersę ciuitatis essent, & consensu
 eorum concione in posterum diem indi-
 cta, & vna omnibus claues reddi iubenti-
 bus, cunctantiq̃ue & differenti ferociter
 minitantibus: tum præfectus, cū nihil
 proficeret toga, signum, vt conuenerat,
 militibus dedit, a quibus Ænnenses im-
 petu facto miserè trucidati sunt: & Ænna
 hoc facinore retēta est. Marcellus factum
 non improbavit, & prædam Ænnesium
 militibus concessit: ratus timore deterri-
 tos temperaturos a proditione præsidio-
 rum Siculos ^a. Et hæc certè, quæ hæc- ^a *Lin. l. 24.*
 nus dicta sunt, conueniunt iis, quæ cōsti-
 tutionibus regni Hispaniæ statuta sunt,
 quibus cautum est, non debere quem
 2 mortem recusare * pro arcis defensione,
 pro qua tuēda fortiter se quilibet gerere
 debet, etiam contra patrem, filium vel
 e 3 quondam

DE IVRE ET OFF. BELL.

quondam dominum : neque tanti quis
facere debet mortem vel quodcunque
periculum, quæ sunt transitoria, quàm
infamiam, quæ illi, posterisque suis in
perpetuum inuritur, si honori suo non
satisfecerit^a. & quidem necessitate famis
cogente, potius filium comedere debet,
quàm hosti arcẽ dedat iniussu Domini^b.
neque excusabitur si dedat arcem, ex eo
fortè quòd hostes minitentur mortem
vuxori, aut liberis, aut quibusvis aliis^c. sa-
lus enim reip. charitati liberorum præ-
ferri debet^d. Itaque Alphonsus Perez
Gulmannus, post semestrem Tarifæ ob-
sidionem, hostibus, nequicquam omni-
bus tentatis, minitantibus, nisi oppidum
dederetur, filium se illius, quem apud se
habebāt interfectorum : respōdit, filium
patriæ, neque cum immortalẽ genuisse,
quo se orbari, si sors ita ferret, quàm pi-
sidio decedere, & fidem frangere sibi po-
tius esse. illud enim fieri vel cum sua glo-
ria posse, hoc sine suo dedecore ac scele-
re non posse, atque ita filium in cōspectu
suo ab hoste nefario scelere necari passus
est. Et quidem huius disciplinæ tam se-
ueri censores fuere Hispani: vt ex eorum
constitutionibus præfectus arcis, etiam
alio

^a Reg. lib. 12
tit. 18. par. 2.

^b Reg. lib. 7.
tit. 17. par. 2.
facit l. 1. et 2

C. de patr.
qui filios dest.

^c Reg. l. 6
12. tit. 18.

par. 2. l. ult.
tit. 21. par. 2.

l. 2. tit. 2. par.
7.

^d l. postlimi-
nium § filius
quoque. D. de
capt. & post.
reuer.

alio ex iusta causa substituto, qui arcem hostibus tradidit, nihilominus sit reus criminis læsæ maiestatis^a. Porro cum a iusticia alienum sit quem sine culpa puniri, & qui culpa vacat, etiam a poena liber esse debeat^b: si præfecto arcis fortè ab hostibus captæ, vel iis deditæ nulla omnino culpa aut negligētia imputari possit^c, eum etiam a poena securum esse debere æquitas suadet^c. cuius rei etiam a veteribus rationem habitā fuisse indicat certamen de M. Liui præfecto arcis Tarentinæ, aliis sententiis suis notantibus præfectum, quòd eius socordia Tarētum proditum hosti esset, aliis præmia decernentibus, quòd per quinquennium arcē tutatus esset, maximeque vnus eius opera receptum Tarentum esset: mediis ad censores, non ad senatum notionem de eo pertinere dicētib^d. Et L. Attilio præfecto præsidij Locrensis, cum videret deditiōem a ciuib^e ad Pœnos factam impedire non posse, vitio datum nō fuit, quod se cum militibus Romanis, qui cū eo erant, vt eos crudelitati hostiū eriperet, & reipubl. incolumes seruaret, Rhegium deuchi passus est^e. Itaque qui ne-

^a Reg. l. 1. §.
6. tit. 28. p. 2.

^b l. sancimus.
C. de pœnis. c.
sine culpa de
reg. iur.

^c facit l. mi-
lites. l. ult. D.
de cust. reor.

^d Liu. l. 27.

^e Liu. l. 24.

DE IVRE ET OFF. BELL.

quodam loco ait Liuius, superare possunt, omni humana ope destitutus, arcē hosti tradit, eum nullo supplicio dignū esse existimo. nam qui facit quod potuit, legem impleuit. & vasallus non tenetur: fidelitatem præstare domino, nisi quatenus facere potest^a. impossibile enim nulla est obligatio. Vnde eos qui necessitate coacti Schorā arcem a Turcis obfessam iisdem dediderant, Venetias reuersos in nullam reprehensionem venisse refert Egnatius^b. intelligebat enim senatus, quanta vis esset necessitatis, cui nulla virtus potest resistere. hinc plerique existimant ciuitatem, quæ iusto præsidio caret, excusari a crimine læsæ maiestatis, si hosti dedatur^c: præsertim si non mittatur subsidium^d: & præfectum arcis non teneri arcem defendere^e, si rex ea quæ ad defensionem sunt necessaria, non suppeditet^e. Quò facit quod vasallus non tenetur domino seruitia præstare, nec eum recognoscere, quoties derelinquit vasallum in necessitate^f. & Carolus Molineus^g tradit, quod antiqui reges Galliæ, urbibus, quas defendere non poterant, permittebant se hostibus dedere. Itaque existimo præfectum arcis fortè male munitæ,

^a c. ult. de seu. sin. cul. non amitt. & ibi. Aluaro et alij Gloss. & Bald. in c. 1. in prin. dict. est.

^b de exemp. illust. viro.

lib. 7. cap. 6.

^c Matth. de

Afflic. ad cō-

stit. reg. quæ

incipit dubi-

tationem.

^d Ioan. Imol.

concl. 34.

Decius con.

600. nu. 13.

Panor. conc. 3

nu. 5. lib. 1.

^e Hieron.

Grat. conc. 5.

& concl. 51.

lib. 1.

^f c. 1. qual.

dom. et propr.

& ibi Alua-

ro, & alij in

c. 1. §. Domi-

no cōtinente,

et ibi Bald. et

alij tit. si de

seu. sue. cōtr.

int. dom. &

agn.

^g in addit. ad

con. dec. 604.

5 nitæ*, omni ope humana & spe subsidij
 destitutum, quiq̃ue vim hostium ferre
 non possit, pacto vel quocunque modo
 sibi, & præsidio posse consulere, & arcem
 relinquere, præsertim cū omnibus ne-
 quicquam tentatis, arcem æquè in pote-
 statem hostium venturam fuisse constet.
 non enim expectandum est id, cuius e-
 uentus nihil operari potest^a. Quò facit
 quod debitor speciei etiam in mora cō-
 stitutus, non tenetur de interitu rei, quæ
 æquè apud creditorem erat peritura^b.
 non tenebitur ergo arcis præfectus se
 præsidiumq̃; indubitatè morti obijcere,
 qua non tam rempub. seruat, quàm pro-
 dit. Vnde Callicratidas Lacedæmoniorū
 dux meritò culpatus fuit, qui classis;
 quàm priuatæ gloriæ iacturā facere ma-
 luit: & Cleombrotus, qui inuidiam ti-
 mens, temerè cum Epaminonda cōslixit,
 & Lacedæmoniorū opes euertit^c. magni
 enim viri, vt inquit Q. Curtius, magis
 est contemnere mortem, quàm odisse vi-
 tam. & ita quidem moriendum esse pro
 patria docet Cicero^d, si morte nostra pa-
 triæ profuturi sumus. Quacunque itaq̃;
 ratione omnino salutis reipubl. & patriæ
 consulendum erit, siue deditione, siue

^a l. stipulatio,
 §. diues. D.
 de leg. nom.
 caus.

^b l. si plures.
 D. depos. l. v.
 lā. D. de petit.
 hered. l. quod
 te, & ibi in-
 terpp. D. si
 cert. petat.

^c Cicero. off.
 lib. 1.

^d offic. lib. 1.

DE IVRE ET OFF. BELL.

morte, si opus sit. vir enim fortis nihil sua, omnia pro communi utilitate facere debet, ut alio loco ostendimus^a. His adde
^a *de officiis bellicis lib. 2.* quod ex constitutionibus regni Hispaniæ, quæ alioqui satis seueræ sunt, is qui mandato regis arci male constructæ, & immunitæ, ita ut defendi non possit, præfectus fuerit, idque regi indicauerit, non incidit in crimen læsæ maiestatis, si hostis vi, &
^b *Reg. lib. 4. tit. 18. par. 2.* sine eulpa præfecti arce potiatur^b. Potest quoque præfectus arcis ex hac causa, reddita ratione, cur defendi non possit, etiã non expectato hostium impetu, si forte rex non miserit successorem, arcem deferere, secundum normam iisdem constitutionibus præscriptam: si puta ipse præfectus noluerit suscipere defensionem arcis^c. Ceterum ut ut sit, non nisi magno iudicio ad arcis, vel oppidi custodiam quis accedere debet, & ita se gerere, ut si fortè quid aduersi contingat, & necessitate ad deditionem compellatur: ut non tã videatur id metu mortis fecisse, quàm ut se suosque reipubl. conseruaret, & ex arce mox omnino futura hostium, saltē præsidium reipubl. eriperet. & certè ut maximè viri fortis officio functus sit, tamen vix est, ut citra ignominia notam
arcem

6 arcem tradat*. nam si turpe apud veteres habitum fuit, militem vnum in potestatem hostium venire, vt superius ostendimus*: quid de præfecto dicemus, qui præsidio impositus & iureiurando ad defensionem arcis se astrinxit. Nihilominus subeunda erit potius hæc ignominia, si ita reipub. expediat, quàm nequicquam defendendo, & se suosque dedêdo ad necem, patriam deferere, ac prodere: vt alio loco diximus ^b. Sed & aliæ sunt partes præfecti, aliæ militis: hic fortiter pugnare, ille quod reipub. expedit curare debet. Porro non mediocris disceptationis fuit inter eos, qui de republ. scripserunt, boni ne an mali plus adferat reipub. arcis exstructio*. & quamuis plerique inutilem & periculosam esse arcem in optima rep. existiment, Roma tamẽ a Gallis capta præsidio Capitolijs recuperata fuit: & Ænna oppidum, de qua superius diximus, arcis & præsidij beneficio seruata fuit. Multas itaque puto posse existere causas, ex quibus utilis, imo necessaria sit arcis cōstructio: tam ad hostium impetum excipiendum, quàm ad ciues in pace conseruandos. Quod reliquũ est, arcis præfectos monitos velim, ne facile

a c. de iis qui
in acie loco
cedunt. 5.

b supra. de
off. bel. lib. 2.

extra-

DE IVRE ET OFF. BELL.

extraneis*, præsertim fortibus viris, & 8
principibus, aditum in arcem præbeant,
memores cōsiliij Pyrrhi Epirotarum re-
gis : quicū Athenas venisset, & in arcē
Palladis deductus esset, natura & arte
munitissimā, quā magna admiratione
contemplatus erat, monuit principes ci-
uitatis, qui eum comitabantur, ne in po-
sterum vlli regum potestatem facerent
amplius arcem ingrediendi, ne oppor-
tunitatem præsidij nactus quispiam eam
inuaderet : quod consilium gratum fuit
Atheniensibus.

DE FVRTIS ET ALIIS QVIBVS-
DAM DELICTIS MILITARIBVS.

- 1 *Milites in furto deprehensi quomodo pu-
niendi.*
- 2 *Tribuni quale iniurandum exigere solēt.*
- 3 *Non licuit longius a tubæ auditu disce-
dere.*
- 4 *Commilitonem gladio ferire capitale.*
- 5 *Dare se militem, cui nō licet graue crimē.*
- 6 *Qui se pro milite gerit punitur.*
- 7 *Qui se pro ciue gerit punitur.*

CAPVT XIX.

NOn aliā ob causam, vt est apud Pla-
tonem de rep. homo in lupum con-
uersus

uersus fuisse a poëtis fingitur, quàm quòd rapinis & furtis dediti, hominem & humanitatem prorsus exuisse videantur, sintq; iam non tam re ipsa homines, quàm nomine. ideoque grauibus poënis coërcendi sunt: & quamuis nulla poëna corporalis ob furtum, iure ciuili inter ciues statuta sit: solent tamē imperatores, ad firmandam disciplinam militarem, a militibus in furto deprehensis seueriores poenas exigere*. Itaque Tiberius militem prætorianum, ob surreptum e viridario pauonem, capite puniuit ^a. Aufidius Cassius milites, qui prouincialibus vim aut damnum inferrent, in crucem sustulit: extantque in hanc rem innumera veterum imperatorum exempla. Paulus verò I. C. militem in furto balneario deprehensum, ignominia mittendum respondit ^b. Solent autem tribuni, ^{b in l. ult. D. de furt. bal.} ubi castra metata essent*, ab omnibus liberis & seruis, qui in castris erant, iusiurandum exigere, se nihil e castris furto ablaturus; & si quis quid inuenisset, id ad tribunos allaturum^c. eiusque iurisiurandi formulam refert Gell^d. & vt a rapina cōtinerentur milites, non licuit longius a ^{c Polybius de Rom. castr. d lib. 16. c. 4} tubæ auditu*, nisi imperatoris aut tribuni iussu,

DE IVRE ET OFF. BELL.

ni iussu, extra munimenta abire, neque
 a *supra. de e-* agmē excedere: qua de re alibi diximus².
manforib. M. Cato in furto comprehensis inter cō-
 militones dextras debere præcidi cēsuit.
 Modestinus eum, qui arma aliena surri-
 b *in l. 3. §.* puit, gradu militiæ pellendum respōdit.
quo aliena. D. Et sedulò olim cauebatur, vt maximum
de re milit. militum vinculum putarēt singulorum
 amorem, velut inexplicabilem nexum:
 vnde etiam commilitonem gladio ferire
 * capitale fuit: qui autem lapide vulne- 4
 e *l. omnia. §.* rasset, militia reiiciebatur^c. Præterea mi-
si quis. D. de les honoris sui prodigus, qui pecunia
re milit. transigit cum mœcho vxoris suæ, sacra-
 q *l. miles D.* mento soluitur, & deportatur^d. Graue
ad l. l. de a- quoque crimen habetur, dare se militē^e 5
ctate. cui non licet: & augetur, vt in ceteris de-
 e *l. 2. D. de re* lictis, dignitate, gradu, specie militiæ^c.
milit. Qui autem pro milite se gerit^f, cū mi- 6
 f *l. eos in fine.* les non sit, punitur poena falsi^g. Quò spe-
 D. *ad l. Cor.* ctat lex a Crasso & Scævola consl. lata:
 de falsis. ne scilicet quis, qui ciuis^{*} non est, pro 7
 g *Cicero off.* ciue se gerat g: isque peregrinitatis reus
 lib. 3. dicebatur^h. Est autem poena falsi depor-
 h *Tranquil* tatio, cum publicatione bonorum i.
 in Claud. i *l. 1. D. ad l.*
 i *l. 1. D. ad l.* Corn. de fals.

DE PRAEMIIS MILITVM.

- 1 *Respubl. optimè gubernatur pœna & pra-*
mio.

2 *Mili-*

- 2 *Milites præmiis excitandi.*
- 3 *Multa præmia militibus proposita.*
- 4 *Opima spolia quæ.*
- 5 *Triumphus quando decerni solitus.*
- 6 *Mos triumphandi quamdiu manserit apud Rom.*
- 7 *Romani ex prouinciis & oppidis subactis nomina sumebant.*
- 8 *Militaria dona varia fuere.*
- 9 *Militares coronæ quæ.*
- 10 *Proposito præmio primùm muros ascendenti, si plures simul conscendant.*
- 11 *Præmia parentibus mortuis debita conceduntur filiis.*

CAPVT XX.

1 **N**VLLA re melius remp. gubernari, quàm poena & præmio*, multis philosophorum sententiis comprobatū est. ex quibus Solon, qui sapiens vnus ex septem, & legum scriptor solus fuit, remp. constare dixit, & Democritus duos omnino deos esse cēsuit, Poenam & Beneficium. Lyfander rogatus, quam reip. formam maximè probaret: in qua, inquit, fortibus & ignauis suū tribuitur^a. Theophrastus interrogatus, quidnam vitam humanam maximè conseruaret, respondit, be-

^a Plut. in apoph.

DE IVRE ET OFF. BELL.

dit, beneficium & poena. Cicero neque domum, neque rempub. stare posse, si in ea nec rectè factis præmia exstent vlla, nec supplicia peccatis asserit^a. Et nemo in reip. periculis cū laude ac virtute versatur, vt idem ait, quin spe posteritatis fructuque ducatur^b. Apud quos autem maxima virtutis præmia proponuntur, apud illos etiam optimos viros gubernare dixit Thucydides. vbi enim vberri-
^a de nat. deo. lib. 3.
^b orat. pro Babir.
^c in Panegy.
^d lib. 4.
^e aduersus Lept.

ma virtutis præmia proposita essent, ad ea optimo quosque in rempubl. animo contendere. & vt Plinius ad Traianum scripsit^c: Præmia bonorū malorumque, bonos ac malos faciunt: omniumque beneficiorum, quæ merentibus tribuuntur, non ad ipsos gaudium magis, quàm ad similes redundat. atque eò impendi laborem ac periculum dicit Liuius^d, vnde emolumētum atque honos speretur, nihilque non aggressuros homines, si magnis conatibus magna præmia proponantur, magnosque animos magnis honoribus fieri. Itaque Socrates ciuitatem optimā esse dixit, in qua plurima virtuti præmia essent proposita. Vnde Demosthenes^e: Studio, inquit, & magnæ curæ vobis esse debet, Athenienses, cū vt omnes

omnes leges vestræ præclarissimæ sint; tum verò hæ imprimis, quæ ciuitatē aut magnam aut parvam efficere possunt. eæ verò quæ sunt? hæ nimirum, quæ & bene meritis honorem habent, & improbos suppliciis coërcent. nam si omnes pœnarum metu, quæ legibus sancitæ sunt, maleficiis omnibus abstineāt, & omnes præmiis beneficiorum inuitati officium facere studeant: quid obstat, quo minus ciuitas florentissima efficiatur? Quare quemadmodum aspero castigationis genere militaris disciplina indiget: ita quodque præmiis ad virtutem* excitandi sunt milites. in quo a plerisque peccatur, eo quòd, vt Tacitus ait, procliui⁹ sit iniuriæ, quàm beneficio vicē exsoluere: quia gratia oneri, vltio in quæstu habetur: cū tamen ideo multæ pereant resp. vt ait Euripides in Hecuba, quòd qui bonus & strenuus est vir, nihil plus quàm ignauus fert præmij. Cyrus autē militari virtute præstantibus viris maximum honorem habuit, & multis eos præmiis affecit. Apud Romanos quoque plurima virtutis præmia * militibus proposita fuere, quæ hic obiter recensebimus. Itaque imprimis ducibus, regibusque, quorum au-

f spicio

DE IVRE ET OFF. BELL.

spicio res gerebantur, quique suismet
corporibus dimicantes, spolia hostium
ducibus detraxissent, quæ opima* voca- 4
bant, præmij causa tributum est, ut opi-
ma illa spolia Ioui Feretrio in capitolium
ferrent: quæ ter solum a Romanis duci-
bus, qui fortem strenuamque operam
reip. navarunt, delata fuisse comperimus.
Prima Romulus urbis auctor & parens,
de Acrone Cæninensium duce, post raptas
Sabinas detulisse fertur: quo tempore
a *Liv. lib. 1.* Iouis Feretrij templum dicavit^a. neque
magno post intervallo, Cornelius Cos-
sus, dux ea tempestate inclytus, secunda
detulit opima spolia de Larte Tolunio,
rege Veientium, quem acie vicit & con-
fecit^b. b *Liv. lib. 4.* tertia Claudius Marcellus manu
strenuus, & bonus imperator, de Virido-
maro Gallorum duce, apud Padum victo,
c *Val. Max. lib. 3. cap. 2.* opima spolia deportavit^c. Fuerunt præ-
terea summis ducibus ob rem bello bene
gestam triumphi decreti*: quæ maxima 5
merces victoriæ fuit. sed non ex quibus-
cunque victoriis triumphare licitum fuit:
sed cum bellorum & victoriarum causæ
eo munere dignæ viderentur. fuit enim
lege cautum, ne quis triumpharet, nisi
qui quinque millia hostium una acie cæ-
cidisset.

cidisset, & magnas copias iusta acie fudisset. poena imperatoribus inflicta, qui aut hostium occisorum in prælio, aut amissorum civium falsum numerum senatui referrent. nam nec eum qui magnis acceptis cladibus, & nimium cruēta victoria esset potitus, tanquam lugubri & parui compendij, quòd multis funeribus, non multis commodis remp. affecisset, triumphare passi sunt. Fuit quoque lege cautum, ut non nisi pro aucto imperio, non pro recuperatis his quæ bello amissa erant, triumphus cuiquam decerneretur: & quidē ita demum, si suo ductu & auspicio, & in sua, non in aliena provincia, eaquē pacata, & nullo manente bello hostes profligasset & vicisset. Præterea si contra piratas, seruos, aut fugitivos, vel aliud genus hominū Romano nomine indignum bellatum foret, tanquam belli causa erubescenda, quamvis parta victoria, aut hostibus fuis, eversisque, nemini triumphare licuit. Fuit quoque animaduersum, tametsi fuis fugatisque hostibus res triumpho dignas imperatores gessissent, si tamen neque consul, neque prætor exercitui præfuisset: & nisi legitimum haberet magistratum, cuius

DE IVRE ET OFF. BELL.

ius ductu & imperio victi essent, & profligati hostes, triūphare nemini fas fuit. Sed & ex duobus imperatoribus in magistratu positis, illi qui supremo gradu erat, soli triumphare permissum fuit: ne scilicet in honore triumphi minor potestas maiori æquaretur: neque auspicia, quæ maioris magistratus erant, cum minoribus confunderentur. ideoque consul cum dictatore aut prætore non triumphabat. ex his autem causis, ex quibus Romani duces triumphare non potuerunt, minoribus triūphis & ovatione honestati sunt. Porro quantumvis quis præclaras res maximeque vtilis reipubl. civili bello gessisset, imperator tamē eo nomine appellatus non est, neque ullæ supplicationes decretæ sunt, neque aut ovans, aut triumphans urbem intrauit: quia ut necessariae istæ; ita lugubres semper existimatæ victoriæ sunt: utpote non externo, sed domestico partē cruore. Constat quoque ciuem Romanum, quamvis reipubl. perniciosum & infestum, bello victum in triūpho duci nō potuisse. Manfit autē mos Romæ de domitis nationibus bello victis triumphandi*, ad Probū 6 vsque imperatorem, qui vltimus Cæsarum trium-

triumphasse dicitur. Plura de iure triū-
 phandi, & quo apparatu & pōpa Roma-
 ni triumphos agerent: videre licet apud
 Val. Max^a. & Alexand^b. Solent
 quoq; Romani duces honoris causa, ex
 oppidis & prouinciis vi subactis cogno-
 7 menta desumere*, vt tres Metelli: vnus
 ex deuicta Numidia, Numidici: alter ex
 Macedonia, Macedonici: tertius ex Cre-
 ta, Cretici cognomenta sumpserunt. Fuit
 quoque Metellus Balearicus, ex deuictis
 Balearibus denominatus: Martius Co-
 riolanus, ex Coriolis oppido Volscorū:
 duo Scipiones Africani, maior & minor,
 ex Africa: & Scipio quoque Asiaticus, ex
 Asia cognomina tulere. similiter & alij
 quamplurimi, quorum exempla secuti
 postea Cæsares, ex bello domitis genti-
 bus nationibusque illustria cognomēta
 ad immortalem gloriā tulere. Sæpe po-
 puli decreto, nonnunquā acclamatione
 senatus. vnde Arabici, Adiabenici, Par-
 thici, Armenici, Germanici, Sarmatici,
 Africi diuersis titulis cognomina cepe-
 re^c. Porro militaria dona, quæ priscis tē-
 poribus militibus fortem in bello operā
 nauantibus, a ducibus dabātur, fuere va-
 8 ria*: & quidē precia militiæ inter alia hæc

^a lib. 2. cap. 8^b genial. dier.

lib. 1. cap. 22.

^c lib. 6. c. 6.

¶ 17.

^c Alexand.

ab Alexand.

genial. dier.

lib. 2. cap. 11.

DE IVRE ET OFF. BELL.

habita sunt maxima : vt post exhaustos labores, milites emeritis stipendiis, sanguine & sudore partis agris donarentur. hos enim lætissimos fructus, velut optimam prædam laborum periculorumque accipiebant ^a. Præter hæc, vt ad decora militiæ magis accenderent animos, quoque honoratior testatiorque eorum virtus foret, præmio proposito militares coronas, amplissimaque alia honoris munera inuenere : vtpote aureos torques, duplicem annonam, interdum militiæ vacationem, nonnunquam duplex stipendium ob virtutis præmium imperatores largiti sunt : fuereque illi, quorū opera in bello insignis exstitisset, perditæque & afflictæ res restitutæ essent, pluries donis muneribusque affecti. Itaque legimus L. Sicinium Dentatum, virum clarum ingenio factisque, ob egregia facinora militaria, præter octo aureas coronas, ciuicas quatuordecim, murales tres, obsidionalē vnā, torquibus clxxxiiij. armillis clx. hastis puris duodeuiginti, phaleris viginti quinque donatum fuisse^b. huic proximus fuit Mālius Capitolinus, qui spolia hostiū cæsorū ad xxx. retulit, & dona imperatorum ad xl. accepit : in quibus

^a patet ex l. item si verberatum. §. itē ff. D. de res vendic ex l. in agris D. de acq. rer. dom.

^b Val. Max. lib. 3. cap. 2.

quibus duas insignes murales coronas,
 ciuicas octo ^a. Nemo autem, qui præclarū ^a *Liv. l. 6.*
 facinus gesserat, prout cuiusq; meritum
 virtusq; fuisset, militaribus donis indo-
 9 natus abiit. Militares verò coronæ* fue-
 runt multifariæ: triūphales, ouales, obfi-
 dionales, ciuicæ, murales, nauales, castrē-
 ses, quibus donabātur imperatores, & a-
 lij, qui vrbes, castra, aut exercitus obfi-
 dione liberassent, ciuemque seruassent,
 primūmue muros hostium ascendisset ^b. ^b *Gell. noct. Ast. lib. 3. c. 6.*
 10 Porro proposito præmio*, primū muros
 hostium ascēdenti, si duo vel plures vna
 conscēdant eodē momēto, an præmium
 omnibus debeatur, quæri solet; an verò
 nemini. & videtur nemini deberi: quòd ^c *l. si fuerit. D. de rebus dubiis.*
 inuicē sibi obstāt, & alter alteri sit impe-
 dimēto ^d, & inter partes nulla possit esse ^d *l. inuicem. D. de here. in- stit.*
 victoria. idq; verū est, si constet impera-
 torem vni tantū dari voluisse: utpote si ^e *l. si rem. D. de duob. reis. f. argumento d. l. inuicem.*
 pro præmio assignet talē equū: nec enim
 huiusmodi species multiplicationē reci-
 pit. alioqui verò omnibus præmium de-
 beri existimo. Nam, ut Africanus respō-
 dit, primus nō solū is dicitur, qui ante ^g *in l. ex duo- bus. D. de vul. & pupil.*
 aliquē est; sed etiā is, ante quē nemo est.
 & Paulus ^h: Proximus est, inquit, quem ^h *in l. proxi- mus. D. de verb. signif.*
 nemo antecedit. Idē dicendū erit, etiam si
 dubium

DE IVRE ET OFF. BELL.

^a *argumento* ^{l. qui duos.} ^{l. si fuerit. §.} ^{ult. D. de reb.} ^{dub.} dubium sit, quis prior conscēderit^a, idq;
etiam Scipio secutus est. nam cū capta
Carthagine noua, inter Q. Tyberiliū cē-
turionem legionis quartæ, & Sex. Digi-
tium sociū naualē, magna contētio, quæ
prope seditionem esset, oriretur, & quili-
bet profiteretur se primū murum ascē-
disse: ideoq; muralis coronæ decus ad se
pertinere: Scipio cōcione aduocata pro-
nūciauit, se satis compertum habere, Q.
Tyberiliū & Sex. Digiitiū pariter in mu-
rum ascendisse, seque eos ambos virtutis
^b *Liv. l. 26.* causa coronis muralibus donare^b. Au-
gustus autem facilius phaleras, torques,
& quicquid auro constaret, quā mura-
les, castrēses, aut ciuicas coronas munera
dedit. Ceterum constitutiones quoque
Hispaniæ multa præmia iis, qui sortem in
bello operam nauarunt, tribuit^c: quæ &
^c *lib. 27. p. 2.* filiis dona parētibus mortuis debita^{*} cō- II
^d *Reg. l. 5.* ^{lib. 27. p. 2.} cedit^d. quod Pisistratus olim cauisse fer-
tur. Lege verò Solonis apud Atheniēses
cautum fuit, vt præter ea dona, quæ mili-
tibus duces impartiti fuerant, filij qui in
bello occubuissent, publicè alerentur, &
bonis disciplinis instruerentur. & Con-
^e *in l. 1. et 2.* ^{C. de fil. offic.} ^{mil. lib. 12.} stātinus filios in paternam militiam vo-
cari voluit.^e

F I N I S.

NOTE AS TO ERRATA IN THE ORIGINAL TEXT.

[Extracted from Translator's Note in second volume of this work.]

CORRECTIONS OF THE TEXT.

For the purposes of the translation the following corrections of the text as reproduced photographically in Vol. I have been adopted:

Page	Page
13, l. 3 from bottom, <i>read sine. .sine</i> <i>for siue. .siue.</i>	150a, l. 15, <i>read ager for agger.</i>
52a, l. 15, <i>dele ab.</i>	151, l. 6 from bottom, <i>read præbituri</i> <i>for perituri.</i>
53a, l. 7, <i>read debitori for creditori.</i>	184a, l. 8, <i>read Macer for Marcianus.</i>
65a, l. 7, <i>read inultum for multum.</i>	187, l. 30, <i>read Marcus for Decius.</i>
65a, l. 11, <i>read fastigio for flagitio.</i>	194a, l. 10, <i>read duces for duce.</i>
71, l. 9, <i>read induciis for iudiciis.</i>	210, l. 7 from bottom, <i>read Luceriam</i> <i>for lucernam.</i>
98a, ll. 14, 15, <i>read veritatem for a veri-</i> <i>tate.</i>	211, l. 3 from bottom, <i>read dedecore for</i> <i>decore.</i>
98a, l. 15, <i>read nimis for ius.</i>	215a, l. 8 from bottom, <i>read Taurome-</i> <i>nianam for Tauritanam.</i>
98a, l. 17, <i>read sine for siue.</i>	218a, l. 9, <i>read Schodram for Schoram.</i>
109, l. 12, <i>read mihi for tibi.</i>	226, l. 11 from bottom, <i>read pares for</i> <i>partes.</i>
131, l. 14, <i>insert iniusta before pœna.</i>	[Note also, p. 4, l. 9, the usual reading is <i>oratores</i> , not <i>oratorum</i> . And, query, p. 146, l. 4, <i>read coortos for</i> <i>cohortes?</i>]
133a, ll. 19 and last, <i>read Lavinii for</i> <i>Lanuvinii.</i>	
136a, l. 2 from bottom, <i>insert non be-</i> <i>fore concedentibus.</i>	
144, l. 12, <i>insert plena before ciuium.</i>	
146a, l. 20, <i>read exanimarentur for ex-</i> <i>aminarentur.</i>	

ERRORS IN THE MARGINAL REFERENCES.

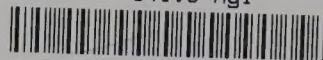
These are not uncommon, and the second edition—which was published at Antwerp in 1597, therefore after Ayala's death—gives very little help in detecting them. The most usual error is in a number, say of a Book of Livy or of a *Causa* in the Decretum: sometimes a passage is assigned by mistake to the Digest instead of to the Code: sometimes a small, but disconcerting slip is made in the name of a Title in the Digest or the Code (thus *de non fæn.* is given for *de nautico fæn.*).

It is not proposed to give a list of such errors as have been found: instead, the translator has corrected them in the margin of the translation. In the few cases where he remains baffled (whether by an error or by an obscurity) he has printed the reference as it stands in the original (see, e. g., note *a*, p. 100a, vol. 1, and note *a*, p. 219, vol. 1.).

Date Due

9-40			

MARYGROVE COLLEGE LIBRARY
Balthazaris Ayalae ... De
341.3 Ayl

3 1927 00014360

341.3
Ayl
v.1

